

BÖRZSÖNYI HELYKÖN

Irodalmi, művészeti, természetbarát folyóirat

IX. évfolyam 5. szám, 2014. május

"Áldjon meg az Isten mindenkit, aki az áldatlan magyar ugart tördeli."

Májusfa állítás Nógrádon, 2012 április végén (részlet Pálmai István filmjéből)

Tartalom:

3. o.: Hajnali fohász; (Ketykó István verse)
- 4.-18. o.: Mene, mene, tekel, ufarszin! II. rész; (dr Koczó József helytörténeti írása)
- 19.-21. o.: Fegyelmi tárgyalás; (Petrozsényi Nagy Pál írása)
- 22.-23. o.: „Nagy Hívás” ; (Molnár József verse)
- 24.-28. o.: Könyvek bűvöletében; Múltam nyomában; Eleink; (Börzsönyi Erika írásai)
29. o.: Május; (Végh Tamás verse)
- 30.-32. o.: Vallomás; (Polgár Vera írása)
33. o.: Megy a mongol...; (Bozgor Elian írása)
- 34.-35. o.: Foszlányaid; Homokszemező; (Székács László versei)
- 36.-37. o.: Elővázlat; Víziók II.; (Csáky Károly versei)
- 38.-43. o.: A barackba zárt szellem: Holt Költők Társulata, interjúk holt írókkal X. rész; (Kerekes Tamás írásai)
- 44.-45. o.: Szalma; (Kovács T. István írása)
- 46.-47. o.: Olümposz-túra; Buszon; Szállók utánad; (B. Tóth Klára versei)
- 48.-50. o.: Emlékezések és vallomások X. rész; (Csáky Károly visszaemlékezéseinek befejező része)
51. o.: A lábak meséje; A szobor; A tükör rejtélye; Amszterdami sikátorban; (Horváth Ödön versei)
52. o.: Örök társ; (Szájbely Zsolt írása)
53. o.: A csillagváros; (Elbert Anita verse)
- 54.-55. o.: Különleges olvasmányaim: Versek a ládafiából; (Kovács T. István írása)
- 56.-68. o.: Emberek és idegenek VI. rész; (Maruzs Éva könyve folytatásokban)
69. o.: Május 13.-án; (H. Túri Klára verse)
- 70.-71. o.: A bélyegző; (Kő-Szabó Imre írása)
- 72.-73. o.: Sakk; Kifelé; Figyelem; (Handó Péter versei)
74. o.: Egy új nap hajnalán; (Kiss-Simon Miklós verse)
75. o.: mögötted kellene lennem; (Pongrácz Ágnes verse)
- 76.-83. o.: Ahonnan jöttem: Pálfalvi Nándor élete és munkássága VI. rész; (Kardos Gy. József írása)
84. o.: Tűz és víz; (Hörömpő Gergely verse)
85. o.: Szirom szárny parázs; (Vasi Ferenc Zoltán verse)
- 86.-108. o.: A Palócföld népmesekincséről; (Vasvári Zoltán néprajzi tanulmánya)
109. o.: Szonett egy pohár vízhez; (Dobrosi Andrea verse)
- 110.-112. o.: Kultúrreform; (Pribojszky Mátyás írása)
- 113.-139. o.: Bemutatjuk: Pálmai István filmes, néprajzi gyűjtő; Májusfa állítás Nógrádon
- 140.-144. o.: Programajánló;
145. o.: Zeneajánló;
- 146.-153 o.: Könyvajánló;
- 154.-158. o.: Felhívás;
159. o.: Impresszum;

E havi számunkban a Drégelypalánkon élő és alkotó **Pálmai Istvánt** mutatjuk be, képeket közlünk a Nógrádi májusfaállításról készült filmjéből. Köszönet érte az alkotónak. A Szerk.

KETYKÓ ISTVÁN

Hajnali fohász

*Az eső - mely a mondás szerint aranyat ér -
langyosan veri a kertet. Május van - hajnal.
És elképzellek e nagy hülye szobában,
- hol évek óta egyedül alszom -
hogy jössz a gyalogúton - hajad s ruhád párolog
a hajnali fényben s áttöri szép lassan a felhőket mosolyod ...
Imádkozni készülök, mert nem csak este, lefekvés előtt,
hanem reggel, munkába induláskor is
elmormolok egy rövid fohászt,
de most, e hajnali körmenetben - Istenem helyett -
hozzád menekülnek szavaim - - -
Anna - add, hogy legyen erőm elviselni
az ereszcsonna kopogását,
mit eddig szerettem hallgatni esős időben ...
Most nyugtalanít: lesz-e az el sem követett bűnöknek megbocsátása
és eljön-e a feloldozás örömteli perce...?
Add, hogy felzengjen bennem minden rejtett húr,
mert már évek óta feszített vagyok,
akár egy magányos hárfa, melyen senki sem játszik ...
Add, hogy a galambbröptű nappalokon is
merjek neveddel játszani, mert gyermeknek érzem magam,
akinek szüksége van játékra és kedvetlen, sír,
ha elveszik tőle amit megszeretett ...
Add, hogy negyvenhárom évem eddigi hajnalait
feledni tudjam, mert nem akarok emlékezni rájuk,
csak erre a hajnalra, amikor az eső langyosan veri a kertet
és elképzellek e nagy hülye szobában,
- hol évek óta egyedül alszom -
hogy jössz a gyalogúton - hajad s ruhád párolog
a hajnali fényben s áttöri szép lassan a felhőket mosolyod ...*

Budapest, 1990. május 10.

Dr. KOCZÓ JÓZSEF

Mene, mene, tekel, ufarszin! II.

Engem környülvettek az pogán törökök

A török hódítók a XVI. század közepétől kiépítették, létrehozták közigazgatási, adóztatási és igazságszolgáltatási rendszerüket. Mint láttuk, vidékünkön ebben a században az esztergomi, budai és nógrádi szandzsák osztozott.

Az esztergomi szandzsák – Fekete Lajos ismertetése szerint – keleten a budai és a nógrádi szandzsákkal, északon, nyugaton és részben délen a Magyar Királysággal, tovább délen a budai és fehérvári szandzsákkal volt szomszédos. Határát helyenként pontosan, máshol csak hozzávetőlegesen lehet meghúzni. A szandzsákhatar az Ipoly torkolatától kiindulva a Börzsöny vízválasztó vonalán, majd az Ipoly és a Selmec völgyében haladt észak felé a Szitnyáig. A határ e szakasza, amely török földdel érintkezett, török belföldi határ volt.

Az újvári vilajet megszervezésére Érsekújvár bevételét követően került sor. Határát az 1664. évi részletes defter adatai alapján lehet felvázolni, melyből csak a vidékünket érintő határszakaszt mutatjuk be Blaskovics József leírása alapján. „Az elájet déli határát a Vág torkolatától az Ipoly torkolatáig a Duna alkotta. Innen a határ észak felé fordult, és Damásföd, Peröcsén, Kemence falvakat magába foglalva Hont pusztánál eléri az Ipolyt. Innen az Ipoly mentén a Krupina /Korpona/ patak torkolatáig húzódik, innen észak felé folytatódik a Krupina mentén egészen Rikincsáig és Unotig.”

Térségünk így 1664-től ismét három török közigazgatási területhez tartozott. Az ismertetett határ délkeleti csücskében a budai szandzsákhoz, északkeleti részén a nógrádi szandzsákhoz tartozó településeink húzódtak meg.

Amikor a Török Birodalom egy meghódított területet közvetlenül kormányzott tartományra szervezett, a terület katonai biztosítása után elsősorban annak gazdasági hasznosítására törekedett, s e célból a lakosságot rendszeres adózás alá vonta. Az első években beírta azzal, hogy a falvak és városok hozzávetőleg akkora összeggel adózzanak, amekkorát a korábbi uralom idején fizettek. Ám amint közigazgatási szervezetét teljesebben kiépítette, részletesen jegyzékbe vétette a terület vagyontárgyait és jövedelemforrásait. Ezekről nyilvántartást, hivatalos leltárt készített, s most már saját adatai alapján, részint a régi helyi, részint az újonnan meghonosított török szokás szerint adóztatta a lakosságot. A defterek nemcsak gazdasági, hanem demográfiai forrásértékkel is bírnak.

Ugyanakkor a korszak neves kutatója, Hegyi Klára azt írja, hogy a falusi lakosság kicserélődéséről leginkább feltételezésekre vagyunk utalva. Nagy tömegű, összegezhető forrásanyag hiányában – vagy részben csak feltáratlanságában – nehéz választ adni azokra az alapvető kérdésekre, hogy a két évszázados állandó háborús és az idegen uralom mekkora pusztítást végzett a lakosság körében, milyen tömegeket kényszerített menekülésre vagy elvándorlásra. S azok helyébe, akiket sorsuk kilökött lakhelyükről, kik, honnan, mikor, milyen tömegben telepedtek le.

A hódoltság települési és népességi viszonyok rekonstruálásához a következő vidékünkre is vonatkozó forráskiadványokat tudjuk felhasználni:

BLASKOVICS József: Az újvári ejálet adóösszeírásai. Pozsony, 1993.

FEKETE Lajos: Az esztergomi szandzsák 1570. évi összeírásai. Magyar Történettudományi Intézet, Budapest, 1943.

KÁLDY-NAGY Gyula: A budai szandzsák 1546–1590. évi összeírásai. Demográfiai és gazdaságtörténeti adatok. Pest Megye Múltjából 6. Pest Megyei Levéltár, Budapest, 1985.

VELICS Antal–KAMMERER Ernő: Magyarországi török kincstári defterek I. k. Budapest, 1886.; II. k. Budapest, 1890. M. Tud. Akadémia Történelmi Bizottsága. Digitalizált elérhetősége: <http://kt.lib.pte.hu/cgi-bin/kt.cgi?konyvtar/kt03122301/index.html>

Az említett források segítségével egy XVI. és egy XVII. századi időmetszetben tekintjük át vidékünk

hódoltság alatti településszerkezetét, s próbáljuk rekonstruálni településeink sorsának, népességének, nagyságrendjének, jellegének alakulását, változását. Teljességre itt sem törekedhetünk, hiszen a török által kizárólag adóztatás céljából számbavett házakon kívül rendszerint csak a családfők, nős családtagok, nőtlen fiúgyermek és -testvérek továbbá az összeírtak jogállására vagy foglalkozására utaló bejegyzések (bíró, polgár, pap, mester, diák, szolga, pásttor, kovács, varga, koldus, stb.) szerepelnek az összeírásokban. A települések sorsszámát az adott forrás alapján adjuk meg.

Tallózás az 1546–1590 közötti adóösszeírásokban

Településeink a XVI. században a budai, az esztergomi és a nógrádi szandzsák deftereiben tűnnek fel. A budai szandzsák visegrádi náhijéhez Maros város; váci náhijéhez Szob, Szokolya és Verőce falu; Tamásvára/Damásd/, Nosztra, Kósparlak, Királrét, Szonda és Kisszonda, Tassa/Tárta/ valamint Toronyalja puszták tartoztak.

Az esztergomi szandzsákba sorolták Helemba, Kövesd, Bajta, Leléd, Szalka, Letkés, Tölgyes, Kiskeszi, Pásztó, Bél, Börzsöny, Vámosmikola, Orzsány (lakatlan), *Peröcsény*, *Baráti*, *Bernece*, Csitár (lakatlan), *Lontó*, *Szete*, *Százd*, *Pereszlény*, Visk, Gyerk falvakat; Ganád, Szentmárton és Tarcsány pusztát.

A nógrádi szandzsákba kebelezték Drégely várost; Szakállos, *Lontó*, *Százd*, *Pereszlény*, *Peröcsény*, Kemence, *Baráti*, *Bernece*, Hont, Ipolyság, Tesmag, Olvár, Hídvég falvakat és Tésa pusztát. Hat településünk (kurzív szedéssel) két szandzsák-összeírásban is szerepelt. Az átfedések kiszűrése után a defterekbe 2 várost, 33 falut (ebből lakatlan: Csitár és Orzsány) valamint 11 pusztát (Kósparlak, Királrét kivételével mind középkori falu!) vettek fel. A Szonda és Kisszonda helynévben a kutatók a középkori Hanta falunevünk romlott változatát sejtik.

Várak, erődítések a XVI. században: Ság, Drégely, Pásztó (?), Damásd, Palánk.

A budai szandzsák 1546 – 1590. évi deftereiből

366. **Marosa város**, visegrádi náhije (Káldy-Nagy 1985:423-424)

	Családfő	Nőtlen fiaik	Nőtlen testvéreik	Egyéb nőtlen	Összeírtak sz.
1546	94	15	5	8	122
1559	194	80	3	2	279
1562	213	139	7		359
1580	230	75	2	1	308
1590	125	73			198

A szerzői demográfiai elemzése: Az 1546-ban összeírtak közül az 1559. évi defter szerint meghalt 42 (közülük 32 családfő, 4 nőtlen fiú, 3 nőtlen testvér és 3 egyéb nőtlen); eltűnt 1 családfő, megszökött 1 nőtlen fiú és 3 egyéb nőtlen. Ottmaradt továbbra is 75 (közülük 61 családfő, 10 fiú – 4 időközben megnősült –, 2 testvér /közülük 1 szintén családfő lett/ és 2 egyéb nőtlen). Rajtuk kívül 1559-ben nyilvántartásba vettek még 25 összeírási korba került nőtlen fiút, 1 nős fiút, 1 nőtlen testvért és 1 nős testvért valamint 126 beköltözött családfőt, 49 nőtlen fiút és 1 nőtlen testvért.

Az 1546-ban összeírtak 38%-a tehát meghalt, ill. megszökött, ugyanakkor a nagyszámú beköltöző révén 129%-kal többet tudtak nyilvántartásba venni, mint 13 évvel korábban (ha csak a családfők számát tekintjük, az is több mint kétszer annyi lett).

Három év múlva további 29%-kal gyarapodott az összeírtak száma.

A következő két évtized alatt azonban számuk már 14%-kal csökkent, de a családfők száma ezen belül 8%-kal növekedett. 1590-re pedig a nyilvántartásba vettek száma még további 36%-kal apadt, s ezen belül a családfők száma 46%-kal lett kevesebb.

Az első összeíráshoz viszonyítva az utóbbi évtizedek népességcsökkenése ellenére még mindig 62%-os a gyarapodás, bár a családfők számánál csak 33%-os növekedés mutatható ki.

Az egész évben járó malomkerekek száma 1562-ben 5, 1590-ben 10.

561. **Szob falu**, váci náhije (Káldy-Nagy 1985:605)

	Családfők	Nőtlen fiaik	Nőtlen testvéreik	Egyéb nőtlen	Összeírtak sz.
1559	48	33	5		86
1562	49	31	1		81
1580	66	31	2	3	102
1590	44	21	1	7	73

A szerző demográfiai elemzése: Szob falut 1559-ben írták először össze, mint a budai szandzsák tartozékát, éppen ezért az összeírás után fel is jegyezték, hogy újonnan találtak 86 főt.

A következő három év folyamán a ki- és beköltözők száma majdnem kiegyenlítette egymást; a családfők száma 1 fővel emelkedett, de a nyilvántartásba vettek száma 6%-kal csökkent.

1580-ra már gyarapodott a falu lélekszáma: az összeírtak száma 26%-kal, s ezen belül a családfőké 35%-kal növekedett.

Ez a gyarapodás azonban csak átmeneti vándorlási eredménye volt, mert a következő évtized alatt a családfők száma 33%-kal, a nyilvántartásba vettek teljes száma 28%-kal csökkent.

Az első összeíráshoz viszonyítva megállapítható, hogy 31 év után az összeírtak száma 15%-kal, ezen belül a családfők száma 8%-kal fogyatkozott.

Fél évig járó malomkerekek száma 1562-ben 2, 1580-ban és 1590-ben egy-egy.

564. **Szokol (Szokolya) falu**, váci náhije (Káldy-Nagy 1985:607)

	Családfő	Nőtlen fiaik	Nőtlen testvéreik	Egyéb nőtlen	Összeírtak sz.
1546	56	15	2	5	78
1559	68	52	5		125
1562	62	37	6		105
1580	59	44	10		113
1590	52	10	1	9	72

A szerző demográfiai elemzése: Az 1559. évi defter adatai szerint az 1546-ban összeírtak közül meghalt 25 (közülük 16 családfő, 6 nőtlen fiú, 1 nőtlen testvér és 2 egyéb nőtlen). Megszökött 1 nőtlen fiú és 2 egyéb nőtlen és 2 családfőre azt mondták, hogy ismeretlen. Ottmaradt továbbra is 48 fő (közülük 38 családfő, 8 fiú – akik közül 5 időközben megházasodott –, 1 testvér /szintén megnősült/ és 1 egyéb nőtlen, aki ugyancsak családfő lett). Rajtuk kívül 1559-ben nyilvántartásba vettek még 38 összeírási korbá került nőtlen és 3 nő fiút, valamint 2 nőtlen és 4 nő testvért, továbbá 16 beköltözött családfőt, 11 nőtlen fiút és 3 nőtlen testvért. Az 1546-ban összeírtak 38%-a meghalt, illetve megszökött, de elsősorban a nagyszámú sarjadék (47 fő) és részben a beköltözöttek (30 fő) révén, 1559-ben 60%-kal többet tudtak nyilvántartásba venni, mint 13 évvel korábban. A családfők száma 21%-kal lett több.

A következő három év folyamán azonban az összeírtak száma 1562-re 15%-kal, a családfőké 9%-kal lett kevesebb.

Két évtized múlva, 1580-ra a nyilvántartásba vettek száma 9%-kal ugyan gyarapodott, de a családfőké 5%-kal csökkent. 1590-re azonban már az összeírtak is 36%-kal, a családfők pedig 12%-kal fogyatkoztak meg.

Az első összeíráshoz viszonyítva megállapítható, hogy 44 esztendő leforgása alatt a népesség növekedése csak átmeneti volt, mert végül a nyilvántartásba vettek száma 8%-kal, ezen belül a családfőké 7%-kal csökkent.

Fél évig járó malomkerekek száma 1546-ban egy, 1562-ben, 1580-ban és 1590-ben 2-2.

655. **Verovic (Verőce) falu**, váci náhije (Káldy-Nagy 1985:706-707)

	Családfő	Nőtlen fiaik	Nőtlen testvéreik	Egyéb nőtlen	Összeírtak sz.
1546	38	7	4	3	52
1559	56	42	5	4	107

1562	40	31	5		76
1580	68	23		3	94
1590	49	12		1	62

A szerző demográfiai elemzése: Az 1559. évi defter adatai szerint az 1546-ban összeírtak közül meghalt 21 fő (17 családfő, 2 nőtlen fiú, 1 nőtlen testvér, és 1 egyéb nőtlen), valamint megszökött 2 egyéb nőtlen. Ottmaradt továbbra is 29 fő (21 családfő, 5 fiú – akik közül 4 időközben családfővé vált – és 3 testvér, kik szintén megnősültek). Rajtuk kívül 1559-ben nyilvántartásba vettek még 25 összeírási korba került nőtlen fiút és 2 nőtlen és 1 nős testvért, valamint 27 beköltözött családfőt, 16 nőtlen fiút, 3 nőtlen testvért és 4 egyéb nőtlent. Az 1546-ban összeírtak 44%-a halt meg, illetve szökött el, de helyükre a sarjadékok (28 fő) és beköltözöttek (50 fő) révén 1559-ben 106%-kal többet tudtak nyilvántartásba venni, mint 13 évvel korábban. Ezen belül a családfők száma 29%-kal lett több.

Ez a nagy népességnövekedés azonban csak átmeneti vándorlás eredménye volt, mert három év múlva a nyilvántartásba vettek száma már 29%-kal, ezen belül a családfőké 28%-kal csökkent.

A következő két évtizedben ismét egy vándorlási hullám érte el a falut, melynek következményeként a családfők száma 70%-kal, az összeírtak teljes száma 24%-kal gyarapodott. 1590-re azonban a nyilvántartásba vettek száma 34%-kal, ezen belül a családfőké ismét 28%-kal megfogyatkozott.

Az első összeíráshoz viszonyítva megállapítható, hogy az eltelt 44 év folyamán végül a családfők száma 29%-kal, az összeírtak száma 19%-kal szaporodott.

Fél évig járó malomkerekek száma 1562-ben 3, 1580-ban és 1590-ben 4-4.

300. **Királrét puszta**, visegrádi nánhije (Káldy-Nagy 1985:361)

1590-ben Szokolya falu lakosainak szántója.

319. **Kósparlak puszta**, visegrádi nánhije (Káldy-Nagy 1985:380)

1590-ben Szokolya falu szántója.

402. **Nosztra puszta**, váci nánhije (Káldy-Nagy 1985:459)

1559-ben Szob falu a monostorral

1562-ben Nosztri monostor

1580-ban Nosztri monostor – üres és elhagyott.

1590-ban Nosztra puszta

566. **Szonda és Kisszonda puszta**, váci nánhije (Káldy-Nagy 1985:609)

1590-ben Szokolya falu szántója

582. **Tamásvára (Damásvára) puszta**, pesti nánhije (Káldy-Nagy 1985:626)

1562-ben Tamásvára puszta, Szob falu közelében, ráják nélkül.

1580-ban Tamásvára puszta, ráják nélkül, Szob falu közelében.

1590-ben Tamásvára puszta, Szob falu közelében.

587. **Tassa puszta**, váci nánhije (Káldy-Nagy 1985:632)

1559-ben Tassa puszta, Verőce falu közelében.

1580-ban Táska puszta, Verőce falu közelében, ráják nélkül.

1590-ben Táska puszta.

603. **Toromalja** (Toronyalja) **puszta**, budai szandzsák, visegrádi náhije (Káldy-Nagy 1985:644-645)

1580-ban Toromalja puszta, Maros város közelében, ráják nélkül.

1590-ben Toromalja puszta.

1546–1590 között a budai szandzsákhoz tartozóan összesen 1 várost, 3 falut, 1 monostort és 7 pusztát vettek fel vidékünkéről.

Az esztergomi szandzsák 1570. évi adóösszeírásából

260. **Bajta** falu

Furla (?) István, Boka Gál, testvére János; Nagy János, Nagy Bálint, Kelemen István, Siráki Jakab, Siráki Benedek, Kasza Bálás, Siráki Ferenc, Zsiva János, Zsitva Máté, Hárosi Albert, testvére Borlabás; Sándor Pál, fia András; Lőrinc Gergely, fia Tomás, Miklós és György; Seres Gergely, fia Vitálus és István.

Házak száma: 10. (Fekete 1943:129)

Családfő: 15

Fiúgyermek: 6

Testvér: 2

Szolga:

Összeírt férfi: 23

200. **Bíl** falu

Kerekes Pál, fia Dimitör és Bálás; Gorje Pál, fia Pétör; Gorje Benedek, Barát Pál, testvére Gergely; Juhász Bálint, fia Gáspár és Ambrus, »szógá«-ja Gergely; Barát Gergely, fia Márton, György és Albert; Kupa (?) Gergely, »szógá«-ja Bálás.

Kupa János, Tót Pétör, fia János és István; Pásztor Mátyás, fia Tomás és Máté; Tar Benedek, Tar Együd, fia Máté és Mátyás; Nagy Filip, Tar István, Alföldi Márton, Juhász Simon, Tót György, testvére Benedek; Kónya Máté, Kónya Ferenc, Kovaly (?) László, Nagy Bálás György, Leste Bálás, Leste Kelemen, Kis Pétre, fia Mihály és Bálás.

Házak száma: 10 (Fekete 1943:107)

Családfő: 24

Fiúgyermek: 16

Testvér: 2

Szolga: 2

Összeírt férfi: 44

286. **Börzsen** falu

Pintér Bálint, fia Mihály és János; Lukács Benedek, fia Bálint, Gáspár és István; Varga Tomás, testvére János és Bálint, fia István; Nagy Jakab, fia István és András; Kuka Bálint, fia István; Búzás Bálint, Pintér Lőrinc, testvére János; Czika (Csiga?) »halász«, fia János; Pintér János, fia András, Lénárt és István; Koszó János, »szógá«-ja Fábián, fia Vajna (?) és Lénárd; Asztal Bálint, fia Gergely, Gáspár és István; Vajka Antal, Frenke Lénárt, fia Gáspár és György; Pap Lőrinc, fia György; Kebze (?) Bálint, fia Bálint; Takács Albert, fia János, »szógá«-ja János; Kocsa Mihály, fia Gáspár és György; Pap János, »szógá«-ja István.

Frenkel Jakab, fia Petkó; Márton »varga«, fia János; Engel Benedek, Cseres Ambrus, fia Jakab; Túra (?) Lukács, fia Mihály és János; Szabó János, fia Ferenc és György; Orosz Bálás, Szép Gergely, Varga Mátyás, fia Gergely; Varga Mátyás, Szalcál Mihály, fia Tomás és György; Kerekgyártó Benedek, Nagy Mátyás, fia Tomás; Tót Lénárd, fia István;

Takács Tomás, fia Jakab, Bálint és György; Kis László, fia Márton; Kis Tomás, fia András és Tomás; Kis Mátyás, fia Mátyás, János és Bálás; Kis Miklós, fia Márton; Kis András, fia Gergely; Csóka (?) Benedek,

fia György, János és Gergely; Szepedzsi (?) Miklós, fia Jakab, Nagy Benedek, fia János; Adriján Benedek, fia György; Paller (?) Gáspár, fia Bálint és Pétre, »szógá«-ja Tomás, »szógá«-ja András.

Nagy Albert, fia György; Ihásza (?) András, fia Bálint és Imre; Szabó István, fia György; Major János, fia Lénárt, Pintér János, Ihásza (?) Tomás, »szógá«-ja György, »szógá«-ja Bálint, fia János; Dumis János, Gombás István, fia János; István Gergely, testvére János; Huszár Kelemen, fia Pétör és István; Nagy János, fia György, Mátyás és János.

Türk Máté, fia Pál; Hérics Bálint, »szógá«-ja Mihály, Varga Simon, fia Krisztó, Varga Gergely, fia Gyárfás; Takács Gáspár, fia Imre, »szógá«-ja György; Barát (?) András, fia Márton; Ördög Bálint, fia György; Pásztor Imre, Farkas »pap«, Gergely »mester«, Szakál György, Pásztor István.

Házak száma: 45; 3 egykerekű malom: Lőrinc Márton, Kis Petre és Pencse Jakab tulajdonában. (Fekete 1943:140-141)

Családfő: 66 (egy *halász*, egy *varga*, egy *pap*, egy *mester*)

Fiúgyermek: 74

Testvér: 4

Szolga: 8

Összeírt férfi: 152

455. **Csitár** falu

Lakatlan. Fekete nem említi, hogy a Hont megyei Csitárt is számításba lehetne venni. (Fekete 1943:183)

219. **Györök** (Gyerk) falu

Gergely »polgár«, fia János; Miklós »bíró«, fia Máté, fia János; Kövezsdi Tomás, Varjas Pétör, fia Jakab; Bajti András, Ördög Tomás, fia András és János; Szüle István, fia Simon és Palkó; Farkas Kelemen, fia Márton és Kelemen.

Kövezsdi János, fia Benedek; Polgár Antal, fia Pétör és Jakab, »szógá«-ja János, fia Gyenös;

Benedek István, fia Dimitör és Lőrinc; Zsigmond János, fia Bálint, Ambrus és Mihály; Ágoston András, fia János és István; Szabó János, fia Dimitör és István.

Lestár Pétör, fia Antal, Máté és Pétör; Nagy Gergely, fia Gergely, Mihály és Bálás; Tomás »bíró«, fia Bálint és Mihály, Mátyás »pap«, fia Lőrinc; Mónár Kelemen, fia János, Tót Máté, fia Pétör; Farkas Mihály, testvére Józsa; Bakos Tomás, Sánta Pétör, Koszor (?) Imre, Dimján Lukács, Kis Simon, Hegyös (?) Ambrus, fia Palkó;

Miklós Jakab, Pétör »polgár«, fia Jakab; Bajta András, fia Pál, Sipos István, Nagy Tomás, fia Jakab; Kövezsdi Pál, fia Benedek; Sánta Lukács, Vámos Lőrinc, Tót András, Csap (?) János, fia Bálint; Zsigmond Gergely, Pásztor Mihály, fia Jakab; Kun Antal, fia Palkó és Mihály; Bakos András, Mikos Simon, fia András; Bakos Tomás, Lestán István, Kövezsdi Vid, Máté István, Bakos Pál, Szúnyogi János, Kis Simon, Kis Orbán.

Házak száma: 45; Kiptrán pap háromkerekű Ipoly-malma Kászim csaus vállalatában. (Fekete 1943:113-114)

Családfő: 50 (2 bíró, 2 polgár; egy pap, kinek fia van, vagyis: reformált!)

Fiúgyermek: 44

Testvér: 1

Szolga: 1

Összeírt férfi: 96

188. **Helemba** falu

Kontor Antal, fia Mihály, Bartos János, fia András; Kolozs Antal, fia Gergely; Zonbor Balázs, fia Máté; Szép Kelemen, fia Gergely; Kolozs Albert, fia Ambrus; Pócs (Búcs) Márton, fia Gergely.

Víg Ambrus, fia Sándor és Pétör; Vince Antal, fia Pétör; Víg Jakab, fia Márton; Lukács Albert, fia Benedek és Borlabás; Sarláni (Sarlai?) Miklós, fia Miklós.

Verebes István, fia Gergely; Sarláni Benedek, fia János és Simon; Keresztös Ambrus, Pásztor János, fia

János; Nagy Kelemen, Zsák Albert, fia István; Barát János.

Házak száma: 17 (Fekete 1943:102)

Családfő: 19

Fiúgyermek: 19

Testvér:

Szolga:

Összeírt férfi: 38

232. Kamenicsa falut Fekete tévesen azonosította a Hont megyei, Baráti és Peröcsény közti Kemencével!
(Fekete 1943:118)

70. **Kis Kesző** (Kiskeszi) falu

Sós Kálmán, fia Benedek, Pétör és János; Basód (?) Jakab, Sós Gergely, fia János, testvére György; Domonkos Bálás, fia Imre és Pál; Bukis (?) Albert, fia Máté és Imre; Tar György, fia Mihály, testvére Pétör; Domonkos Pál, fia Antal, Lukács és Jakab; Kuráli Márton, fia János, Benedek és Gáspár; Gyúrás János, fia Márton, Pétör, Palkó és Simon; Győr (?) János, fia Pál, Mátyás és Dimitör; Tar Tomás, fia János és Benedek.

Házak száma: 12. (Fekete 1943:55-56)

Családfő: 11

Fiúgyermek: 24

Testvér: 2

Szolga:

Összeírt férfi: 37

111. **Kövezsd** falu

Deme István, fia István; Barta Pétör, fia Albert; Sebestyán Deme, Nagy András, Dimján »bíró«, fia Gáspár és János; Varjú Pétör, testvére Gergely, Imre »szolga«; Bertók Jakab, György »szolga«.

Csikes (?) Simon, Dimitör András, Bálint »szolga«; Csete (?) Antal, fia Petkó; Vince János, Piroska Gáspár, fia Petkó; Varga György, Kis Tomás, Csukor Pétör, Sútor (?) Bálás, Nagy Imre, Piroska Bódis, Daráni Bálint, fia Petkó; Csitun (Cétényi) András, Mátyás »szolga«.

Szálai Bálint, fia Tomás; Csuka Barla, Csuka Imre, Kelemen »zsellér«, fia Pavkó; Nagy Ambrus, Bertalan Berzencse (?), Karácson Bálás, Mízes János, fia Antal; Bud Bálás, Záton János, Kis Imre János, Sintó Orbán, Gergely »szolga«; Szúk (?) Ferenc, fia Bálint, Lajos »bíró«, fia Pétör, Tót Ambrus.

Házak száma: 25. (Fekete 1943:73)

Családfő: 35 (közülük kettőt *bíróként*, egyet *zselléreként* említ az összeírás)

Fiúgyermek: 12

Testvér: 1

Szolga: 4

Összeírt férfi: 52

261. **Lelet** (Leléd) falu

Varga Jakab, Seres Gyenös, testvére Tomás; Juhász István, testvére Antal; Kis Pál, Ozsvár András, testvére Gergely; Tökés Pál, fia János; Gál Gáspár, fia Sebestyén; Jó Tomás, fia Imre; Lajos Benedek, fia Pétör; Alfögyi (?) György, fia Albert; Szabó Imre, testvére Benedek; Jankó Máté, fia Tomás; Pásztor Ambrus, Botos János.

Házak száma: 12; egykerekû kincstári malom az Ipolyon. (Fekete 1943:129)

Családfő: 14

Fiúgyermek: 6

Testvér: 4

Szolga:

Összeírt férfi: 24

189. **Letkés** falu

Kovács András, fia Mihály; Dukát (?) Mihály, Kolozs Ambrus, fia András; Máté »kovács«, fia Albert; Barla Benedek, Kolozs Benedek, fia Gergely; Kotáni (?) Tomás, fia Mihály; Süket Bálás, Simon Tomás, fia András; Szöke János, fia Jakab; Kolozs János, fia András; Szarka Pétör, fia Jakab; Simon Miklós, fia János.

Hajnal Tomás, fia Mihály; Dangári (?) Máté, Barla János, fia András; Kabarcs (?) András, fia Gergely; Kabarcs Mihály, Kobza István, testvére János; Simon Mátyás, fia Jakab; Kovács János, fia János; Szöke Gergely, Bocsorlo András, fia Mihály; Lencse Orbán, Bocsorlo Gergely, fia András, Pál »polgár«, fia Jakab; Kovács Máté, fia András; Kolozs Ambrus, fia András.

Házak száma: 20. (Fekete 1943:102-103)

Családfő: 28 (közülük egy *kovács*, egy *polgár*)

Fiúgyermek: 20

Testvér: 1

Szolga:

Összeírt férfi: 49

287. **Lontó** falu

Siska Kelemen, fia Benedek; Nímet Gergely, fia Imre és Mihály; Tanva (?) Ambrus, fia Pál; Fekető János, fia András és Albert.

Tomor (?) János, fia István; Fekető Mihály, fia Mihály; Vörös Simon, fia Ambrus és János; Ambrus János, Nagy Albert, fia Bálás és Albert; Orbán »diák«, fia Mihály; Lukács Pétör, fia Bálint; Pásztor Albert, »szógá«-ja Mihály.

Bertók Ferenc, Bertók Ambrus, Nagy Máté, Józsa Pétör, Fekető Albert, Kutas Dimitör, Antal Dimitre, fia Tomás.

Házak száma: 12 (Fekete 1943:141)

Családfő: 19 (egy *diák*)

Fiúgyermek: 15

Testvér:

Szolga: 1

Összeírt férfi: 35

461. **Orzsán** falu

Lakatlan. Orzsán (»Orsány«) elpusztult falut (Magyarország vármegyéi és városai, Bars vármegye, 62. l.). Peröcsény határában kell keresni. A török uralom végén, mint pusztá, Peröcsény mellett fekvőnek van feltüntetve (Drezda, Landesbibl. E. 359. sz.). Valószínűleg azonos a ma Vámosmikolához tartozó Orsányligettel. (Fekete 1943:184)

125. **Pásztóh** falu

Kis Pétör, fia Jakab; Tót Gergely, testvére Pétör; Benevi (?) Bálint, testvére István; Mónár Gergely, testvére János; János Bernát, testvére Benedek; Nagy Ferenc, fia Antal.

Fekető Ferenc, fia János; Rába (?) István, fia István és Pál; Tar Simon, testvére Benedek; Bercik Máté, Balbál (?) János, fia Gergely és János; Orbán Miklós, fia Bálás, »szógá«-ja János.

Zaltán Imre, fia János és István, »szógá«-ja Ferenc; Nagy Antal, testvére Bálás; Zaltáni Máté, fia András, János: Antal fia; Herestín Máté, testvére Orbán.

Házak száma: 13; Dobó István kétkerekű malma Mahmud bej kezelésében. (Fekete 1943:77-78)

Családfő: 17

Fiúgyermek: 12

Testvér: 7

Szolga: 2

Összeírt férfi: 38

237. **Pereszlén** falu

Pétör Bálint, fia Istók; Darvas Antal, fia Mátyás és Imre; Tomás »bíró«, fia János; Pál »polgár«, testvére Albert; Pető János, testvére Pál; Farkas Mátyás, fia János; Donbi János, fia Máté; Pető Benedek, testvére Tomás; Gergely »bíró«, »szóga«-ja Albert.

Kelemen »bíró«, fia Jakab és Gyenes; Bakos Pál, fia János és Petkó; Bánya Mihály, testvére Máté; Szijártó István, testvére Jakab; Siket Bálás, fia Gáspár; Oroszlán Gál, Varga Orbán, Tót Imre, Sebő Bálás, Varga Mihály, fia Gáspár; Simon »kódus«, fia Dámján.

Kis Máté, fia János; Vince Benedek, Pásztor István, fia Albert; Tobádi (?) Együd, fia Gyenes; Bácsmegyi Gergely, fia Tomás, Béla (?) Tamás, Barla István, Szabó Bálás, Halász Benedek, fia János és Miklós; Jó Pétre, Dáka (?) Mátyás, Humó (?) András, fia István; Csiszár Pál, fia György; Farkas Gergely, Halász István, Gyura Bálint, fia János; Donba Ambrus, Humó Bálás, Bence Simon, Pető Gergely.

Házak száma: 45; Donbi János egykerekű malma. (Fekete 1943:119-120)

Családfő: 40 (3 *bíró*, egy *polgár*, egy *kódus*)

Fiúgyermek: 21

Testvér: 5

Szolga: 1

Összeírt férfi: 67

197. **Peröcsín** falu

Pásztor Tomás, fia Jakab; Nyarad (?) Lénárt, Kolos Benedek, Mika Menyhár, fia Simon; Suta Tamás, Pálbíró Mihály, László Mihály, fia János; Kontás (?) János, Kelemen Gergely, fia Bálás és Márton; András Mihály, Vaska Márton, Karindal (?) János, fia Tomás, Simon Márton, fia Benedek, Miklós »bíró«, Együd Albert, fia János; Pallér Ambrus, Cseres Máté, fia Mihály; Kencser (?) Gergely, fia Gergely.

Varga János, fia Benedek; Együd János, fia Gergely; Gáspár Ferenc, Ispán Bálint, Péntek (?) András, Pétör Albert, Farkas Máté, fia Ferenc; Henzer György, Ispán János, Szórad Benedek, Csigán János, fia Máté; Hermán Pál, Mészáros Jakab, Cse Bálás, Kis András, testvére Jakab; Mihály Kálmán, Kelemen Bernát, Simon Pál, Gombás Jakab, Mihály Pétör, Laltos Pál, Denke (?) Albert, Ispán András, Simon János, György Bálint, Kovács Vida.

Házak száma: 30. (Fekete 1943:106)

Családfő: 44 (egy *bíró*)

Fiúgyermek: 14

Testvér: 1

Szolga:

Összeírt férfi: 59

69. **Szalka** falu

Kovács Imre, fia Pétör és Barla; Sándor István, fia Lukács és Pétör; Kocsi Benedek, fia János; Rács Gergely, fia Imre; Dák Tomás, János »szluga«.

Varga Ambrus, fia Gergely; Varga Benedek, fia János; Varga Bálint, fia Ferenc; Hegedűs Lukács, fia István; Erős Tomás, fia Lőrinc és István; Dobai Mihály, fia András, Ambrus és Ferenc; Kereszti Seböstyén, fia Márton és Mátyás; Bengecs (?) Mihály, fia Ferenc; Bengecs Jakab, Bengecs Benedek, fia Mihály, Dimitör és János; Kecskés Benedek, fia Mihály.

Fodor István, fia Máté; Fodor Seböstyén, fia János; Fodor Bálint, fia Bernát; Nova (?) Mihály, fia Mátyás; Mészáros Márton, fia Józsa és János; Letkés Gergely, fia Bálint; Mihály »szluga«, Raj István, fia János; Szúnyog Albert, Bakó Orbán, fia Lőrinc; Halló Lőrinc, fia Gáspár és Barla; Ambrus »szluga«, Vida Tomás, fia Benedek; Benedek »szluga«.

Varga János, fia Jakab, Bálás és Pétör; Tót György, fia Dimitör; Halló Mátyás, fia Lőrinc és Kelemen; Máté »szolga«, Haló Máté, testvére Benedek, Barsi Benedek, testvére Ferenc, fia Bálint; Meles Simon, fia Bálás; Jankó Benedek, fia Gergely; Boldizs »szolga«.

Haló (Csapó?) Tomás, Bálás »szolga«, Haló (Csapó?) Dimitör, fia Gergely és István; Albert »szolga«,

Közi (?) Pál, fia Gergely és János; Fodor Benedek, fia Bálint; Barnák (?) Mátyás, fia Mátyás; Barnák János, fia Bálás; Kis Lukács, fia Bálás; Ambrus »szluga«.

Kis Gergely, Sós Mihály, testvére Miklós; Mónár Dimitör, Mónár Tomás, Csúsz István, fia Benedek és András; Alfödi Kelemen, fia Lukács; Mónár István, fia Márton, György és Tomás; Röt (?) János, fia Imre, Péter és Ferenc; Dad István, fia Mátyás; Hagymás Csemák, fia András, testvére Dimitör; Székel Antal, fia Mihály és János; Pásztor István, Kokova István, Vörös Seböstyén, fia Lukács; Bulmus (?) Pétör, fia Pál; Hegedûs András, fia Gál, »szolgá«-ja Pétör; Ambrus »kovács«, fia Tomás, Mihály »szolga«; Sós Mihály, fia Dávid; Csûri Mihály, Szabó Márkus, fia Gergely; Szurkos Albert, Vörös Ambrus, Vida Pétör, Vesztemir (?) Pétör, fia Pál; Pokol Gergely, Fodor Bálás, Fodor Benedek, fia Bálint.

Házak száma: 69; a falu lakosainak háromkerekû malma. (Fekete 1943:54-55)

Családfõ: 68 (egy *kovács*)

Fiúgyermek: 72

Testvér: 4

Szolga: 11

Összeírt férfi: 155

270. **Szeti** falu

Mónár Benedek, fia Máté; Bertók Márton, testvére János; Varga Gergely, fia Pál; Nagy Máté, fia Máté; Fagyás Pál, testvére János; Boriska Orbán, Boni János, fia Mihály; Barla István, testvére Pétör.

Balcsik Lörinc, Varga György, fia Máté; Barla Lörinc, testvére Orbán; Mónár István, testvére János; Benedek »diák«, Dávid Gyenös, fia Imre; Gödör Pál, fia Lörinc; Bolváni Pétör, fia Pál; Lajos Pál, testvére Albert; Bojzó (?) Benedek, fia Orbán; Márász Máté, fia Mátyás; Kis Gáspár, fia Mihály; Pásztor Mátyás.

Házak száma: 26; kétkerekû Érsek-malom Ibrahim aga kezén. (Fekete 1943:133-134)

Családfõ: 21 (egy *diák*)

Fiúgyermek: 11

Testvér: 6

Szolga:

Összeírt férfi: 38

106. **Százd** falu

Tót Benedek, fia Albert; Gál Kelemen, Vince András, Sikos Márton, fia Simon és Pál; Csoltó (?) Miklós, fia Bálás; Dimitör András, fia János; Királ Ambrus, fia János, Iva (?) Tomás, Bíró Gyenös, Tót Tomás, Bori (?) Albert, fia János; Türk Imre, fia János; Derzsenyi Mátyás, fia János és Benedek; Cselesz (?) Albert, fia János és Albert; László Benedek, fia András; Szák (?) Bálint, fia Pál; Kovács András, Szák (?) Gáspár, fia Jakab; Bercik István, Márton István, fia János; Karnás (?) Dimján, fia András; Kis Cselesz Ambrus, Albert »szolga«; Iva (?) Miklós, fia Tomás, Szák Antal, fia Albert; Királ Máté, Szák (?) Simon, fia Albert; . . . Márton, Sztaniszló Mátyás, fia Benedek; Türk Benedek, fia János; Királ Benedek, Bertók Mihály, fia István; Királ Filip, fia István, Pásztor Gáspár.

Házak száma: 20. (Fekete 1943:69-70)

Családfõ: 33

Fiúgyermek: 24

Testvér:

Szolga: 1

Összeírt férfi: 58

238. **Tölgyes** falu

Együd Mihály, fia György; Kis Dínös Simon, fia Pál; Kis István, fia Mátyás és Gergely; Tar Simon, testvére István; Kovács Albert, fia Bernát; Fodor Simon, fia Albert; János »szóga«, Nagy Miklós, fia Máté, »szógá«-ja János; Kis Ferenc, fia Mihály.

Lencse Pétör, fia Pétör és János; Zabos Bálás, fia Benedek; Kúta (?) Barlobás, Kis Menyhár, fia Ambrus

és Lőrinc; Fazikas István, fia Tomás, Simon, Gergely és Pétre; Komlós Márton, Pásztor Bálás, fia Tomás.
Házak száma: 16; Györök Mátyás háromkerekű malma Behrám kethüda kezén. (Fekete 1943:120. o.)
Családfő: 15
Fiúgyermek: 18
Testvér: 1
Szolga: 2
Összeírt férfi: 36

263. **Vámos Nikola** falu

Tót Márton, fia János; Györké István, fia Máté; Raskó Dimitör, Szabó Antal, fia Miklós; Berta (?) Tomás, fia Jakab és János; Kovács Dámján, Kohó (Kocsó/Koczó) Jakab, fia Pétör; Kohó Ágoston, Kohó Imre, fia Ambrus, testvére Lukács;
Kerekes Imre, fia Gáspár, »szógá«-ja Gergely; Farkas Pál, fia Tomás, fia László; Csapó (?) Antal, Farkas István, fia Lőrinc és Máté; Koncs Gyenes, fia Mihály; Nagy Máté, Tót Albert, Suta János, fia Mihály; Erög Tomás, fia Antal és Benedek; Nagy Pál, fia Máté; Koncsa Ferenc, »szógá«-ja Pál, Ele (?) Mihály, fia Bálás;
Lapos János, fia Mihály és Márton, »szógá«-ja János; Kis Antal, fia Lőrinc; Kovács Ádán, fia András; Ezsüd Bálint, Balok Mihály, fia Bálás; Dudus Kelemen, Sipos György, fia Albert; Sipó (?) Imre, fia János; Tót György, fia András; Füzik Tomás, fia Albert; Rostás Gergely, Szabó Márton, fia János; Csákvári Mihály, Ezsüd Gál, Barlobás Bálás, fia Bálás; Ezsüd Márton, Tar Tomás, fia János, Galgócs Benedek, Farkas Zsigmond, fia János és Ambrus.
Házak száma: 40; 2 egykerekű malom: Szabó Antal és Farkas Zsigmond tulajdonában. (Fekete 1943:130)
Családfő: 40
Fiúgyermek: 32
Testvér: 1
Szolga: 3
Összeírt férfi: 76

110. **Visk** falu.

Mónár Gergely, Kalacska Imre, fia Pétör, testvére Mihály, testvére Tomás; Mónár Lőrinc, fia János, testvére Pál, fia Gyenös, András »szolga«.
Táska Benedek, fia Tomás; Pétör Bálint, fia Mátyás, testvére János; Bartal Bercik, fia István és Mátyás; Bartal Benedek, fia János, testvére Ágoston, Pétör »szolga«.
Ole György, fia Jancsi; Hamar Jakab, fia Márton, testvére Simon és János; Hála Gergely, fia János, másik fia János; Tót Miklós, Fekető Ambrus, fia Kecsel (?).
Páska Bálint, testvére Pétör; Tót Bálás, fia Lőrinc; Csala Benedek, fia Pál és Lőrinc; Petkó Mihály, fia Albert, testvére Bágjár, fia János.
Kovács Boldizsár, testvére János; Hála Pétör, fia Miskós és Gecső; Bekics János, fia Pál, testvére Benedek; Berkes Vitális, testvére Gergely; Pokol Bálint, fia Albert; Pásztor (Csobán) Mátyás, fia Gyenös; Gál Mihály, fia Albert, testvére Mihály, fia Jakab; Babka (?) Máté, Varga Miklós, fia Tomás; Bukom Mihály, fia Miskó; Ole Benedek, Csala Tomás, testvére Gergely, testvére Benedek; Petkó Pál, fia Miklós; Szúdi Gergely, testvére Gyurkó; Szikor (?) Bálás.
Házak száma: 25; kétkerekű Ipoly-malom Losancsi István tulajdonában. (Fekete 1943:72-73)
Családfő: 31
Fiúgyermek: 28
Testvér: 16
Szolga: 2
Összeírt férfi: 77

56. **Ganát** puszta, Berzsán és ...s faluk között, Musztafa, Mehmed fia birtokában. Nincs a defterben. Lakatlan. (Fekete 1943:50)

239. **Szen Martin** puszta, az említett falu /Tölgyes/ és Kis Kesző közelében. Nincs a defterben. Lakatlan. Talán a Kiskeszőhöz tartozó, mai Káptalan pusztával azonos. A török uralom végén mint »Márton, puszta. Tölgyes mellett« említetik. (Fekete 1943:121)

393. **Tarcsín** puszta, Föső Szemere mellett, Tur Ali szpáhi vállalatában. Nincs a defterben. Lakatlan. Ma: Tarcsány, Hont megye középső részében, Felsőszemeréd és Magyarád között. (Fekete 1943:172)

1570-ben az esztergomi szandzsákhöz tartozó, azonosítható falvaink száma: 21, puszta: 3.

A budai mirmirséghez tartozó nógrádi szandzsák részletes adó-deftere 1579-ből – Nógrádi náhie

16. Baráti falu

Sóvai Pál, fia Mihály és András; Kelemen Benedek, Bokor István, fia Mihály; Ozval Pétör, fia Pál; Bokor Pál bíró, Csomó Mátyás, Siket Mihály, fivére István; Töke András, fia Mátyás; Gyenes Péter, fia Pál, fia Mátyás; Balogh Balázs, fia Palko, fia Benedek.

Farkas Gergely, fivére Benedik; Etves Tamás, Ötvös Gáspár, fia György; Furulyás bíró, fia András; Kalmár András, fivére Tódor; Nagy Pál Benedek, Csák Márton, fivére György.

Összesen 17 ház. (Velics–Kammerer 1886–1890 1:275)

Családfő: 17 (2 bíró)

Fiúgyermek: 11

Testvér: 4

Szolga:

Összeírt férfi: 32

13. Bernecze falu

Balog Benedik, fia Pétör; Szolga Máté, Lakatos Márton, fivére Gergely és Gál; Gáspári Tamás, fia Benedek és András; Pál Tót András, fia Simon, Jancsi és Máté; Fakó Albert, fia László; Sira Máté, fivére Orbán; Szolga Gergely, Heten Mihály, fia János; István szolga, Gyenes szolga.

László Balás, fia Jancsi; Hatas János, fivére Ferencz; Szolga András, Pap Balás, fia Albert és Gergely; Máté János, fia Márton; Balog Tamás, fia Jancsi, Gyenes és Ambrus; Ferencz szolga.

Domonkos János, fia Pál és Mihály; Péres János, fia Mátyás, Gáspár és Pétör; Gyenös István, fia Gergely és Albert, fivére Orbán; ... Antal, fivére Ambrus; Bálint Pétör, fia Gergely, Bálint és Mátyás; Rózsa Pál, fia Gyenes; Cseh András, fia Balás; Császár Orbán, fia Pál.

Szinege Pál, fia Albert és Jancsi; Kenös Gergely, fia András és Balás; Sós Benedek, fia István és Gáspár; Albert szolga.

Tót Benedek, fia András, Jancsi és Albert; Hajós János, fia Pétör; Kötő Pál, fia Ozval és Musko; Bokor János, fia Benedek; Hajós Hetes Albert, fia Márton és Benedek; Fonó Márton, fia Gergely; Fonó Albert, fia Kelemen; Lantos Albert, fia Jancsi; Lantos István, fia Gáspár, Kelemen, Benedek és András.

Szolga János, Szolga Jancsi, Szenes Lőrincz, fia Miklós és Benedek; Szenes György, fia Gyenes és Jancsi; Lantos Albert, Balog Albert, fia Lőrincz; Szolga Balázs, Kucsár Simon, fia Pétör, Mihály és Máté.

Összesen 38 ház; 2 egykereű malom: Sós Benedek és Lakatos István tulajdonában. (Velics–Kammerer 1886–1890 1:273)

Családfő: 43

Fiúgyermek: 58

Testvér: 6

Szolga: 4

Összeírt férfi: 111

204. **Bise** puszta. /Tésa?/ (Velics–Kammerer 1886–1890 1:317)

194. **Drégel** város

Kapás Máttyás, Dósa Jakab, fivére Benedek; Szakali Fábián, fia Benedek és Bálind; Kis Tamás, fia Miklós; Tót Benedek, Szil. Farkas, Kovács Antal, György bíró Antal, fia Lőrincz; Farkas Farkas, fia István és Berta; Gyenös Pétör, Tót Bálind, fia Pál.

Tonka Antal, Goruch Pétör, Beke Miklós, Miklós varga, fia Márton és Gál; Víg András, Kató János, fia Fábián; Szakal András, Petros György, fia Pál; Tót Máté, fia Pál; Víg János, fia Tamás; Bozsán Dömötör, fia Gyenes, fivére Pál; Bagi Gergely, fia Ambrus; Kálnó György.

Danes Pétör, fia Pétör; Bagoly István, fia Sebestyén; Bagó Balázs, fia Jakab és Pál; Bagi Jakab, fia Márton; Tamás bíró, fia Balázs.

Vörös Kelemen Pál, Szerb Ambrus, fivére Benedek; Kapás János, fivére Orbán; Kovács Benedek, fia Antal; Kovács Imre, Tonka Imre, fivére Gergely és János; Bag. Balázs, György Barna Tamás, fia Pál és Kilián; Antal János, fia Pétör; Pál Kovács György, Tonka Orbán, Mónár István.

Összesen 47 ház; 2 egykerekű malom: Ferhád bég és Hamza aga birtokában. (Velics–Kammerer 1886–1890 1:314-315)

Családfő: 41 (2 *bíró*, egy *varga*)

Fiúgyermek: 25

Testvér: 6

Szolga:

Összeírt férfi: 72

209. **Hidvég** falu

Sebők J., Barta Gergely, fia Kristóf; Simon Gál fia Bálind, Kelemen és Gál; Imre Simon, fia Menyhér; Kis Imre, fia Máté; Marko Márton, fia János, Imre és Máttyás; Varga Gál, fia Jancsi és Janko; Nagy Albert Bálind, Pásztor Ferencz, fia Jancsi; Sebestyén Barabás, fivére Albert.

János kovács, fia Palko; Borik György, Cselik István, fivére Imre, fia Antal; Cselik Mihály, fia Benedek és Albert; Turek István, fia Gergely; Szarka Benedek, fia Máté; Kecskés Pál, fia Barabás és Máté; Luka János, fia Bálind és Márton; Bencsok Orbán, fia Együd és Imre; Lukács Böne, fia Kelemen és Balázs.

Gyura János, fia Benedek, fivére Gergely; Luka Barabás, fia Tamás és Márton, fivére Orbán; Sós Lukács, fia Istók, fivére György, fia János; Kis Balázs Benedek, fia Balázs és Márton. Kóbor Pál, fia Pétör; Lukács Pétör, fia Gergely; Nagy Pétör, fia Ambrus; Tót Antal, fia János; Kún Balázs, fia Pál, fivére András; Szabó Imre, fia Balázs.

Összesen 37 ház; Érsek Pál kétkerekű malma Hasszán Kethuda és Boszniai Píri kezén. (Velics–Kammerer 1886–1890 1:319)

Családfő: 31 (egy *kovács*)

Fiúgyermek: 39

Testvér: 5

Szolga:

Összeírt férfi: 75

48. **Hont** falu

Lebald (Bálind?) Mihály, fia Miklós, Márton Imre, Gácsi Pál, fia Tamás; Szász Bálind, Czár Gergely, fia István; Albert Lőrincz; Maszlik Gergely, fia Pál és István; Petör Ambrus, Petör Bálind, fia Damján; Ter. Tamás, Szász Benedek, fia Tamás; Lencsés Márton, Czár Máté, Gács cigány, Nagy Albert, fia András; Bertalan pásztor, Akács Ambrus, Fertál Orbán.

Összesen 17 ház. (Velics–Kammerer 1886–1890 1:283)

Családfő: 18 (egy *pásztor*, egy *cigány*)

Fiúgyermek: 8

Testvér:

Szolga:

Összeírt férfi: 26

5. **Kemencze** falu

Berkény István, fia Albert, fia Gergely; Kovács Jakab, fivére Abert, fia János; Bakó Benedek, Szárdi István, Bakó Gergely, Bakó Balázs, Molnár Miklós, fia Mihály; Mikes Albert, fia Pál; Szolga András, Kovács János, fia Bálint; Szakál Gyenes, fia András és Albert; Szakál Mihály, Bitó Benedek.

Sivág Damián, fia András; Tarlo Pál, Bihari Balázs, fia Gergely; Kerekes Lőrincz; Bitó Tamás, fia Jakab; Forgács Kelemen, fia János; Forgács János, Kalácska János, fia András; Görnyik Pétör, fia Albert; Kornik Pétör, Kalocska István, Kalócska András, fia János.

Gornik János, fivére Albert; Pásztor György, fia Miklós; Lesznár János, fivére Mihály; Tót Máté, fia Simon; Tót Gergely, Forgács Benedek, fia Mihály; Tót Simon, fivére András. Ferenczi László, fia Mihály; Tímár Kelemen, fia Simon és Pál; Sánta Máté, fia Mihály; Tót Pétör, Kutas Pál, Bereg Benedek, fia János; Szabó András, Pétör szolga, Cseh István, fia János; Molnár Imre, fia Pétör és Gergely; Róka Pál, fivére Bálint.

Összesen 44 ház; Tímár Kelemen egykerekû malma. (Velics–Kammerer 1886–1890 1:270)

Családfő: 42

Fiúgyermek: 26

Testvér: 5

Szolga: 1

Összeírt férfi: 74

30. **Olvár** falu, Olvár pusztával

Mester Kelemen, fia Tamás; György Nyikos, fia Tamás és Pétör; Kis Náczi, fia Pál; Mester István, Gágor Ambrus, fia György; Bicsák Ferencz, Ferencz Antal, fia Jakab; Mester Mátyás, fivére Pétör; Jakab kovács, fia István; Jancsó András, György kovács, Damján kovács, Gál György Pétör, fia Márton.

Összesen 16 ház. (Velics–Kammerer 1886–1890 1:279)

Családfő: 13 (3 *kovács!*)

Fiúgyermek: 8

Testvér: 1

Szolga:

Összeírt férfi: 22

74. **Perepos Ság** (/Ipoly-/Ság) falu

Mónár Benedik, fia Gáspár; Hangy Máté, fia Mihály; Tót János, Olajos Bálint, fia Balázs; Gál Lőrincz, fia János, fia Mátyás; Somogyi Pétör, fia Imre és János; Pásztor Mihály.

Mészáros Gergely, fia Imre és István; Elek András, atyja Mátyás; Lakatos Benedek, Bertol István, fia Mátyás és András.

Törköly Orbán, Sági János, Márton szolga, Ágoston Márton, fivére Máté; János szolga, Mónár Máté, fia Miklós; Bálint Benedek, Kovács György, Varga János.

Összesen 18 ház; Bertus malma, mely Píri aga birtokában van. (Velics–Kammerer 1886–1890 1:290)

Családfő: 18

Fiúgyermek: 12

Testvér, atya: 2

Szolga: 2

Összeírt férfi: 34

203. **Szakállos** falu

Török Lőrincz, fia Benedek és Bálint; Rosán Lőrincz, fia János; Zobor Gergely, Szász Jakab, fia Gergely és Antal; Bíró Tamás, fia János; Ördög Gyenös, fia Balázs; Damján Lőrincz, Bakocsa Máté, fia Tamás; Botos Imre, fia Gergely; Mónár Bálint, Botos Antal, fia Dömötör és Gergely; Bertus Barát, fia Márton. Játzó Gyenös, Botos Pétör, fivére Benedek; Botos Lőrincz, fia Gyurkó; Káta Simon, fia Lőrincz; Pák Imre, fia Lőrincz; Jakab Balázs, Kis Pétör Mihály, Orbán Balázs, fia Albert, fivére András.

Ördög Máté, fia Tamás és Lőrincz; Petók Márton, fia Lőrincz; Bíró Máté, fia Jancsi; Horka János, Víg Antal, Szabó Bálind, András János, Bokor István, Fábián István, Tót Mátyás.

Összesen 30 ház. Dobó István háromkerekû malma Hasszán bin Veli kezén. (Velics–Kammerer 1886–1890 1:317)

Családfő: 30

Fiúgyermek: 20

Testvér: 2

Szolga:

Összeírt férfi: 52

58. **Tesmag** falu

Szucsán Miklós, fia Balázs és Mátyás; Pétör Albert, fia Damián; Szabó Ambrus, fia János és Tamás; Fuszek György, fia Imre és Bálint; Kóta ifjabb; István kovács, fia János; Varga Pétör, fia Gergely és Benedek; Fábián Mihály, fia János és Balázs; Császár György.

Hamar Benedek, fia Mihály; Fábián Mihály, Hamar János, fia Bálint és Gergely; Hamar György, fia Mihály és Lőrincz; Fábián Mátyás, fia Gergely; Suchan Ambrus, Hamar Benedek, fia János; Suchan György, Szent János, fia Balázs; Bálint Mátyás bíró, fia Miklós.

Keszege János, fia Mihály; Ambrus Gergely, fia Lőrincz; Bolgár Jakab, Hamar Orbán, fia Máté; Henye Albert, Fábán Pál, fia István; Anka Balázs, Bába Menyhárt, fia Gáspár és Menyhárt; András bíró, fia Benedek.

Összesen 29 ház. (Velics–Kammerer 1886–1890 1:285)

Családfő: 28 (2 *bíró*, egy *kovács*)

Fiúgyermek: 28

Testvér:

Szolga:

Összeírt férfi: 56

1579-ben a nógrádi szandzsákhhoz tartozóan írták össze 1 városunkat, 9 falunkat és 2 pusztát.

PETROZSÉNYI NAGY PÁL

FEGYELMI TÁRGYALÁS

A fegyelmi bizottság elnöke fontoskodva tett-vett olyan arckifejezéssel, mintha nem is a szaktanácsadó, hanem maga a legfelsőbb bíróság elnöke lenne. Balján az iskola igazgatója, szikár, humortalan férfi szórta szemrehányásait a munkafegyelem ellen vétő Korláth tanár ellen. Az elnök jobb oldalán pöttöm alak, az igazgató szerény helyettese feszengett. De jelen volt a szakszervezeti bizalmi, sőt, Hazagh Mihály, az iskolai párttitkár tagbaszakadt titkára is. Egyszóval az egész vezérkar, hogy ítéletet mondjanak egy magányos sztrájkoló fölött. Mióta törvénybe iktatták a sztrájkjogot, többen éltek vele, csupán így, egyénileg nem sztrájkolt senki még.

Az igazgató napokig töprengett, hova sorolja Korláth példátlan akcióját, végül a fegyelmi kihágás mellett döntött. Fogta magát, és a művelődési osztályra hajtott. Már régen begyében volt ez a Rákóczi-hajú taknyos, aki munkába állásának első percétől berzenkedik, lefitymálja a tankönyveket, szabotálja az utasításait, melynek következtében máris érezhetően lazult a fegyelem. Ugyanis sokan követték, s ha nyíltan nem is, hallgatólagosan szolidarizálnak vele. Hát nem, amíg ő, Móres Mór igazgat, itt igenis rend és fegyelem lesz. Talán lefolytathatta volna a tárgyalást zárt körben, a tanári kar és szaktanácsadó nélkül is. Ám így kevésbé látványos, demokratikusnak sem éppen elég demokratikus egy olyan tantestület számára, amely megélte Nagy Imre, az 58-ban kivégzett miniszterelnök rehabilitációját. Elmondta, amit kiókumlált, majd a keszeg helyettes kért szót.

– Csak nyíltan, tömören – figyelmeztette helyettesét a keménykezű főnök. – Úgy, ahogy történt. Smink, cukor nélkül.

– Kérlek! – reszelte meg torkát a kopaszodó öreg. – A dolog úgy kezdődött, hogy Kari... Korláth kartárs meg én kicsit összekaptunk – törölte meg izzadt homlokát. – Egyik kartársnőnk gyesre ment, ezért megkértem, vállaljon el néhány túlórárt.

– És?

– Visszautasított, helyesebben elvállalta volna, amennyiben adómentes vagy kiemelt órabért fizetünk.

A teremben élénk mozgólódás támadt.

– Nyugalom, kartársak, nyugalom! – kopogott zordan a Táncsics iskola direktora. – Folytasd, Robikám!

– Ekkor veszünk össze – vont vállat a helyettes.

Már nagyon unta a komédiát, és szeretett volna gyorsan túlesni rajta. Tulajdonképpen sajnálta Korláthot, s titokban ő is rokonszenvezett vele. De hát a rokonszenv egy, a diplomácia kettő. Móresnek van sajnos pár protektora, másrészt itt-ott a kölyök is elvetette a sulykot, egy szó mint száz, jobb, ha továbbra is diplomatikus marad.

– Felhívtam a figyelmét a törvényre, melynek értelmében a pedagógusok ötven százalékos túlmunkára kötelezhetők – nézett át Korláth feje felett. – Mivel ő a legfiatalabb közöttünk, továbbá nőtlen, elsősorban bizony neki kell túlóráznia.

– Magától értetődik – bólintott a szaktanácsadó. – Mire ő?

– Racsítani kezdett, a tanügyi rendszer így, a szocializmus úgy...

– Pontosabban?

– Le van szarva – szusszantott a helyettes. – Bocsánat, ezek az ő szavai... Ugyanígy az igazgató, aki velem együtt jól tenné, ha nyugdíjba menne. Egyébként sztrájkba lép, és negyven százalékos béremelést követel, amit a kormány meg is ígért nekünk, de csak azért, hogy ezzel is időt nyerjen.

A délutáni napfény a tanáriba szökött, és megcirógatta a kipirult arcokat. Valahol kint egy kutya vonított.
– Ugye, megmondtam! – fakadt ki az igazgató újból vérig sértve. – Korláth kartárs, hogy finoman fogalmazzak, közösségünk leggyöngébb láncszeme. Nem veti alá magát a rendnek, füttyöl a törvényekre, röviden: destruktív, beilleszkedésre képtelen dolgozó.

Néhány tanár a Móres hívei közül tapsolni kezdett. A többiek csöndben, de kíváncsian lesték a Móres - Korláth párbajt.

Az igazgatót nem tévesztette meg a taps, tudta, mennyire népszerűtlen. Csakhogy mindnyájan a kezükben vannak, kivéve Korláthot és az iskola párttitkárát. Mindegy, nem gond! Az elsövel úgyis rögtön végez, a második meg egyelőre meg sem mukkan.

– Ne húzzuk a szót, az eset egyértelmű, ezért javaslom, váljunk meg a kollégától. Köszönöm a figyelmet, tessék hozzászólni!

– Tessék! – ismételte meg a tanácsadó. – Senki? Akkor átadom a szót Korláth kollégának.

Minden arc a fiatalember felé fordult. Korláth tétovázott. Mit mondjon, kinek, miért, amikor mindent előre eldöntöttek? A diri győzött, a többiek lapítanak. Hiába rehabilitálták Nagy Imrét, itt semmi, de semmi sem változott. A gárda zöme fonnyadt citrom, aminek a levét réges-rég kifacsarták. Regenerálódni nem tud, még ha akarna sem.

– Belenyugszol az ítéletbe?

– Először is nem vagyok vádlott – kapta fel a fejét sértődötten Korláth. – Másodszor: tiltakozom a fegyelmi tárgyalás ellen. Én sztrájkolok, jogom van hozzá, úgyhogy nem értem, mi ez a színjáték.

– Színjáték? – hördült fel az igazgató. – Válogasd meg a szavaid, mert...

– Felnégyelsz, kerékbe törsz?

– De kollégák! – rökönyödött meg az elnök. – Beszéljünk higgadtan! Végeredményben mit kívánsz? – fordult Korláthoz.

– De hát már elmondtam. Mint dolgozó nagyobb bért. Mint pedagógus felkérem az illetékeseket, adják fel a bukásmentes iskola politikáját, melynek révén a tinókból évtizedek óta okleveles ökröket nevelünk. Továbbá: dolgozzanak ki egy valóban hatékony követelményrendszert, amely pontosan meghatározná, melyik tanulót milyen mértékben jutalmazunk vagy büntessünk. A dicséret magában ritkán hatásos, ugyanez áll a figyelmeztetésekre is, amikkel a srácok inkább dicsekedni szoktak.

– Tudjuk, tudjuk, és?

– Hát éppen ez az! – csattant fel a harcias testnevelő. – Tudjuk, tudjuk. Milliószorta elhangzott, mégsem teszünk semmit sem ellene.

– Szabad?

– Parancsolj! – pislantott Móres a természetes párttitkárra, aki mindeddig csöndben, összevont szemöldökkel üldögélt.

– Szokott-e hiányozni Korláth kartárs?

– Nem.

– Késni?

– Azt sem.

– Órájára készül?

– Többé-kevésbé.

– Ezek szerint pontos, felkészült tanár. Minden gyűlésen jelen van stb., stb. Javítsatok ki, ha tévedtem volna.

– Igen, illetve nem, csak...

– Ebben az esetben ajánlom, hagyjuk békén a fiút. Igaz, nem abszolút hibátlan, de mi sem voltunk, sőt, most sem vagyunk azok. Szerencsére fiatal, sokat fejlődhet még – állt Korláth mellé váratlanul a párttitkár.

Minek szerezzen újabb ellenséget magának, amikor a napjai úgyis meg vannak számlálva? Most még párttitkár, de holnap... Újabban furcsa szelek fújnak, és ezek maholnap pártostul, kormányostul úgy elfújják, mint egy porszemet.

A pedagógusok egymásra néztek; először csak egy, aztán mindnyájan tapsolni kezdtek.

Móres elkomorult. Elszámította magát: az ördög sem pitizik itt neki! Ez a banda harap, mégiscsak megváltozott. Haragh sem döglött akna, bármikor felrobbanhat, s korántsem kizárt, hogy pont őt öli meg.

– Részemről megértem, nem is vacakolnék, ha a kolléga is enged, én... hm... szóval megbocsátok – változtatott taktikát a közelgő igazgatóválasztásra gondolva.

Lehet, hogy ezúttal senki sem szavaz rá? Hát... előfordulhat, de akkor sem Hazagh fogja őt földhöz vágni.

– Enged, ne félj, kivéve a béremelést, amihez magam is szívből csatlakozom – nyugtatta meg a párttitkár.

– Éljen! – harsogta a tantestület.

– Örülök, hogy végre mégiscsak megértettük egymást. Köszönjük tisztelt szaktanácsadónk pártatlan segítségét, akinek a révén ilyen szépen egymásra találtunk. Megjegyzem, nem csoda. A mi közösségünk olyan, mint egy nagy család, ahol mindenki teljes erőbedobással, egymást segítve dolgozik – szavalta patetikusan az igazgató. – Én...

– Úgy van! – vágott a szavába idegesen Hazagh. – Remélem, a jövőben sem lesz másképp, sőt, ha lehet, még jobban rákapcsolunk. Mostanában elég nehéz idők járnak, szilárdaknak és következeteseknek kell lennünk ahhoz, hogy sikerrel nevelhessük a szocialista palántákat. De hát ezért vagyunk tanítók, ez a feladatunk – kereste tekintetével az izmos tornatanárt. Korláth? Hol van Kari, főnök?

– Te mit gondolsz? – kérdezte vissza Móres, és a semmibe bámult.

MOLNÁR JÓZSEF

„Nagy Hívás”

Válaszokat várok a forgó keréktől,
kijelentéseket a múlt időtől,
megbízható információt a következő téltől,
körvonalozó sejtelmet,
hogy végre s újból,
megint, mint egykor...
Talán, ha a talányokat
összebb tolnánk, s a
miértekre valaki felelne,
s a valamiért nem neked
kéne elmenned;
a legkisebbet küldik,
tudtad, s mégis;
ma nyugós vagy, mint
egy átlótt vad,
felkelnél, ha nem
szorítanának le, mint legyet
a gombostû alá,
felkelnél, az óra már
fejbe vert, felkelnél,
hátba szúr a van, meg a
nincs esetlen súlya;
lesz még jussod jussod felé?,
Adná a gyapotfelhős ég!,
Vörös fény a tovább,
haladsz, mint eltérített
csigaház, mint megfeneklett kút;
nézel az őserdő-lián-jövöbe,
megcsókolnak a korhadtt ízek,
jaguár-fekete csend kúszik a fákon,
a pára beléd hatol, mint kígyóméreg,
szúnyograj dobál rád maláriát,
rettegve futsz lajhár-önmagad elöl,
talán még eléred a kések temetőjét,
hogyan nyúlként pihenj,
füledben Liszt örült etűdöket játszik,
Saint Saens Haláltáncát járod,
egyhelyben-futó vagy egy sakktáblán,
szemben a sötét Megrontó néz,
hideg van, fagyott ujjakkal kaparod

becsület-eged,
világosodik,
elveszett tekercsek hangján
szólalsz meg, az elfeledett
Igazság evangéliuma lázad,
Atyában-Fiú-erős-kapocs
láncolja elméd,
Mánit hallod a hegyeken túl,
a Fény harcosa mindent átvilágít,
keresztre feszítik őt is,
Veszak-völgyében Budha emelkedik
a Nagy Hívásra, Jézust hallod:
*„A Világosság pontjából,
mely Isten elméjében él, árássza el
a Világosság az emberek elméjét...”*
a kegyben részesültek szívükbe
róják a tűz-mantrákat,..."*a Szeretet
pontjából, mely Isten szívében él,
árássza el a szeretet az emberek
szívét...*" az áhitat kelyhei megtelnek,
a lehetőségek új ruhára vágnak,
hiába tapadnak a keselyû-árnyak,
a szirénázó, rabló kezek..."*Valósítsa
meg a Világosság, a Szeretet és az
Erő a Tervet a Földön."*

BÖRZSÖNYI ERIKA

Könyvek bűvöletében

A községi könyvtár, ahová Apám vitt el először, tanúja volt első szerelmemnek: életre szóló szerelem volt ez, mint később kiderült. Ott jegyeztem el magamat a könyvekkel, a könyvtárossággal és az olvasással. Titkok tudója, és csodák őrzője volt az én gyermekszememben a könyvtáros, a könyvtár pedig maga a csodák birodalma.

Máig emlékszem az útra, ami oda vezetett. Jó hosszú volt és közben végig beszélgettünk. Pontosabban Apám mesélt nekem a magyar történelemről, az írókról, vagy más fénylő csillagokról, amelyek felettünk az égen ragyogtak. Utóbbiakat a téli estéken, amikor korán sötétedett, személyesen is bemutatta nekem. Én pedig ámulva hallgattam őt, csak néha szóltam közbe, hogy a szerintem helyesnek vélt vágányra visszatérjem.

Mire elértünk a könyvtárba, már kialakult bennem a kívánság, hogy miről keressek könyvet. Faltam a történelmi regényeket, már akkor is, amikor maga a tantárgy, a történelem még ismeretlen volt számomra. Családi házban volt berendezve akkor a falunk könyvtára, emlékezetem szerint a pedagógusoknak fenntartott szolgálati lakások szomszédságában. Nem lehetett több nyolc-tízezer kötetnél és a gyarapodása is igen szerény volt bizonyára. De nekem akkor mesebeli gazdagságnak tűnt.

Egyetlen helyiségből állt, ott volt minden, felnőtteknek és gyerekeknek szóló irodalom együtt, tilalmak nélkül lehetett kölcsönözni a gyerekeknek is. Némiképp rendetlen, poros és félhomályos szoba képe elevenedik meg előttem, ennek oka minden bizonnyal a túlszűfoeltság lehetett.

Öt évesen már megtanultam olvasni, válogatás nélkül elolvastam mindent, ami a kezem ügyébe került. Végigizgultam, sírtam, vagy ujjongtam a történeteket a főhőssel, és faltam a könyvek oldalait. Alig volt türelmem kivárni, mi lesz vajon a vége a történetnek? Aztán, amikor a végére értem, én voltam a legszomorúbb, hogy tovább már nem követhetem hőseim útját. Dékány András kalózos kalandregényeit, Rónaszéki Miklós történelmi regényeit épp úgy szerettem, mint Hárs László műveit a pesti srácokról. Misi mókus kalandjait szívembe zártam, hiszen a mihaszna mókus sok rokon vonást mutatott velem. De a legelső helyen akkor is a magyar népmesék álltak nálam, elmaradhatatlan legkisebb királyfival, sárkányokkal és vitézekkel, meg persze királylánnyal.

Menedék volt számomra az olvasás, a külvilág, betegség és magány elől való menekülés egyetlen lehetősége. Hosszú időket töltöttem kisgyerekként kórházban, s a kor embertelen gyakorlatának megfelelően a látogatók nem mehettek be a kórterembe, hanem üvegfalon keresztül nézhettük csak egymást. Számtalanszor megtörtént, hogy Anyukám az üvegfal egyik oldalán, én a másikon sírtam, mit sírtam, bömböltem, üvöltöttem, kivörösödött arccal követeltem az anyukámat. Mivel a látogatási napokon gyakran belázasodtam, egy ideig nem volt szabad látogatni engem.

Mi maradt ezekben a sivár időszakokban a vigasz nekem? Megint csak a könyvek.

Meg a falunkbeli nővérke, aki ott dolgozott a járási kórház gyermekosztályán: Éva nővér. Gyakran bejött hozzám, anyuka-pótló szeretete sokat segített abban, hogy átvészeljem a kórházi időszakokat. Miatta akartam nővér lenni én magam is, gyerekosztályon dolgozni, és szeretni a kis porontyokat. És főleg: lebontani a gyűlöletes üvegfalakat. Ez a szándékom a pályaválasztásig még kitartott, de aztán életem útja másfelé kanyarodott.

Ötévesen olvastam, de írni csak az iskolában tanultam meg. Némiképp csalódást okozott nekem az izzadságos erőlködés, ahogy a betűket egyenként rajzoltuk, gyakoroltuk Újságpapíron krétával kellett nagyon sokszor megrajzolni az „a” betűtől egészen a „zs”-ig valamennyit. El nem tudtam képzelni, hogy ezekből hogyan fognak összeállni a történetek.

Mikor még nem is tudtam írni, már meséket, történeteket találtam ki, ezekkel szórakoztattam magamat és a családom tagjait. Nem mindig arattam velük osztatlan elismerést, de abban megegyezett a véleményünk, hogy a „gyermeknek élénk a fantáziája, még viheti valamire.”

Apám könyvtárának féltett, háborúból megmentett példányai írók szerint a polcokra rendezve szobánk ékességei voltak. Emlékszem a történetre, amit a felnőttek meséltek, hogyan szerezte vissza a háború után Apu ezek egy részét. Rábízta egy megbízhatónak vélt ismerősre, kérve, hogy a faládákba elcsomagolt könyveket őrizze meg.

A háború után ez az ember közölte Apámmal, hogy a könyvei sajnálatos módon megsemmisültek.

De elkövette azt a hibát, hogy behívta őt a szobájába, hogy valamivel megkínálja. És Apám ámuló szemei előtt feltárult egy idegen könyvespolc, rajta az ő elveszettnek hitt könyveivel!

A felelősségre vonást bizonyítás követte, hiszen előrelátóan mindegyik könyvben elrejtett egy sajátos ex librist, egy monogramot. Mit volt mit tenni, emberünknek vissza kellett szolgáltatnia a könyveket, legalábbis azokat, amiket addig még nem tett pénzzé. A teljes Jókai sorozat, Mécs László versei, Zilahy Lajos regényei, és rengeteg történelmi munka volt köztük. Ezeket még én is felismertem, néha kezembe foghattam őket, de ahhoz még kicsi voltam, hogy megértssem bármelyiket.

Egyik nyáron, már kisiskolásként Apám könyvtárának féltett darabjaiból a környékbeli gyerekek számára saját közkönyvtárat nyitottam. Megirigyeltem az igazi könyvtárost, szépen megszerveztem mindent, volt ott olvasójegy és kölcsönzési határidő, nyitvatartás, minden, ahogy illik!

Mire szüleim rájöttek, hogy mivel múlatom a délutánokat, már sok értékes könyv eltűnt. Mert sajnos a szomszéd gyerekek nagyon sok hiányossággal rendelkeztek a kölcsönzési fegyelem terén. Miután fény derült népművelő tevékenységemre, Apám az intézményt sürgősen bezárta, és közösen próbáltuk menteni, ami még menthető.

Az egykori kislányból könyvtáros lett. Számptalan modern és új, régi és kopott könyvtárban megfordultam, de még ma is érzek valami különös, megmagyarázhatatlan áhítatot, amikor egy könyvtárba belépek.

Megérint a varázslat és megszólítanak a könyvek.

Múltam nyomában

(Variációk I.)

Hová lettek a családi ereklyék? Ez a kérdés motoszkált bennem minap, amikor múltamnak eredtem nyomába. Mindig szerettem régi fényképeket nézegetni, elmerengni múltbeli – ismerős és ismeretlen – emberek képei felett, sorsokat képzelve az arcok mögé. Jelenetek, hajviseletek, szokások érhetők így tetten a közeli és távoli múltból.

Nekem nagyon fontosak ezek a képek: a múltból a jelenbe vezető ösvényen ők a fogják kezem, hogy képes legyek megélni az életem.

Javarésze saját készítésű amatőr fotó, rég megsárgult, kopott felvételek. Sokszor suta a beállítás, mereven állnak, kamerára szegezett tekintettel az ábrázolt emberek.

Szüleim, nagyszüleim ismerhetők fel a képeken, a későbbiekben már testvéreim és én magam is, gyermekként.

Legkedvesebb fotómat kemény kartonlapra készítették, valamikor a huszadik század elején.

Hátlapján felirat: Herz Henrik fényképészeti műtermében készült, Budapesten, a Rákóczi út 16. szám alatt.

Évszám sajnos nincs rajta, csak kikövetkeztetni tudom keletkezési idejét. A szépen ívelt támlájú műtermi székeken jobbról balra haladva ott ül egyenruhában anyai nagyapám, mellette nagyanyám. Mögöttük áll egy komoly nagyfiú, és egy nagylány.

Ő az egyetlen fiú, a sok megszületett gyermek között. Antal, aki a Pázmány Péter Tudományegyetem Orvosi fakultásán diplomázott 1926/27-ben (bejegyezve 066-os sorszámon).

Nagymama karjával öleli magához az akkor legkisebb gyermekét, egy 4-5 éves forma kislányt: ő az édesanyám. Születési évéből következtetve a kép valamikor az első világháború éveiben készülhetett, talán 1916-ban, vagy 17-ben.

Majd négy évtizede őrzöm ezt a képet.

Nagyapa szép ember volt, a kép készültének idején harmincas éveinek végén járhatott.

Nagymama apró, törekeny asszony, arcvonásain fáradtság tükröződik. A családi legendárium megőrizte a felnőttkort megérő és az elhalt gyermekek nevét. A képen nem látszik, de talán már szíve alatt hordta épp legkisebb lánygyermekét, aki évtizedekkel később az én keresztanyám lett. A gyerekek mind lányok voltak, kivéve azt az egy fiút, aki a képen is úgy áll a mama mellett, mint egy kis férfi, gondoskodó családfő. Szép, komoly gyerek.

Tudom, hogy a család a faluból Pestre ment, munkát, megélhetést keresni, és a két világháború között ott is éltek. Egy leánygimnáziumban volt Nagyapa pedellus és mindenek, a mama pedig kisegítő. Takarított, cukorkát árult, mikor mit kellett.

Az utcát tudom, de a házszámot nem. Majd négy évtizede halogatom, hogy elmenjek megkeresni azt a valaha volt épületet, ahol nagyszüleim éltek, és ahol kisgyermek volt az anyám.

A képen laza testtartásban álló, jól megfésült, kiöltöztetett kicsi lányt fürkészem. Apró kockás, csipkegalléros kis ruhája, a visszahajtott szárú fehér zokni, kiscipője, keze, amivel a mama nyakát karolja át, régen eltűnt mindenestől a múlt kódéban, a kép többi szereplőjével együtt. Ma már senki sem él közülük.

Nem kérdezhetem meg anyámtól azt, amit elmulasztottam megkérdezni, hogy milyen volt az életük akkor Pesten?

Anyám korcsolyázni is ott tanult meg a nagylányoktól. Mert a papa télen felöntötte sok-sok vödör vízzel az udvart és a diáklányok ott siklottak a jégen hosszú szoknyaikban. A csöpp kislány meg figyelte őket, nagy áhítattal. Megelevenedik előttem a kép, amint a lányok kézen fogják a kölcsönkapott korcsolyájával ügyetlenül csetlő-botló gyereket. Hamarosan ő is ott siklik velük, írja a jégre a nyolcasokat, forog! És boldog.

Talán soha többet nem volt rá módja, hogy korcsolyázzon.

Ahogy az évtizedek teltek, nagy halogatásban már-már lemondtam a keresésről, szinte értelmetlennek tűnt elindulni, megnézni az épületet, ami, ki tudja, áll-e még, és ha igen, iskola van-e benne? Vajon mennyire változott meg?

Egy napon aztán, egy hosszú beszélgetés kapcsán előkerült a fénykép és az emlékek. Beszélgetőtársam pillanatok alatt megtalálta elbeszélésem alapján az épületet és kiderítette, hogy valóban iskola állt az adott helyen, sőt, ma is!

Biztatott: keressem fel az igazgatót, bizonyára engedélyezni fogja, hogy megnézzem az épületet belülről, megálljak az udvaron, hátamat a falnak támasztva emlékezzek.

Mit is várok? Megpillantani, megérezni valamit, ami a múltba visszavezet. Árnyakat látni, ha csak jelképesen is. Találkozni a múlttal, a jelenben.

Tudom, mindezt, együtt.

Még óvatos vagyok. Érzem, pár nap múlva el fogok arra sétálni. Mert erős bennem a bizodalom, hogy szeretteink mindörökké velünk élnek.

Szellemképüket az utódok őrzik a lelkükben.

Eleink

(Variációk II.)

Mindig szerettem régi fényképeket nézegetni, elmerengni múltbeli – ismerős és ismeretlen - emberek képei felett, sorsokat képzelve az arcok mögé. Jelenetek, hajviseletek, szokások érhetők így tetten a közeli és távoli múltból. Családi képem nincs túl sok. Nehezen jutottam a fotók többségéhez, mert a családtól viszonylag messze éltem le életem nagy részét. Morzsánként kellett összegyűjtögetnem a kicsike gyűjteményt. Olyan is van, amit csak kölcsön kaptam, s majd archiválás után vissza kell adnom. Nekem nagyon fontosak ezek a képek. Javarésze saját készítésű amatőr fotó. Rég megsárgult, kopott felvételek. Sokszor suta a beállítás, mereven állnak, kamerára szegezett tekintettel az ábrázolt emberek.

Szüleim, nagyszüleim ismerhetők fel a képeken, a későbbiekben már testvéreim és én magam is, gyermekként.

Legkedvesebb fotómat kemény kartonlapra készítették, valamikor a huszadik század elején.
Hátlapján felirat: Herz Henrik fényképészeti műtermében készült, Budapesten, a Rákóczi út 16. szám alatt.

Évszám sajnos nincs rajta, csak kikövetkeztetni tudom keletkezési idejét. A szépen ívelt támlájú műtermi székeken jobbról balra haladva ott ül egyenruhában anyai nagyapám, mellette nagyanyám. Mögöttük áll egy komoly nagyfiú, és egy nagylány.

Ő az egyetlen fiú, a sok megszületett gyermek között. Antal, aki a Pázmány Péter Tudományegyetem Orvosi fakultásán diplomázott 1926/27-ben (bejegyezve 066-os sorszámon).

Nagymama karjával öleli magához az akkor legkisebb gyermekét, egy 4-5 éves forma kislányt: ő az édesanyám. Születési évéből következtetve a kép valamikor az első világháború éveiben készülhetett, talán 1916-ban, vagy 17-ben.

Majd négy évtizede őrzöm ezt a képet.

Nagyapa szép ember volt, a kép készültének idején harmincas éveinek végén járhatott.

Nagymama apró, törekeny asszony, arcvonásain fáradtság tükröződik. A családi legendárium megőrizte a felnőttkort megérett és az elhalt gyermekek nevét. A képen nem látszik, de talán már szíve alatt hordta épp legkisebb lánygyermekét, aki évtizedekkel később az én keresztanyám lett. A gyerekek mind lányok voltak, kivéve azt az egy fiút, aki a képen is úgy áll a mama mellett, mint egy kis férfi, gondoskodó családfő. Szép, komoly gyerek.

Tudom, hogy a család a faluból Pestre ment, munkát, megélhetést keresni, és a két világháború között ott is éltek. Egy leánygimnáziumban volt nagyapa pedellus és mindenek, a mama pedig kisegítő. Takarított, cukorkát árult, mikor mit kellett.

Az utcát tudom, de a házszámot nem. Majd négy évtizede halogatom, hogy elmenjek megkeresni azt a valaha volt épületet, ahol nagyszüleim éltek, és ahol kisgyermek volt az anyám.

A képen laza testtartásban álló, jól megfésült, kiöltöztetett kicsi lányt fürkészem. Apró kockás, csipkegalléros kis ruhája, a visszahajtott szárú fehér zokni, kiscipője, keze, amivel a mama nyakát karolja át, régen eltűnt mindenestől a múlt ködében, a kép többi szereplőjével együtt. Ma már senki sem él közülük.

Nem kérdezhetem meg anyámtól azt, amit elmulasztottam megkérdezni, hogy milyen volt az életük akkor Pesten? Keresztény családnak azon a környéken?

Anyám korcsolyázni is ott tanult meg a nagylányoktól. Mert a papa télen felöntötte sok-sok vödör vízzel az udvart és a diáklányok ott siklottak a jégen hosszú szoknyáikban. A csöpp kislány meg figyelte őket, nagy áhítattal. Megelevenedik előttem a kép, amint a lányok kézen fogják a kölcsönkapott korcsolyájával ügyetlenül csetlő-botló gyereket. És hamarosan ő is ott siklik velük, írja a jégre a nyolcasokat meg forog! És boldog.

Talán soha többet nem volt rá módja, hogy korcsolyázzon.

Abból a gimnáziumból kerültek aztán az észak-magyarországi faluba ott nem ismert, különös hangzású szavak, amiket a család sajátjaként alkalmazott: cőresz, tréfli, echte.

És ételek, mint a télen előszeretettel készített mákos kukorica mézzel, aminek az eredetét senki sem ismerte, de szerették, mert ritka finom csemege volt.

Ahogy az évtizedek teltek, nagy halogatásomban már-már lemondtam a keresésről, szinte értelmetlennek tűnt elindulni, megnézni az épületet, ami, ki tudja, áll-e még, és ha igen, iskola van benne? Vajon mennyire változott meg?

Egy napon aztán, egy hosszú beszélgetés kapcsán előkerült a fénykép és az emlékek. Beszélgetőtársam pillanatok alatt megtalálta elbeszélésem alapján az épületet és kiderítette, hogy valóban iskola állt az adott helyen, sőt, az ma is oktatási intézmény!

És biztatott: keressem fel az igazgatót, bizonyára engedélyezni fogja, hogy az épületet megnézzem belülről. Hogy megálljak az udvaron, hátamat a falnak támasztva emlékezzek.

Mit is várok? Megpillantani, megérezni valamit, ami a múltba visszavezet. Árnyakat látni, ha csak jelképesen is. Találkozni a múlttal, a jelenben.

Még óvatos vagyok.

Hétfőn, korán reggel, még a hőség beállta előtt, túl a vérvételen, elindulok, a Rózsák terétől, végig a Wesselényi utcán.

Magányos bolyongásaim hozadéka, hogy a városban már nem félek, mint kezdetben, az eltévedéstől. Némiképp kiismerem magamat az utcák hálózatában, ismerem a közlekedési eszközök járatainak egy részét és hazatalálok többnyire mindenhol. Már nem érzem idegennek magam.

Nyitott szívvel indulok, engedem, hogy hasson rám a környezet minden szépsége és rútsága, ellentmondásossága. A hely szelleme.

Meglep, hogy a körutat elhagyva milyen gyorsan változik az utcák hangulata és vele az enyém is. És egyszer csak ott állok az épület előtt, ahol több százszor elmehettem talán, úgy, hogy fogalmam sem volt róla, kislánként itt élt az anyám, és a család.

Wesselényi utca 44.

Ma is iskola. Tekintélyes, szép régi épület.

Lépcsőjén a kontraszt kedvéért toprongyos hajléktalan alszik.

Körbejárom a házat, de még nem kérek bebocsátást.

Próbálom felfogni, megérteni, hogy milyennek láthatta a helyet az én kicsiny gyermek-anyám?

Aki elmesélte nekem már anyaként, hogy a Margitszigetre ők nem mehettek be, mert fizetni kellett volna érte. És az utcákat mindet a régi nevükön emlegette, élete végéig nem tanulta meg az új neveket. Neki a Majakovszkij Király volt és maradt, a Népköztársaság útja pedig Andrássy út. A Ferenciek tere sem lett Felszabadulás tér számára. Mennyit neveltünk rajta! Azt hittük, csupa butaságot mond. Mit sem tudtunk akkor az utcanevek változásáról.

Azt már nem érthette meg, amikor az utcák visszakapták régi nevüket. Még mindig a ház előtt állok, gondolataimból egy autó riasztójának hangja zökkent ki, hoz vissza a földre.

Borzongató jó érzés fog el: mintha rokonlátogatóba jöttem volna. De most még nem megyek be.

Továbbindulok, a Károly körút felé.

VÉGH TAMÁS

Május

Gyenge vihar volt.
Alig bontott virágot
Az orgonaágon,
S hősínben tomboló
Akáckoronákon
Dzsungel-zölden
Zúdult át a bársony.

Tükrös arc lebukik,
Május tüze hamvad,
Viharmámoros a reggel,
S a vérző ég alatt,
Illatozó álmok után
Sietve, illan el a hajnal.

Hullámzó nyárelő
Üldögél a kertben,
S visszatérő virágaiból
Reggelre a csendek
Fonnak emlékkoszorút
Szíved peremére.

Új útra készülsz.
Meztelen lelkedet
Füredted a fényben.
Körülötted minden
Sietve élni özönölne,
S mintha sejlene benne
Rendelt idő üzenete.

2013-05-15

POLGÁR VERA

Vallomás

Nem tudom, éreztél-e már olyat, hogy egyszer csak felbukkan benned egy különös érzés, amelyet eddig nem tapasztaltál. Először csak bizserget, majd mint a száraz morzsák, úgy kapargatják kiszáradt torkodat, de aztán megnyugszol, elfelejted. Telnek a napok, később újra előkúszik a semmiből, egyre tovább időzik a fejedben, lassan belerágja magát a sejtjeidbe, és úgy cipeled magaddal, mint egy bőr alá beépített zsákot, amely napról napra, óráról órára nő, terebélyesedik, feszít, nyom, fáj, és a végén már sírni szeretnél, hogy nem tudsz megszabadulni tőle. Másra sem gondolsz csak „arra”. És akkor muszáj megtenned. S megteszed. A többi már magától következik. Elsózod a levest, leég a hús, és elfelejted kihúzni a vasaló zsinórját a konnektorból, mert a gondolataid másutt járnak. Egészen máshol...

Ott, ahol titkaid rejtőznek, ahol a vágyaid testetlenül fortyognak, kavarnak, ahol az emlékek egymást kergetik fejedben, néha beléd hasít egy szó, megbénít egy gondolat, és csak akkor nyugszol meg, ha mindent magad mögött hagysz, odamész és átadod magad neki.

Így voltam én is. Megtettem. Először úgy gondoltam, hogy csak egyszer, s nem lesz folytatás. Nem szóltam róla senkinek. Magamba gyúrtem az érzést, és a vele járó rekvizitumokat úgy titkoltam, hogy néha magam sem találtam. „Mit akarsz? – kérdeztem magamtól. “Mi az, ami hiányzik az életedből? Mindened megvan, szereted a munkád, a férjed ma is úgy rajong érted, mint sok évvel ezelőtt. Ja, hogy ez már nem dobogtatja meg úgy a szíved? Hát istenem, te sem vagy a régi. Megfontoltabb, érettebb lettél. És most mégis mire ez az örület?”

Mert ez egy örület. Akit egyszer megérintett, az pontosan tudja, miről beszélek. Kamaszkorban csaknem mindenkit megsuhint. Akkor úgy érzi, bele kell halni. A legtöbben szerencsésen kilábalnak belőle, de van, aki egy életen át a foglya marad. Én egyszer már kihúztam magam a hurokból, sokáig ellenálltam, de később elgyengültem, s engedtem a démoni erők csábításának. És bevallom: jó volt, nem bántam meg. Eleinte titokban történt. De tudtam, hogy egyszer úgyszólván kiderül...

***

Leállította a motort, de nem szállt ki a kocsiból. Néhány percig hátradőlt az ülésen, és lehunyta a szemét. Fejében kavartak a gondolatok. Próbálta összerakni az események sorát, de minduntalan beköszöntött a „Mit főzöl vacsorára?” hétköznapi kérdése. Ettől összeugrott a gyomra. „Mit tudom én, tök mindegy, sokkal izgalmasabb dolgok vannak a világon, mint a főzés!” „cikázott végig az agyán. “ „De muszáj, mert családod van, és nélküled megáll az élet!” “szólt a belső hang megint.

Sóhajtott. Kikászálódott az autóból, és elindult a kapu felé. Kétszer is leellenőrizte, hogy bezárta-e a kocsit. Megint másutt járt az esze. Ott. Gyalog ment fel az ötödik emeletre. Az a néhány perc még az övé. Lassan előhalászta a kulcsot, és belépett a lakásba. Gyanús csend fogadta, pedig Ferkó “a férje” már otthon volt. A televízió hangja nem szólt, csak a képernyő villódzása váltogatta hol világosabb, hol sötétebb árnyalatúvá a bútorokat. Lerúgta magáról a cipőjét, és végigsietett a hosszú előszobán. Megállt a nappali ajtajában.

- Helló, miért ez a síri csend? - dugta be fejét a szobába.

Ferkó a fotelben ült. Nem válaszolt az asszony köszönésére.

- Ez mi? - állt fel, kezében egy már összegyűrt, s most újból kisimított papírlapot tartva.

- Hogy került hozzád? - kapott utána Éva lángvörösre váltan. - Újabban a szemetesben turkálsz?

A férfi ügyesen kitért az asszony elől, háta mögé rejtve az írást.

- Beszélünk kell! - ült le Ferkó. - Szóval? - húzta össze a szemöldökét. - A többit is elolvastam. Mindent tudok, mégis tőled akarom hallani.

- Hát jó - rogyott le a nő a szemben levő karosszékre.

Hosszasan nézett maga elé, majd sóhajtott egyet. Lassan felemelte a fejét, és ezzel egy időben ezer csillag gyúlt a szemében, és a fáradtság szürke púdere lassan rózsaszínre váltott, puha fátylat terítve bőrére.

- Az úgy volt, hogy évek óta állt az utcán, hátát egy kopott házfalnak döntve, egyik lábát szintén odatámasztva,

és pattogatott kukoricát evett egy színes papírzacskóból - kezdett a történetbe az asszony. - Naponta elmentem mellette, de sosem vettem észre, mert láthatatlan volt, és egyébként is nagyon siettem. Mert mindig sietnem kellett. . .

Elhallgatott, és elgondolkodott néhány másodpercig. Tényleg, vajon milyen is lehetett? Talán egy piros baseballsapkát viselt, sötét napszemüveg takarta a fél arcát, farmert hordott és hosszú pólót. Lehet. Mondjuk, hogy így volt. De hogy sportcipő volt a lábán, az biztos, hiszen olyan észrevétlenül és ruganyosan járt, mint egy macska, átlendült a házak falán, a foghíjas kerítéseken, és beleolvadt a tavaszi levegő illatába.

- Egy napon - folytatta ábrándos tekintettel -, amikor elmentem előtte, ő komótosan kitette a lábát elé, én pedig orra buktam. Majdnem sírósan tápázkodtam fel a piszkos betonról, átkozva azt a puklit a járda felszínén, mely utamat állta. Visszafelé jövet óvatosan lépkedtem, nehogy még egyszer a földön találjam magam, de a kiálló betondarabnak nyoma sem volt. A járda tükörsima felülete készséggel kínálta magát a talpam alá. Én akkor már tudtam, hogy Ő akasztotta bokám közé a cipője orrát, jelezve, hogy mostantól kezdve nem én írom az életem.

- Hmm. . . - szólt Ferkó, és töltött magának egy adag konyakot. - Hát ki? - fordult Éva felé.

Éva meg sem hallotta a férje hangját. Mintha csak magának mesélné, úgy folytatta.

- És attól a naptól kezdve visszataláltam ahhoz a régi önmagamhoz, akit elvesztettem valahol a huszoneves kor végén, vagy talán a harmincas legelején.

- És mostanáig mit csináltál? - forgatta az italt a talpas pohár alján Ferkó.

- Tanultam, dolgoztam, miközben gyereket neveltem, küzdöttem és buktam, csatákat nyertem és háborúkat vesztettem, örültem és sírtam, habzsoltam és szórtam, szültem és temettem, reménykedtem és csalódtam, barátokat szereztem és hagytam el, barátok csaltak meg, és új barátságok emeltek az égig, álmatlan éjkek, kincseket loptak a zsebembe észrevétlenül, majd ugyanők visszaopták tőlem azokat, áhítottam a jó szót, de csak süket csendet leltem, hittem a hihetetlenben, tiszteltem a tisztelendőket, és köptem az arra érdemesekre. Mindezenközben egy pillanatra sem emeltem fel a fejem, hogy megnézzem, áll-e valaki ott az utca sarkán.

Hirtelen elhallgatott. Észre sem vette, hogy Ferkó kikapcsolta a televíziót, és már csaknem teljesen besötétedett. Alig látta vele szemben ülő férjét, és a novemberi kora est puha szürkésege lassan sötét takarót terített mindkettőjükre.

- Néha éreztem a pillantását. A hátam közepébe szúrt a tekintete - szólalt meg újra. - Olyankor megremegtem, és elindultam felé, de a tömeg tovább sodort. És ismét jöttek a hétköznapi emberpróbáló, szürke húscafattá daráló küzdelmei, a pillanatnyi győzelmek hiú mámorának csapdái. Beleestem, kimásztam, azután futottam tovább, míg újra bele nem zuhantam a muszáj-küzdelmek agyagos gödreibe. Álmaim úgy foszlottak le rólam, mint a ronggyá tépett ruhák ócska cafatjai. Megtépázott hittel, elkopó lelkesedéssel nap mint nap újraélesztettem magam, hogy bírjam a következő ugratóig. És bírtam. Bírnom kellett. És bírnom kell tovább is. Mert csak így lehet túlélni mindent. Még a halált is.

Töltött ő is magának, és felkapcsolta a könyvszekrény mellett álló lámpát.

- Te sírsz? - kérdezte Ferkó értetlenül.

- Nem, nem, csak elgyengültem egy pillanatra - felelte a nő, míg hátradőlve élvezte a konyak szétáradó selymes ízét a nyelvén.

Különös gyengédséggel tekintett a Ferkó kezében levő papírlapra.

- És egy reggelen újra egymásra találtunk - folytatta most már felszabadultabban. - Kicsit kopottabban, kicsit ziláltabban, sok-sok megfutott kört hagyva magunk mögött, de ugyanolyan hévvel vetettük bele magunkat egymás karjába, mint anno. Illetve nem egészen. Ez a hév már más volt. A parázs melege, a zsarátnok mélyvörös izzása. És én újra csillagot álmodtam a szürke felhők közé, páros lábbal ugrottam a befagyott tócsák vékony jégvártyájára, és a szétfröccsenő sár aranyló pettyeket terített a kabátom alá.

- Nem kérdezte, hol voltál eddig? - tette fel a kérdést gúnyosan Ferkó.

- Ő nem kérdez sosem. Ő *van*. Ropogatja a pattogatott kukoricát, és támasztja a falat. Vár. Kérdést csak én tettem fel magamnak: „Hogy bírtad eddig?”

- No, és mi a válasz? - hajolt előre a férfi őszinte érdeklődéssel.

Hosszú csend következett. A nő zavartan babrálta az üres konyakos pohár szélét. Vékony ujját körbe-körbe járatta az üveg pohár száján. Végül megszólalt. Hangja fátyolosan és halkán szólt, mint egy vallomás.

- Nem tudok nélküle élni.

Maga is megdöbbsent a mélyről fakadó érzelemtől.

- És mit akarsz tenni? - tette fel a kérdést szokatlan tárgyilagossággal Ferkó.

Anõ nem nézett a férje szemébe. Tekintete valahol egészen más tájakon kalandozott. Egy önmaga teremtette, különös világban járt, ahol a résnyire nyitott ajtók egyszer csak kitérnek szárnyukat, és egy *hol-volt-hol-nem-volt* történet vékony selyemszála láthatatlanul behálózza majd, megkötözi és kiszűri, vagy édes, mézes tejet csorgatnak bőrére, s lehelnek bódító csókot kiszáradt ajkára, így téve az alkotás fájdalmas gyönyörének örök rabszolgájává.

- Mit kérdeztél? - rebbsent vissza a valóságba.

- Azt, hogy mit akarsz tenni ezután - felelte a férfi.

- Írni. Csak úgy, egyszerûen.

Megjegyzés: „Az írás a skizofrénia társadalmilag elfogadott formája.” (E. L. Doctorow)

BOZGOR ELIAN

Piszkozati (vegyes) füzetek

Megy a mongol...*

(keleti ütemek)

Ének (tenor)
Gordonka
Zongora

Bartók Béla és Kodály Zoltán emlékének

Megy a mongol
Szamárhátról lóg lába
Lábát lógatja Irak homokjába
Csak fogalma sincs mit keres ott
De küldte őt szegény hazája
Hát lóg lába lóg lába
Láb-láb-láb
Lóg-lóg-lóg
Lóg-lóg-lóg
Láb-láb-láb
Blábláblá
Blábláblá
Haj-haj-haj
Lóg-lóg-lóg
Hej-hej-hej
Láb-láb-láb
Haj
Haj
Haj

---

* Megy a juhász, stb (A. Sz. Petrovich)

SZÉKÁCS LÁSZLÓ

versei

Foszlányaid

borvirág az, piroslik,
évekig küzdött létéért,
(metszi-csípi a szél,
orrvédő nincs, csak jegeld)
szimatokból bölcselkedett,
szerelmet hord körbe,
kölyökségeket,
égbemeszelt fogócskát,
ipiapacsot, ...

déja vue, ...
de ne feledd,
keverd újabb gyerekségedhez

füled botját se mozdítsd,
ha csak visszhangja
toporzékol a csendnek,
jön az, a tegnap is dobban,
az ősz szétdobált bokrok
alá dugdosta leveleidet,
mikuláshoz,
jézuskához,
remegett szerelmeidhez

ha arra tántorogsz,
ne rugdald vissza a napokat,
ha nyarad már el is illant

majd ne felejts vesszőt
metszeni,
ritkuló gondolataid közé,
suhogtatni,
rezgő fejed körül
korbács helyett pattogtatni,
- azt képzelni -
hogyan valljon a pillanat,
újabb élt-vélt dolgokat,
... és azt se feledd,
utánam pontot tegyél,
ha mindezt elolvastad

Homokszemező

esze veszett óra, semmivé tesz,
homokszem vált színeket,
mutogatja magát, tetszeleg,
rikácsol, figyeljete már,
rám, rám, rám, ... mire másra

szemezzünk, pupillát állíts,
ne vakoskodj, az összhatás pereg,
csodálkozó, hát szereted

tulajdonképpen a hóvirág már
kihirdette, csak rád vár, te meg rá,
kire-mire, hol és mikor

a hogyan csak díszlet, felmázolt
... élet, de melyik buborékban
a párhuzamosak közül,
igaz mind egy pontról nyílt és
nyílik, minden Nagy Év tavaszán

a dűnék közé sodor homoktenger
sehol partjairól a sirokkó,
új szemek dörgölöznek, szemeznek

CSÁKY KÁROLY

versei

Elővázlat

Meghaltak bennem
az álmok,
de feltámadt újra
halottaiból
a remény
az utolsó
ítélet előtt,
hogy megszülessen
az örökké-
való-
ság.

S mert
olykor
nehezen
értel-
mezhető
a mi
létünk,
elszavalja önmagát
a vers
dicshimnu-
szunk
helyett.

(2013.aug.31.)

Víziók II.

Csak a parázs
izzik még bent,
füstje és
lángja nélkül
a tűznek.

Korom meg
hamu lepi be
a lékek tájait:
alattuk hallgat
a vándor,
őrzőangyalok
dalára
vár,
hogy megtestesüljön
újra
a
túlparton is.

(2013. szept. 5.)

KERÉKES TAMÁS

A barackba zárt szellem

Holt Költők Társulata
interjúk holt írókkal X. rész

Miért van inkább a létező, mint inkább a semmi?

Heidegger

- Brrr. Mondta a processzor.

- Ez nem volt semmi - válaszolta a képernyővédő. Azt hiszem újra kell formattálni a merevlemezt. Valami lehetetlen elektronikus könyvet töltöttek le a modemen, de ez valami posztmodern lesz, mert Stephen King művei simán lejöttek. De ez valami lehetetlen file-formátumban érkezett, tömörítve. Valami Adobe, ráadásul fizetni is kell érte.

- Pedig nyomtatva is megjelent - sóhajtotta az Athlon processzor. Talán egy 3 MHz-es DDr SDRAM megbirkózna vele.

- Hol jelent meg? - kérdezte a meghajtó.

- A Lazi Bt. Kiadásában, Szegeden, 2002-ben, Sóvágó Katalin fordításában. A címe: A Smithson pincéi.

- Hol játszódik?

- Nem Princetonban, azt mondhatom. Jól mondta Schrödinger professzor Princetonról, hogy igényes ember nem tartózkodhat három hétnél hosszabb ideig olyan helyen, ahol a legjobb bor is csak másodosztályú.

- Naná. De ki írta?

- Gore Vidal.

- Pedig az eddig elég értelmes dolgokat csinált. Vegyük csak a Burr ezredes utolsó kalandját, vagy a Washington D.C.-t. A Teremtés már kissé kaotikusra sikeredett. A város és az oszlopok pedig még meg sem jelent magyarul.

- Bezzeg az Írók, gengszterek, professzorok! - sóhajtott álmodozva a Norton Commander - Azt még az is élvezte, akinek a lakásában még nincs a falba épített IObase-T hálózati aljzat.

- Igen, kétségtávol Gore Vidal az amerikai irodalom egyik legszínesebb egyénisége. Hogy jó és nagyon szellemes regényíró, azt magyarul is megjelent művei is bizonyítják. Akárcsak történelmi regényeiben, esszéiben is bálványokat döntöget, legyenek azok akár a jelenkori amerikai elnökök

bármelyike, vagy akármilyen hatalmasság, vagy akármelyik New York Times bestseller-lista vezetője. Gyilkos íróniájából bőven kijut csoportoknak és jelenségeknek is, például az irodalmi gengsztereknek titulált kritikusfajtának vagy a formai újításokkal bíbelődő, egymásnak és ítélszeiknek nem olvasni, hanem taglalni és oktatnivalót termelő íróknak. Modora ízig-vérig amerikai: az udvariasság, a tapintat fogalmainak fittyet hány, alkalomadtán a magánélet legdiszkrétebb mozzanatait is aggály nélkül veszi tollhegyre. Stílusa csíp, vág, villog. Érzékletesen elemez folyamatokat és elevenít meg embereket messze túllendülve állítólagos műfajain. De amerikai Vidal a szenvedélyes érdeklődésében is, amellyel az Egyesült Államok múltja, jelene és nem éppen rózsás színeiben látott jövője felé fordul. Írásai épp ezért gazdag információforrások. Sok mindent megtudunk belőlük Amerikáról, amit aligha hinnénk el, ha nem egy amerikai mondja. Vidal 1925-ben született, felmenői közt rétorománok is akadtak. West Pointban tanul, a legnevesebb amerikai tisztképző iskolában, ahol Dwight D. Eisenhovert csak Svéd Zsidó-nak becézik. Innen eredhet tudathasadásos szeretete a klasszikus amerikai normák iránt hagyománytörő hajlamai. Huszonhárom éves korában A város és az oszlopok c. regényével együtt vezeti az amerikai bestsellerlistát Truman Capote és Norman Mailer társaságában. Kísérletező regényíró, a lektúrregény és az esszé-regény közt csapong. Új regénye /A Smithson pincéi/ történetét nehéz összefoglalni. 1939 nagypéntekjén egy kamasz matekzseni /T. névre

hallgat, amolyan Haulden Caulfield, csak zabhegyezés helyett többet foglalkozik Einstein professzor híres képletének hatványra emelésével és a Kripke féle lehetséges világok szemantikájával, mint az iskolai sporttal és kötelező algebrával, taxiba ül.

A washingtoni Szent Albán iskola növendéke titokzatos meghívást kap a Smithson Intézetbe, zsebében egy banki félreértés következtében szerényen meglapuló, 100.000 dollárra kiállított csekkkel. Az Intézetbe való bejutás meghatározza a regény alaphangját: "Aki felfogja a Smithson Intézetet, felfogja a világmindenséget, szól a régi washingtoni mondás, melyet informátoraink felváltva tulajdonítanak a nép ajkának vagy Joseph Alsop haditudósítónak, akinek táskairógépe és súlyproblémái vannak." A kamaszt fogadó kisasszony mindjárt megmutatja neki azt a termosztátot, amelyet egy fizikus összekapcsolt egy rádiokarbon kormeghatározóval, mely képes a valóságban megjeleníteni a múltat, pl. Lincoln temetését / aki a regényben többször feltámad, nem is egy példányban/, s T. látja, hogy a hölgy igazat mondott. Akármit nézett is, az nem volt film. Ameddig ellátott, embertömeg hömpölygött az ég alatt, amely igazi volt, és nem technicolor, mint az Elfújta a szél-ben.

Miközben az intézet alagsorában rohamtempóban készülnek az atombomba tervei, az intézet munkatársai a világháború kitörését akarják megakadályozni, a kormány viszont a háborút akarja megnyerni. Sikerül behatolnia múltba és jövőbe, miközben nemcsak a történelem értelmét próbálja megfejteni, de igyekszik beavatkozni azokba a sorsdöntő eseményekbe, amelyek meghatározzák a XX. századot. Alighanem Vidal e paródiájában magával a teremtés fogalmával néz szembe, melyet azonos című regényében egyszer már tisztázni vélt.: "Most már /T./ tisztán látta hogy semminek sincs kezdete vagy vége, nincs más, csak hőség és a hideg, a teremtés – vagy a kihunyás-örök ismétlődése, az átváltozás, a metamorfózis.

- Nincsen semmi - közölte Lamy atyával a missziós templom laboratóriumában.

- Kellett lennie, mikor Isten. . .

T. összeráncolta a szemöldökét, úgy egyeztek meg, hogy Lamy atya megtartja magának égisten vélekedéseit, mivel sem a tudomány, sem a józan ész nem igazolhatja a semmiből születő semmi fogalmát. A valaminek a valamiből kell jönnie, és a szóban forgó „mi” ebben az esetben az örökkévalóság T. elgondolásában, a nyughatatlanul izgó-mozgó por határtalan felhője. Amikor először akart elmélkedni a teremtés fogalmáról, azonnal megértette, hogy az emberi agy - felépítése folytán - egyszerűen képtelen felfogni az egészet. Mivel mi elkezdődünk és abbamaradunk, a kozmosztól is elvárjuk, hogy kezdete és vége legyen. De azt is látta, miként bénítják a tulajdon okoskodását a két féltékéjű agy beépített korlátai, a tudat mániákus csüggése a kezdeteken és a végeken, holott a természet természete a változás. Ám amint azt érezte, hogy most mindjárt megragadhatja az egészet, összeomlott minden, amit látott és érzékelt. Kezdhetne előlről.

- A rossz kérdéseket tesszük fel. - T. megnyomta a gombot, és lehívta a fényhúrt, a amelyre gyöngyként volt ráfűzve apró bolygójuk rövid élete. – És ezért van, hogy folyton rossz választ kapunk.

- Volt egy ember, a Szűztől született. . . - Lamy atya nem adta fel. T. ugyanolyan makacs és bosszús volt.

- Magánál Freeman püspöknél konfirmáltam a székesegyházban, és már akkor tudtam, hogy ez a sztori nemcsak használhatatlan, de ráadásul abból a célból találták ki – csak a maga istene tudja, ki vagy mi, vagy miért -, nehogy rátaláljunk arra, amit valóban tudunk szükséges. /Gore Vidal: A Smithson pincéi, 131. old./ Mielőtt T. a regény végén átadná Charles Lindberg kérésére Lincoln elnök élethű mását, hogy előadhassa a gettysburgi beszédet Disneylandban, mi már valóban tudjuk, hogy a teremtés és a feltámadás volt a regény központi magva. "Nagypénteken indult a halálba, hogy húsvétkor feltámadjon, ennek a fényhúrnak az egyik alaptörténete szerint-és játékunk most azt mutatja, hogy végre itthon van, megérkezett HAZA." /266.old./ Vidal e műve azok közé tartozik, melyeket a szerző koholmányregényeknek nevez - állította az Intéző. A politikai felelősség kérdései szövődnek bele a kvantumfizikáról, szexualitásról, klónozásról szóló szürreális, fantasztikus regénybe. A mű gondolati bravúr, a vidali nyelv káprázatos humorában fürdő gyilkos erejű szatíra, szemtelen, szertelen, szabad szájú, nyelvöltögető komédia.

Akkor ezt biztos Macintosh-ra írták – szegezte le a DEFrag.

Tűz van Babám!

Mivel Seherezedé sem járt a chigagói egyetemre, sem a Harvardra kulturális antropológiát hallgatni, mi a nagy mesélők: Garcia Gabriel Marquez, Mark Twain, Mikszáth Kálmán, Iszaak Bábel, és még néhány Nobel-díjas, akiknek a nevét elfelejtettem, s maga a Király az esti tűzünknel hallgattuk a nagy mesélőt, aki pont azt fejtegette, hogy az a Lucky Luciano, akinek a nevéhez a Las Vegas felépítése fűződik a nevadai sivatagban, vajon tőle származik-e ez a kifejezés, hogy: „Lövöm a rigót”? S mivel dr. Mann a sötétben kujtorgott egy rőzsessedő gyerekkel a kérdés megválaszolatlanul maradt. Olyan képet vágtunk, mint Magda Marinko az ítélet előtt és beszélgettünk tovább élvezve a tűz duruzsolását. Mert igenis létezik a mesélő jutalma, aki keresztbe tett lábakkal ül a tűz mellett varázslatos és távoli meséket mond, aki nem kevesebbet tesz, mint a mindennapi gyakorlatot nagyobb perspektíva elé állító emészthető dolgokba gyömöszölését, a misztériumok érthető szimbólumokba öntését egy szokásos nap egyhangú estéjében.

Éppen Miss Temze beszélt Michael Curtis Ford: Tízezrek c. regényéről, /2002, Jokerex Kiadó/ ami nem más, mint Xenophón Anabázisának, ami a saját korában is ifjúsági kalandregénynek számított, újfajta kalandregény - adaptációja, amit sajnos egy hadtörténész írt meg, de hogy minek, az olyan nehéz kérdés, amire egy Vágó műsorban sem tudunk volna egyszerre sem felelni, hogy pl. mit mondott volna Arisztotelész, ha dakota lett volna. Erre senki nem vállalkozott, s dr. Mann sem volt még jelen.

Benya Krik, a Király, tervezett esküvője előtt Monsieur Tartakovszkij lányát kérte meg Odesszában, az apóst egyébként „másfél zsidó”-nak hívták, mert állítólag egy zsidóban nem fért volna el annyi pimaszság, mint benne, kissé idegesen, mert a rendőrkapitány épp az esküvőjére tervezett egy nagyszabású razzíát, mesélt a Tízezrek c. könyvről.

Szivarját méltóságtelesen eltartva méltatta a munkát: Az évtizedekig tartó háborúban Athén végül elbukik, flottáját megsemmisítik, a város falai romokban hevernek, serege felbomlik. Spárta, a katonaállam győzelmet aratott, de a legyőzöttekben tovább él a düh és a gyűlölet.

A harcedzett veteránok szétszóródnak a görög szigetvilágban. Vakmerő és veszedelmes harcosok ök - mosolyodott el Benya. Fosztogatással és erőszakkal tartják rettegésben a lakosságot - egészen addig, amíg a perzsa herceg zászlója alá nem hívja őket. Kúrosz célja, hogy Kis-Ázsia legerősebb zsoldoseregét toborozza össze, hogy velük szerezze meg a hatalmat a térség felett.

Közben a tűz szerepéről parázs vita kerekedett, csak egy égő csipkebokor nem volt hajlandó megszólalni. Mózes nem volt jelen, épp a hegyre ment.

Galilei és Giordano Bruno hajtogatták: Nem vagyunk azbesztből!! – de a beszélgetés továbbra is a tűzről szólt, melyet használtak erdőirtásra, földmégmunkálásra, harcra s szerepe volt az anyagok megmunkálásában is. Mivel még nem fejtettük meg, hogyan is lesz szikrából a láng, de lelkünkben éltek ki rőzsedalok, tűzrőlpattantságáról közismert Recenzens beszélt a Tűz és civilizáció c. kötetéről /szerzője: Johan Goudsblom, Osiris Kiadó, 2002, sajnos 2280 Ft/.

A könnyed csevegő Recenzens ismertette a tűz szerepét a civilizációs folyamatban, a főzés, a meleg, a fény, és a tűz egyéb funkcióit. Nem hagyta figyelmen kívül a tűz szakemberinek kialakulását, a kovácsokét és ennek a hatását a társadalomra nézve. Szó volt még áldozati tüzekről, görögtűzről, Szent Iván napi termékenységű tűzugrásról, máglyákról, s pokolképzetekről, tűzvédelemről, erdőirtásról, s a londoni tűzről - szólt közbe Daniel Defoe szomorúan.

A legérdekesebbnek Recenzens az V. századi háborúban betöltött tűz szerepét tartotta, melyről oly meggyőző erővel ecseteltek Herodotosz és Thüküdidész. Pl. az Égei-tenger ázsiai partján fekvő görög városok az i. e. 5. században a nagy erővel feltörekvő Perzsa Birodalom befolyása alá kerültek, ami Líbiáig és Makedóniáig nyúlt.

Herodotosz a kor nagy utazója és krónikása /elment öngyújtóért/ leírja, hogy Milétosz fellázadt 449-ben a perzsa megszállókkal szemben. A felkelőknek sikerült elfoglalni a perzsák főhadiszállásául szolgáló Szardiszt, Lúdia egykori fővárosát. A legtöbb ottani ház nádból készült. Mielőtt a görögök kifosztották volna a várost, az lángtenger lett.

Mostanára azonban az új energiaforrások felfedezése miatt lassan eltűnik a tűz, elhagytuk a gőzgép és a gyufa korszakát. A tűz fölötti uralmat a szerző Elias civilizációról vallott nézeteibe próbálta kulturhistóriailag beszerkeszteni.

Ekkor azonban a királyt egy ismeretlen fiatalember kereste.

- Király – mondotta - volna egy pár szavam magához.

- Beszélj!

- Király. Vihogta az idegen, a kerületi főkapitányság úgy ég, mint a gyertya.

Az ismeretlen Orwell

- Hogy vagy George?

- A múltat szerettem, a jelent utálok, a jövőtől meg félek.

- Közelebről?

- Soha nem is próbáltam feloldani jellemem ellentmondásait: hogy etoni proli, gyarmatellenes rendőr, burzsoá csavargó, tory anarchista, baloldali baloldalkritikus, puritán kéjenc, jóindulatú zsarnok vagyok.

- Igaz, amit a kritikusok írnak életpályádról?

„Gyermekkorában egy vasúti kocsi folyosóján annyira nem bírt magával, hogy a csomagtartóba kapaszkodva lógott lefelé, vakarózott, és azt állította, hogy ő egy orangután, mindaddig, míg rendőrrel nem fenyegették meg. Azok közül való volt, akiről elhitted, hogy öregén jött a világra. Az etoni kollégiumban egyszer társai közt megjegyezte, hogy szerinte a világtörténelemből a keresztrefeszítésből húzták ki a legtöbb pénzt, és mégis úgy kell beszélniük róla, mintha azt kívánnák, bárcsak ne történt volna meg. Diákkori homoszexualitását később sikeresen elfojtotta, mert megverték, mert késett a közös imáról. Etonban Aldous Huxley az egyik tanára, de ő inkább krikettmérközésen saját magazinját árulja, amivel egy kisebbfajta vagyont szerzett, mint diák. Burmai életéről szólva Mandalayt barátságatlan városnak festi le, mely poros, kibírhatatlan, meleg és öt dologgal dicsekedhet, valamennyi pé-vel kezdődik: pagodák, páriák, prostituáltak, papok és patkányok. Mivel rendőrtiszti vizsgáin minden sikeréért ezer rúpiát kapott, anyanyelvén kívül másik nyolc nyelvet is megtanult. Egy kis amerikai motorbiciklivel furikázott a csendőrlaktanya körül. Egyszer nekijajtott a kapunak, mert későn vette észre, hogy zárva van. Hogy elkerülje a balesetet, a magasságát hívta segítségül: egyszerűen felállt, és kiengedte a két lába közül a motorbiciklit, amely nekirohant a kapunak, és feldőlt. Burmában megtanulta, hogy hogyan távolodjon el a gyarmati rendszertől, és hogyan tegye jóvá azt, amiről azt gondolta, az ő bűne. Burmai állásáról való lemondásában ott van majdani önpusztításának gyökere, melynek csak kísérő jelensége, hogy a csikorgó téiben sem hordott soha télikabátot, vagy sapkát. Büntudata miatt válik csavargóvá, ócskásnál vásárol néhány szakadt göncöt, de igyekeznie kell, hogy előkelő akcentusát elrejtse. Saját szórakozását a párizsi, majd londoni nyomorgásban találta meg. Párizsban majdnem meghal egy influenzarohamban, míg kórházban van, szobáját kirabolják. Azzal próbálkozik, hogy halat fogjon a Szajnában és galambot a Luxemburg kertben. Körüti padokon éjszakázik a hidegben, ahol még a karfa is belevág az ember húsába. A szűkölkedésben töltött évekből önbizalmat és iránymutatást kapott. Túl rövid haját a Fleet Street egyik IRA-as anarchista fodrász segítségével formálta meg. 1933.-ban vette fel a George Orwell nevet, és ettől fogva írásaiból élt. Első kötete a Csavargóként Párizsban, Londonban-t több kiadó elutasította, s az író annyira elkeseredett, hogy művéből már csak a gémkapcsokat akarta megtartani, de aztán 1933-ban egyszerre jelent meg Londonban és New Yorkban, 1500 példányban, de már ugyanabban a hónapban újabb 1500 példányt kellett kinyomtatni. Könyvének egyik főhőse Jules, egy magyar pincér, akinek az a politikája, hogy olyan keveset dolgozik, amennyire az csak lehetséges. Ekkor vált szenvedélyévé, hogy képes legyen napi hat frankból megélni, s lyukas zokniját, ahol kilátszik a bőr: befesti. A két ország nyomorgóinak különbségét így látatja: Anglia a teaforraló és az állami munkaközvetítő hivatal hazája, Párizs a bisztróé és a kulimunkáé. A szegénységben szerinte nem az a legszörnyűbb, hogy az ember szenved tőle, hanem hogy elsorvasztja őt. Rejtett ironiája révén az is feltárul, hogy a koldulás tulajdonképpen nehéz munka. A kötet meghozza neki a párizsi alvilág másik jeles szakértőkének, Arthur Millernek a barátságát, sőt a spanyol polgárháborúba Orwell abban a bőrkabátban megy el, amit Millertől kap, sőt azt viseli, amikor átlövik a torkát egy ütközetben. Amikor visszaköltözött Londonba, a Pond Street-i negyedben kapott lakást. Mrs. Westrope megkérdezte tőle,

hogy milyen különleges kívánsága lenne, mire Orwell azt válaszolta, hogy, „*Amit legjobban szeretnék, az a szabadság.*”

- Szórol-szóra igaz, Tamás.

- És később hogyan tovább?

- Fordulj az életrajzomhoz, ha kíváncsi vagy, Tamás!

„Minden egyéni szenvedése mellett (gyógyíthatatlan tüdőbeteg volt) támadta az imperializmust, a kapitalizmust, a sztálinizmust, a totalitarizmust, a fasizmust, a kommunizmust. Letiltotta második és harmadik regényét, mert nem látta bennük tisztán a politikai célt. Egészsége felőrlése ellenére dolgozott azon, hogy évi 150 ezer szót kitermeljen.

Az Állatfarm és az 1984 c. regénye 40 millió példányban kelt el, több, mint hatvan nyelven. Az írónak soha nem volt saját háza, sem egy tisztességes autója, és élete utolsó éveiben is maximum 100 fontot keresett, amiről ő úgy gondolta, hogy elég a kényelmes megélhetéshez. Utolsó regényének sikere után kénytelen volt könyvelőt felvenni. S ebbe a kapitalista manőverbe a XX. század legnagyobb kritikusa bele is halt.”

- Ámen- mondta Kerekes Tamás.

- Rég láttalak, Coupland! (Douglas Coupland-a szerk.)

- Mi van Veled? Még mindig az X. generációt tolod?

- Nem. “*Mi az ima, ha nem a kívánság.*” *Az élet egy harántbaszás.*

“Apám leparlóján rajtaütött a DEA(amerikai kábítószerellenes hatóság) és talált egy álretró sóskekszes bádogdobozt és abban két mutatóújjat. Apa evvel kölcsönzött eredetiséget egy sokáig üzött csekkhamisítási projektnek. Csakhogy emellett volt egy harmadik újj is, amelyet a DEA nem talált meg, és amit én hamarosan elpasszoltam egy DEA-szerverkarbantartó csajnak, aki valami saját üzletet bonyolított. Az újjért cserébe úgy leszopott, hogy csillagokat láttam, plusz hozzáférést engedélyezett a DEA szinkronkamrás megfigyelő műholdjainak kameráihoz. Akár még hosszú távú dolog is lehetett volna Carlyval, de ő azt akarta, hogy vágjam le a ló-farkam, és adjam oda a SZeretet Fürtjeinek, hogy beteg gyerekeknek csináltathassanak belőle parókat. Pápá, Carly”

Dickens mesél:

Két részeges ló

“...de amikor már csak öt-hat kapunyira voltak a közjegyző házától, a pónit megtévesztette egy szabó kopogatója alatt a réztábla, megtorpant, és makacs hallgatással fejezte ki meggyőződését, hogy ez az a ház, amiben megállapodtak. – Rajta, uram, volna szíves továbbmenni? Ez nem az a ház – mondta az idős úr.””Továbbá megragadta az alkalmat, hogy bocsánatot kérjen, ha bármi hanyagság volna felfedezhető a ruházatán abból kifolyólag, hogy a múlt éjjel a nap igencsak a szemébe tűzött, mely kifejezéssel azt az információt hozta hallgatósága tudomására a lehető legtapintatosabb módon, hogy szörnyen berúgott.”

Cseh Tamás mondja:

Egyik este a Zeneakadémián Yehudi Menuhin adott fantasztikus koncertet. Még órákkal később is a Hatása alatt voltam. Sokadik Rácz Laci bácsi, a Nemzeti Szálló cigányprímása is a hallgatóság között volt. Kíváncsi voltam a véleményére a hegedűvirtuózzal kapcsolatban. Odaültem mellé beszélgetni.

- Mit szól a mesterhez- kérdeztem.

- Hát, nem rossz, de asztalnál meghalna- válaszolta az öreg prímás.

Szárazjégbe mártottam az Omega Mekijének csörgődobját, ami odaragadt a kezéhez, hogy még lassú zenénél is rázta, míg fel nem engedett a jég, addig nem is tudta elengedni.

Szent Pál ismeretlen levele

Kérdések és kételyek

(Timur Link, Marlon Brandy és Link Floyd válogatása)

Jézus, az első palesztin

Míg azonban a zsidók csak most kezdenek kibékülni a történelmi Jézussal, a Palesztin Hatóság egy kevésbé történelmi, mitikus alakot propagál az országhoz való jogainak alátámasztására: *Jézust, az első palesztint*.

Ecce homo, avagy a gúnyból kikiáltott király

Az "Íme az ember" fordítás mára megszokottan cseng, David Flusser professzor nézett utána, a rá jellemző provokatív, ám mégis diplomatikus stílusában, mit is jelent valójában. A római prefektus, Poncius Pilátus mutatja be ezekkel a szavakkal Jézust a sokaságnak, akin töviskoszorú volt és bíborruha, a főpapok, szolgák, látván ezt, így kiáltottak: "Feszítsd meg, feszítsd meg." Pilátus szavait az evangéliumok is úgy értelmezték, hogy Jézust nem találta bűnösnek. Ám a Jézusból gúnyt űző, királlyá kikiáltási paródia nem egyedüli példája, Flusser szerint, a korabeli zsidóellenes jeleneteknek, melyeknek célja a zsidók messianisztikus hitét volt hivatva kigúnyolni. I. Agrippa, de még Traianus uralma alatt is történtek hasonló jelenetek. Azonban az "Íme az ember" kifejezés megfelel az ókori királlyá kikiáltás szavainak, s része annak a szertartásparódiának, mely Jézus halálával zárult.

"*Pillanatnyilag ez az egyetlen józan interpretáció*"-szögezi le David Flusser. Eszerint Pilátus részvétele a Jézust gúnyoló paródiában megkoronázása volt annak az aljas gyalázatnak, amiben a rómaiak Jézust, a zsidók messiás-királyát részesítették.

"Egyesek azzal érvelhetnek, hogy ha a zsidók jobban értenének a politikához, akkor már régen elfogadták volna Jézust, mint egyfajta tékozló fiút, aki jót cselekedett, elutasítva ugyanakkor a tanításaiból halála után kialakult tanokat. Egy ilyen stratégia valószínűleg keveset számított volna a keresztény világban, ahol a zsidókat istengyilkossággal vádolták, de nem lehetetlen, hogy segített volna hidat építeni a kereszténység felé, és mérsékelte volna az antiszemitizmust.

Ehelyett a zsidók Jézushoz való történelmi viszonyát a tudatos közöny jellemezte, sőt kifejezett ellenérzés, a nevében elkövetett üldözéseknek köszönhetően. Tipikusnak tekinthető a német zsidó teológus, Franz Rosenzweig megjegyzése. Amikor megkérdezték tőle, mit gondolnak a zsidók Jézusról, Rosenzweig állítólag azt válaszolta: Nem gondolnak rá.

1. Létezett-e Jézus?
2. Meghalt-e Jézus a kereszten?
3. Mikor keletkeztek az evangéliumok, és kik írták?
4. Ki volt Márk, Máté, János és Lukács?
5. Miért írja Máté és Lukács, hogy Jézus Bethlehembben született?
6. Írnak-e Jézusról a korabeli történetírók?
7. Mit is mond Josephus Flavius Jézusról?
8. Jézus volt Teudás, illetve az „Egyiptomi”?
9. Miért nem található a Talmudban sehol Jézus létének a tagadása?
10. Hogy lett Jézusból az ácsból, Jézus, az ács?

Ha Ön az első 10 kérdésre helyesen felelt, gratulálunk, más nem is szükséges végigolvasnia a könyvet, ön már tudja, hogy mi történt a damaszkuszi úton.

Már eddig is túl sok ember halt bele abba, hogy nem olvasott elég Kerekes Tamást!

Magyar Irodalom Rt. www.marlonbrandy.nolblog.hu thomaskerekes@msn.com Kisecset

KOVÁCS T. ISTVÁN

Szalma

A lakásunk ablakán mindig van valamiféle különös jel, amiből megtudhatom, hogy itthon vagy-e, vagy még nem jöttél haza. Az utóbbi esetben valamiféle különös homály dereng az üveglapokon. Az előszoba ajtaja is, mintha sajnálkozva közölné velem, hogy egyelőre még nem lesz kihez szólnom, nem köszönhetlek vidáman, kicsit évődve, hogy- Kézcsókom Nagyasszony! Vagy valahogy másképpen, de már tudom, hogy itthon vagyok. Hanyagul a fogasra dobom a kabátomat, a lábamról lerúgom a cipőt és te már mondd is, hogy inkább tegyem a cipős szekrénybe és különben is vigyázzak a rendre, mert megint behoztam az utcai koszt a lakásba.

Nem szeretek egyedül lenni idehaza. Pedig most is, hogy elmentél Gyulára, kiáztatni magadból legalább fél évre a reumádat, hát biztattalak:

-Menj csak, épp ideje már. Megleszek én magam is az alatt az egy hét alatt. Már össze is állítottam magamnak a heti menût, ami pont hét kedvenc ételféleségből áll, annyit tudok épp megfőzni. A lebbencset, a tejberizst, a mákostésztát, a puliszkát, a paprikáskrumplit, meg a boltból vett készételként a szilvás gombócot. A reggeli és a vacsora sem gond, mindig marad valami délről, meg aztán hideget is lehet enni. El is határoztam, hogy mi mindent fogok én elintézni míg oda leszel, s mennyi időm lesz olvasni, letudva a restanciáim sokaságát. Most nem fogsz morogni velem, hogy mindig az a fene számítógép, ahová be szoktam írni a gondolataimat. Igaz, de minek és kinek, ha nem osztom meg másokkal. Arra gondolok, hogy majd, egyszer, amikor. De mikor?

Ezernyi dolgom ellenére most mégsem találom a helyem, csak monologizálok itt magamnak, magamban. Mennék valahová, valakihez, jó társaságba, emberek közé, disputálni, jó vicceket hallani, nagyokat nevetni, vagy tudom is én.

Eszembe jut Benedek Jóska, régi cimborám. Átmennék hozzájuk, de vele mostanában nem lehet beszélgetni, mert csak én mondom a magamét, ő pedig hallgat. Nem azért hallgat, mintha annyira oda lenne a mondandómtól, hanem azért, mert újabban kínosan vigyáz arra, hogy senki se ismerje meg az ő véleményét. Pláne, hogy én még politizálok is.

Itt van ez a Selymesi, a buszsofőr. Régi haver, de nagyszájú. Gondoltam, hogy most is felülök a járatra. Meséltem már neked, hogy mindig arra kér, hogy a vezetőfülke közelébe tanyázzak, mert útközben beszélgetni szeret, noha ez szabálytalan. Ezért, ha véletlenül ellenőr jönne, akkor tegyek úgy, mintha őt nem is ismerném.

-Hízol. Folyamatosan hízol. Jó dolgokban hízol-kötekedik velem, amin kezdetben jókat nevetek, de később dühösen kiszállok a megállónál, mert ilyenekkel mérgesít:-Amíg a szegény melós törli magát, minden fordulónál vásárra viszi a bőrét azért a csekély kis fizetésért, a magadfajtákkal együtt ti csak ültök bent a hivatalban. Kávéztok, ide-oda telefonálgattok, mustrálgatjátok a titkárnők fenekét. Mert nektek azok közül is a csinosabbja kell. Szürke kis laposmellű verebeket fel sem vennétek magatok közé, akármennyi esze van szegénynek.

Itt volnának még Bokrosék is. Át is mennék hozzájuk, mert régen láttam a gyerekeket. Biztosan nagyot nőttek azóta. Nade, Imre mindig dolgozik valahol, éjszaka kivételével, a nap minden időszakában, mert otthon is állandóan elfoglalt. Az utóbbi években szinte robotgéppé változott.

-Nem olvasok, nem nézek tv-t. Hiábavalóság, hazugság a könyv, a film, a regény, a verstől sem lesz olcsóbb a kenyér-mondta egy alkalommal. Előre látom, hogy egyszer majd a szívéhez kap és akkor már nem érvelhet azzal, hogy nagy a család, kell a pénz.

Feketével csak az autókról lehet beszélni. A különféle márkákról, a sebességről. Karcsi meg erőszakos, mindig itatna. Tudod, hogy nekem elég egy deci bor, az sem mindig csúszik le egykönnyen, csak a társaság kedve miatt. Unom a célzásokat, hogy azóta nem iszom, mióta nem vagyok már melós. Mert, hogy minden igazi melós iszik.

-Ugyan már!-kételkedem.

-Csak így lehet elviselni a világot-hajtogatja Karesz és tölti tele ismét a poharamat. A felesége meg hozza a kávé és jó példaként állít Karesz elé, miszerint láthatja, én józan ember vagyok, meg ilyesmi. Kínos. Sorra veszem az ismerősöket. Most sem ennek, sem annak nem alkalmas a társasága. Hát, miféle külön vagyok én?-ébred bennem az önvád.

Négy hideg fal vesz körül. A szobadíz kis zsiráfodból kiment a levegő, laposan fekszik a heverőn. A vekkeróra belekattog a nagy csendbe. Elhúzom a függönyt. Az ablaküvegen át kinézek az utcára. Az égen kifli alakú most a Hold. Ha a dombtetőn nagyot ugrana az a rekedten csaholó kutya, talán le is haraphatná a végét. Ezen a játékos gondolon most elmosolyodok.

Csend van. Bekapcsolom a tv-t. Az egyik csatornán buta celebek kornyikálnak. Ebből elég. Kapcsolok a másikra. Ott meg sablonos kvízzjáték folyik, a szereplők jutalmakat kapnak. A játékvezető vigasztalja a negyedik helyezettet, hogy itt és most ő nem juthatott tovább. Talán majd legközelebb. Nem tudja, hogy a szereplőnek már az is elég, ha a barátnői, meg a rokonok láthatták őt a képernyőn.

Kimegyek a néptelen utcára. Már este kilenc óra van. Mindegy. Tízíg még mászkáhatok, aztán haza és tente, mert holnap reggel munkába kell menni. A cukrászdák szinte üresek, a fagyalt elfogyott, a kávé ilyenkor már nem ajánlatos, szesz nem kell. Megyek a Dunapartra.

Szinte hangtalanul úszik át a kis komp a túlparti kikötőhöz. Piros jelzőlámpái visszapislognak a kanyarban villogó jelzőbólyákra. Melankólikus hajókürt bűg valahonnét, de a folyókanyarulat miatt nem látni, hogy melyik irányba tart-Talán már el is távolodott a város közeléből. Csend van. Indulok haza.

Várlak a hét végén-mondom magamban, mintha csak itt ballagnál mellettem. Telefonáld meg, hogy melyik vonattal érkezel. Eléd megyek.

B. TÓTH KLÁRA

versei

Olümposz-túra

Jó kora hajnalban húzzuk fel a túrabakancsot,
s térképpel a kezünkben indul a kis karaván, fel,
thesszál és makedón föld közt megmászni a csúcst,
háromezer méter, meg sem kottyán csapatunknak
szép Litochoro házai mentén, erdei úton.

Fenn magasodnak a szirtek, nagy Mythikas Skolióval,
minden gondja-baját odahagyja a völgyben az ember,
csak hogy megmártózhasson az olümposzi létben,
hol az örök csend és nyugalom vár, éteri otthon,
s tán Zeusz asztala pottyant néhány isteni morzsát,
hûs ambrózia-tállal kínál kósza halandót,
s elszopogatni a kristálytrón közelébe telepszünk...

Hirtelen ajtó dörren, reccsen az asszonyi szózat:
– Hol jártál Zeusz, biztos a nődnél, argosz Iónál!
S úgy odavágja tehénszemü Héra az isteni sámlit,
rémületünkben majd kiröpül mobilunk a zsebünkéből,
mennyei párja kezéből ím bőségszaru zúdul
mely röptében a bő termést szanaszét potyogatja

hull a szitok, s villámló szemmel szembe feszülnek,
fut Pandóra szelencéjével, s botlik a lába...
engesztelni a számoszi úrnőt bár ne akarná –
hullik, tartalmát szétszórva, a démoni program:
ínség, gond-baj, fájdalom, aljasság kiperegnek,
és ördögösen beelőznek a hádeszi árnyak.

Hát mobilunkat elhajigálva futunk le a völgybe,
régibajunkhoz, azt legalább megszoktuk, s többé
nem kívánjuk a másét, ennyi elég is bőven az
isteni vendégség örömeiből hosszú időre...

2009 május

Buszon

Hogy itt ülök, a busz repít, az iskoláig ér,
a gondolatfonál feszít, nem ám hajókötél...
A szél gurít fejem felett gubancos felleget,
hogy oldanom a föld színét a kékben nem lehet!
Ülök, a busz meg átrepít a bűzlő városon,
belém ivódva múlt jövő, a kétely átoson
a szürke kéregállomány alatt tudattalan,
de küzdenem ma ellene úgyis haszontalan.
Már itt ülök órája és buszom életre kel,
köhög, hörög és fül vele légút, tüdő, kebel,
recseget bűg, és rengve ring, de lássatok csodát:
mi díszíti, milyen dudor, a busz két oldalát?
Kitátott szájjal ámulok, s kapom elé kezem,
buszunk repül, a kék egekbe nézd, emelkedem!
Elunta már a földi út viszontagságait,
és célba ér, kibontva csuklós angyalszárnyait.
Alant a nép csak fújja: nézd, itt hagy házat, hazát!
Ő távolodva hallja még a szemtanúk dalát.

2008 november 8

Szállok utánad

Röppensz el már szép Magyarország fényes egekbe
felhőszéllal rajzolod égre önmagad árnyát
távolodó fény-térkép lettél - bússzavú jóslat
nem vár lent soha semmi ezentúl - szállok utánad

(Aquincumi költőverseny 2008 május 31:
epigramma rögtönzés. Téma: Magyarország)

CSÁKY KÁROLY

Emlékezések és vallomások X.

A szülőföld „aprószentjeinek“ és nagyjainak méltatása 3.

A szlovákiai Madách-kultusz és a nagykürtösi Madách Napok

Az ember tragédiája halhatatlan írója, a magyar irodalom legnagyobb alakja, Madách Imre iránti mély tiszteletünk a Felvidéken természetes és különösen indokolt. Hisz a jeles költő nemcsak hogy vidékünkön született, s itt adta át testét az örök nyugalomnak, de 1859 és 1860 közt Alsó-sztrégován alkotta legjelentősebb drámai művét is.

Madách élete örökre összeforrott *Nógráddal*. Ifjúsága az anyai szigor jegyében telt a *sztrégovai* kastélyban. Innen s a közeli *Csesztvéről* utazott oly gyakran a megye székhelyére, *Balassagyarmatra*, hogy a közgyűléseken szabadelvű szónokként, „*afféle parlagi táblabíróként zavarja a világot*”.

Nógrádban, a csesztvevi kúriában töltötte házasságának nyolc boldog esztendejét, s itt rejtegette *Kossuth titkárát* meg a *honti gerillák* parancsnokait a szabadságharc bukása után. Itt fogadta régen várt vendégét, *Arany Jánost*, s 1852-ben a csendőrök innen hurcolták őt el Pozsony börtönébe.

A börtönből Sztrégovára tért vissza, ahol megalkotta kora legnagyobb drámai művét, *Az ember tragédiáját*. És teljesült a költő végső vágya is: itt kapott „*egyszerű fenyő-deszkából koporsót*”; sírja kint áll a szabadban, „*Honnan messzi-messzi látni*”, hol népe „*Számadást tart - és haragján / Múltja vesz-jövője éled*”.

Minket elsősorban a nagy mű örökkévalóságának eszméje kötelez --tiszteletadásra és helytállásra egyaránt. Hisz a madáchi gondolatok nem veszítenek, nem veszíthetnek időszerűségükből, mert a nagy eszmék viszik – kell, hogy vigyék előbbre ma is az emberiség ügyét. A nagy és tiszta eszmék azonban a jelenben is megvívják a maguk drámaiságát, mert az élet ma sem mentes a már Madách által bemutatott konfliktusoktól. Leküzdésükhöz a madáchi eszmék talán erőforrással szolgálhatnak. A költő liberalizmusa, szabadságvágya, a bürokrácia ellen s a haladásért vívott harca egyaránt példaadás és követendő példa.

A régi Madách-kultusz történetének rövid áttekintése

A felvidéki Madách-kultusz gyökerei még az első köztársaság előtti időkbe nyúlnak vissza. A *Losonc és Vidéke* című lap is csatlakozott például a múlt század végén azokhoz a felhívásokhoz, melyekben a *Nógrádi Lapok* a Madách iránti „*kegyeletes tartozás lerovásának kötelezettségére*” szólították a megye közönségét.

A költő születésének centenáriumán rangos ünnepeket szerveztek *Losoncon*. Ezután a *Losonci Hírlapban* szorgalmazták a *Madách-mauzóleum* felállítását.

1930-ban *Masaryk* köztársasági elnök, 1932-ben a *Kisfaludy Társaság* tagja, *Horánszky Lajos* járt Sztrégován. Lerótták kegyeletüket, s ugyanakkor elszomorodtak a költőhöz nem méltó síremlék látványán is.

Az új emlékműállítás gondolata a *Csehszlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság* tagjai körében is felvetődött. Madách új sírboltja végülis 1934-re, az emlékmű, *Rigele Alajos* alkotása 1936-rá készült el. Ennek körülményeit és történetét részletesen feldolgoztam a „*Sírom kint álljon szabadban...*” (50 éves az alsósztrégovai Madách-síremlék) című tanulmányomban. (Lásd: *Szülőföldi vallomások*. Bratislava, 1989.)

Madách és a csehszlovákiai magyarság kapcsolatát alaposan feltárta **Turczel Lajos** is. A költő halálának 125. évfordulóján az irodalomtörténész erről tartott előadást Pozsonyban, a Csemadok KB nagytermében. (Az előadásról Mács József számolt be. A Hét 1989/45.) Hangsúlyozta: *A Tűz* című folyóirat már 1922-ben javasolta, hogy Madách Társaság néven alapítsák meg a csehszlovákiai magyar írók szervezetét.

Az első köztársaság alatt sikeres kezdeményezésnek számított a **losonci Madách Kör** megszervezése is. 1931-ben az országos irodalmi pályázatot nevezték el Madáchról. A szlovák állam alatt a pozsonyi magyar könyvesbolt neve **Madách Könyvesház** volt.

1964-ben Madách szülőházában, az alsósztrégovai U-alakú rokokóklasszicista stílusban épült kastélyban megnyílt az emlékkiállítás; Kezdetben **Madách Múzeum**nak, később **Járási Honismereti Múzeum**nak nevezték el az itteni intézményt.

1969-ben Madáchról kapta nevét az akkor megalakult önálló csehszlovákiai magyar könyvkiadó. A szlovákiai magyar írók legjelentősebb alkotásait ma is **Madách-díj**jal ismerik el.

1973-ban nagyszabású Madách-ünnepséget rendeztek a költő szülőföldjén. Az ipolyhídvégi (majd szécsénkei) irodalmi színpad, amely ezidőben alakult, felvette a drámaíró nevét.

Sajnos, a Madách-ünnepségek nem váltak rendszeressé. Csupán a kerek évfordulókon emlékeztek a költőre, akkor sem mindig tisztességesen. Nem volt Madách-hoz méltó a születésének 155. évfordulója alkalmából rendezett sztrégovai ünnepség sem. E téren **1983-ban** állt be javulás. Ettől kezdve váltak rendszeressé a Nagykürtösi járásban a **Madách Imre Irodalmi és Kulturális Napok**. Erről számolunk be az alábbiakban.

A 160. születési évforduló

1983-ban, a költő születésének 160. évfordulóján nagyszabású ünnepségsorozat volt Nagykürtösön, Alsósztrégován illetve a járás más községeiben. Szeptember 17-én a **budapesti Madách Színház** művészei megkoszorúzták a drámaköltő sztrégovai síremlékét. Ugyanezen a napon dr. Horváth István a Nógrád Megyei Múzeumok igazgatója nyitotta meg a **Madách Imre élete és munkássága** című dokumentumkiállítást a Nagykürtösi Városi Kulturális Központ üvegtermében.

Szeptember 17-én este egy felejthetetlen és nem mindennapi eseményre került sor a járási székhely színháztermében. Madách szülőföldjén először mutatta be hivatásos színház a nagy művet, **Az ember tragédiáját**. A budapesti Madách Színház vendégszereplésének híre gyorsan bejárta a vidék magyar falvait. Autóbuszok hozták a kistelepülések színházrajongóit és Madách-tisztelőit. A színházterem az utolsó ülőhelyig megtelt, s a színészeket szűnni nem akaró taps fogadta. Az eseményről **Dusza István** így számolt be akkor az *Új Szó* hasábjain: „*A Tragédia bemutatójának 100. évfordulóján felfokozott izgalommal várták a nézők, hogy felgördüljön a függöny a nagykürtösi művelődési ház színpadán. Színháztörténeti esemény részese volt az, aki 1983. szeptember 17-én részt vett a Madách Színház előadásán, valamint az azt megelőző kiállítás megnyitóján. Ilyen közel Alsósztrégovához, ennyire mélyen a szívében annak a földnek, amelyben Az ember tragédiája költőjének élete gyökerezett, még nem játszották el a drámai költeményt.*” (Új Szó, 1983. IX.27.)

A darabot Lengyel György rendezte; Ádámot Dunai Tamás, Évát Bencze Ilona, Lucifert Gáti Oszkár alakította.

Szeptember 24-én irodalmi szemináriumot rendeztünk Nagykürtösön. **Praznovszky Mihály** *Madách élete és munkássága* címmel tartott előadást, **Garaj Lajos** előadásának témája: *Madách drámái a ezek és a szlovák színpadokon*. Aznap este Lukanényében nyitották meg a **Madách-dokumentumok vándorkiállítását**, majd sor került a járási irodalmi vetélkedőre. Ennek anyagát Madách műveiből állították össze. Csáb, Ipolynyék, Ipolynagyfalu, Lukanénye és Ipolyvarbó egy-egy csapata versenyzett. Ipolybalogon **Csáky Károly** tartott előadást *Az ember tragédiájáról*.

Ugyancsak a Madách Napok rendezvénye volt az az **irodalmi kirándulás**, melyen mintegy 90-en vettek részt. Madách nyomában jártak, többek közt **Balassagyarmaton** és **Csesztvén**. Örök élményt jelentett a csesztveai látogatás, hisz azon a napon nyitották meg *Magyarország egyetlen Madách Múzeumának* felújított kiállítását. A gazdag múzeumi anyagot a tárlatrendező irodalomtörténész, **Kerényi Ferenc** mutatta be.

A kirándulók egy csoportja részt vehetett azon a beszélgetésen, melyet a Balassagyarmati Városi Tanács dísztermében **Rapcsányi László** vezetett Madách-díjas művészekkel. A magyar kulturális élet olyan neves személyiségei nyilatkoztak a Madách-életműről és Madách-élményükről, mint **Sinkovits Imre** színművész, **Szabó István** Kossuth-díjas szobrászművész, **Hubay Miklós** író, **Kass János**, **Czinke Ferenc**, **Réti Zoltán** és **Farkas András** festőművészek, **Jobbágy Károly** költő és **Radó György** műfordító.

A Madách-évforduló alkalmából két hasznos kiadványt is megjelentettek, Nagykürtösön. **Madách Imre élete és munkássága** címmel Urbán Aladár állított össze egy népszerűsítő segédanyagot. A másik szerző; Praznovszky Mihály, **Az élő Madách** című tanulmányában a költő-drámaíró életét s főművét, **Az ember tragédiáját** tekinti át. Bemutatja többek közt Nógrád megye azon „maroknyi” köznemességét, amelynek tagjai - köztük Madách is, szívós elszántsággal ostromolták a maradiság erődtéményeit.” A szerző felhívja a figyelmet a forradalom hónapjaiban aktív szerepet vállaló Madáchra, a nemzetőrségét s a nógrádi őrséget szervező költőre. Arra a Madáchra, akit a szabadságharc bukása után a nemzet pusztulásának „rémes víziója” gyötört, aki „*úgy volt hazafi, hogy közben az emberiségen is tudott gondolkodni*”.

A folytatás

Felbuzdulva az 1983-as kettős évforduló emlékezetes eseményeinek sikerein, a Nagykürtösi Csemadok Titkárság Irodalmi-nyelvi Szakbizottsága úgy döntött, hogy ezentúl minden évben megrendezi a Madách Napokat. Ezek elsődleges célja, hogy a költő szellemét a szülőföldön elevenen éltessek az utódok tudatában. Hogy ne csak a jeles évfordulókon emlékezzünk Madáchra, s ne csak annyit tudjunk róla, amennyit az átlagolvasónak tudnia kell. Hogy a művek eljussanak azokhoz, akiknek a költő szánta. Egyszóval: Madách elsősorban mint drámaíró éljen bennünk, alkotásaival legyen jelen. Ezen kívül ismerjük meg az alkotó és a művek biográfiáját, az újabb kutatások eredményeit is.

Szervezőkként szerettük volna elérni, hogy a szülőföldön is kialakuljon egyfajta műhely, itt is helyet és fórumot kapjanak a Madách-kutatók. Találkozhassanak egymással, beszámolhassanak munkájuk eredményeiről.

Sorozatunk befejező részét olvashatták. Köszönet az írónak, amiért fontosnak tartja értékeink megőrzését, megmutatását, az ismeretek átadását az újabb generációk számára. E sokszor rögzös út "feltöri a lábat" és fárasztja a lelket is, ám a töretlen hittel végzett munka mindig meghozza gyümölcseit!!!!
A Szerk.

HORVÁTH ÖDÖN

versei

A lábak meséje

Te, végtelen felé igyekező Út!
Dombokon át mész; sötétzöld mezőkön,
csöpp, fehér falvak mentén órahosszat,
városba be és városból ki, újra

a tág szabadba, hívó messzeségbe,
méltóságteljes, kék hegyek hátára,
le a folyóhoz, majd a folyó partján,
át a hídon, s felkapaszkodva ismét

valami távoli pont közelébe.
Aztán a lapos térben kóborolva;
homok-pusztán, sótól virágzó földön,

s így lassacskán elérve egy tanyához,
ahol unszoló fény ég az ablakban,
ahol még mindig nyitva áll az ajtó.

A szobor

Fáklyák lobognak, reflektorok égnek;
órákig tart a dicsőítő ének.
Nagy tág szemekkel nők és férfiak
hozsannáznak, miközben megvirrad,

feljön a nap és kikékül az ég,
csönd lesz; kezdődik az emlékbeszéd.
Őt méltatják: megszületése tényét,
roppant erejét, nemzőképességét,

bátor tetteit, harci eszközét,
híres fintorát, amint borát issza.
A föld még nem hordott hozzá hasonlót!

A tömeg egy emberként várja vissza,
nem hiszi el, hogy csupán bronzszobor volt.
Tegnap lángvágó darabolta szét.

A tükör rejtélye

Az asztali lámpácska bágyadt fénye
sötét árnyékokat vetít a falra.
Fekszem az ágyon. Velem szemben balra
megkopott, ódon tükör szürkésége.

Eddig nem tűnt fel, most hirtelen izgat:
vajon a benne látható rejtélyes
kinézetű, torzult arc az enyém-e,
(s ez a bizonytalanság percekig tart)

vagy valaki másé? De nem, hisz rajtam
kívül senki sincs itt. Mégis, ha nézem,
ez az arc idegen, nem az én arcom.

Durva vonású. Mint valami fantom,
ijesztően vigyorog. Az enyém nem:
érzés szerint, merev és mozdulatlan.

Amszterdami sikátorban

Kirakatüveg mögött Margó
ül szétrakott lábakkal. Metsző
hidegben bámulom adandó
alkalomra várva, hogy első

izgalmam elmúlják, s lappangó
félelmem legyőzzem. Nem szent nő!
Igaz, de ne érje pimasz szó.
Fitos orra körül sok szeplő.

Nincs bugyi rajta se melltartó.
Előbb a pap, aztán egy festő
megy be hozzá. A szobaaajtó

nyílik, csukódik. Kicsi tacskozó
kaffant ilyenkor. Mily kelendő
a hús, s a vágy milyen kitartó!

SZÁJBELY ZSOLT

Örök társ

A várakozás parázsló tüzétől csillogó szemekkel fordultam vendégem felé, akit eddig még nem volt szerencsém látni ebben a földi életben, ami nem is csoda, hiszen, ha tehetem, nem mozdulok ki otthonom biztonságos falai közül és nem keresem embertársaim közelségét. Ám, ha véletlenül olyan emberen akad meg a szemem, aki valamely módon felkelti érdeklődésemet, azzal nyomban olyan nyájasan viselkedem, mint egy éhes, ízletes falatokra vágyó macska. Nagyjából fél órával ezelőtt vettem észre eme furcsa idegent, ahogyan magas, fekete cylinderban, és kopottas, viseltes ruhájában álldogált az ablakom előtt, a zuhogó esőben. Azt hittem, hogy egy kicsit felöntött a garatra, hiszen nem messze lakomtól található Roriver korcsmája, ahol igencsak jófajta sört mérnek, s ami azt illeti, nem fukarkodnak az ízletes nedüvel!

Valamiért megesett rajta a szívem, és behívtam házamba, hadd melegedjen meg nálam egy kicsinykét. Olyan elesett, olyan nyomorult volt szegény, hogy a szívem majd beleszakadt! Azokhoz a londoni, nyomorgó koldusgyerekekhez hasonlított, akik előszeretettel szegődnek nemes urak társaságába, és csekély adomány fejében, tisztára suvickolják még a legkoszosabb cipőket is.

Leültettem hát egy székre, adtam neki egy pohárka vizet, és megpróbáltam szóra bírni. Beszélgetni próbáltam vele, azonban Ő csak hálásan mosolygott reám, s lassan kortyolva itta a vizet. Kérdeztem tőle a nevét, lakhelyét, életkorát, a foglalkozását, de minden egyes kérdésemre csupán illedelmesen mosolygott (tekintete mérhetetlen tudásról és bölcsességről árulkodott!), s nem szólt egy szót sem.

Hazudnék, ha azt állítanám, hogy látván feltűnő, makacs szótlanságát, bolondnak hittem volna, inkább tûnt bohém művésznek, különöc írónak vagy költőnek, akit egy nagy és hevesen lángoló, ám egyoldalú szerelem fájdalma záratott örök némaságba. De az is megfordult a fejemben, hogy egy szökött rab is lehet, aki öntelt nagyuraktól rabolta el pénzüket, hogy éjszakánként legyen miből dorbézolnia, a megmaradt tallérokat pedig szétosztotta a szegények között.

Vagy két-három óra is eltelt mély, kölcsönös némaságban, amikor is hajnali két óra körül, végre megtört a szótlanság varázsa, és látogatóm beszélni kezdett:

- Köszönöm Uram, hogy házadba fogadtál, és kedves vendégként bántál velem ma éjjel! Köszönöm Néked! Szívemből köszönöm! Nevemet kérdezted, hát most jól figyelj!

Én vagyok az a hangtalanul tovalibbenő árnyék, aki nyugodt álmaid mélyére szállva felébreszti a mámorító félelem démonait! Én vagyok az, akit születésed első pillanatától kezdve félsz! Én vagyok a fátylak mögötti bánat, és a könnyekkel áztatott párna! Engem rettegnek mind a fohászokodó lelkek! Szólj hát! Tudod-e már a nevemet?

Hirtelen vágott belém a rettenetes felismerés!

- Te lennél az? Te lennél hát maga a Halál? Ez lenne a végső pillanat? - kérdeztem döbbenet. - Így érne hát véget a gonosz, nyomasztó előadás, az ezerszer megcsalt Élet?

Hirtelen furcsa látomások kezdenek gyötörni: a Hold világra vajúdjja villám-hajú vihar gyermekét, s most öléit vöröslő vér szennyezi. A lépcső előtt, a fehérre meszelt falon hirtelen elalszik a gyertya lángja, és a fullasztó, kék füstből elötörvén, névtelen erők rombolják szét a józanság elmés erődjét. Látom, ahogyan egyedül fekszem a jéghideg köveken, testemből éhes hollók falatoznak. Nem érzek többé fájdalmat! Nem érzek többé félelmet! Néha nyakam köré bársonyos sálát fon a Hold hídján átbukó óceán. Lassan zsugorodom, a húsból elillan a mennyei varázs.

Aztán ismét visszatér öntudatom... A legnemesebb Urat hívtam hát házamba?! Igen! Ő lehet az! Szavamra! Senki más!

A vihar nem szűnik, de most már örök társra leltem, s rettegésem, mint az élet, tovaszáll...

ELBERT ANITA

A csillagváros

A kör alakú égboltozat kifeszített
Posztóján keringnek az ősi bolygók,
S a csillagok, melyek arany szegélyben
A középpont körül forognak, akár
Az óra mutatója. Az égi minta
Vetülete a földi, az istenség
Színhelye a városközép, hol
A szent templom harangja
Kong, s érik a fény.
A világgözpont a csillagváros,
Innen indulnak ki, és ide érnek
Az utak, akár egy tükörteremben.
Szénparázs rajzol alaprajzot a falra,
A füst elkendőzi a tiszta látást,
Mindennek csak árnyéka látszik,
Álmodozásnak, révedezésnek.
A csillagváros vezérli az emberiséget,
Földi mennyországként irányítja
A véneket, kik bölcsen vezetik
Új Jeruzsálemet. Kristályokból állnak
A falak, csillagokból a kerítés,
Oly lágy a táj, akár egy érintés,
A perc vállain ing a felismerés.
Csiklandoz a vágy, végigjárni,
Megismerni a csillagvárost,
Felhasználni nyitját, s
Kizsákmányolni kincseit,
Ez a mai ember nagy kívánsága.
Holott csak használni kéne
Eszközeit a városnak, mely
Mindenhol négyzet alakot ölt,
Egyedül a csillagváros alaprajza kör.
Tizenhárom csillag ragyog
A körben, úgy csillognak, akár
Az Esthajnalcsillag, s bámulják
A bús embereket, mint lógatják
Orrukat odalenn. A csillagváros
Az életterem, benne nyugszik
Kereszt alakban a lélek, mely
A testre felfeszítve várja a feltámadást.

KOVÁCS T. ISTVÁN

KÜLÖNLEGES OLVAMÁNYAIM

Versek a ládafiában

Különleges olvasmányaim egyike most az a néhány levél, amely a Net-en érkezett hozzám Paksról. Küldője *Kovács Balázs* volt, aki a *Börzsönyi Helikonban* talált rá a (2011 márciusi számában) *költő Nagy Imréről* szóló írásomra. Önmagában már ez a figyelem is megtisztelő. Az pedig még inkább, hogy azóta több levelet is váltottunk egymással a világhálón. Habár a hozzám képest igen fiatal, műszaki végzettségű szakember azt írja magáról, hogy nem túl jelentős az irodalom iránt való érdeklődése, a tőle megtudott és megkapott információk ennek ellentmondó alaposágról szolgáltatnak bizonyosságot.

Engem pedig még mindig nyomaszt az elmúlt év novemberében rendezett *Nagy Imre est emléke*, amelyre a váci Madách Imre Művelődési Központban kerítettünk sort.

Ennek az volt az előzménye, hogy én baráti körben olyan sokszor beszéltem kedves költőmről, aki a maga korában szegényen, betegen élte a maga életét és gyakran még kéziratpapírra és tintára sem volt pénze. Ennek, a szegényparasztság, napszámos népszerűség sorsát megéneklő poétának szerintem az utókor sem őrzi méltó módon az emlékét.

Társaságunk által így született meg az emlékest terve, és végül maga a rendezvény, amit azonban sikerült alaposan elrontanunk. Először is azzal, hogy a versmondóknak egy indokolatlanul magas pódiumról, mondhatni, a közönség feje fölött kellett előadniuk a verseket, melyek gondolati lényegét, érzelmi töltését halkán, enerváltan elmondva, nem tudták megfelelő hatással életre kelteni.

Az unalmas műsor előtt nekem kellett ötperces bevezetőt mondanom, s hiba, hogy ezt vállaltam. Részint azért, mert ennyi idő alatt ugyan mit is lehet mondani, másrészt nem is vagyok gyakorlott előadó. Kovács Balázs tartalmas levelei, valamint az általa megküldött *Bakó Endre* tanulmányok alaposan megmutatták, mi mindent kellett, lehetett volna egy hosszabb, inkább profi irodalomtörténész bevezetőjében elmondani. A sárrétudvari népi-parasztköltő Nagy Imréről (1896-1942). *Bakó Endre; A Sárrét az irodalom tükrében* című tanulmányában bemutatja azt a bihari, békési tájat, ahonnan az olyan alkotók emelkedtek ki a huszadik században, mint például *Sinka István*, *Szabó Pál*, a néprajzos *Szűcs Sándor*, később *Csák Gyula író*, *Hegyesi János* és még sok más alkotó.

A Sárrét egyik falujában született meg az a *Komádi és Vidéke* című hetilap, melynek szülőanyai *Szabó Pál* és *Barsi Dénes* voltak, sokféle áttételen keresztül így lett később budapesti szerkesztőséggel *Szabó Pál* lapja a *Szabad szó*. Ebben a társaságban emelkedett fel *Sinka István*, de ők már az ismertebb, kiforrottabb tehetségűek, akik előtt számtalan népi rigmusoló, verselő, mesélő élt ezen a mondákat, legendákat ihlető, a folyók szabályozása előtt sejtelmes, nádas, mocsaras tájon, a halászó, vadászó, madarászó, darvakat háznál tartó népesség körében. *Bakó Endre* szerint felvetődik a kérdés: Van-e egyáltalán sárréti, van-e egyáltalán tájirodalom? Erre a kérdésre az a válasza, hogy a Sárrétnek is vannak becses irodalmi ábrázolásai, epikus és lírai lenyomatai, folyamatos, összefüggő sárréti irodalom azonban nincs.

Van viszont annyi érdekesség ebben a tanulmányban, amelyet a teljes magyar irodalomtörténet mélyebb ismerete végett is érdemes elolvasni.

Bakó Endre; A pór testamentuma, „*Költő Nagy Imre pályaképe*” című könyve 2004-ben jelent meg Debrecenben, az *Ethnica* kiadásában, *Újvári Zoltán* szerkesztésében. Megjelentetését Püspökladány önkormányzata és Sárrétudvari önkormányzata, *Szöke Kálmán* támogatta. A könyv tartalmából a családi és társadalmi háttér, a pályakezdés, a szociáldemokrata kapcsolatok a népi írók körében, a megjelent kötetek elemzése, Nagy Imre utóélete, a könyv megírásához felhasznált irodalom jegyzéke olvasható. Többek között azt is megtudhatjuk, hogy a nagyon nehéz sorsú, és jórészt nehezen érvényesülő költőt

azért ismerte, olykor segítette több magyar író és lapszerkesztő, meg-meg jelentek versei Szabó Pál lapjában a Szabad Szó-ban. Nyert egy díjat is. Az egykori *Magyar Falu* szerkesztőségétől a *Bronztulipán* irodalmi díjat kapta meg.

Érdemes elolvasni a sok érdekességgel teli kor-, és Irodalomtörténeti kötetet, s ezzel együtt ajánlható egy irodalmi kirándulás Berettyóújfaluba, ahol Nagy Imre költői hagyatékát is kiállították.

No, de térjünk vissza Kovács Balázs leveleire, aki azt írja, hogy Nagy Imre verseire a Fejér-megyei Cecén talált rá, amikor dédapja hagyatékát tekintette át. Feltételezi, hogy dédapja is találkozott Nagy Imrével, akinek van olyan verse is, amit *Bajkay Lajosnak* írt 1938-ban, Sárrétudvariban.

Bajkay Lajos is írt verseket. Balázs tudomása szerint 30 füzetet adott ki. (*A Google keresőben szép számmal találhatók is nagyon szép Bajkay versek. Róla többet is megtudhat, aki a Google keresőben a nevére kattint.*)

Levélíró- irodalompártoló barátunk személyesen utazott és vitte el a megtalált *Költő Nagy Imre Mezei virágok* című, szépen felépített, tisztázott kivitelű versesfüzetét 2013. november 20-án a berettyóújfalui Bihari Múzeumba.

„Bátorkodom kijelenteni, hogy van köztük néhány ismeretlen is. Amiért Nagy Imréről írok, annak az az oka, hogy tájékoztatni szeretném azokat az embereket, akik behatóbban foglalkoztak Nagy Imre életművével. A füzet közgyűjteményi helye ott van, ahol a költő Bronztulipán irodalmi díja is pihen.” –írja levelezőpartnerem. A legkevesebb, ha annyit írok utószóként: Köszönöm.

MARUZS ÉVA

Emberek és idegenek VI. rész

ÁLMATLAN ÉJSZAKÁBAN

Oroszlánordítás verte fel az afrikai éjszaka rovarzűmmögéstől eléggé hangos csendjét. Zoltán azonnal megismerte a hangot, noha az alig emlékeztetett az állatkerti oroszlánok sziklabarlangjából szóló, visszhangtól dobált bömbölésre. Ez valahogy *igazibb* volt, bár Zoltán józan esze számárságnak minősítette az érzelmei által sugallt jelzöt. Erről az ordításról megint gyermekkorra egyik kedvenc olvasmánya jutott eszébe, amit mostanában újra, meg újra forgatott, Kittenberger Kálmán bácsi könyve afrikai kalandjairól. Mai ésszel néha már mosolygott a könyv néhány megállapításán (például, hogy azt mondja: „A vadonság állatlakói kötelességszerűen figyelmeztetik egymást minden veszélyre, minden gyanúsra, még az esetben is, ha teljesen más csoporthoz tartoznak.”), mégis alapjában irigyelte Kálmán bácsit. Akkoriban, a XX. század elején még vadbőség volt Afrikában. Mennyivel könnyebb lett volna akkor megtalálni az elefántjait! Vagy már akkor megkezdeni a mentő munkákat... Még hogy kötelességszerűen figyelmeztetik! Ugyan! Van az állatoknak egy reakciójuk a veszélyre, amit a fajtársak felismernek. Sőt, a nem-fajtársak is. Olyan ez, mintha ismernék egymás nyelvét az együtt élő állatok. „Beszélni” nem tudják a másik nyelvét, de a lényegét megértik belőle: „Veszély van!”, „Élelmet találtam”. Lám, már megint az állatok nyelvénél tart. Sokszor kinevették Zoltánt az iskolában a társai, akik nem érezték át kedvenc népmeséjének mondanivalóját: az a juhász azért akart érteni az állatok nyelvén, mert szerette az állatokat. A kígyót is kimentette a tűzből, pedig szegény kígyóktól majdnem mindenki irtózik. Bárki más bizony a tűzben hagyta volna. Zoltán helyeselte, hogy megmenekült a kígyó. Osztálytársai a meséből csak azt fogták föl, hogy a túl kíváncsi asszonyt el kell verni, pedig ez már csak olyan, az eredeti mesére rakódott tanulság lehetett. A legelső mesélő a vágyát szöhetette a mesébe: mennyire jó lenne érteni az állatokat. Aztán fölmérhette, hogy a hallgatóit nem érinti meg a lelke szárnyalása, erre gyorsan az egész történetet lehozta a földre. Elverette az asszonyt a juhásszal. Ez már érthető volt földhözragadt hallgatóságának is, jót nevettek és továbbadták a mesét, a beleszótt szép álommal együtt. Zoltánt az álom ragadta meg. Nem győzte falni Konrad Lorenz könyveit, és mivel akkor még túl fiatal volt, hogy saját állatai legyenek, öreg németjuhász kutyájukon, Nérón figyelte meg gyakorlatban a kutya testbeszédét. Például, mikor a szomszéd áthívta magához Nérót, hogy valami ebédmaradékot öntsön elé. Néró jól értette (és roppant helyeselte) a szomszéd szándékát, mégis fülét lesunyva, farkát csóválva, az alázat és udvariasság összes jelével ment át a szomszédba. Pontosan tudta, hogy az nem az ő területe, ott a szomszédnak jogában áll harapni. Persze azt is pontosan tudta, hogy a szomszéd nem fog harapni, de a kutyaillem szerint neki most így kellett viselkednie. Olyan jó volt megérteni a kutyát, majd később a többi, testileg közelebb került állatot!

Zoltán a padláson talált egyszer egy halom öreg tankönyvet. A biológiát olvasta végig elsőnek (ezért megint kinevették: tankönyvet olvasni, ha nem muszáj!), és ott az állt, hogy az állatok nem gondolkodnak. Zoltánnak akkor már régi pajtása volt Néró és ettől a mondattól elképedt: Néró nem gondolkodik? Sokáig, nagyon sokáig figyelte a kutyát, meg tudja-e magyarázni a viselkedését pusztá ösztönökkel. Nem jött össze. Amikor Néróra bízták a borító alá tett kisnyulak őrzését és ő mancsának puha csapásával küldte vissza a borító alá a kifelé igyekvő nyuszifejecskéket; amikor az öreg juhász, Laci bácsi elküldte a pulit: - Hozd haza a nyáját! - és a puli a birkák kihűlt nyomán elvágtatva hamarosan terelte a dombon túlról a bégető népséget; amikor a kiskecske az éppen őellene kifeszített kötelek közül az alsóra rálépett, a felsőt felemelte apró szarvacskáival és már bent is volt a tilalmas veteményesben; olyankor Zoltán egyre biztosabb lett benne, hogy az állatok igenis gondolkodnak.

Az Állati elmék. Az egyik nagy élmény. Zoltán falta, és újraolvasta, és megint. Igazán jó a meséje is Robert Merle könyvének, de Zoltánt főleg az állatok logikája ragadta meg a regényben. Persze tudta, hogy ezt a könyvet nem a delfinek diktálták (sajnos), hogy *ez* az állati logika egy ember fejében

született, mégis lenyûgözte a dolog, a váratlanul kitáruló panoráma. Aztán természetesen valahol megcáfolták a könyv állításait: hogy a delfinek közel sem intelligensek annyira, mint amennyire itt le van írva s amennyire általában hisszük. Ebből Zoltán elfogadta azt, hogy a regény csak regény, nem kell minden szavát készpénznek venni. Na, de hogy a delfinek nem olyan intelligensek? Mit nevezünk intelligenciának? Nem vagyunk már megint túl emberközpontúak? Sőt, fehér-ember-központúak? Mert a delfin biztosan nem mondja meg, mennyi kétszer három (bár, a fene tudja!), de minek is az neki? Viszont tudja, milyen tengerfenék van alatta, milyen élelemforrás, mekkora távolságban, milyen veszély közelít, milyen lesz az időjárás, meg egy sor hasonló dolgot. Hát pottyantsanak be egy átlagembert egy átlagdelfin mellé a tengerbe, s ha ezekből - a delfin szemében köztudott - dolgokból akár egyet is helyesen meg tud mondani, már beszélhetünk csodáról. Ott hiába fogja tudni, mennyi kétszer három. A delfinnek mást kell tudnia. A delfinnek a maga közegeben, a társai között kell intelligensnek lennie. Ott lehet buta delfin, vagy fifikás delfin. De itt vannak néger kísérők is, a lándzsáikkal, a húszadik század végén. Nekik is *mást* kell tudniok. És az ember, a fehér ember már megint nagyképû. Ami éppen a korlátoltságát bizonyítja.

Jó, az Állati elmék csak regény (de milyen klassz!). Viszont itt van Farley Mowat írása a farkasokról. Abban a könyvben igazán csak annyi a regényes elem, amennyi az eladhatóság érdekében kellett bele. Tulajdonképpen igazi tudományos munka, regénynek álcázva. Így kéne vizsgálni az állatokat, ilyen alázattal. Ennyire velük élve, lehetőleg a gondolatmenetüket is követve, a szürke hétköznapiakon át. Így aztán meg lehet ismerni egy állatot! Még a lelkét is. De erre az áldozatra kevesen képesek. Azok az asszonyok, Dian Fossey a gorillái között és Jane Goodall a csimpánzokkal. Joy Adamson más, ő elsősorban menteni akarta az állatokat, nem megérteni. De ezek az asszonyok! Hogyan is lehetett bennük ennyi erő? Vajon őbenne, Zoltánban lesz-e erő? Mert egy dolog egy majmot az állatkertben sok dologra megtanítani, mint Böbét Veszprémben, vagy azt a Kokót, valahol az USA-ban. Viszont ott a terepen, a majmok lakóhelyén, elfogadtatva magukat a majmokkal, hogy a hím ne verje meg, hogy a kölyök hozzá is jöjjön kurkászni, az egészen más eset. Az is igaz, az állatkerti majmoktól is sok újat tudhattunk meg. Megkérdezték - süketnéma jelbeszéddel - az egyik ilyen majmot, mit csinálnak a gorillák éjszaka. A majom azt felelte:

- A gorillák éjszaka figyelnek, alszanak.

Első szempontja volt, hogy figyelnek. Az ember az alvásról beszélne, aztán pajzánkodni kezdene, majd esetleg a mesék szörnyeitől, saját lelke rémségeitől félne és utána talán előfordulna, hogy éjszaka a környezet veszélyeire figyelne. Elpuhultunk. És az a másik majom? Az ápolója valamit gonoszkodott vele, mire a majom azt mutogatta:

- Te piszok, add ide végre a banánt!

Te piszok! Mert az állatok nem gondolkodnak, ugye?

Az a távoli oroszlán most újra bömbölni kezdett. Zoltán valami zsigerekből jövő borzongással figyelte, bár tudta, hogy vigyáznak rá kísérők. Vajon felébredne-e az oroszlán hangjára, ha aludna? Kálmán bácsi meghallotta annakidején, de ő vadász volt. Lám, Rostás doktor a másik moszkítóháló alatt milyen mélyen alszik. Nem működnek a veszélyt jelző ösztönei. Ide akár egy ufó is jöhetne, azt sem venné tényleg észre. Járnak egyáltalán Afrikában ufók? Odaát, az öreg Európában elég sok röpköd. Legalábbis azt mondják...

Rostás doktor. Milyen ember lehet? Egy hete ismeri, ők ketten a magyar állatorvosi küldöttség, már összetegeződtek, de szinte semmit nem tud még idősebb kollégájáról. Azt mondták, van gyakorlata az egzotikus állatok gyógyításában és most már tudja, hogy jó az alvókája. Zoltánt ébren tartotta az izgalom. Egyrészt az ember nem túl gyakran jut el Afrikába. Ha ennek a munkának a végeztével is maradhatna egy ideig...! Másrészt viszont a feladat... Végeredményben ők csak egy részfeladatot kaptak az ENSZ egyik célkitűzésében, az afrikai elefántok pusztulásának megállításában. Pici kis rádióadót kell szerelniük minél több elefántra, minél több földrajzi helyen, hogy az aztán tájékoztasson az elefántok mozgásáról, életteréről, egy sor szükségletéről. Na, igen. De az elefántot nem lehet megkérni, hogy engedjen fülbevalót akasztani magára. Tehát bizony vadászni kell az elefántokra, élőhelyüket megtalálni, az állatokat becserkészni, altatólővedékkel meglőni. Aztán, ha már elaludt a szürke kolosszus, akkor megmérni, ami megmérhető, megvizsgálni, felszerelni az adót, ellenszert beadni és tûnni onnan, de a környékről is, mire felébred. Ez az egész. Nehézséget csak két-három dolog jelent. Először is az elefánt élőhelye. Itt, a szavannán könnyû meglátni egy mozgó állathegyet, de jobbra elefántfű húzódik (ezeket a méreteket otthon el sem

tudják képzelni!), mögötte papiruszmocsár (Ngomóék mondták), és az elefánt mind a kettőt szereti, viszont mindkettőben láthatatlan. Ráadásul utálja, ha molesztálják és olyankor támad. Aztán itt van az az apróság, hogy az elefántnak szép vastag bőre van. Zoltán ezért újra végigolvasta Kálmán bácsi vadászkalandjait, tájékozódni, hová célszerű lőni, dehát az öreg ölni akart... Egyáltalán nem biztos, hogy használhatók az adatai arról, hogyan kell helyesen fejbelőni az elefántot. Az a fontos, a jól használható, amit az állatok szaglásáról, látásáról mondott, és talán az állatok szokásai sem változtak nagyon sokat az eltelt majd' száz év alatt. Viszont David Taylor azt írta, hogy az elefántok tomporába lötte az altatólövedéket. Hát tomporuk, az van nekik, szép nagy. És akkor még itt van Taylor kalandja a fogmûtéthez elaltatott elefánttal, „aki” alvás közben a szokatlan testhelyezettől tüdővizenyőt kapott és abba bele is pusztult, szegény állat. Tehát pokoli gondosan kell kiszámítani az altató mennyiségét, nehogy ezek az elefántok is végképpen elaludjanak a keze alatt. Még jó, hogy azóta modernebb altatószerek jelentek meg. Aztán mindehhez hozzájön, hogy az elefántok gyakran nem hagyják magára összerogyott társukat. És akkor mit tesznek Zoltánék?

Persze, hogy nem hagyják magára. Az elefántok is intelligens állatok. Azt mondják, ismerik a gyászt is... Kálmán bácsinak mesélték a kísérői, hogy a verembe esett társaikat az elefántok gyakran kimentik. Mert nem gondolkodnak az állatok, ugye? De ha intelligensek, nem kéne ezt valahogyan kihasználni? Hogyan lehetne ezt a vizsgálatot *megbeszélni* az elefántokkal? Nem, ez nem tűnik megvalósíthatónak. És most az elefántok buták, vagy mi, akik nem találjuk a megfelelő „szavakat”?

Az ember úgy el van telve saját nagyságával, felsőbbrendűségével. Zoltán szerint az, aki felsőbbrendűnek hiszi magát és közben tönkreteszi maga körül a világot, az éppen nem nevezhető értelmes lénynek. Egy-egy hír hallatán az emberben fölmerül a kérdés, van-e egyáltalán értelmes élet a Földön. Az *igazán* értelmes lény tiszteli mások életét is, legyen az állat vagy növény. A ragadozó állatok nem gyilkolnak fölöslegesen, főleg nem a saját fajtájukat. Az ember igen. Az ember már régen tudja, hogy az életterüktől megfosztott állatok összezsúfolva agresszívok lesznek. De ebből nem vonja le a logikus következtetést! Nagy városokba költözik, pirinyó lakásokba, fűtőkben utazik a villamoson, és közben élénken csodálkozik, milyen gorombák is embertársai, milyen nagyon megváltoztak az erkölcsök, bezzeg régen! Bezzeg régen! Régen nem voltunk ennyien. Nem léptünk bele minduntalan egymás életterébe, nem tapostunk egymás lábára. Nem az erkölcsök változtak, csak sokan lettünk. Nagyon sokan. Bűnösen sokan. Az ösztöneink már nem tudnak működni a régi módon, az eszünk meg nem működik megfelelően. Erre mondanák a széplelkek, orrfelhúzva, hogy mi nem vagyunk állatok. Nem a csodát! Az egyes ember talán nem, de az egész, együtt... Az ember egy kártékony állatfajta, amely pusztítja a világot. A gondolkodása pedig ennek az állatnak néha hihetetlenül primitív.

Itt van az AIDS. Halálos. Ennek dacára valahogyan hozzászoktunk a létéhez. Engem nem érint, tehát az egész nem izgat. Helyes ez a hozzáállás? Hamis is, önző is. Mégis, legtöbbször így állunk az AIDS-hez. De Földanyánk azt mondta:

- Szóval, ha nem hirtelen halált hoz a betegség, akkor kitaláltok ellene gyógyszereket? Hát nem! Pusztulnotok kell! - és nyakunkba zúdította az Ebola-vírust.

Van racionális magyarázat, hogyne! Hogy az eddig föltáratlan dzsungelokban fakitermelést végzők kapták meg először, mert... Mindegy! Magyarázkodásban nagyok vagyunk, de nem ez a lényeg! A lényeg az, hogy paraziták vagyunk a Föld testén. Túlszaporodott paraziták, amelyek már a gazdaszervezet létét veszélyeztetik. A gazdaszervezet tehát védekezik. Nem érdemes azzal áltatni magunkat, hogy a Föld nem él. Egy marék föld kétségtelenül nem lélegzik, de az *egész*, a rajta élő temérdek növényvel, állatokkal, amelyek mindegyike függ egy másik élőlénytől és az egy harmadiktól, a sok kicsi életből összekapcsolódó nagy egész szervezet, az *él!* Évmilliók óta él és ami nem alkalmazkodik, azt elpusztítja. Az ember pedig nem alkalmazkodik, hanem uralkodni akar.

Zoltán előtt ettől a gondolattól megjelent a szülői ház udvarán álló eperfa képe. Kissrác korának kedvenc terepe volt az öreg fa, az alsó ágon lengő hintával, később a saját kezűleg fölszerelt kötélletrával, a felső ág villában rakott „majomfészkekkel”. Édesanya csúfolta így, talán kicsit irigykedve, fia tákolmányát, ahová rosszkedvében, nagy örömeiben, hőségben, esőben, szóval szinte mindig húzódott. Zoltánnak a gyerekszoba szerepét töltötte be a „majomfészkek”. Mennyire meglepődtek édesanyával mind a ketten, amikor egy ismeretterjesztő műsorban meghallották, hogy a majmok minden este fészket építenek maguknak egy alkalmas ág villában. Napokig nem tudtak nevetés nélkül nézni az öreg eperfára.

Egyszer az öreg fát megtámadta az amerikai szövőlepke. Az első jeleket nem vették észre, aztán egyszerre egy egész nagy ág tele volt a lepke hernyóinak hálójával. Sehol egy levél, semmi jele az életnek azon az ágon, csak a lengedező fátyol, a rengeteg hernyóval. A tökéletes pusztulás képe.

Zoltán rohant az apjáért. Apa nézte, nézte, aztán borús arccal csak ennyit mondott:

- Elpusztítanak ezek a világot is - és ment a permetezőért.

Zoltánnak azóta mindig az eperfa elpusztult, tönkterágott ága jut eszébe, ha a környezet pusztulásáról hall. Meg az az egyszerű képlet, hogy az amerikai szövőlepke, ha tönkretett egy fát, átköltözhet egy másikra. De mi hová mehetünk, ha „szerencsésen” elpusztítjuk ezt a Földet itt a talpunk alatt?

Az oroszlan megint harsányat bömbölt. Valahonnan távolról mintha egy másik ordítás válaszolt volna az elsőre. Vagy csak a füle csapja be ebben a moszkítóktól meg ki tudja, miktől hangos éjszakában? Mi van, cicukáim, ti sem tudtok aludni? Ti miért izgultok? Mert én félek, cicukák. Nem tőletek, nem. Bár, ha megsértődtek a „cicukáért”... Nem, ti bizonyára elkerültök bennünket. Sokan vagyunk, aztán meg az embernek nagyon rossz híre van állati körökben...

Zoltán kikászálódott a moszkítóháló alól, gondosan felöltözött (ha úgysem megy az alvás, minek erőltetni?), kezét-arcát bekente szúnyogriasztóval (érdekes, érdemes volt ezt idáig cipelni? Használ az afrikai szúnyogok ellen?), aztán kiballagott a sátor elé. A tűz mellett guggolt Ngomo, meg két másik társa. A fiatalabbik talán Benji (ezek az idegenmajmoló névadások, itt is!), az idősebbiknek még nem tudja a nevét. Őrködnek. Nekik még működnek az ösztöneik. Zoltán melegséget érzett, hálát, amiért vigyáznak rá, de beszélgetni nem akaródzott, különösképpen nem angolul. Még ha hirtelen egy magyar kislány jönne... Így csak odaintett az öröknek, inkább a fénykör és a tábor széle felé húzódott, a tüskés sövényhez. „Bóma”, jutott eszébe a régen olvasott szó.

- Vigyázzon magára, uram! - Ngomo tiszta angolsággal suttogott szavai szálltak utána. Zoltán hálásan, de némán visszaintett. Lám, vigyáz rám. És milyen szépen beszél angolul! Jönnek az indokolatlanul nagyképű fehérek és lenézik a bennszülötteket, pedig itt pusztulnánk el nélkülük, ebben az idegen hangoktól terhes éjszakában, vagy a számunkra titokzatos dzsungelekben. Ők pedig itthon vannak itt, mint én a Bükkben, és vigyáznak ránk. És Ngomo még angolul is szebben beszél bármelyikünknel.

A fénykörtől kívül állt meg, ahol egyszerre milliónyi csillag tűnt a szemébe. Meghökken. Ennyi csillag nincs is! Ki sem látszik az ég feketéje a ragyogó tûpettyek közül! A gondolat megnevetette (én sem indulhatnék valami csillagászati vetélkedőn!), ezért inkább elkezdett ismerős csillagképeket keresni. Az ott az Orion. Hú, de furcsa szögben áll! Igen, hiszen most az Egyenlítő körül vagyok, onnan csodálom ezt az ismeretlen eget. Vajon megtalálnám-e most az ekliptika síkját?

Ez megint egy hazai emlék. November volt akkor, mikor minden hajnalban, közel azonos időben kerékpárján kikerekezett a majorba. Útközben, a sötét, de jó úton a csillagokat figyelte, a környéket éppen csak annyira, nehogy az árokban kössön ki. Mindig vonzották a csillagok - ez valószínűleg általános emberi vonás. Ott az út fölött minden reggel két csillag ragyogott: egy halványabb alul, egy fényesebb felül. A fényesről az első pillanatban tudta, hogy az a Hajnalcsillag, a Vénusz. A halványabbikkal nem volt ilyen jó viszonyban, de néhány nap után úgy gondolta, az a Merkúr lesz. Még sosem látta személyesen, csak úgy *tudta*, hogy van. Mégis feltételezte, hogy jól látnak szemei, mert ez a páros néhány nap alatt elmozdult a többi csillaghoz és egymáshoz képest is. Hanem akkor esős napok jöttek, egy héten át Zoltán sötét hajnalban, lógó felhők alatt kerekezett. Hiányzott neki a csillagpár. Amikor végre kitisztult az ég, az ő csillagai valami egészen különös képet mutattak. A Merkúr már túlért pályájának látszólagos szélső pontján és most visszafelé, a Nap felé haladt. A Vénusz ellenben továbbhaladt az előző irányba. A két bolygónak az elmúlt néhány héten bejárt útja és a mostani helyzete szinte a villámcsapás fényével mutatta meg Zoltánnak, hol van az ekliptika síkja. Előtte ragyogott a halványuló csillagok között, mintha odarajzolták volna az égre. Még a Föld tengelyének hajlásszögét is látni vélte, de később rájött, hogy az a szög nem *az* a szög, hanem az ő helyzetét jelöli a gömbön. Most hol is van az ekliptika síkja? Az Egyenlítőn valahol itt a feje fölött látszana, ha látszana. A két bolygó keleten nagyjából merőlegesen járna le-fel. Illetve nyugaton is. Merre van itt kelet egyáltalán?

Újult érdeklődéssel nézett körül a csillagos éjszakában, de halovány fény sem utalt még arra, hogy majd valamikor a Nap is fölkel. Különben is, itt hirtelen kel, hirtelen nyugszik a mi saját csillagunk, nincs hosszú hajnal, nem pirul az ég alja, mint otthon. Szemben, messzebb látott Zoltán valami nagyon

fényeset, de az nem a Nap, itt van a földön. Szinte megbabonázva indult a fény felé, már a tüskés sövényen is túl járt. Ngomo ijedten szólt valamit utána, de Zoltán csak az aggodalmat érezte ki a hangból, a szavak nem jutottak el a tudatáig. Magyarul szólt vissza: - Mindjárt jövök! - fel sem fogta, hogy szavainak itt és most nem lesz meg a kívánt hatása. Vonzotta a fény. A szavanna rövid füve sem a haladást, sem a kilátást nem gátolta, a fény egyre erősebb és vonzóbb lett. Ngomo rémülten és tehetetlenül topogott. Nincs értelme a másik magyart ébreszteni, nem idevalósi; a saját emberei nem mozdulnak a sövény mögül a sötétben, éppen mert idevalósiak; most mit tegyen? Zoltán pedig csak ment a fény felé, mint egy elkábított bogárka.

Minél közelebb ért, annál biztosabban tudta, hogy ufót lát. A lába remegett, mégis előre, *oda* vitte. Zoltán már nem tudott parancsolni a lábának, pedig egész lénye vadul tiltakozott. Félt. Annyi mindent hallani... Azt is, hogy nem is léteznek... *Ez* itt van. És vonzza. Ment, vagy inkább vánszorgott, egyre közelebb.

Rossz előérzete csak részben igazolódott be. Nem bántották. Vizsgálták, mérték a fényes, vakító műszerek között. Egy árva szót sem szóltak hozzá. Fejében egyre hallotta a telepatikus üzenetet: - Ne félj! Ne félj! - De semmi más. Kérdezett. Nyugodtan akart társalogni, ám áruló módon remegett a hangja. Nem volt értelme a kérdezősködésnek, egy hang, egy mozdulat választ sem kapott. A lények az ezüstszürke kezeslábasban egymással sem beszéltek. Begyakorlottnak tűnő mozdulatokkal illesztették össze berendezéseiket, nyomkodtak gombokat és forgatták Zoltánt ide-oda. A végén már csak egyetlen kérdésre szeretett volna választ kapni: miért törlik az ufonauták egy ilyen vizsgálat után az emberek memóriáját? Hiszen arra minden eltérített emlékszik, hogy ufót látott. Némelyik ember arra is emlékszik, ködösen, hogy megvizsgálták. Akkor mi végre a törlés? Már tudjuk, hogy léteznek és tevékenykednek ezek a valakik, az ufonauták, titkolózni nincs értelme. De erre a kérdésre sem kapott választ Zoltán, meg arra a kérésére sem, hogy ne töröljék az emlékeit. A szürkeruhás lények nem néztek a szemébe, nem keresték a kapcsolatot vele, mintha föl sem tételeznék, hogy értelme van, csak forgatták automatikusan, mondhatni gépiesen és Zoltán fejében már majdnem fájdalmasan lüktetett az üzenet: - Ne félj! Ne félj!

Amikor végre megjött a fény, Ngomo gyorsan kis csapatot szervezett, hogy induljon az eltűnt fehér után. Felrázta a másik magyar állatorvost, aki rémülten hallgatta szavait, majd kiabálni kezdett. Azt kiabálta, hogy már éjszaka keresni kellett volna Zoltánt, hogy reflektorokat kellett volna hozni, hogy miért nem ébresztették fel azonnal, és csak Ngomo tökéletesen értetlen és megrökönyödött képére nézve jött rá, hogy felindulásában magyarul kiabált és hogy milyen nagyon nincs igaza. Ettől elszégyellte magát és elhallgatott. Megfogta Ngomo karját, - Gyerünk, gyerünk! - mondta és szinte vonszolta kifelé a sátorból, a táborból. Ott leállt. Merre? Ngomo pontosan tudta, a kis csapat élére futva mutatta Zoltán furcsa éjszakai sétájának irányát.

Zoltán mélyen aludt, amikor rátaláltak. Körülötte a szavanna sárgás füve egészen békésen hajladozott, csak egy keselyű keringett undokul odafenn. A kis csapat közeledtére az is elvitorlázott. Rostás doktor megkönnyebbülten állapította meg, hogy kollégájának látszólag, külsőleg semmi baja. (Úgy látszik, az is jó néha, hogy annyira megfogyatkoztak a vadállatok!) De felébredni nem tudta: Zoltán aludt, csak aludt. Ezért aztán hordágyra tették (hogy ez a Ngomo milyen előrelátó!), úgy vitték vissza a tüskesövény védelmébe.

Majdnem dél volt már, mikor Zoltán felébredt. Kegyetlenül fáj a feje, a hányinger kínozza. Félálomban figyelte, hogyan tesznek-vesznek körülötte a társai, hogyan próbálják megetetni, kávéval itatni. Félálomban azt is tudta, hogy amit most lát, az nem az a fura éjszakai látomás, ami nem is volt látomás. Egyszerre rájött, még mindig félálomban, hogy emlékszik! Lehet, hogy törölni akarták az emlékeit (Valószínű! Mitől fájna a feje?), de nem jól sikerült a törlés. Emlékszik, emlékszik! El fogja mondani! Majd, ha már nem fáj annyira. Egy lényeges dolgot kell közölnie, egy lényegeset. És Zoltán megpróbálta, úgy félálomban, a kínzó fejfájás dacára elmondani azt a lényeges dolgot:

- Ők is azt csinálják, mint mi... Ők is mérnek...!

ÖRÖKLÖTT ÁLOM

A galagonya ágai között, a csipkés levelek takarásában valami papír fehérlett. Az erdész izgatottan kapott érte. Valami azt súgta: EZ VÉGRE NYOM!

Az erdész is napok óta az eltűnt fiatalasszonyt kereste. Eleinte, amikor nem tért vissza az asszonyka a vásárból, azt gondolták, hogy talán eltévedt. Nem volt idevalósi. De ezen a tájon sűrűn sorakoznak a falvak: ha másfelé fordult, majd eligazítják. A tanító úr már az első napokban nagyon aggódott, hogy valami szerencsétlenség érte a feleségét. „Nem kellett volna egyedül elengedni!” - tördelte a kezét. Hanem, ha csak lábát törte volna az asszony, a ló már hazahozta volna. És nyáron nincsenek farkasok.

Mikor már három napja se ló, se szekér nem került elő, az egész falu a tanítóné asszony keresésére indult. A szomszédasszony átvitte magához a kicsi fiút s a tanító úr a favágókkal járta az erdőt. Őszintén szólva csak lassította a haladást, de ezt hogyan mondják meg neki...?

Eredmény eddig semmi. Az erdész is már egy hete jár-ke, eldugott zugokba, csak általa ismert szakadékokba kukkant be. Semmi. És most itt, a világ szeme előtt, a szekérút mellett, az urasági vadaskert kerítésénél, itt ez a papír. Nem is egy papír, néhány lap, összegöngyölve, sűrűn teleírva. Ez biztosan nyom lesz!

- . . . . .

Édes Uram, János!

Bocsásson meg nekem azért, amit tenni fogok! Reszket a kezem, és reszket a szívem, gyomrom, egész bensőm is, mégis... muszáj. Oda kell mennem! Rettentő erő húz. Nagyon félek, hogy többet nem látom sem Édes Uramat, sem az én gyöngyömet, kicsiny fiamat, de nincs mit tennem.

Nem meséltem még, Édes Uram, azt hiszem, sohasem meséltem még, hogy volt nekem gyermekkoromban egy vissza-visszatérő álmom. Nem történt abban az álomban semmi, sem jó, sem rossz, de sokszor visszatért. Egy domb mellett mentem el álomban, szekéren ülve. Jobb kezemről volt a domb, benőve ritkás erdővel. A domb alján, a szekérút mentén kerítés húzódott. Álomban eljutottam a kerítés sarkáig. Ott a kerítés derékszögben felfutott a dombra s rajta túl még ritkásabb facsoportokat világított meg a lenyugodni készülő nap. Kész. Ennyi az egész. Ugye, nem sugall ez semmi borzalmasat?

Mégis, mégis már ez is sok lenne, de hátra van még a java! Ez az álom kisleány-koromban gyakran előjött, ám később elmaradt. Már menyasszonya voltam Édes Uramnak, mikor édesanyám egy vacsorán valamit mesélt Károly nagybátyámnak, akit Édes Uram is ismer. S hát azt kezdte beszélni, hogy volt neki, az én édesanyámnak, egy visszatérő álma. És elmesélte! Az én álomat, a domboldallal, a kerítéssel, a lenyugodó nappal, és főleg, főleg a kerítés sarkával!

Mai napig borzongok, ha erre az estre visszaemlékezem. Megcsapott valami titokzatos, sejtelmes dolog szele. Ilyet nem hallani, csak a mesében, hogy két ember azonosat álmodják! S még ott, a mesében is rendszerint egyszerre álmodják ugyanazt. Hanem az én édesanyám lány korában álmodta, amit álmodott, amikor én még sehol sem voltam. És vajon hogyan kell érteni ezt a mi közös álmunkat? Jaj, tudom már! Azon az estén édesanyám mást is mesélt még. Egyszer egy doktornak mondta el az álmát, s megkérdezte, miért tér ez mindig vissza. Hiszen nem jó, nem rossz, nem jósol, sőt, nem is mond semmit. Akkor az a doktor úgy vélte, édesanyám valamelyik őseivel történhetett ott a sarkon valami. Nagyon fontos valami lehetett, ha az őünk így továbbadta. De hogy mi?!

Azóta sokat gondolkodtam én ezen az öröklött álmon. Ilyesmiről nem lehet se hallani, se olvasni. Aztán próbáltam kitalálni, mi történhetett az őünkkel. Valami, ami hirtelen jött a saroknál, valami nagyon jelentős, de mindenesetre nem halálos, ha örökíteni módja volt. Törtem a fejem, törtem, de csak egyet tudtam biztosan: mostanában kellett ennek történnie, nem az évszázadok homályában, mert hát mióta készülnek drótháló kerítések?

Édes Uram, immár tudom! Nem az ősök vére hozta az álmot! Üzenet volt! Valahonnan felülről jött, az idő spirálisan csavarodó síkján kívülről. Üzenet volt és nekem jött. Nem elég pontos a készülék, amely sugározta, azért kapta meg az üzenetet édesanyám is, és meg fogja kapni talán kicsike fiam vagy majdani unokám is. Üzenet volt, hívás. Engem hívott.

Itt vagyok. Ülök a szekéren. Jobb oldalamon a domb, a ritkás erdővel és a kerítéssel. A nap nyugodóban.

Ez az a hely. És ott a sarok. Mindennél hatalmasabb de ja vu tart fogva. A fogam kocog, egész valóm reszket. Mindent végiggondoltam. Ha én most oda nem megyek, arra a sarokra, akkor majd esetleg a gyermekemnek kell odamennie. Ki tudja, mi éri? Oda kell mennem!
Ezt a levelet a bokorba teszem. Isten legyen Édes Urammal, kicsi fiammal! Imádkozzanak értem!

Orbán György János rajza

NAGYANYÓ MESÉL

- Meséld el! Nagyanyó, meséld el!
- Ezt meséld, Nagyanyóka!
- Na, de angyalkáim, már kívülről tudjátok! Kijön a könyökötökön!
- Nem jön ki! Meséld el, Nagyanyó!
- Hát rendben. De utána takarodó! Igaz?
- Igaz, igaz. Meséld már! Szóval?
- Szóval egyszer volt, hol nem volt, a Kék Hegyeken túl volt egy kislány. Úgy hívták, Ibolya. Volt neki egy öccse is, Kamillka. Egy nagy házban laktak. Abban volt egy szoba Apukának, sok könyvvel, íróasztallal és hintaszékkel. Volt egy szoba Anyukának is, ott varrógép volt, hímzőráma és sok-sok színes fonal. Ibolyka nagyon szeretett a fonalakkal játszani. Volt egy szoba Kamillkának is, de oda nem lehetett belépni, mert mindig térdig ért a rendetlenség. Az ember nem tudhatta, mire tapos rá. Aztán volt egy lányszoba Ibolykának is, igazi, fehér függönyös, fehér bútoros, csinos kis lányszoba.

- Nagyanyó, milyen a ház?
- Ezt majd máskor meséli el Nagyanyó! Vagy elmesélem én. Most nem a házról van szó!
- Nem is láttál még házat!
- De láttam!
- De csak messziről!
- Most ne zavard Nagyanyót! Mesélj, Nagyanyóka!
- Jó. Ibolyka még csak olyan három éves volt, amikor egyszer azt álmodta, hogy üldözi a farkas.

Szőrös, fekete, nagyfogú, félelmetes farkas volt, hörgött és üvöltött. Szegény kislány úgy megijedt, hogy félálomban felugrott a szekrény tetejére, ott sikoltozott.

- És akkor beszaladtak a szülei.
- Be bizony. Leemelték Ibolykát a szekrény tetejéről, ölelgették, nyugtatgatták. Amíg abba nem hagyta a reszketést, le sem tették.
- De nem fogtak gyanút.
- Nem, nem. Mindent a rémület számlájára írtak.
- Na, most az árvizet!

- Nem volt az igazi árvíz. Dombon állt a ház. Egyszer lezúdult egy igazán nagy felhőszakadás. Dörgött, villámlott, az eső dézsából ömlött, félelmetes volt. Hát egyszer csak a hátsó ajtón bebújt a víz. Előbb kis patakban, de aztán elöntötte a folyosót, beömlött a szobákba is. Ibolyka akkor már olyan 6-7 éves volt, egyedül volt odahaza, mert Anyukáék leszaladtak a boltba. Azt mondták, azonnal jönnék, de közbeszólt a vad vihar. Ibolyka hát egyedül volt. A vihartól csak kicsit félt, a magánytól sokkal jobban. És akkor bezúdult a víz. Ibolyka egy nagyot sikoltott, felröppent a szekrény tetejére, ott kuksolt. Aránylag hamar megértette, hogy a víz már nem emelkedik, hogy leszállhat és megpróbálhatja eltakarítani ezt az egészet. Le akart röpülni, de nem mert. Mire idáig jutott gondolataiban, befutottak Anyukáék. Bőrig ázva, megijedve, hogy mi van az egyedül hagyott kislányukkal. Addigra már semmi sem volt, épp csak fent ült Ibolyka a szekrény tetején. De Anyukáék az ijedségtől nem látták, hogy a gyerek már nincs is megijedve. Ott vigasztalták, ölelgették, Ibolyka meg csodálkozott és hagyta magát.

- És még akkor sem lett gyanús.
- Nem, nem. Úgy meg voltak ijedve szegény szülők.
- Most jön a csűr!
- Nagyanyó, mi az a csűr?
- A csűr fából épült és hatalmas volt. Középen egy óriás kapu, azon meg egy kicsi is.
- A nagykapun kiskapu?
- Igen. A nagykapu régen a szekérnek kellett, később meg a traktornak. A kiskapun az emberek jártak be. Odabenn középen egy napsütötte, tágas tér, kétoldalt pedig széna. Rengeteg széna, fel egészen a tetőig. Hátsó fala tán nem is volt a csűrnek. Ott jött be a napfény meg a tyúkok. Néhány tyúk mindig kapirgált odabenn. Fecskék röpdöstek ki-be, a kutya is ott szokott hűsölni, az volt a csend és nyugalom

szigete. A csűrön túl már nem volt más, mint a mező a patakkal. Az elülső kapu többnyire zárva volt, mert mindig arról jött az eső, de a hátsó kapu... Nem is tudom, volt-e hátsó kapu. Nos, ebben a porszagú, félárnyékos csendben gyakorolta Ibolyka a repülést. Elege volt abból, hogy mindig csak ijedtében tudott szállni és mindig csak föl. Gyakorolt. Először még koppant nagyokat, ezért csak a széna fölött kísérelte. De azután... A tyúkok időnként rémülten kodácsoltak, majd megszokták. A kutya először morgott, amikor Ibolykát a levegőben látta, de aztán ő is tudomásul vette, hogy röpködni tud a gazdi. A fecskefiókák odafönn Ibolykának is tátogtak. Erre Ibolyka megpróbált röptiben legyet fogni nekik, de ettől majdnem lepottyant. A fecskeszülők előbb nagy patáliát csaptak, de aztán felmérték, hogy nincs veszély.

- És kikerülték Ibolykát?

- Ki. És fűtyültek rá. Minden állat tudomásul vette, hogy röpködni tud, és kész.

- Nagyanyó, hogy hívták a kutyát?

- Most meséld el, amikor lebuhtál!

- Arról a kiscica tehetett. Felmászott a kis süket az eperfára, de lejönni nem volt mersze. Ott nyávogott keservesen. Jövök a boltból, már nagy kislány voltam, 10-11 éves? Hát a család az udvaron tanácsalankodik, a kiscica meg sír. Belenyomtam Kamillka kezébe a csomagot, én meg föl a fára! Csak hát féltettem a cicát. Én bizony elfelejtettem gallyról-gallyra lépegetni, hanem egyszerre huss! Na, ami ott lett!

- Sopánkodás meg ájuldozás!

- Csak a cica nem csodálkozott!

- Hát olyanformán.

- Aztán eltiltottak.

- De el ám! Rendes ember nem repül! Micsoda családanya lesz belőlem? Mintha valamit is ártana a családnak a röpködés. De leginkább az volt a tiltásban, hogy „juj, mit szólnak a szomszédok?”.

- És mit szóltak?

- Semmit. Titkolnom kellett a repülést, nem láttak meg.

- Hogy bírtad ki, hogy ne repülj?

- Repültem. Éjszaka szöktem ki.

- És Kamillka?

- Írigykedett. Megkért, hogy tanítsam meg őt is. Tanítottam is sokáig, de nem ment neki. Nem hitt benne igazán.

- Most azt meséld el, mikor Nagyapóval összeütköztél az erdő felett!

- Nem, nem, előbb azt, mikor ide szöktél, a Kék Hegyekbe!

- Nem, Nagyanyó, azt meséld, mikor apukám szállni tanult!

- Nagyanyó, az én anyukám miért nem tud repülni?

- Nem tudom, kicsikém. Mi is csodálkoztunk, hogy nem minden gyerekünk repül. De ti már mind tudtok. Hanem a meséknek mára vége. Libasorban gyertek utánam a patakhoz, mosdás és szundi! Holnap majd újra mesélek. Nézzétek, ott szállnak hazafelé a szüleitek!

UFÓ ÉS BALLADA

(Tanulmány az újonnan előkerült Kovács-féle balladáról)

Az ufók léte vagy nemléte, továbbá mibenléte korunk egyik nagy kihívásának tekinthető. E kérdéskör szempontjából az emberiség négy, meglehetősen eltérő létszámú táborra oszlik. Az egyik szélsőséges tábor szinte vallásosan, fanatikusan hisz az ufók létében és idegen eredetében. Ide tartoznak azok is, akik már láttak ufót és annak jelenségeit; az ő hitüket az átéltek indokolják. A másik szélen azok táboroznak, akik akkor sem hinnék el az ufók létét, ha egy példány a nappaljukban landolna, vagy együtt teázhatnának egy kis zöld emberkével. Középen áll a tökéletesen közömbösek népes tábor. Nekik mindegy, van-e ufó és miért. Végül van egy, remélhetőleg széles réteg, amely nyitott elmével fordul a leírt események és elméletek felé, és amely alig várja, hogy személyesen is láthasson egy ufót, sőt egy ufonautát. Ennek a rétegnek ajánljuk becses figyelmébe az alábbi tanulmányt.

A tanulmány tárgya közhelyszerűen romantikus módon került elő és robbant bele a hazai ufó-vitákba. Erdélyben, közelebről a Homoród mentén, a hajdani Háromszék vármegye Karácsonfalva nevű kis településén történt, hogy Kovács Péter idős gazdálkodó, hajdani hétszilvafás nemes Margitka nevű leánya valamit keresett a padlásán. A kémény mögött akadt arra az öreg, születte ládára, amelyből - sok minden mellett - néhány megsárgult, szakadozott papírlap is előkerült, egy soha nem hallott ballada szövegével. Az írás képe görcsös, nem íráshoz szokott kézre vall. A dallam nincs lejegyezve; a ballada megörökítője nyilván ismerte a dallamot és talán nem ismerte a kottát. A ballada verselése jellegzetes tizenkettes szótagszámú, felezős, mint sok más régi balladánknál. Az íráson dátum nincs. A papírlapok anyagának vizsgálata még folyik. Azonban a papír kora nem adhat biztos támpontot arra nézve, mikor is keletkezett valójában a lejegyzett ballada. Stílusjegyei bizonyos fokig a Kőműves Kelemen korára utalnak, márpedig erről a balladánkról azt tudjuk, hogy már a XVIII. században is élt.

A balladára - témája miatt - azonnal lecsaptak az úgynevezett ufó-hívők. Nézeteik szerint a ballada pusztá léte igazolja, hogy az ufó-eltérítések már az említett században is ismertek voltak; azok semmiképpen nem tekinthetők „modern” jelenségnek. Nos, vizsgáljuk meg a balladát ebből a szempontból; következék a ballada teljes szövege, csupán néhány helyesírási korrekcióval:

JÓNÁS PÉTER BALLADÁJA

Kiméne, kiméne ifjú Jónás Péter,
kiméne övéle asszonyfelesége,
ki is kimentenek havasi nagy rétre,
havasi nagy réten friss füvet kaszálni,
friss füvet kaszálni, füvet rendre vágni,
fűből szagos szénát télire csinálni.

Tücsök sem szólana, madár sem dalolna,
ezüst égi csónak akkor csak leszálla,
leszálla, leszálla havasi nagy rétre,
belőle kijöve három kicsi törpe,
három kicsi törpe nagy fekete szemmel,
nagy fekete szemmel, ezüst köpönyeggel.

Eljöttünk, eljöttünk a fényes Nap mögül,
a fényes Nap mögül, a sápadt Hold mögül,
a sápadt Hold mögül, halvány csillag mögül.
Gyere velünk, gyere, ifjú Jónás Péter,
gyere velünk, gyere, a mi zöld hazánkba,
a mi zöld hazánkba, messzi országunkba!

Messzi országunkban aranyban fürdetünk,
aranyban fürdetünk, ezüsttel mosdatunk,
ezüsttel mosdatunk, gyümölcszel etetünk,
gyümölcszel etetünk, friss mézzel itatunk.

Fölfelel, fölfelel ifjú Jónás Péter:
Nem megyek, nem megyek, három kicsi törpe.
Mi dolgom van nékem messzi országokban,
messzi országokban, a fényes Nap mögött,
a fényes Nap mögött, a sápadt Hold mögött,
a sápadt Hold mögött, halvány csillag mögött?
Jobb nékem itt lennem, az én országomban,
szénát készíteni szénacsinálóban,
havasi nagy réten friss füvet kaszálni,
barmot nevelgetni, mezőn rendet vágni.

Szóval fölfelele három ezüst törpe:
Gyere velünk, gyere, ifjú Jónás Péter,
gyere velünk, gyere, a mi zöld hazánkba,
a mi zöld hazánkba, messzi országunkba!
Messzi országunkban barmot nevelgethetsz,
barmot terelgethetsz, füvet is kaszálhatsz,
törpe szolgálatban napestig dolgozhatsz.

Ismét fölfelele ifjú Jónás Péter:
Nem megyek, nem megyek, három zordon törpe!
Nincs nékem örömem messzi országokban,
messzi országokban, a fényes Nap mögött,
a fényes Nap mögött, a sápadt Hold mögött,
a sápadt Hold mögött, halvány csillag mögött!
Jobb nékem itt lennem, zsendélyes házamban,
szép feleségemmel, ölbéli fiammal,
munka közt dalolni, este muzsikálni,
sípon muzsikálni, mesét mondikálni.

Szóval fölfelele három ezüst törpe:
Gyere velünk, gyere, ifjú Jónás Péter,
gyere velünk, gyere, a mi zöld hazánkba,
a mi zöld hazánkba, messzi országunkba!
Messzi országunkban napestig dolgozhatsz,
napestig dolgozhatsz, reggelig tanulhatsz.
Hogyha nem jössz velünk, ifjú Jónás Péter,
elragadjuk tőled asszonyfeleséged!

Nem megyek, nem megyek, három gonosz törpe!
Nem adom, nem adom kincsem, feleségem!

Három törpe ellen lábod meg ne álljon,
lábod meg ne álljon, karod kövé váljon,
karod kövé váljon, szájad átkot hányjon,
a fűben elterülj, leljen meg az álom!

Beméne, beméne három gonosz törpe,
az égi csónakba szerivel beméne,
vélük méne, vélük, halványan, remegve,
ifjú Jónás Péter asszonyfelesége.
Lábát nem ő rakja, karját nem mozgatja,
karját nem mozgatja, csak szemét forgatja.
Csónak ezüst fénye magához ragadja.

Ifjú Jónás Péter a fûben fekszik,
három gonosz törpe kedvének úgy tetszik,
lába kő, karja kő, rajta átok fekszik,
álmában is tudja, hogy asszonyát viszik.

Apám, édesapám, kedves édesapám!
Mondaná meg nékem, hol van édesanyám?
Fölfelel, fölfelel ifjú Jónás Péter:
Nem látod már, fiam, a te édesanyád,
elvittek, elrepült a te édesanyád.
Elrepült, elvittek a fényes Nap mögé,
a fényes Nap mögé, a sápadt Hold mögé,
a sápadt Hold mögé, halvány csillag mögé.
Jöhet már nyár heve, jöhet már tél hava,
a te édesanyád nem jön vissza soha!

A ballada - hangvételt tekintve - nyilvánvalóan Székelyföldről származik (hol balladák hímezett szoknyáit fújja feketén éjjel a szél, ahogyan Radnóti állítja). Erre utal a *havasi nagy rét*, a történet színhelye; erre utal a *szénát csinálni, szénacsináló* (ház), amely kifejezések szintén a madarasi Hargita környékén használatosak. A főhős Jónás Péter neve jellegzetesen székely, bár az ország más vidékein is előfordulhat „olyan szegény ember, hogy vezetőknévre már nem is telik neki” (Tamási Á.). Érdekes, hogy a tulajdonképpeni áldozat nevét nem tudjuk meg. Ez nem tekinthető a balladák jellemző vonásának.

Az *ezüst égi csónak* elég nyilvánvalóan úrhajó a mai megfogalmazás szerint. A *három ezüst törpe* leírása jól egybeesik az eddigi negyedik típusú találkozások során megismert idegenek külsejével: *nagy fekete szemmel* és *hát ezüst törpe*. Az *ezüst köpönyeg* valószínűleg csak a rím kedvéért született; vagy mert a ballada első előadója már csak hallomásból tudhatott az egész történetről.

A balladák jellegzetesen ismételt stílusa jól fejezi ki, mintegy aláhúzza, hogy a törpék messziről származnak: *a fényes Nap mögül, a sápadt Hold mögül, halvány csillag mögül*. A helyszínen valószínűleg csak a halvány csillagra történt utalás. Viszont gyanakvásra ad okot, hogy a balladák szokásos „menetrendje” alapján a törpéknek háromszor kellett volna hívniok Jónás Pétert; amannak viszont háromszor kellett volna ellentmondania; csak azután történhetne meg a feleség elragadása. Adott esetben viszont a törpék úgyszólván csak két és félszer hívják Jónás Pétert, válaszolni pedig nincs is módja. Az adott hiba magyarázható esetlegesen szövegromlással (is), ám szembetűnően nem jellemző balladáinkra. A törpék „átka” (*lábod meg ne álljon, karod kővé váljon*) minden ízében archaikus, mégis pontosan ábrázolja a negyedik típusú találkozások során többek által szerzett tapasztalatokat.

Gyanúsnak tűnnek az egyenetlen hosszúságú versszakok. Természetesen ez a jelenség magyarázható szövegromlással, különösen egy igazán régi ballada esetében.

Vizsgálatra lenne érdemes a ballada nyelvezete is. Kétségtelenül vannak benne nagyon régies fordulatok: *kiméne*, sőt, *ki is kimentenek, mondikálni*, stb. Ugyanakkor az *asszonyt viszik*. Ez modern, sőt, szleng hatású. Aztán itt van a *se nyár heve, se tél hava*. Bármennyire költői a kép, népi költészetünkől idegennek tűnik. Magam a nyelvészetnek nem lévén mestere, csak ajánlani tudom tárgyalt balladánknak a nyelvfejlődés szempontjából végzett alapos kritikai elemzését. Ugyanakkor nem tudok szabadulni a gyanútól, hogy a ballada nyelvezete nem esik egybe egyetlen székely nyelvjárással sem, hanem csak „székelyes”.

Figyelemre méltó, hogy Jónás Péter balladájával mind a mai napig sehol máshol nem találkozhattunk. Stoll Béla 1782 előtt végzett legrégebb kutatásaitól kezdve, Sebesi Jóbon, Kriza Jánoson át, Kallós Zoltánig bezárólag, aki - már napjainkban - minden darab esetén magnetofonnal és párhuzamos hallás utáni lejegyzéssel maga gyűjtötte könyvének balladáit, Jónás Péter balladája sehol nem szerepel. Egyetlen létező lelőhelye az a bizonyos padlás, a ládával.

Az említett stílusbeli és be nem bizonyított nyelvészeti hibák, valamint a források teljes hiánya nem teszik kizártná azt a feltételezést, hogy az adott ballada esetleg napjainkban született. Ez esetben csupán régies hangú, balladisztikus történetet elmesélő utánérzéssel van dolgunk. Röviden: csalással. Ezért a balladát az ufók és ufó-eltérítések létezésének bizonyítékául felhasználni nem javaslom.

Irodalom

Kriza János: Vadrózsák. Székely népköltési gyűjtemény. Kolozsvár, 1863.

Kallós Zoltán: Balladák könyve. Magyar Helikon, 1973.

Sebesi Jób: Erdélyi népballadák. Erdélyi Múzeum, 1888.

Háromszéki népballadák. Bukarest, Kriterion, 1973.

Erdélyi János: Népdalok és mondák. Pest, 1846.

H. TÚRI KLÁRA

Május 13.-án

születtél, apám,
-tavasz-mezei virágözön
köszöntötte világrajöttöd,
s - két friss testesülés közén -
fenn az égben ...talán...én
voltam még...aki köszöntött:
...szívében hogy lennél
angyalos remény,
ezerkilencszázhat
egy május estelén
szült e földre ifjú nagyanyám-
s ezerkilencszázharminckilencben
lélek-dajkául hozott világra aztán
melléd - engem...
szegény anyám.

Spirituális áldozatként
- minden rejtett vétked,
vágyad, elbizottságod s néha
titkon felizzó ábrándod...előre éreznem
nekem megadatott! Miért? - sosem
tudhatta azt meg lelkem...mely
...mint szút fája...rejtett:
vájata mutatta csak benn'
épp merre bolyongsz;
és százszor is halottá kellett lennem,
nehogy észrevétessem veled
szertelen módon a csendben
mag-amat.

Mint távoztoddal téged én
senkit úgy még meg nem sirattak,
- fél életem vitted sírba, apám:
...veled-halt mag-am
termést hogy bizton hozzon
egy méltó utód jövő tavaszán.

KŐ-SZABÓ IMRE

A bélyegző

Húsz éves elmúltam, amikor megszületett az elhatározás, hogy az otthoni köteleket (kötelet, vagy pányvát) el kell szakítani a szülőktől, és a saját lábamra kell állnom. Nem kívánhattam apámtól, hogy nyiladozó férfivé váló életszakaszomban még ő tartson el otthon. Ebben a korban már természetes, hogy az emberfia megnézi a lányokat. Persze az hagyján, ha csak megnézi, szeretné közelebből is tanulmányozni részleteiben. Apám annyit mondott, hogy fiam ellehetsz itthon, mivel önálló életre egyelőre semmi esélyed. Még munkád sincs. A képlet egyszerű, van hol aludnod, meg minden nap jut neked egy tányér leves is, de nagyfiúi, legényemberi költekezésre az én fizetésemből már nem futja. De azért, hogy mégse maradjak teljesen pénz nélkül, atyai kegyelméből annyit adott, hogy hetente egyszer a falu mozijába elmehettem. Arra már nem futotta, hogy egy lánnyal beüljek egy presszóba, meginni egy-egy üdítőt és közben tehessem a szépet a kiszemelt lánynak.

Tehát a döntésem vége az lett, mivel itt a békési síkságon munkalehetőség nem mutatkozott – akkor és most sem - utazom a fővárosba. Más osztálytársaim korábban ezt a megoldást választották, így a döntésem hasonló volt. Vonatra szálltam egy kis bőrönddel és felkötöttem az úgynevezett útilaput.

A dolgok nem mentek azért simán, de így utólag elnézve, szerencsém volt. Került egy kis albérlet, elfogadható áron, meg munka is. Nem a legjobb, egy szörmeárugyárban lettem egyszerű tróger. Napi nyolc órát melóztam, reggel hattól, délután kettőig. Aztán nyakamba vettem a várost és báméskodtam, mint egy falusi tahó.

Haza először hetente utaztam, később az utazások ritkultak, de jó volt hazatérni. Előjöttek az emlékek, a finom hazai ízek, a környezet megnyugtató hatása. Élveztem a hétvégeket, azok egy-két napját. A visszatérés mindig felkavart, ezeket a percekét már nem kedveltem. Történt aztán egy ilyen hétvégén, hogy semmi kedvem nem volt a visszautazáshoz. Apám marasztalt, mondta, biztosan van még szabadságod, maradj nyugodtan. Tudtam, hogy ez nem ilyen egyszerű, mégis ráálltam a maradásra. Arra gondoltam, elmegyek itt az orvoshoz és elmondom, hogy nem éreztem jól magam, szédültem, vagy fáj a torkom, nem tudtam visszamenni. Biztosan ad igazolást (betegpapírt, bélyegzővel) és egy nap nem a világ. Úgy is volt, hétfőn reggel felöltöztem és elmentem az orvoshoz. Apám elmagyarázta, hol van a rendelője. Rövid úton meg is találtam, az udvari részről volt a bejárat, a földszinten.

Beléptem a váróba, amely üres volt. Nem várakozott senki. Leültem. Eltelt legalább egy jó óra, egyetlen lélek sem jelentkezett. Nagy csend mindenfelé. Úgy döntöttem, bekopogok, és végére járok a dolgoknak. Kopogtam, halkán és vártam. Semmi válasz. Tágra nyílt fülekkel figyeltem, csend, semmi mozgás. Erőteljesebbre vettem a kopogást, de ekkor sem jött rá semmiféle reagálás. Óvatosan lenyomtam a kilincset, az ajtó halkán kinyílt. Elém tárult az orvos szobája. Nagy asztal, rajta iratok, vérnyomásmérő, sztetoszkóp, receptek. Egy lélek sem tartózkodott a helyiségben. Gyorsan felmértem a helyzetet, felkaptam a bélyegzőt és lebélyegeztem vagy öt receptet, mert mást nem találtam ott hirtelen. Aztán sarkon fordultam és kisétáltam a rendelőből.

Már jó távol voltam az orvostól, amikor kivettem a zsebemből a megszerzett papírokat. Orvosi vény volt, szabályosan nyomtatva, üresen, rajta az orvos bélyegzőjének lenyomata. Ez kell nekem, majd kitöltöm, leadom és kész. Otthon az egyik vényt megfejeltem a nevemre, ráírtam, hogy „igazolom T. Beteg súlyos torokfájás miatt hiányzott egy napot” (pontos dátum a megjelölt napra). A bélyegzőnél tettem egy dr. krikkraszot, „orvosi” aláírást. Nézegettem, nagyon szabályosnak találtam. Még egyszer alaposan elolvastam a recept nyomtatott szövegét és ekkor nyilallt belém, hogy az orvos nőgyógyász. Na ezt, hogy magyarázom ki? Egy pillanatra még a lélegzetem is elállt. Ez kellett nekem, semmi más, csak egy nőgyógyász!

Már előre hallottam azt a heccelést, amellyel a srácok fogadnak majd, ha megtudják, hogy nőgyógyásznál jártam. – Hányadik hónapban vagy, nem látszik rajtad? – Fiú lesz vagy lány? – Mit vártok? – Tényleg terhes vagy? – Mikortól nem jött meg? – Ebben a korban már szülni kell! – sorakoztak a megjegyzések,

kérdések. Tudtam, erre ténylegesen fel kell készülni. De mit mondok, ha arra várnak választ, hogy mit kerestem én ennél az orvosnál? Hosszan törtem a fejem és többféle verziót találtam ki.

Eltelt ez az egy nappal hosszabb hétvége is. Kétségek gyötörtek, de azért kényelmesen pihentem. Aztán arra gondoltam, mi lenne, ha még egy nappal meghosszabbítanám a pihenést. Üres papírom még van, jó hogy többet bélyegeztem, mintha éreztem volna, szükségem lesz rá. Apám is marasztalt, nyugtatott, biztosan nem lesz ebből baj, megértő emberek élnek ott is. Ráálltam a maradásra, úgy döntötte, - ha lúd, hát legyen kövér - öt napra hosszabbítottam meg maradásomat. Úgy, hogy az újabb igazolás kitöltésével egyelőre, nem foglalkoztam. Hátha valami váratlan változás következik be. Nem tudhatja az ember sohasem, ebben a fejetlen zûrzavarban, mit hoz a holnap. A napok szépen, kellemesen teltek. Jókat kajáltam, anyám kedvembe járt. A magyarázatok között megpróbáltam szelektálni. A legelfogadhatóbbnak azt tartottam, hogy a körzeti orvos szabadságon volt. Ebben a faluban más orvos nincs, csak a nőgyógyász, kézenfekvő, hogy ő volt a helyettesítő. Gondolkodtam, éreztem ez teljes mértékben azért ingadozó, magyarázatnak mégis valami.

Úgy gondoltam kellően felvérteztem magam, így nincs semmi vész! Ezzel az összegzéssel ültem vonatra és utaztam vissza Pestre. Másnap a munkaügyin leadtam a végérvényesre írt igazolást. Csak annyit kérdeztek: - Hol a táppénzes papír? Egyszerű volt a válaszom: - Azt nem kaptam! Munkába álltam, elkezdtem dolgozni. Csendben eltelt három nap, amikor a főmérnök keresett, kezében a nőgyógyász igazolással. Elmondtam a mesémet, türelmesen meghallgatta. A végén annyit mondott, táppénzes papír kellene, ezt a cetlit nem tudják elfogadni. Ha nincs szabályos táppénzes papír, akkor a négy nap, igazolatlan hiányzás, ez pedig fegyelmi vétség! Ez azzal jár, hogy az év végi osztalék is ugrik, négy napra nem jár munkabér, összesen több ezer forint kiesés. Jóindulattal még annyit mondott, próbáljam meg a körzeti orvosnál, hátha ad szabályos papírt.

Mit volt mit tenni, megfogadtam tanácsát és másnap elmentem a Trefort utcába a körzeti orvosomhoz. Hosszú várakozás után sorra kerültem. A körzeti orvos, akinél most voltam először, meglepő módon kedvesen fogadott. Kiegyensúlyozott embernek tűnt. Elmondtam a magyarázatként felállított téziseket. Kissé furcsállta, hogy éppen egy nőgyógyász helyettesíti a körzeti orvost. Nyugodtan végig hallgatott. Aztán ért az első meglepetés, mert elővett egy táppénzes papírt, kitöltötte, és azt mondta: - Híszek magának, mert olyan becsületes magyar képe van! Nyíltan és hosszán a szemembe nézett. Szemrebbenés nélkül álltam tekintetét. Nyugalommal még hozzá tette: - Ez a papír, akkor lesz érvényes, ha a Fiumei úton a nagy OTI-ban, egy orvosi bizottság előtt is megfélelek. Ezzel elengedett, a papír fejlécére ráírta a helyet és az időpontot.

Ez aztán betette a kaput! Tudtam, itt egyértelműen lebukom, kiderül az igazság! Egy bizottságot nem lehet félre vezetni! Izgultam nagyon, hátra volt még négy nap. Elképzelttem, mit fognak velem tenni, meztelenre vetkőztetnek, ott fogok sétálgatni az öreg professzor orvosok előtt. Csüngő férfiasságomat a tenyeremből formázott szükséges takargatással leplezem. Átlátnak rajtam, mint az üvegen, melynek a túlsó oldalára félelmemmel oda íródott: - csaló! Milyen megszégyenítő lesz, amikor kiderül az igazság. Már bántam ezt a hetes kiruccanást. Kellett ez nekem!

A megjelölt időpontra ott szobroztam a Fiumei úti OTI emeleti, megjelölt szobájának ajtaja előtt. Csak én várakoztam, egyedül voltam. Türelmesen, semmi mozgás, csend. Egyszer csak nyílt az ajtó és egy fehérköpenyes hölgy elkérte a papírjaimat. Bement és egy kis idő után beszólt. A szívem a torkomban dobogott, szinte hallottam lüktetését, ritmusát. Beléptem a helyiségbe. Egy nagy asztalnál egy szál orvos ült. Ez volt a második meglepetés! Bizottságnak semmi nyoma. – Parancsoljon! – mondta és a szoba közepén, árván álló székre mutatott, üljek le. Itt kettőnk között, beállt a csend. A bizottsági orvos fel sem nézett. Bélyegzőért nyúlt. Ráütötte a papírra. Aztán még egy stemplizés következett, egy aláírás és nyújtotta a papírt. – Tessék! Rendben vagyunk!

Nem akartam elhinni, hogy csak ennyi az egész. Zavartan megköszöntem és kimentem a helyiségből. Kint leültem egy székre, mert megfordult velem a világ. Itt ért a harmadik meglepetés! A papírra néztem, rajta egy nagy téglalap alakú pecsét, felirata: „Táppénzre jogosult!”

Könnyű lett körülöttem a világ. Úgy éreztem kicseréltek és a szerencse forgandósága ellenére, mellém pártolt. Lobogtatva adtam le a bérszámfejtésbe. A nőgyógyász história után egy kicsit kételkedve néztek rám egy darabig, de a nagy bélyegző engem igazolt.

HANDÓ PÉTER

versei

S a k k

Kockákból folyosót rakok
ebbe a házba – már nem először –,
hogy vissza tudjak sétálni
ahhoz a ponthoz, ahol eltűntem.

De elébb vértet öltök magamra,
hadd lássa minden utamba álló,
a végső játszmában én formálom
könyörtelenné a léten túlit.

Közeleg az éj, a bekebelező.
Nincs megállás, törtetek előre,
figurám üdvözülése a tét.

Elszánt vagyok, hát biztos elérem
az eggyé válásom pillanatát,
melytől legyőzhetetlen maradok.

Kifelé

Idegenedek. Úton. Semmi.
Sár alatt rozsdul a felni.
Lennék még? Vagy csak feledni?
Csöndet lélegzek. Egyszer. Ennyi.

Nehezül a táj. Rázókövek.
Fáj. Az ég is kegyetlenebb.
Odaérek? Ahol leszek?
Minden távolság. Közel. Remeg.

Figyelem

Nézd, lelépsz az útra,
fellök egy gyalogos,
hogy ne a troli tegye,
helyetted ő bukjon
a kerekek és az aszfalt közé,
te pedig a járdán fekvve,
gülüszemekkel bámuld
a leugráló utasok lábikráját,
mely közt egy sem akad,
amelyért érdemes lenne élni,
kinyújtani a kezed,
hosszútávon elgondolni,
vele miképpen állj tovább,
mielőtt még a helyszínelők
szétterelik a tömeget,
szemlélődjenek távolabbról,
onnan, hol a vér szaga
már kevésbé izgató,
ahol megnyugszik az ember,
azon kezd agyalni,
hazaérve mit vacsorázzon
erre a nagy riadalomra,
mert ugye a gyomra kényes,
némiképp felfordult,
ha nem is egészen úgy,
mint a bezsákolt illető,
aki körül kialakult felhajtás
szinte egyenértékű egy
médiaszerepléssel,
már-már irigyelhető,
hogy mekkora figyelmet kap,
az ostoba halálával
okfejtő tömeget vonz,
napokig képes fenntartani
a róla és belőle kiinduló csevejt,
holott nem kellett volna mást tenned,
mint előre nézned,
előre látnod ezt.

KISS - SIMON MIKLÓS

Egy új nap hajnalán

Megszülethet a fehér köd fátyolában,
ropogó fagyban, esőben, zúzmarában.
Süvíthet szél, hullhatnak nedves hópihék,
lehet nyári meleg és a legtisztább kék az ég:

egy új nap hajnalán felébredni,
tudnunk kell ezt mindig megbecsülni.
Legyen az idő szép vagy mostoha,
új napra virradni ugyanolyan csoda.

PONGRÁCZ ÁGNES

mögötted kellene lennem

mögötted kellene lennem
észrevétlen-halkan
csillagokat keresnék a lábnyomodban
az árnyékodat eltenném egy sugaras-szatyorba
hogy fények nélkül is majd velem legyen

mögötted kellene lennem
s ha előttünk az északi szél dalol
felfognék minden parányt
minden illatot
amelyet a tested elhagy

mögötted kellene lennem
a fülledt nyári éjszakákon
és ezen a hűvös márciusi hajnalon
elmondanék neked mindent
amit az álmokról tudok -
aki a füvek-fonalán él
az a Kozmosz békéjén terem -
mély-bordó csokoládévirágok között járok

mögötted kellene lennem
s mély-bordó csokoládévirágok között járok
mert te itt vagy velem

mögötted vagyok
és te előttem vagy
előtted vagyok
és te előttem vagy

kinőttél belőlem
és ahogyan körbefonlak
nősz előttem fel
egyre magasabbra
leszel égi oltár
mennyei álom
imádsággá válsz egy ezüst-csillámon
s leszel te –
az utolsó sóhajom ezen a földi-világon

KARDOS GY. JÓZSEF

Ahonnán jöttem

Pálfalvi Nándor élete és munkássága VI. rész

VÁLASZUTAK 1.

(Művek 1970–1973 között)

A *Páter a bárban* című kötet (Móra Ferenc Könyvkiadó. Kozmosz-könyvek, 1970., illusztráció: Károlyi András rajzai) a címadó kisregényen kívül még három novellát (elbeszélést) tartalmaz. Ezzel a kötettel indul azon Pálfalvi-alkotások sora, amelyekben a főszereplő (esetleg a főszereplők) olyan döntés előtt áll (állnak), amely két út közötti választást jelent. S ez a döntés, ez a választás egész további sorsát (sorsukat) jelentősen befolyásolja. Ez a „döntéskényszer” aztán az 1980-as években kiadott Pálfalvi-művekben is folytatódik. (Sőt, jellemző lesz a további alkotások jó részére is! – Ezek, valamint egyéb művek elemzése későbbi fejezetek témája.)

(Az 1970-es évek elejének tárgyalandó kötetei a *Páter a bárban*-on kívül még: *Remetekan*, *A fatehén*, *Az igazak*. – A Válaszutak 2. fejezetében a 80-as és a 90-es évek hasonló alapvetésű kötetei sorakoznak fel: *A város büszkesége*, *Kettős árnyék*, *Ha az angyal is elmegy*, illetve *Esküszöm, hogy hű leszek*; *Esetünk a lóval*; *Csipke a malomkövön*. – A „művészregények”, valamint a *Volt egyszer egy lovam* és *A planétás asszony* külön-külön fejezetbe kerülnek.)

A *Páter a bárban*-kötet tehát a címadó kisregényen kívül három novellát tartalmaz (Az edző fia, *Nadrágos Vénusz*, *A boldog trombitás*). Ennek a három novellának „érdekes” „előélete” (részben „utóélete”) van:

Az *edző fia* című írásból készült 1963-ban az *Egy csónak visszafordul* című televíziós film, amely (ahogy már egy ízben említettem) heves (sajtó) vitát váltott ki; a kritika erősen elmarasztalta. Érdemes azonban legalább a „stáblistát” megemlíteni:

A filmet az akkor III. éves főiskolás, Esztergályos Károly rendezte, akinek ez volt az első „nagyfilmje” – (az első filmje rövidfilm). Az operatőrnek, Biró Miklósnak viszont valóban ez az első filmje. A szereplők között találjuk a 17 éves Venczel Verát (majd csak egy év múlva kezdi el a Színház- és Filmművészeti Főiskolát), akinek ez volt az első filmszerepe; a 41 éves Tomanek Nándort (ötödik filmje ez); a 20 éves Esztergályos Cecíliát, a rendező húgát (aki szintén csak a következő évben lesz főiskolás, de neki ez már a hatodik filmszerepe, bár kettő rövidfilmben); a 24 éves S. Tóth Józsefet (aki éppen ekkor végezte el a főiskolát); valamint Pálffy Gabriellát (főiskolai hallgató). (A Film, Színház, Muzsika VII., 1963-as évfolyamának augusztus 2-ai, illetve szeptember 6-ai számában szerepel három, illetve egy kép a tv-filmről: Pálffy Gabriella és S. Tóth József; Esztergályos Károly rendező felvétel közben; S. Tóth József és Tomanek Nándor – Esztergályos Cecília és S. Tóth József.)

Pálfalvi Nándor őszinte gondolatai – a tévéfilm céljával kapcsolatban – erősen megkérdőjelezzik annak negatív fogadtatását:

„Mindannyiunknak voltak már válságos órái, melyeket talán éveknek éreztünk. De az első nagy csalódás emléke elkísér bennünket egész életünkben.

Mit érez egy tizenhét éves fiú, ha rádöbben, hogy a lány, akiért rajong, nem őt szereti? S mit érez akkor, ha az a lány az ő apjába szerelmes? És úgy látja, nem reménytelenül...”

Az őszinteség, az emberség milyen nagy próbájára van itt szükség, hogy a félreértések és tévedések útvesztőjéből kiségiítsék a fiút, és a családban meghonosult bizalmatlanság és felszínesség helyébe végre a bizalom és őszinte szeretet léphessen. „Az apa és a fiú a film első részében – a tények őszinte feltárásának hiányában – szembekerül egymással. A bizalmatlanság rója mindkettőjükre azokat a válságos és lélekgyöttrő órákat, amelyek ugyan közelebb hozzák őket egymáshoz, de amelyek nélkül talán boldogabbak lehetnének...”

A *Nadrágos Vénusz* című novella hasonlít az 1959-ben írt *Találkozások Aphroditénél* című műhöz. (Az egyébként csak 1993-ban jelent meg az *Esetünk a lóval*-kötetben.)

A *boldog trombitás* című írás pedig az 1966-os azonos című színmű változata.

A szerző könyvéről a következőket írja (a hátsó borító oldalon):

„Volt egyszer egy falusi kisfiú, aki hitt a mesékben, és mert gyönyörűek voltak, szerette őket, de félt is a meséktől, mert félelmesek voltak. Így indult hát öröm és félelem ringatásában, s mikor már nagyobb lett, még mindig azt gondolta, hogy igazak a mesék. Igaz az, hogy a jók elnyerik jutalmukat, és a rosszak... Hát igen! Mindannyiunkat elkísérnek a mesék, de az író talán a legtovább, így aztán hősei inkább illenek mesékbe, mint az életbe, ahová az író helyezi őket. Hiszen talán volt egyszer egy páter, aki mutatott valamit hitből, hazugságból annak a bizonyos fiúnak, és talán volt egy ember, aki félt, hogy felesége megmérgezi, és egy másik fiú is volt, aki rájött, hogy anyja barátot tart, és talán volt több olyan fiú, aki azt hitte, hogy menő fej a parkban... Bizonyos, hogy mindezek voltak, különben hogyan is születhettek volna meg ezek a történetek. Az író azonban még mindig hisz a mesékben, oly nagyon hisz bennük, hogy gyakran ő maga is kitalálja őket.”

A Könyvtárellátó Új könyvek című sorozatának (1970/12.) ismertetése pedig így szól:

„A kötet fele a címadó írás (*Páter a bárban*), mely átmenet a kisregény és az útleírás között. Lengyelországi úti élmények során sötét szemüveges férfi tűnik föl, s felidézi az egyik utazóban serdülőkkora (1947) eseményeit. – A kötet másik fele 3 elbeszélés. Az *edző fia* 17 esztendő kamasz, akit egy napon 3 súlyos csalódás ér, csalódik szerelmében, apjában, akit csókolózás közben ért tetten, és anyjában, akivel a házi barát lakásán találkozik. Elmenekül hazulról. A vállalt magányban felismeri, hogy elhamarkodottan, szeretetlenül ítélkezett. Csalódások ötvözete *A boldog trombitás is*. Egy 18 éves lány él az édesapjával egy fedél alatt. Születésnapján azonban szakít a hazug és gyűlölködő étellel, amibe a rabtartó hajlamú apa erőszakolta mindhármukat. A lány örökre elmegy, s utána búcsút vesz az asszony is. Az indulatokkal telített elbeszélés adós az apa magatartásának mélyebb elemzésével. Magára maradásának okairól inkább csak információkat kapunk.”

Bizony, ez az ismertetés nagyon kurtán-furcsán „elbánik” a *Páter a bárban* című kisregénnyel! Ennél az sokkal többet érdemelne! S szó sincs arról, hogy útleírásként is aposztrofáljuk. A lényeg: a lengyelországi út csak ürügy arra, hogy az író (aki barátjával egy lengyel színésznőt látogat meg) – egy fiatalkori nevelőjének, a páternek „hasonmását”, megpillantva – felidézze a „fényes szelek”, a népi kollégiumok időszakát (világát). Ez a korkép rendkívül izgalmas, hiszen maga az író is végigélte ezt a korszakot. (Erről lásd egy korábbi fejezet tényeit!)

A *Nadrágos Vénusz* című novellára egy szót sem veszteget az ismertetés szerzője, pedig a korabeli fiatalság egy rétegének életérzését, életvitelét és jobbíthatóságát, nevelhetőségét is példázza a mű. (Több fiú befesti a tér egy – Vénuszt ábrázoló – szobrát, majd le is mossa róla a festéket, mert a jobb érzések kerekedtek felül bennük.)

A *boldog trombitás* című műről írt azon állítással sem tudok egyetérteni, amely szerint az apa magatartásának mélyebb elemzése és magára maradásának okai hiányoznak. Itt elég csak az azonos című színműben kifejtett „feleletekre” gondolnunk: Az apa teljességgel alkalmatlan a család fenntartására. (Már első házassága is fiaskó volt.) Hazugságokban él, amelyek a látszatokon, a külsőségeken, a képmutatáson alapulnak. Az igazság pózában tetszeleg, de állandóan le is leplezi önmagát. Gyávasága, tehetetlensége miatt karrierje is, családi kapcsolatai is tönkrementek. Nemcsak másokat csapott be, hanem önmagát is állandóan becsapja. Ezt nagy hanggal, teátrális mozgással, őszintétlen, önsajnáltató magatartással próbálja palástolni, de minden hiába, életképtelen...

A Népszabadság kritikusanak, Gali Sándornak jó néhány megállapításával viszont egyetérthetünk (1970. IX. 9.):

„Az írónak ez a hetedik könyve. Belőlük kialakul az olvasó előtt egy sajátos írói világ. Pálfalvi Nándor, aki falusi szegény sorsú emberek gyermekeként kezdett eszmélni – s legelső munkáiban erről a világról vallott –, otthonosan mozog a munkások, a városi emberek világában is.

De nem is a témagazdagság az, amiről új kötetének bemutatása kapcsán is feltétlenül szólni kell. Pálfalvi Nándor modern író. És úgy ítéljük, nem »divatosan« az, nem utánoz, hanem stílusából, látásmódjából, a világhoz való viszonyából eredendően az. Olyan művei bizonyítják ezt, mint a tíz évvel ezelőtt megjelent

Szeretni akartam, aztán a későbbiek: a *Csoda Lomboson*, amelyből a *Büdösvíz* című film is készült, az alig egy évvel ezelőtt – ugyancsak a Kozmosz kiadásában – megjelent *Üvegtető*, és ez a kötet is: *Páter a bárban*.

Miről is szólnak ezek az írások? A ma emberéről. E hirtelen felgyorsult polarizáló élettéppőről, s egyszersmind a katarziszig hevítő sűrűlódásokról, drámai ütközésekről. Pálfalvi Nándor ebben a könyvében nem tér ki a »kényes« kérdések elől. A témák egyszerűek, talán mindannyiunkkal megtörténhető és szokványosnak tűnő események, de az író feltárja mindazt, ami az örömet nyújtáná, ha szemünk és szívünk kellően látna, érezne az adott helyzetben.

A *Páter a bárban* főhőse – az író maga – néhány hetes lengyelországi utazása Pálfalvi Nándornak arra szolgál ürügyül, hogy ifjúságának legdrámaibb korszakát vetítse elének, a »mindent megismerni törekvő« évek tragikusan gyönyörűséges konfliktusait. És ilyen izgalmasan drámai töltésű a kötet többi írása is.

Alig néhány hete jelent meg... a *Páter a bárban*, és máris elfogyott. Úgy látszik, hogy az olvasók hamarabb fedezték fel, mint a recenzióírók. Persze, annak idején a *Büdösvíz* című filmje elég nagy publicitást kapott...» (Gali a három színművet nem számolta hozzá a megjelent Pálfalvi-kötetekhez, és ezért beszél az író hetedik könyvéről!)

Valóban igaz: Pálfalvi egyaránt otthonosan mozog mind a falusi, mind a városi emberek világában (legyenek azok parasztok, munkások, iparosok vagy értelmiségiek), mind a jelenben, mind a közelmúltban. Imponáló témagazdagsága is. Tényleg modern író mind a világhoz való viszonyában, mind világlátásában, mind stílusában. Jól jellemzett alakjait drámaian kiélezett helyzetekben ütközteti össze úgy, hogy az olvasó is beleképzeldhesse magát a szereplők lelkivilágába és helyzetébe.

Gali Sándor ugyan értékelésében arról is ír: „...hogy kisregényeire, elbeszéléseire nem figyelnek úgy oda a kritikusok, annak okát írói módszerében is kereshetjük: nem elég mély társadalomábrázolása, konfliktusai néha mesterkéltnek tűnnek fel, s figurái eléggé a felszínen mozognak. Pedig Pálfalvi Nándor többre volna képes. Ha a mai valóságból bátrabban merítené témáját, és következetesebben valósítaná meg írói ars poétikáját (!), akkor izgalmasabb, valóságosabb társadalmi regényeket, elbeszélésköteteket tehetne le az olvasó asztalára.”

Való igaz, a kritikusok zöme nem szerette Pálfalvi Nándort. Ennek azonban nem biztos, hogy az író volt az oka. Sőt! A Gali által is említett írói módszerével kapcsolatos hiányosságok legjobb műveiben fel sem merülhetnek. (Persze, más műveiben sem ennyire „tragikusak” ezek a hiányosságok!) Azt hiszem, Pálfalvi további műveiben egyre jobban „beérik”, egyre inkább „teljesíti” azokat a „követelményeket”, amelyeket Gali is (kritikája befejezésében) „előlegez” neki. Az eddig elemzett Pálfalvi-kötetek kritikáiból elég sokat ismertettem. Ezekből is kiderült, hogy az író valahogy a kritikusok egy részének „a begyében volt”. Vagy nagyon „ledorongolták”, vagy el is hallgatták (azaz: nem foglalkoztak vele, nem írtak róla). Volt olyan időszak, amikor szinte nem is született a műveiről kritika. Főleg amiatt, hogy az irodalompolitika „rossz fiúnak tartotta”.

Jó példa a fentiek bizonyítására a *Remetekan* című regény (amelyhez mellékeltek a belőle készült televíziós film technikai forgatókönyvét is, filmképekkel – Natura Könyvkiadó, 1971.) alábbi „ajánlásának” befejező néhány mondata, amelyekben a mű eredetiségét (gondolati tartalom, felépítés, anyagmegközelítés), az alakok egyénítését hiányolja az ismertető, aki elnagyoltnak tartja a helyzeteket, közhelyesnek a természeti képeket. S ezek mellett azért is megrója az író, mert: a „hősök külön világa helyett” önmagát szerepelteti.(!) A Könyvtárellátó Új könyvek-sorozatában (1971/20. 49 - 50.) olvashatjuk a *Remetekan* című regény ezen ismertetését:

„Az 1971-es budapesti Vadászati Világkiállítás idejére jelent meg az új kisregény, a belőle írt irodalmi forgatókönyvvel együtt, amelynek alapján Fejér Tamás színes tv-filmet készített. Az olvasónak így egy fordulatokban bővelkedő történet végigkövetése mellett arra is módja nyílik, hogy összehasonlítsa két műfajt, illetve feldolgozásmódot.

A regény és a forgatókönyv eseményeinek középpontjában az az izgalmas hajsza áll, amelynek során a hős, a vadász, űzőbe veszi a magányos vadkant, miközben környezetével és önmagával egyaránt

összeütközésbe kerül. Az író az eseménysor ürügyén érezhetően egy bonyolultabb világot is fel akart tárni: ember és természet bensőséges kapcsolatát, a vadászat ősi, ösztönös szenvedélyét kívánta ábrázolni. Ám a *Remetekan* sem gondolati tartalmában, sem felépítésében, sem anyagának megközelítésében nem nyújt eredetit. Alakjaiból épp az egyénítés hiányzik. Helyzetei elnagyoltak, természetképei legtöbbször a közhelyek kelléktárából kerülnek ki. A hősök külön világa helyett majd mindig az író van jelen.”

Az ismertetés az egyik kézzel „ad” (első részében), majd a másikkal „elvesz” (a második részben). – Mennyivel jobban igaza van a P. I. aláírású kritikusnak, aki valószínűleg jobban megértette a regény írójának célját és mondanivalóját. (Bár a könyv műfajával gondban van: „Nem regény, nem ismeretterjesztő írás, nem is csupán kibővített, kiszínezett forgatókönyv.”) „Cselekménye néhány mondatban összefoglalható: A természetrajongó vadász, a tanár úr megpillantja a nagyvadat, a remetekant. Megy utána, űzi, kutatja, elveszti szem elől, újra ráakad, míg végül is leteríti.

Eközben az írónak lehetősége nyílik bemutatni az erdőt, hazánk jellegzetesebb vadjait, szót ejteni életmódjukról, szokásaikról. S a vadász figurája révén megrajzolni ember és természet harmonikus egységét.

Mert Pálfalvi könyvében erre, a nem minden ellentmondás nélküli feladatra vállalkozott. A vadászat nem mészárlás – határolja el magát egyik oldalról az orvvadászoktól, a vadállomány pusztításától. Nem is egyszerűen vadőri tevékenység: biztosítani a vadállomány egyensúlyát. Még csak nem is virtusság, kivagyiság. A vadász a vadászat szépségéért járja az erdőt, bújja a sűrűt, keresi fel a természet legmeghittebb zugait. Nemes kedvtelés, szenvedély, megszállottság – ez a vadászat! – vallják a könyv vérbeli vadászfigurái, a tanár úr, az erdész, s az íjjal cserkészők kicsi, de szinte fanatikus csoportja.

A *Remetekan* aktuális könyv. Nem is, elsősorban a Vadászati Világkiállítás miatt, noha a kiadó (Natura), és nyilván a televízió is nem véletlenül időzítette a megjelentetést és a vetítést erre az időre. Az igazi aktualitást a természet, az erdő, a hegyvidék, a vízpart napjainkban lejátszódó újrafelfedezése és birtokbavétele adja a könyvnek. A XX. század második felének embere városokban él, korom, zaj, szürke falak között. Nem csoda, ha visszavágyik a természethez. S Pálfalvi könyve ebben a szándékában, a természet újra megtalálásában feltétlenül segítségére van.

Olvasmányos és tanulságos írás a *Remetekan*. Gusztusos kiállítású, szép könyv. Kár, hogy a hangulatos illusztrációk a szürke papíron nem érvényesülnek eléggé.” (Az írás megjelenési helyét nem tudtam kideríteni. Lehetséges, hogy a helyi lapban, talán a Pest Megyei Hírlapban jelent meg. – Pálfalvi Nándor tette el akkoriban, a Vadászati Világkiállítás idején, de a lelőhelyet nem tüntette fel.)

P. I. gondolatai helytállóak, találóak, s Pálfalvi 1980-as művére, a *Hajnali ösvényeken* címűre is érvényesek. Mindkét könyv megírásakor az aggodalom és a szeretet vezette az író tollát. Aggodalom azért, hogy a szeretett természet „állagát” megőrizhessük, hogy megkíméljük a környezetszennyezéstől. (1980-as regénye, *A város büszkesége* is erről szól!)

Hogy mit is jelent a természet az ember számára, hogy a kettő bensőséges, harmonikus kapcsolata milyen csodálatos érzéseket és gondolatokat szül, arra a regényből készült film rendezőjének, Fejér Tamásnak a vallomása is szép példa. (Ez az írás a forgatókönyv kiegészítéseként jelent meg a kötetben, hogy a forgatás „rejtelmibe” is beavasson bennünket:)

„A film hőisével együtt a forgatócsoport is négy évszakra keresztül járta az erdőt. Felkerestük a legszebb hazai tájakat, megismerkedtünk a városi ember számára sokszor titokzatos erdei élettel. (...)

A forgatókönyv vadásza megszállottan hajszolja az óriási remetekant, de sportszerűen harcol érte. Nyitott szemmel jár, van érzéke ahhoz, hogy a természet szépségét is élvezze. Mint minden hobby, bizonyos vonatkozásban, ez is elvonja a családtól, sőt, ebben az esetben az otthontól való sok távolmaradás még a pletykára is okot ad, de ez a nagyszerű sportteljesítmény teljesebb emberré teszi a film hőst, a vadászt, akit ismerősei és szűkebb környezete is tisztelettel figyelnek. (...)

A film egyik célja az volt – és erre a forgatókönyv kitűnő lehetőséget adott (!) -, hogy cselekményes formában ismertessük meg a nézőkkel hazai vadjainkat, szokásaikat, életmódjukat, környezetüket. (...)

(...) (A vaddisznó) megjelenése is félelmet keltő. Bizalmatlansága, nehezen becserkészhetősége folytán a vadász számára a legméltóbb ellenfél. Egy-egy magányos remetekan elejtése férfias, nagyszerű teljesítmény. A filmfelvevő gép teleobjektívjével kellett megismételniünk a puskás vadász bravúráját, hogy lencsevégre kapjuk a film igazi hőst, a remetekant.

(...) Átéltük a vadászatnak, a természettel való kapcsolatnak szépségét, kalandosságát és – fáradságait is.

Akik elolvasták a *Remetekan* izgalmas történetét, a forgatókönyvben csak egy részletével találkozhatnak, transzponálva egy másik műfaj igényének megfelelően. Így sokszor kerül sor sűrítésre, képibb megfogalmazásra, egyszerűbb dramaturgiai vonalvezetésre, amely lehet több is, és kevesebb is, mint az eredeti regény. (...)

Készültek nálunk eddig is természetfilmek. Sok vonatkozásban a *Remetekan*-t újszerű vállalkozásnak érzem – engem mint filmrendezőt a regény líraian szép stílusa (!) mellett az izgalmas újszerűség (!) ragadott meg, és késztetett arra, hogy Pálfalvi Nándort a forgatókönyv megírására biztassam. Mi ez az újszerűség? Az, hogy lehetőség nyílt a dokumentális elemeket játékfilmelemekkel feloldani, így a néző érzelmileg közelebb kerül a film cselekményéhez, elsősorban a két főhőshöz, a vadászhoz és a remetekhoz.” (A film forgatása 1969–1970-ben, bemutatása 1971-ben volt.)

A film rendezője, Fejér Tamás (akinek nevéhez több televíziós filmsorozat – A Tenkes kapitánya; Princ, a katona; Tüskevár – rendezése is fűződik) tehát egyértelműen kiemeli a kitűnő forgatókönyvet, amely a regény alapján készült (kihagyva belőle annak középső részét, amely a főszereplő vadásznak a barátaihoz fűződő emlékeit tartalmazza); azon regény alapján, amelynek izgalmas újszerűségét és líraian szép stílusát sikerült a filmbe is átmentenie Pálfalvinak, a forgatókönyvírónak.

(A film operatőrje: Mezei István, zeneszerzője: Vincze Ottó; szereplői: Bánhidi László, Bárány Frigyes – a vadász, Harsányi Gábor, Keres Emil, Körmendi János, Szabó Gyula, Szemes Mari, Szirtes Ádám, Zenthe Ferenc és egy német színésznő: Heidemarie Wenzel.)

A film az 1971-es budapesti Vadászati Világkiállítás közönségdíját nyerte el.

* * *

A fatehén című mű (Kossuth Könyvkiadó, 1973.) a Csoda Lomboson nyomdokain halad. A Könyvtárellátó Új könyvek című sorozatában (1973/22. 45.) ezt olvashatjuk a satirikus regényről:

„Kalenda, a faizemi csoportvezető és Karócz, a vállalati gépkocsivezető amolyan Osztap Bender-féle figurák, akik a mai vállalatközpont lehetőségeket csalással és sikkasztással megtoldva gyors meggazdagodásra szeretnék fölhasználni. Nem különb Karócz igazgatója sem, aki nem firtatja az anyag eredetét, melyből Kalendáék felépítik az ő alpesi faházát. Elorozzák az öreg famunkástól szép faragványát is: egy fatehenet. Mint sajátjukat lezsűriztetik. Sorozatgyártásra rendezkednek be. A kezdetleges műhelyben gyártott „iparművészeti” tárgy révén – főként külföldi vevőkre számítva – már milliós haszonról ábrándoznak. Az igazgató azonban cserbenhagyja társait. Tudtuk nélkül engedélyt szerez ahhoz, hogy üzeme az iskolatej árusításához a fatehenet műanyagból gyártsa, egyszersmind népszerűsítse a kormány szarvasmarha-programját. A kisemmitett gépkocsivezető elhatározza, hogy külföldre induló igazgatója feleségét bosszúból elcsábítja.

Az alakok rajza erőtlen és konvencionális, a satirikus szándék elmosódott. Emiatt a könyv szórakoztató értéke is csekély.”

Ezen ismertetésnek befejező szakasza meglehetősen erős elmarasztalást tartalmaz a művel kapcsolatban. Az kétségtelenül igaz, hogy ez a regény nem éri el „elődjének”, a Csoda Lomboson című alkotásnak a színvonalát. Ott a két szélhámos („a Lajosok”) elevenebb figura (figurák), mint az ebben a műben található – ugyancsak – két szélhámos (Kalenda Antal és Karócz Tibor). Feltehetjük megint a kérdést: Utóbbiak is Ilf és Petrov regénye, a Tizenkét szék két főszereplőjének magyar utódai-e? Valamiképpen igen, de halványabb kiadásban, mint „a Lajosok”. Az azért túlzás, hogy „erőtlen és konvencionális” jellemzést kapunk róluk. „Megállják helyüket” a világirodalom gazdag szélhámos-palettáján. Mert hiszen amióta világ a világ, a szélhámosok mindig működnek, a szélhámosok pedig vígan élik életüket. Persze, az „ötletgazda” nem mindig jár a legjobban, mert „a zavarosban halászók” egyik-másika „meglovagolja” az ötletet – mielőtt az ötletadó erre rájönne. Ez történik itt is.

A „jég hátán is megélők” díszes társasága ötletet ötletre halmoz, s a „telitalálat” a – regény címében is szereplő – fatehennel történő manipulálás lesz. Ha egyszer egy üzlet beindul – mondhatnánk közhelyesen, hiszen a fatehenek egyre kelendőbbek, és töméntelen mennyiségben kelnek el. Még a külföldet is megmozgatják. S ekkor lép közbe az eddig csupán „csendestársként” meghúzódó „Juhász elvtárs”, aki a legnagyobb stiklit csinálja: műanyagtehén-flakon lesz a fatehénből. Az igazgató elvtárs ezt a váltást aztán csodálatra méltó elméncséggel meg is magyarázza társainak:

„Azt találtam ki, hogy a mézesmackó flakonjához hasonlóan a fatehén figurájából megcsináljuk a tejes és a kakaós bokit. Ebben kapják a gyerekek az iskolatejet és az iskolakakaót. Ezekből szívószállal szépen elfogyaszthatják a tűzórait. Higiénikus, praktikus, olcsó, és ami a legfontosabb, szinte észrevétlenül csinálunk propagandát kormányunk szarvasmarha-programjának.”

Micsoda csattanó! S még mondja valaki, hogy ebben a csavarintásban nincs szatirikus él, és ez nem szórakoztató elem. Mi több: az eddigi kabarészerű szatíra groteszk abszurditásba vált át. („... szinte észrevétlenül csinálunk propagandát kormányunk szarvasmarha-programjának.”) A kisstílusú szélhámosokat egy náluk „nagyobb” (az eddig a háttérből irányító) szélhámos „állítja falhoz”, „veri át”, s úgy fölözi le a hasznát, hogy még meg is ideologizálja. (Ó, szegény szocializmus!)

Ez már olyan túlzó és torz elem, amely a mindennapi gondolkodás számára abszurdnak, képtelennek tűnik, s úgy neveléses és bizarr, hogy egy szélsőséges világszemléletet, világnézetet is bírál – és elítél. Igen, mert ilyen „alantas” eszközökkel is „építették” egyesek a szocializmust! – S ha ennek ábrázolását Pálfalvi Nándor nem is tudja töretlenül végigvinni, ha hangja néhol meg-megbicsaklik is, a csattanós befejezés kárpótol bennük egyes hiányosságokért!

Falus Róbert alábbi kritikáját (Népszabadság, 1973. X. 26. 7.) is cáfolják előbbi megállapításaim:

„Pálfalvi Nándor szatirikus regénye... egyik legundokabb nyavalyánkról, az állami cégér mögötti ügyeskedésről szól, helyenként (sic!) humorosan. Nem a szerző vétke, hogy a valóság még képtelenebb történetekkel szokott szolgálni, de az már igen, hogy a csip-csup csalárdságok halmozásával érte be. A gondolati megtorpanás és a távlathiány bágyasztja el a mesét s a szerkezetet.”

* * *

Az igazak című kötet (Móra Ferenc Könyvkiadó. Kozmosz-könyvek, 1973., illusztráció: Csavlek András rajzai) az 1970-ben írt címadó és az 1971-ben írt A muszka című kisregényt foglalja magába. – A hátsó borítóoldalon Pálfalvi Nándor így vall könyvéről:

„Mindaz, ami e könyvben van, a húszévesek számára történelem. Mi, idősebbek azonban nagyon is elevenen őrizzük a születő kor első napjainak emlékét, őrizzük megpróbáltatásaink napjainak emlékét, a megalkuvásokét, győzelmeink és megtörettetéseink emlékét. Valóságos-e Az igazak története? Vajon nem akad köztünk mindenkor egy-egy ifjú, aki az igazat keresve önmagával kerül szembe, s ahhoz, hogy tisztultan kerülhessen ki a szorongató környezet galádságaiból, a maga gyengeségeit is be kell vallania? Bevallania és meg is tagadnia. Az igazak történetében azonban ennél többről van szó: egy eszmébe vetett hit megingásait kell elcsitítani. Mert ez a hit a jövőt jelenti, ezért kell tehát a regény főhősének önmagával is megküzdenie. A kötet másik írása régóta magamban hordozott történet egy Magyarországon rekedt 18-as orosz hadifogoly jelképpé vált sorsáról.”

A Könyvtárellátó Új könyvek című sorozatában (1973/26. 48.) Az igazak és A muszka című kisregényekről az alábbi ismertetést kapjuk:

„A kötet egy hosszabb és egy rövidebb írást tartalmaz. A címadó cselekménye 1953-ban játszódik falusi környezetben. Főhőse, Bojtár Sándor járási másodtitkár gondolataiban, magatartásában az 50-es évek számos ellentmondását hordozza. Apja halálának körülményei, emberi sorsok végiggondolása, a helyzet megváltoztatására irányuló törekvése során ébred rá, hogy a hozzá nem értés, a divatos jelszavak mögött megbúvó felelőtlenség, a sógorság-komaság szövevénye fonja körül. Wakker tsz-elnökkel, bármilyen hitvány ember is, nem ajánlatos ujjat húznia, mert rokona a megyei pártbizottságon dolgozik, Latyák első titkár bátyja pedig az ÁVH egyik fő embere. A létrási Vörös Október Tsz így ahhoz a lóhoz válik hasonlóvá, amelyen minden betegséget bemutatnak az állatorvosi tankönyvek. A regénynek csupán fekete-fehér alakjai vannak, egyedül a főhős figurája árnyaltabb. – A muszka egy első világháborúban megsebesült és magyar fogságba esett ukrán katona egyes szám első személyben elmondott története. Sevcsuk országokon és lágereken keresztül hányódik, amíg Magyarországon letelepszik, és feleségül vesz egy három gyerekes özvegyet, és maga is két gyermek apja lesz. Nehéz körülmények után a második világháború súlyos ideje következik, hogy végül is egy honfitársa mentése közben érje a halálos német lövés.”

Bojtár Sándor, Az igazak főszereplője tipikus hős. Hányan és hányan voltak ilyen párttagok akkoriban, 1953-ban (!), amikor a Nagy Imre-féle ideiglenes „enyhülés” nagyon is meggondolkoztatta őket. Az addig

elkövetett hibák részben feltárultak, de kijavításuk meglehetősen felemásan történt. Kevés idő is volt rá, mert a Nagy Imre-vonal hamarosan háttérbe szorult. Én magam azt hiszem (az 1973-as Pálfalvi-vallomással ellentétben), a Bojtár Sándorok szocializmusba vetett hite nemcsak megingott, hanem elindulhattak egy olyan úton, amely talán 1956-hoz vezetett. A fentebb idézett ismertetés szerint a mű jól exponálta mindazokat az ellentmondásokat, amelyek a Bojtár Sándorok „meghasonlásához” vezettek. S azokat a hibákat is, amelyek a termelészövetkezetek bomlását előlegezték.

Pálfalvi Nándor Az igazak-ban arról is beszél (elég nyíltan), hogyan fonódtak össze az érdekek, hogyan alakultak ki azok az érdekszövetségek, amelyek csírájukban fojtottak el minden jobbra, a hibák kijavítására irányuló törekvést. A felsőbb szervek, az azokat vezető „elvtársak” nem engedték meg, hogy a szocializmus falán rés keletkezessen. Különösen azokkal szemben léptek fel, akik – öszerintük – belülről akarták bomlasztani a szocialista társadalmat. Bojtár Sándor ugyan „kishal” („csak” járási másodtitkára az MDP-nek, a Magyar Dolgozók Pártjának), de „ellenség”, mert rájött felettesei „disznóságaira”. Rájött – többek között – arra is, hogyan tették tönkre az „elvtársak” a falvakat is. A szép elvek a gyakorlatban visszájukra fordultak. Ő az az ember, aki hitt ezekben az elvekben, de azok megvalósítása, megvalósulása rendkívül sok gikszerrel, fiaszkóval, hibával, sőt, bűnnel járt. Nemcsak Bojtár Sándor apjának halála, nemcsak falujának gondjai-bajjai, hanem a tágabb értelemben is látható gondok-bajok ébresztik rá a főhőst arra, hogy változtatni kell a meglévő állapotokon. Az író a főszereplő alakjában olyan hőst teremtett, akinek jelleme példaértékűvé válik.

Rendkívül izgalmas téma lett volna (lenne) Bojtár Sándor további sorsának alakulását egy újabb regényben megírní!

A Könyvtárellátó ismertetésének azon állításával nem értek egyet, amely szerint: „A regénynek csupán fehér-fekete alakjai vannak...” Az a kor, amelyben a kisregény cselekménye játszódik, bizony kitermelte az egyoldalú jellemű embereket. Féltreértés ne essék, ezek az emberek nem egyszerűen „fehér” vagy „fekete” alakok, nem egyszerűen „jó” vagy „rossz” emberek. Ez nagyon leegyszerűsítene ezt a kérdést, hiszen jellemes és jellemtelen emberek állnak egymással szemben a regényben! (S ez nem ugyanaz!)

Kétkezi emberek, a robot örökös kiszolgáltatottságában élők igaznak vélt eszméjét tiporták meg a „szocializmus” galád hirdetői, cinikus haszonélvezői, az embertelen önzés felfuvalkodott funkcionáriusai. Ez ellen lázadt fel „Az igazak” családjába tartozó Bojtár Sándor, a regény főhőse.

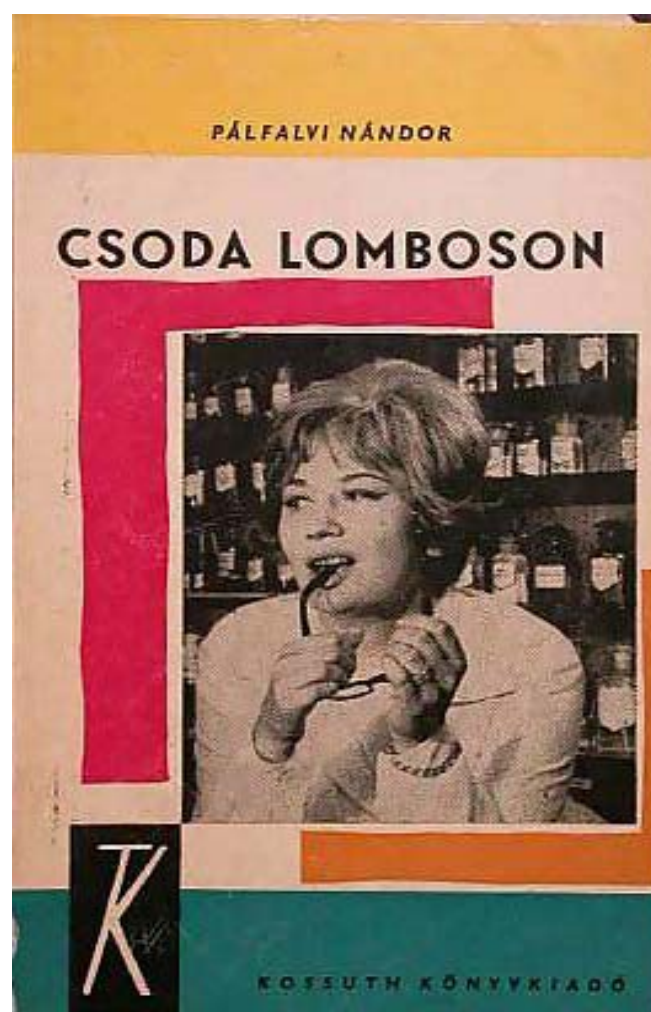
A muszka című regény főhősének, Miskának a története szintén jelkép értékű. Ő is tipikus alakként „képviseli” mindazokat, akik a történelem „számkivetettjei”, „földönfutói” voltak. Sorsában, sorsának alakulásában állandóan ott érezzük a történelem „földlökéseit”. Ezért mondja az író, hogy ez a sors jelképes. Szépen megformált jellem, akinek tragikus sorsa is figyelmeztető mementó az olvasók részére. A küzdelmes élet epilógusa csak az lehet – ahogy a Könyvtárellátó ismertetése is fogalmazza: „...”, hogy végül is egy honfitársa mentése közben érje a halálos német lövés.”

A két kisregényről részben elmarasztaló véleményt írt Falus Róbert (Népszabadság, 1974. I. 11. 7.):

„Pálfalvi Nándor kisregénye (Az igazak) azoknak a történeti erőpróbáknak a sorát eleveníti meg, amelyeket pártfunkcionárius hősének és paraszti családjának, környezetének kellett kiállnia a távolabbi s közeli múltban. Jó valóságismeret hitelesíti a részletek tárgyi-társadalmi adalékait és a történet egész atmoszféráját. Mesterkéltnek hat azonban már az indítás, a személyes gyász (az apa halálos balesetének híre) és a hős politikai-erkölcsi becsületének azonnali próbatétele. Hasonlóképpen homályosítja el a sorsok és jellemek rajzát a múlt és a jelen idejű epizódok változtatása s elaprózása. A kötet másik kisregényében (A muszka) az emberséges s igaz tendenciát becsüljük, a formát azonban alkalmatlannak a nagy lélegzetű mondanivalóhoz: Pálfalvi gyakorlottságát is meghaladta a feladat, hogy egy szinte legendás életpálya történeti és személyes bonyolultságát ekkora terjedelemben ábrázolni – ne csupán vázolni – tudja.”

Abban egyetérthetünk Falussal, hogy Pálfalvi Nándor jól ismeri az úgynevezett 50-es évek falvainak, termelészövetkezetekéinek (termelészövetkezeti csoportjainak) életét. Az az állítása azonban nem fogadható el, hogy a történet hiteles atmoszféráját gyengíti a főhős személyes érintettsége. Véleményem szerint éppen az apa tragikus sorsa adja meg a döntő, a végső lökést a főszereplőnek ahhoz, hogy – a szocialista eszmékben már addig is kételkedve – véglegesen megrendüljön hite ezekben az eszmékben. A múlt és a jelen epizódjainak változtatása pedig éppen arra hivatott, hogy a főhős múlt- és jelenbeli sorsát és elveit állandóan szembesítse. A muszka című kisregény témája, mondanivalója és eseménytörténete valóban egy

„teljes” regény hosszúságát és bonyolultságát kívánta volna meg, de talán éppen a kisregény sűríttségének megteremtése lehetett ebben az esetben a nehezebb feladat az író számára. Így a konfliktusok kiélézése maga is erőt próbáló kihívássá vált.

HÖRÖMPÕ GERGELY

Tûz és víz

Csipkerózsika álmát alussza
az ezredévi nyüzsgõ, hangos sereg,
ma is, mint Noé idejében
esznek, dolgoznak, házasodnak az emberek.

Nem jön többé özönvíz. Tûz lesz.
Elégnek mind, hatalmak, világok.
Majd helyretételt, üdvösséget kapnak,
kiknek a szívük Isten által áldott.

Teljes mélységét, magasságát
a teremtésnek megértjük ott,
és fölmelegszik dermedt szívünk,
mi bûn miatt itt megfagyott.

VASI FERENC ZOLTÁN

SZIROM SZÁRNY PARÁZS

Világ virága,
te, égő liliom,
erdőn, fészekben
szárnyakat bontó –

Világ parazsa,
te, mellben dobogó,
ágakról libbent
csodás csacsogó –

fogj hamar dalba!

Fogj velem dalba,
világom virága,
csacsogó Liliom,
madarak egében -

parazsam lobbanjon!

VASVÁRI ZOLTÁN

A PALÓCFÖLD NÉPMESEKINCSESRŐL

1. A téma és a vizsgált terület meghatározása

E dolgozat megírásánál az első nehézség a cím megválasztásával kezdődik. Ugyanis még a legutolsó nagyszabású palóc kutatás eredményei alapján sem könnyű meghatározni, hogy hol laknak és kik is a palócok. A probléma lényege abból származik, hogy a Palócföld – mint azt Filep Antal és Kósa László¹ szabatos meghatározásából tudjuk – a néprajzi irodalom nyomán kialakult fiktív tájfogalom, és az ezen a területen élő magyar népességet tekintik hipotetikus palócnak, vagy palóc jellegűnek a kutatók.

A Palócföld területe azonban a múlt század eleje óta folyamatosan bővült, egyre több helységet, falucsoportot neveztek meg palóc településként.²

Tovább szélesíti a vizsgálandó területet, ha figyelembe vesszük, hogy a központi palóc tájon megismert népi műveltség és változatai észak felé túlterjednek az országhatáron, és a szlovákiai magyarság gyakorlatában is feltűnnek. Továbbá a vizsgálat kiterjeszhető a palóc kirajzások területeire is.

Tisztában vagyunk viszont azzal, hogy a táji elterjedtség és a kapcsolatok mást és mást jelentenek a kultúra különböző elemei esetében. A palóc népmese esetében nem feltétlenül ugyanarról a palóc-fogalomról és területről van szó, mint pl. a palóc népi építkezés említésekor.³

A fenti megfontolások alapján döntöttünk úgy, hogy nem palóc népmeséről, hanem palócnak tartott területen gyűjtött népmeséről – a Palócföld népmesekincséről – fogunk beszélni.

A vizsgálathoz használt anyag kiválasztásánál így két szempontot vettünk figyelembe:

- olyan gyűjteményeket tekintettünk át, amelyekben a gyűjtés helye fel van tüntetve, és az palócnak tartott falu;
- vagy a gyűjtemény címében vagy szövegében utal a palóc területre, de a gyűjtés helye nem, nem mindig, vagy nem pontosan határozható meg.

2. Kutatástörténet

A kutatástörténeti összefoglalót egy negatívummal kell kezdenünk. Az átfogó palóc monográfiák és az egy-egy területről szóló összegzések eddig nem foglalkoztak a népmesével.

Az 1903-ban megjelent, Borovszky szerkesztette *Gömör-Kishont megye monográfiájában* Komoróczy Miklós ennyit ír a prózai hagyományokról: „*Mesék, legendák és rablőhistóriák tekintetében a vármegye magyarsága az általánosan elterjedt és magyar motívumokkal bíró mesék mellett, különösen a palóc és barkó meséket, legendás krónikákat és rablőhistóriákat kedveli, őrzi és hagyja nemzedékről-nemzedékre. A Vasgyerek vitézségéről, az egyszeri gyerek viselt dolgairól, Árgyélus királyfiról stb. szóló mesék, a Fejér László legenda és a Vidrovszky Marcziról, sok csodálatosat regélő rablőhistóriáról ugyancsak megyszerte beszélgetnek és emlékeznek.*”⁴

Manga János *Ipoly-menti kötet*⁵ és 1979-ben megjelent *Palócföld* kismonográfiája⁶ nem foglalkozik a témával.

Paládi-Kovács Attila *Barkóságról* szóló monográfiájának⁷ folklór fejezetében pedig csak egy mondatban utal a népmesékre, az ózdi bányászok kötekedő ördög-történeteire.⁸ Paládi-Kovács szerint a Barkóság népköltészetében a műfajok közül legjobban a történeti és helyi mondák kötődnek a szűkebb tájhoz, más műfajok táji kötődése kevésbé figyelhető meg, tehát vonatkozik ez a megállapítás a mesére is.⁹ Végül: a négykötetes *palóc monográfia* folklór kötetében¹⁰ sajnos szintén nem olvashatunk a népmeséről. Az ezirányú összegzés nem készült el.

Mi az, amivel rendelkezünk?

Palóc területről nagyobb számú mesét bizonyára Ipolyi Arnold gyűjtött először, segítői közreműködésével. A hagyatékában fennmaradt folklór anyag egy részét csak 1914-ben publikálta Kálmány Lajos az *MNGy XIII. kötetében*.¹¹ Ez a gyűjtemény 43 palóc mesét tartalmaz.

Az első gyűjtemény, amely palóc területről gyűjtött anyagot közöl, Merényi László *Sajóvölgyi eredeti népmesék* című műve.¹² Merényi a szövegeket – a kor szokásához híven – átírta, ezért tudományos szempontból erős kritikával kell azokat kezelni. A kötet 18 mesét tartalmaz, de nem derül ki belőle, hogy hol, mikor és kitől gyűjtötték.

Merényi közlése idején (1862) már megjelentek Erdélyi János kiadványai, amelyekben „- *legalábbis elvileg – a népköltési gyűjtés majd minden szempontja mintegy csírájában már megvan, elméleti munkáiban pedig kifejezésre jut a népköltészet belső világának számos törvényszerűsége.*”¹³ Merényi gyűjteményei így egy régebbi, már elavultnak tekinthető közlési mód példái, ezért már a kortársak közül sokan nagyon súlyos kritikával illették. Az elméleti alapot ehhez Arany János bírálata jelentette, aki az 1861-ben megjelent *Eredeti népmesékről* írt kritikát.¹⁴ De megállapításai érvényesek a további Merényi-kötetekre is, mert a szerző nem fogadta meg a bírálat tanácsait. „*Arany elismeri, hogy nagyjában eltalálta és jól utánozta a népi előadás modorát, de sok helyen túlzásba esvén meghamisítja annak természetét. Általában népies díszítéseket használ ugyan, de a kelletüknél nagyobb mértékben. Szereti használni a tudatosan végigvitt hosszadalmas allegóriákat, a részletező leírásokat, amelyek meglehetősen idegenek a népi előadásmódtól.*”¹⁵

A Merényit követő gyűjtemények, Pap Gyula,¹⁶ Istvánffy Gyula¹⁷ és Pintér Sándor¹⁸ művei már a hitelesség igényével közölnek meseszövegeket, de az igazi komoly lépést ezen a területen majd csak Berze Nagy János¹⁹ besenyőteleki gyűjtése hozza meg.

Pap Gyula *Palóc népköltemények* című munkája 1865-ben jelent meg Sárospatakon. Az előfizetési felhíváson az ajánlást Erdélyi János²⁰ írta a kötethez. Pap gyűjteménye a szövegfolklór egészét kívánja bemutatni, ezen belül 6 mesét közöl, mind a hat tündérmese.

A kötetből csak annyit tudunk meg, hogy a nógrádi szerző megyéjében, a Salgó-vidéken gyűjtött.

Pintér Sándor *A népmesékről. XIII eredeti palócz mesével* című kötete 1891-ben jelent meg Losoncon. Minden meséje tündérmese. Pintér gyűjteménye elején tudományos szempontból nem különösen érdekes fejtegetéseit közli a népmesékről általában, majd a palóc mese tartalmi és nyelvi sajátosságairól, a típusokról és motívumokról értekezik meglehetősen egyéni elgondolásait előadva. Szövegközlése több szempontból is problematikus. Egyrészt a népnyelvet a végletekig eltúlzóan pontosan akarja írásban reprodukálni, ezért rendkívül nehezen olvasható, másrészt Pintér sem közli a gyűjtés helyét és adatközlőit. Valószínűsíthető, hogy ő is a Salgó-vidéken gyűjtött. A gyűjtés körülményei ismertetésének hiánya és a közölt szövegek Erdélyi szövegeivel való kísérteties egyezése miatt Katona Lajos²¹ az *Ethnographia* 1903-as évfolyamában meg is kérdőjelezi a mesék eredetiségét, amire Pintér indulatos cikkben válaszol, de abból is csak az derül ki, hogy egy meséjét Somosújfalun gyűjtötte. Katona válaszában a filológiai tudomány alapelveire és módszereire hívja fel Pintér figyelmét.

Istvánffy Gyula miskolci születésű néptanító volt, aki a nyári szünetek alatt gyűjtött a palóc vidékeken. *Palóc mesék a fonóból* című kötete²² tíz tündérmesét tartalmaz. Istvánffy folytatta a gyűjtést, és 1914-re összeállt egy a szövegfolklór egészét bemutató gyűjtemény, benne 19 meseszöveg, amelyet Istvánffy az MNGy egy-egy szűkebb területet bemutató köteteihez hasonlóan szándékozott megjelentetni a sorozatban. A Kisfaludy Társasággal meg is egyeztek, de Istvánffy a jegyzetapparátust nem készítette el. A kötet ezért, majd a háború kitörése miatt nem jelent meg. Istvánffy 1921-ben meghalt, özvegye még megpróbálkozott a kiadással, de a kéziratos hagyaték csak 1963-ban jelent meg Bodgál Ferenc gondozásában a miskolci Herman Ottó Múzeum kiadványaként.²³

Istvánffy a meseeredet, az átadás-átvétel kérdéseinek tisztázásával is megpróbálkozott, különösebb siker nélkül. Az *Egy török és palóc népmese rokonsága* című cikkében²⁴ meglehetősen elhamarkodott és valószínűtlen teóriát állít fel. E szerint a mesék motívumainak hasonlósága azt bizonyítaná, hogy az ismertetett mesetípust a törökök a 150 éves hódoltság alatt tőlünk tanulták volna. Erre szintén Katona Lajos²⁵ reagált, felsorakoztatva teljes filológiai fegyvertárát, ezzel tönkre zúzva Istvánffy ötletét.

1907-ben jelent meg az MNGy IX. köteteként Berze Nagy János *Népmesék Heves és Jász-Nagykun-Szolnok megyéből* című munkája. Berze Nagy 88 mesét közöl, ez az első MNGy kötet, amelyben csak mesék vannak. Berze Nagy eredetileg a szokásokhoz híven a szűkebb tájegység teljes szövegfolklorját bemutató kötetre készült, de a nagymennyiségű, értékes meselejegyzés mellett csak lassan gyűlt a többi anyag. Így született ez a mesekötet. A gyűjtemény több okból is nagy előrelépést jelentett. Berze Nagy Katona Lajos ösztönzésére és útmutatásai alapján gyűjtötte az anyagot, a kötet jegyzetapparátusát pedig maga Katona egészítette ki, így a tudományos színvonal garantált lett. Másrészt az eddigi gyűjtések, színvonaluk milyenségén túl, csak igen kisszámú szöveget hoztak (Merényi, Pap, Pintér és Istvánffy összesen 47 szöveget – tehát alig többet, mint Berze Nagy szövegeinek fele). Berze Nagy gyűjteménye a tündérmeséken túl már a többi mesetípust is bemutatta. A 88 meséből 65 a gyűjtő szülőfalujából, Besenyőtelekről származik.

Egyetlen probléma merül csak fel, mennyire palóc falu Besenyőtelek. A falu Egertől jócskán délre, Heves megye határán található. Valószínűleg a magyar királyság első évtizedeitől lakott nemes falu. A tatárjárás után azonban elnéptelenedik, Mátyás király kezdi majd betelepíteni a hegyek között lakó palócokkal, később a török kivonulása után Lipót felvidéki tótokat is telepített ide.²⁶

A besenyőtelkiek magukat sosem tartották palócnak, ez azonban önmagában nem okoz problémát a falu státuszának meghatározásakor, hisz közsímsert, hogy a palóc gúnynév, melyet az érintettek nem szívesen vállalnak. Kétségtelen, hogy a falu palócföldi népességgel települt be, nyelvjárásában palóc jelleget mutat. Így ennek a hegyvidék és az Alföld határán fekvő falunak a mesekincsét teljes joggal soroljuk a palócföldi anyagba.

Berze Nagy János 11 Besenyőteleken gyűjtött meséje kéziratban maradt, és csak 1960-ban jelent meg a *Régi magyar népmesék* című kötetben.²⁷

Meg kell még említeni, hogy a XIX. század végén a *Magyar Nyelvőr* rendszeresen közölt népmeséket a palóc területről is, ezek azonban igen eltérő színvonalúak, gyakran magukon viselik a lejegyző alakításának nyomai is.

A két világháború között az *Ethnographiában* szórványos közlemények jelentek meg a palóc népmesével kapcsolatosan, ezek közül a legjelentősebb Loschdorfer Anna közleménye 1937-ből a bujái dalbetétes mesékről.²⁸

Berze Nagy János *A magyar népmesetípusok* két hatalmas kötetében (Pécs, 1957) öt gyűjtő 69 palóc területről származó meséjét tartja számon. Ezek a következők: Berze Nagy János (Eger és környéke, 32 mese), Fábíán Gyula (Ipolytölgyes, 6 mese), Gonda Béla (Nógrád, 4 mese), Kálmány Lajos (Eger, Hont, Ipolyság, Parád, 22 mese), Zolnai Lajos (Tolmács, 5 mese).

Az 1960-as években Lajos Árpád Borsodban gyűjt, a fonó néprajzát készülni megírni, ennek kapcsán gyűjti a fonóházakban kedvelt, a temetőhöz kapcsolódó meséket (*A halott vőlegény* [AaTh 365], *Ördögszerető* [AaTh 407B]). Monográfiája 1974-ben jelent meg.²⁹

Dobos Ilona ugyancsak a 60-as évek elején a nógrádi Érsekvadkertben gyűjtött. Mesemondója, Ordódy József (Alsósztrégova, 1880 – Érsekvadkert, 1966) elszegényedett, paraszti sorban élő nemes családból származott. A nyolcvanadik évén túl járó mesemondó igen terjedelmes, sokszor szószátyáran részletező variánsokat adott elő. Anyaga a Néprajzi Múzeum *Ethnológiai Adattárban* található,³⁰ részben megjelent az 1981-es *Gyémántkígyó* kötetben.³¹

Az Ethnológiai Adattár néhány további kéziratot is őriz.

Nagy Dezső³² és Pesovár Ernő³³ Kishartyánban gyűjtött, Pásztor Árpád³⁴ Nógrádszakálról jegyzett fel egy figyelemreméltó mesét, Szabó Andorné³⁵ pedig Nógrádsipekről, Nógrádmegyerről, Kishartyánról és Parádutáról egyet-egyet.

A 70-es évek eleji nógrádsipeki gyűjtés egy kötetre való anyagot eredményezett,³⁶ de a megjelent tanulmánykötetben csak 17 szöveg szerepel. A teljes nógrádsipeki anyag kiadása, így könnyű hozzáférhetősége nagymértékben segítené a palócföldi népmeséről alkotandó kép megszületését.

1987-ben jelent meg Nagy Zoltán *Póruházi szerelmek* című kötet, amely elsősorban tréfás meséket és trufákat közöl, főként Nógrád számos falujából. Ez a kötet 103 mesét ad közre. A középiskolai tanár gyűjtő azóta is páratlan szorgalommal folytatja a Palócföld számos falvára kiterjedő leletmentő gyűjtéseit és azok publikálását: *Az elvarázsolt királyfi* (Salgótarján, 1994, 89 mese), *Az aranyhajú lány* (Salgótarján,

1995, 91 mese), *Fanyűvő Jankó Palócföld meséi és mondái* (Budapest, 2010, 1500 tételes kéziratos gyűjteményének 351 reprezentatív darabja. Nagy Zoltán gyűjtését Benedek Katalin rendezte sajtó alá.). Nagy Zoltánnak megjelent két gyerekek számára feldolgozott gyűjteménye is: *A megpatkolt boszorkány* és *Ikertündérek*, mely utóbbinak egyetlen adatközlője Gajdár Béláné, talán az utóbbi évtizedek legjobb mesemondója, a Kossuth Rádió esti meseműsorának gyakori szereplője, a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat 1992-ben nagylemezét is megjelentette.³⁷

Villányi Péter 80-as évekbeli zabari gyűjtése 1989-ben jelent meg sok szempontra kitérő, fontos bevezető tanulmánnyal, a kötetben 27 tündérmesével.³⁸

2004-ben jelent meg Magyar Zoltán *A herencsényi mesemondó* című kötete. A népművészet mestere címmel kitüntetett Szandai Teréz palócföldi mesemondó teljes szövegfolklor repertoárját adta közre. Sok tekintetben különleges, archaikus folklórananyagot, amely nem csupán egy személy, illetve egy adott település (Herencsény), hanem az egész tájegység vonatkozó folklóráját képviseli. Teri néni a legutolsó tradicionális mesemondók egyike, és az általa elmondott népköltészeti alkotások száma is kiemelkedően nagy (125 szöveg). E szövegek többsége műfajilag mese, melyek sorában kivált a legendamesék és tréfás elbeszélések aránya meghatározó. A közreadott szövegeket részletes elméleti tanulmány vezeti be, mely kiegészül a szövegek jegyzeteivel, tipológiájával, valamint függelék gyanánt a tájszavak jegyzékével és az északi magyar nyelvterület mesekutatásának bibliográfiájával.³⁹

A nem magyarországi palóc és palóc hatást mutató területeken B. Kovács István gyűjtött.⁴⁰ Jelentős anyagának nagy része azonban még megjelenésre vár.

A kutatástörténeti összegzés zárásaként még szólnunk kell Ujváry Zoltánnak a gömöri magyarság prózai népköltészetével foglalkozó munkásságáról. Ujváry az 1960-as évektől számos publikációt jelentetett meg a népköltészet különböző területeiről, melyek közül néhány a meseanyagot érinti,⁴¹ vagy segíthet a népmeséssel kapcsolatos kérdések tisztázásában.⁴²

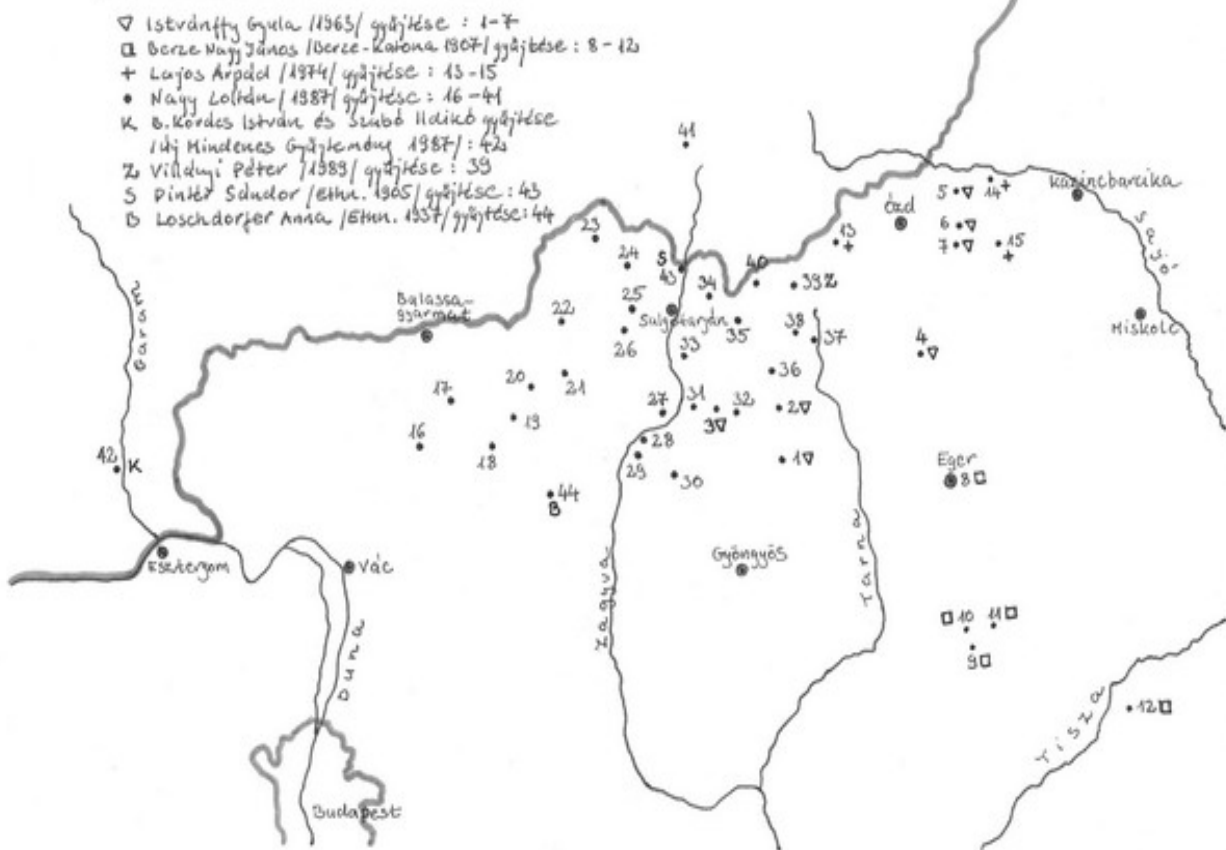
A fentiek alapján megállapítható, hogy Nagy Zoltán több nógrádi és néhány hevesi településre kiterjedő gyűjtését leszámítva, a többi gyűjtemény egy-egy szűkebb terület vagy egy falu meseanyagáról ad képet.

Kiderül az is, hogy a Palócföld nagy részéről, így a palóc centrum területéről sem rendelkezünk elég meseanyaggal. Különösen sajnálatos ez a tündérmeséket tekintve, hisz ez talán a folklorisztikai, esztétikai szempontból a legizgalmasabb típuscsoport. Ezért is nagy jelentőségű Villányi Péter zabari kötete.⁴³

Megnehezíti az anyag történeti vizsgálatát, hogy egy-két kivételtől (Zabar, Nógrádsipek) eltekintve nincsenek azonos helységekből különböző időben felvett gyűjtések.

A szemléletesség érdekében térképen jelöltük a legfontosabb gyűjtések származási helyét.

Palóc területen gyűjtött mesék származási helyei

Palóc területen gyűjtött mesék származási helyei
A térképen számmal jelzett helységek mutatója

1. Parád /Heves/	23. Mihálygerge /Nógrád/
2. Balla /Heves/	24. Karancskeszti /Nógrád/
3. Dorogháza /Heves/	25. Etes /Nógrád/
4. Mikófalva /Heves/	26. Kishartyán /Nógrád/
5. Királd /Borsod/	27. Mátraverebély /Nógrád/
6. Bóta /Borsod/	28. Tar /Nógrád/
7. Sata /Borsod/	29. Hasznos /Nógrád/
8. Eger /Heves/	30. Mátrakeresztes /Nógrád/
9. Besenyőtelek Heves/	31. Maconka /Nógrád/
10. Dormánd /Heves/	32. Mátramindszent /Nógrád/
11. Mezőtárkány /Heves/	33. Vizslás /Nógrád/
12. Tiszafüred /Jász-Nagykun-Szolnok/	34. Zagyvaróna /Nógrád/
13. Kissikátor /Borsod/	35. Bárna /Nógrád/
14. Sajóvelezd /Borsod/	36. Mátranovák /Nógrád/
15. Dédestapolcsány /Borsod/	37. Váraszó /Heves/
16. Kétbodony /Nógrád/	38. Istenmezeje /Heves/
17. Mohora /Nógrád/	39. Zabar /Nógrád/
18. Terény /Nógrád/	40. Cered /Nógrád/
19. Herencsény /Nógrád/	41. Füleksávolly /Šávol', Szlovákia/
20. Nógrádsipek /Nógrád/	42. Kéménd /Kamenin, Szlovákia/
21. Nagylóc /Nógrád/	43. Somosújfalva /Nógrád/
22. Benczurfalva /Nógrád/	44. Buják /Nógrád/

3. Mesemondók és forrásaik

Palóc területéről, sajnos – a Berki János cigány embert és a herencsényi mesemondót, Szandai Terézt bemutató kötetet nem számítva – nem készültek még egyetlen mesemondó teljes repertoárját közreadó gyűjtemények. A múlt században született művek mesemondóiról, adatok hiányában, semmit sem tudunk.

Berze Nagy János mesemondóit már ismerjük. Berze Nagy feljegyzései alapján Dömötör Sándor kísérelte meg életrajzi adataik és egykori mesemondásuk körülményeinek rekonstruálását.⁴⁴

Berze Nagy 29 mesemondótól gyűjtött. Közülük: férfi: 19, paraszt: 27, legény, leány: 9, nő: 10, értelmiségi: 1, ember, asszony: 12, cigány: 1, öregember: 8.

Az 1945 után publikált gyűjtések már pontos adatokat közölnek a mesemondókról. Itt most két gyűjtés – nógrádsipeki és zabari – mesemondóiról szólunk.

A nógrádsipeki gyűjtés teljes anyaga még nincs publikálva. A megjelent kötetben⁴⁵ hét mesemondó szerepel: négy férfi és három nő. Mindannyian öregemberek.

Villányi Péter zabari gyűjteményében⁴⁶ ugyancsak hét adatközlőt említ, nemi megoszlásuk és életkoruk azonos a nógrádsipekiéekkel.

Gyűrő Klára néni, az egyik legkiválóbb besenyőteleki mesemondó

A mesemondók vallási hovatartozásáról nem tudunk orientáló adatokat közölni a feljegyzések hiányos volta miatt. Berze Nagy adatközlőit áttekintve valószínűsíthetjük, hogy a katolikusok között több volt az írás-olvasás tudatlan a századfordulón, mint a reformátusok között.⁴⁷

Az adatokból nyilvánvaló, hogy a jó mesemondók 50-100 mesét is tudnak. Egyesek saját repertoárjukat 200 mesénél is többre tartották.⁴⁸

A vizsgált kötetek anyagát áttekintve látszik, hogy minden faluban, úgy a századfordulón, mint napjainkban, élt egy-egy kiemelkedő képességű mesemondó (Gyűrő Klári Besenyőteleken, Csizmadia István, Várkuti Antal, Balás József Nógrádsipeken, Földi Istvánné, Bozó Ágoston Zabaron, Szandai Teréz Herencsényben).

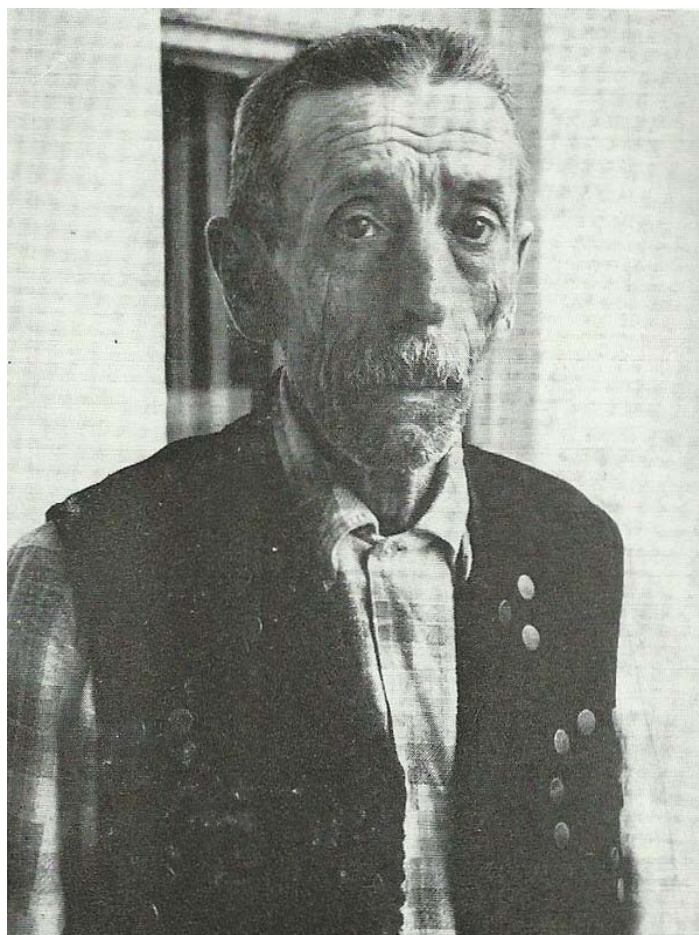
Berze Nagy János a besenyőteleki Tógyi András adatközlőtől gyűjt,
Dömötör Sándor jegyzi a szavait.

A mesemondók repertoárjára jellemző, hogy döntően tündérmeséket és tréfás meséket tartalmaznak. Egy-egy kivételesen jó és nagy repertoárú mesemondó anyagában találjuk csak meg valamennyi népmesei műfajt.⁴⁹

A legjobb mesemondókat a megnyerő egyéniség, az érdeklődés felkeltésének és megtartásának képessége, a mese aprólékos, gondos kidolgozása és hosszas, részletező elmondása jellemzi. Az adatközlők szinte kivétel nélkül palóc nyelvjárásban adják elő meséiket.

Földi Istvánné zabari mesemondó
Villányi Péter felvétele
In: *Zabari mesék és mondák*. KLTE, Debrecen, 1992. 195. p.

Csizmadia István nógrádsipeki mesemondó
Bálint Bulcsú felvétele
In: *Nógrádsipek*. Akadémiai, Budapest, 1980. 9. kép.

A mesekincs évszázadokon keresztül természetesen szóban hagyományozódott. A múlt század végétől, az iskolarendszer kiépülésével, az írni-olvasni tudás terjedésével, a könyvek, ponyvanyomatok falun való megjelenésével változik a mesetanulás forrása, és maga a meseanyag is. A könyveredetű mesék azonban áttételeken keresztül épülnek be a helyi színhagyományba, egyéni színezetet kapnak, míg végül részévé válnak a jellegzetes palóc népmesekincsnek.⁵⁰

Vegyük számba, milyen írásos források voltak hatással a népmesekincsekre.

Az *olvasókönyvek, mesekönyvek* az iskola hatását mutatják. Jellegzetes források a *kalendáriumok, ponyvafüzetek, népkönyvek, Bucsánszky népszerű kiadványai*.⁵¹

Fontos hatásuk lehetett, különösen a legendamesék alakulására, a különböző *vallásos olvasmányoknak*. Jelentőségükben kiemelkednek ezek közül az *egri ferencesek* terjesztette vallásos füzetek.⁵²

Napjaink legfontosabb forrásai a népszerű mesegyűjtemények – mint a *Kis gyermekek nagy mesekönyve* és a *Hetvenhét magyar népmese* -, ezek hatása azonban az idős, a szóhagyományban felnőtt mesemondók anyagát már kevésbé érinti. Hatásuk a gyermekek és a cigányok mesekincsében mutatható ki.

Az írott források átvétele napjainkban közvetlenebbül érvényesül, mint korábban.

Az első irodalmi palóc figurát Gvadányi József teremtette meg,⁵³ ezt követte Gaal György palóca, Furkát Tamás.⁵⁴ E két humoros figura rövid ideig volt csak népszerű, ismertségük sem lehetett túl széleskörű. Előmunkálatok hiányában jelenleg nem tudjuk megmondani, milyen hatással lehettek a palócföldi tréfás mesékre, anekdotákra.

Végül nézzük meg egy konkrét példát, az ún. Sklarek – Solymossy vita⁵⁵ alapján, hogyan működött a források beépülése a mesekincsbe. A kitűnő mesefilológusnak, Elisabet Róna-Sklareknak, aki 1908-ban egy jelentős német néprajzi folyóiratban méltatta Berze Nagy művét,⁵⁶ feltűnt, hogy néhány mese szövege kísértetiesen hasonlít a Grimm-mesék szövegeihez. 1912-ben a Grimm-mesék közül ötöt csaknem szó szerint meg is talált a besenyőteleki anyagban.⁵⁷ Kimutatta a párhuzamos helyeket, egyezéseket, a mesék vázának, tartalmának azonos voltát. Különösen fontos bizonyítékul szolgáltak a meseszövegekben azonos helyen és hasonló szöveggel előforduló versbetétek. Ezzel filológiailag bizonyítottá vált az átvétel ténye.

Solymossy Sándor tovább ment ennél, fontosnak tartotta a közvetlen forrás felkutatását is. Az nyilvánvaló volt, hogy csak magyar fordításról lehet szó. Az 1899-es, közismert Halász-féle Grimm-gyűjteményben⁵⁸ azonban a kérdéses öt meséből csak három szerepelt. Solymossy ebből arra következtetett, hogy a besenyőteleki mesemondóknak több írott forrása is lehetett.⁵⁹ Dömötör Sándor találta meg azt az 1878-as *Halász-féle Grimm-kötetet*,⁶⁰ amelyben szerepel mind az öt, keresett mese. Így nagyon valószínű, hogy Gyűrű Klári és a többi besenyőteleki mesemondó olvasta ezt a könyvet.

A források szerepének elemzése megerősíti Voigt Vilmos véleményét, mely szerint: „... úgy látszik, mintha e terület legjellemzőbb vonása néhány irodalmi eredetű mese népies átdolgozásainak érzelmes jellegű továbbformálása, másodszori egyszerezése volna.”⁶¹

4. Mesemondó alkalmak

Az élő mesemondási gyakorlat feltételei a *mesekincs*, a *mesemondók* és az *elbeszélő alkalmak*. E pont alatt az utóbbi szempont alapján tekintjük át a palócföldi gyakorlatot.

Előljáróban leszögezhetjük, hogy a hagyományos társas munkák és a falusi társadalom egyes csoportjainak tradicionális közösségi együttlét-formái a Palócföldön is megszűntek, vagy átalakultak napjainkra.⁶²

A mesemondás a szűk családi körre szorult vissza, illetve szerencsés kivételként megmaradt az ún. Alföldre járás évente ismétlődő alkalmakor. Az élő mesemondást felváltja a meseolvasás. A mesehallgatás és meseolvasás szinte teljesen a gyermekkultúra része lesz, illetve a mesekincset és a mesemondás gyakorlatát a cigányság veszi át és őrizi meg.

Mik voltak a mesemondás alkalmai az elmúlt évtizedekben megkérdezett adatközlők visszaemlékezései alapján? Villányi Péter kilenc alkalmat sorol fel:⁶³

1. a fonó,
2. kukoricafosztás és kukoricakapálás,
3. dohánycsomózás,
4. állatörzés, legeltetés,
5. erdőre járás,
6. a bányatelep,
7. Alföldre járás (Dunántúli summáskodás),
8. férfiak esti összejövetelei,
9. családi kör.

Magam még néhány alkalommal egészítettem ki ezt a felsorolást:

10. ingázás, utazás közbeni mesemondás,⁶⁴
11. katonaság,
12. kórház,
13. kollégium.

A számba vett alkalmakat bizonyos szempontok szerint csoportosíthatjuk. Első ránézésre is érzékelhető, hogy az egyes alkalmak más és más szerepet töltek be a hagyományozódásban, eltérő funkciók kapcsolódhattak a különböző alkalmak mesemondásaihoz, és az elhangzó mesék is különböző esztétikai szintet képviselhettek.

Az első hét alkalom a társas munkákhoz kapcsolódik, ezek tovább csoportosíthatók nemek és életkor szerint. A hagyományozódás és az esztétikai színvonal szempontjából az egyik legjelentősebb alkalom a *fonóház* volt. A vegyes fonókban az asszonyok és a leányok együtt dolgoztak. Az idősebbek szívesen mesélgettek, tanították mesekincsükre a fiatalságot. A fonóba azonban gyakran elhívták a közösség legjobb mesemondóját is, aki az esetek nagy részében idős(ebb) férfi volt.

Mesemondás vasárnap délután.
Képeslap az 1930-as évekből, Nógrád megyéből.
Schuchmann Z. felvétele

A palóc fonó mesekincsének két legjellegzetesebb típusa *A halott vőlegény* (AaTh 365) és az *Ördögszerető* (AaTh 407B). E típusok két szállal kapcsolódnak a fonóhoz. Főhősük a fonóleány, akinek még nincs szeretője, és vágyakozik a szerelem után. Vágya teljesüléséig azonban rémes eseményeken keresztül vezet az útja. A meséket a hallgatóság nagy izgalommal és borzongató élvezettel hallgatta végig, és örült a hősnő szerencsés megmenekülésén, elnyert boldogságán. Másrészt ezek a mesék jól kapcsolódtak a fonót meglátogató legények, vagy éppen a fonóbeli leányok temetőt kísértő, vakmerő, rémisztő, virtuskodó szokásaihoz.⁶⁵

A fonóházban elhangzó mesék teljes repertoárjáról gyűjtések hiányában nem tudunk véleményt mondani, csak valószínűsíthetjük, hogy itt is a tündérmesék és a tréfás mesék hangzottak el legnagyobb számban.

Lajos Árpád 1960-as évekbeli gyűjtésekor a temetői tárgyú mesék minél teljesebb értékű felkutatására és példatárba helyezésére tette a hangsúlyt. Munkája a néhány ép mese mellett sajnos már csak töredékeket, vagy vázlatos, hézagos meseszövegeket hozott felszínre.⁶⁶ Lajos Árpád gyűjtésének idejére esett a palóc fonók végleges megszűnése.

A kukoricafosztás- és kapálás és a *dohánycsomózás* szintén férfiak és nők, idősek és fiatalok együttes munkaalkalmai. A dohánycsomózást tekinthetjük (hevesi dohánytermesztő vidékek) jellegzetes palócföldi mesemondási alkalomnak.

Az állatörzés és legeltetés a gyermekek mesemondási alkalmaként, ahol nemegyszer egy öregember is jelen volt, akitől mesét tanulhattak a fiatalok.

Az erdőre járás, a bányatelep és a summáskodás esetében nem a munka, hanem az azt követő pihenődő teremt meg a mesemondás alkalmát. Ezekben az esetekben a lakóhelyüktől távol dolgozó emberek – a summáskodást nem számítva: férfiak – a munka után a viszonylag hosszú esti szabadidejüket töltötték el mesemondással (is).⁶⁷

Az Alföldre járás – ami az esetek nagy részében dunántúli summáskodást jelentett – a legutolsó évekig élő gyakorlat volt, és külön mesemondó személyiségeket teremtett.

A XX. század második felében bekövetkező rohamos életmódváltozással szinte teljesen megszűnt, a gyermekekre korlátozódott a *családi mesélés*. A sötétben vagy pislákoló tűz fényénél való mesélés meghitt, bensőséges légkörét a megváltozott életmód mellett már nem lehet megteremteni. Ez a fajta mesélés a cigányságnál él tovább.⁶⁸

A változó életmód új mesélési alkalmakat teremt (*ingázás, kórház, kollégium*).

5. A palóc népművészet és a mesekincs kapcsolata

Bogatirjov⁶⁹ egy 1960-ban megjelent tanulmányában hívta fel a figyelmet arra, hogy: „*A népművészeti alkotást vizsgáló tudományterületek egyik legfontosabb feladata véleményünk szerint az egyes műnemek összehasonlító tanulmányozása: meghatározott téma megformálásának összehasonlítása pl. a népköltészetben (mesében, dalban, közmondásban, népi drámában stb.) egyfelől, a népművészetben, népzeneben vagy a népi táncban történő megformálásban másfelől.*”⁷⁰

Bár a tanulmány 1980 óta magyar fordításban is olvasható, a hazai néprajzkutatókat eddig nem ösztönözte ilyen irányú vizsgálódásokra. Így, előmunkálatok hiányában, csak feltételezhetjük, hogy a palóc pásztorfaragók motívumkincsében népmesei elemek is jelen lehetnek.

A témát illetően a legizgalmasabbnak a palóc faragott bútorok figurális ábrázolásai ígérkeznek. A palóc faragott bútort mint stílust palóc pásztorok – főként nógrádiak – hozták létre az 1880-as években.⁷¹ Munkáikból Malonyay Dezső⁷² és Domanovszky György⁷³ hoz jellemző példákat. Ezek azonban nem elegendőek következtetések levonásához.

Tovább bonyolítja a dolgot, hogy valós történeti háttérrel rendelkező személyek, események verbális és képi ábrázolása közti kapcsolat egyszerűbben kimutatható, mint a mesei motívumok vizuális kapcsolatai.

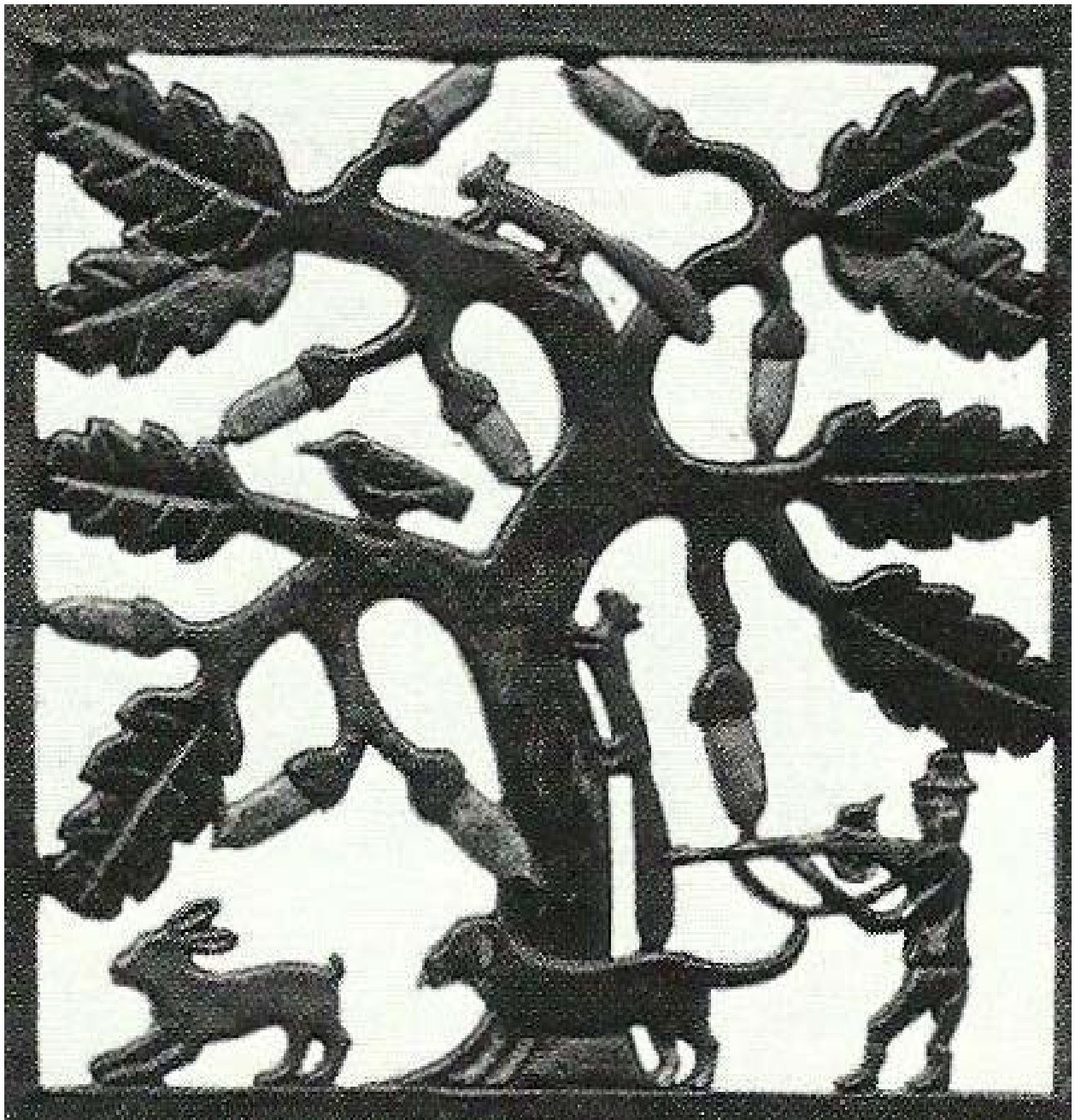
A palóc bútorfaragásokon a következő jeleneteket láthatjuk:⁷⁴

- különböző házi- és vadállatok,
- vadászat bükkerdőben,

- tölgyesben legelő nyáj,
- fejszével az erdőre induló gazda,
- szántóvető paraszt ökrös igáját igazgatja,
- magot szóró szántóvető,
- aratók a mezőn,
- támadásra induló huszárcsapat,
- kaszárnya kapuja előtt őrködő baka.

Mint látszik, ezek a mindennapi élet apró jelenetei, amelyek a mesékben is előfordulnak (*Zöldlevél királyfi* [AaTh 303+511A], *Zsíros-bújdos Balázs* [AaTh 315+590], *Kis fekete ember* [AaTh 1000+1008], *Ördög Jankó* [AaTh 1725] stb.), hogy most csak Istvánffy gyűjteményének⁷⁵ meséire hivatkozzunk. Azt azonban nem állíthatjuk, hogy a faragót a mese ihlette munkája közben. Igaz, ellenkező adatok hiányában ki sem zárhatjuk, hogy ez is megtörténhetett.

Faragott-festett padtámla-betét. Karancseszi, Nógrád megye.
In: Domanovszky: *A magyar nép díszítőművészete II. kötet.*
Budapest, 1981. 83. p. 79. kép.

A kérdésben eredményt nagyszámú faragás ikonográfiai vizsgálata és még élő faragók kikérdezése hozhat.

6. A palócföldi nem magyar meseanyag

A palócföldi szlovák népmeséről és a szlovák folklór hatásáról a magyar meseanyagra pillanatnyilag érdemlegeset nem tudunk mondani. Jelenleg csak Ujváry Zoltánnak a gömöri prózai népköltéssel foglalkozó írásai adhatnak támpontokat az elvégzendő kutatásokhoz.⁷⁶ Valószínűsíthető, hogy e kérdésben elsősorban a határon túli palóc területek vizsgálata hozhat eredményeket.

Többet tudunk viszont a Palócföld cigány mesemondóiról és népmesekincsükről.

Nógrád megyében a cigányság lélekszáma közel az országos átlag duplája.⁷⁷ A megye cigányságáról a XVI. század óta állnak rendelkezésünkre részletes adatok.

A palócföldi cigány népmese kérdésében a legjelentősebb munka Berki János varsányi cigány mesemondó repertoárjának kiadása.⁷⁸ Berkitől az 1970-es, majd 80-as években gyűjtöttek. Ez volt az első alkalom, hogy egy magyar cigány mesemondó kétnyelvű autonóm mesekincse írásban megjelent. Berki mint mesemondó és repertoárja több folklorisztikai tanulsággal szolgált. A mesemondás gyakorlatát és különösen a tündérmeséket napjainkra a cigányság őrizte meg. A közösség által elismert mesemondó életkora lecsökkent. A meserepertoárban az olvasmányélmények és a felolvasott mesék hatása jól kimutatható. A cigányok között a tündérmesék mellett a tréfás mesék népszerűek, állatmeséket szinte nem is ismernek.⁷⁹

A romungro Berki mesekincse különbözik az oláh cigány meseanyagtól is. „*Berki meséit az egyszerűség, visszafogottság, a harmóniára, kiegyensúlyozottságra való törekvés jellemzi.*”⁸⁰

Bár mesemondó múltja és tapasztalatai elsősorban a cigány nyelvhez kötődnek, nagy számban megtalálhatók repertoárjában a magyar mesekincs jellegzetes fordulatai és az élő nyelv köznapi kifejezései is.

Berki mesemondásának alkalmai az esti, sokszor éjszakába nyúló mesélés, a munkahelyre való vonat- vagy buszutazás, ritkábban a virrasztó. Figyelmet érdemel a munkahelyen való mesemondás, mert itt lehetőség van különböző etnikumok meseanyagának kicserélődésére.⁸¹

B. Kovács István egy rimaszécsi cigány mesemondó egyetlen hősmeséjének részletes elemzését végezte el.⁸²

7. A palóc kirajzás meseanyaga

A palóc kirajzások elsősorban az Alföld egyes területeit érintik (Jászság, Tápió mente). A palócság és az alföldi néprajzi csoportok kultúrája jól érzékelhető különbségeket mutat a kultúra számos vonatkozásában. Ahol palóc hatást, kulturális vonásokat találunk, ott rendszerint kimutatható a betelepülés ténye. A palóc falvak házasodási közege néhány kivételtől eltekintve nem nyúlt le a síkvidékre.⁸³

A palóc kirajzás területein jól megfigyelhetőek a palóc nyelvjárási jelenségek. Azonban a népköltészet, ezen belül a népmese vonatkozásában nem történtek még vizsgálatok, amelyek tisztázták volna a palóc kirajzások anyagának viszonyát a Palócföld, illetve az Alföld anyagához.⁸⁴

8. A palóc meseanyag jellemzése

Katona Lajos⁸⁵ már 1907-ben megállapíthatta, hogy palóc területről számos népköltési alkotással, mesével rendelkezünk. Azóta több, fontos gyűjtés újabb, nagyszámú meseszöveget eredményezett. Sajnálatos azonban, hogy az összegyűlt szövegeket a mai napig senki nem hasonlította össze, nem készült el az anyag különböző folklorisztikai szempontok szerinti elemzése.

Pedig, mint ahogy már ezt Kovács Ágnes⁸⁶ felvetette, akár egyetlen falu teljes mesekincsének elemzése is fontos tanulságokat szolgáltathat az egész palócföldi meseanyagra vonatkozóan.

Az általam most megkísérelt összegzés elkészítéséhez tíz gyűjtés publikált anyagát⁸⁷ tekintettem át.

A legkorábbi Pap Gyula⁸⁸ 1865-ös kötetének hat meseszövege, a legfrissebb a Villányi-féle zabari gyűjtés⁸⁹ 27 szövege.

Nézzük először a szövegek statisztikai mutatóit.

A tíz gyűjteményben 267 mesetípus összesen 358 szövege található.

A mesék megoszlása típusok szerint:

	<i>Típusok</i>		<i>Szövegek</i>	
	<i>db</i>	<i>%</i>	<i>db</i>	<i>%</i>
1. Állatmesék (AaTh 1-299)	7	2,6	8	2,2
2. Tündérmesék (AaTh 300-749)	114	42,7	188	52,5
- természetfölötti ellenség (AaTh 300-399)	46			
- természetfölötti vagy elvarázsolt családtagok (AaTh 400-459)	14			
- természetfölötti feladat (AaTh 460-499)	8			
- természetfölötti segítő (AaTh 500-559)	20			
- természetfölötti eszköz (AaTh 560-649)	11			
- természetfölötti erő vagy tudás (AaTh 650-699)	6			
- egyéb természetfölötti mozzanat (AaTh 700-749)	9			
3. Legendamesék (AaTh 750-849)	18	6,7	19	5,3
4. Novellamesék (AaTh 850-999)	14	5,2	15	4,2
5. Részedett ördög-mesék (AaTh 1000-1199)	17	6,4	20	5,6
6. Rátótiadák (AaTh 1200-1349)	14	5,2	14	3,9
7. Tréfás mesék (AaTh 1350-1429)	13	4,8	14	3,9
8. Trüflék és anekdoták (AaTh 1430-1874)	46	17,2	54	15
9. Hazugságmesék (AaTh 1875-1999)	19	7,1	21	6,2
10. Formulamesék (AaTh 2000-2399)	5	1,9	5	1,4
Összesen:	267		358	

Az anyagban a tündérmesék részesedése a szövegek számát tekintve több mint 50 %-os, és az előforduló típusok is több mint a 40 %-át adják.

A magyar népmesekincs összetételéről Sárkány Mihály⁹⁰ közölt adatokat az *ÚMNGy* első 15 kötete alapján, így van már összehasonlítási alapunk. Azt mondhatjuk, hogy a palócföldi adatok is megerősítik, miszerint a parasztság között a legkedveltebb műfaj a tündérmese volt. Napjainkra a tündérmesék népszerűsége megcsappant, de még mindig ez a legnagyobb számú szöveggel képviselt csoport.⁹¹ A második helyre a trufák és anekdoták kerültek, ebben nagy szerepe van Nagy Zoltán⁹² gyűjtésének. Sajnos, azt nem tudjuk megmondani, hogy Gvadányi⁹³ és Gaal⁹⁴ figuráinak milyen szerepe volt a palóc trufa, anekdota és tréfás mese-anyag kialakulására.

Melyek a legnépszerűbb mesetípusok?

Erre a különböző gyűjtésekben előforduló azonos típusok számából próbálunk következtetni.

A 267 típusból 21 volt, amely háromszor vagy annál többször fordult elő. Ezek a következők:

- AaTh 300 Sárkányölő vitéz - 3 alkalommal
- AaTh 301B Fehérlófia - 4
- AaTh 303 A két testvér - 3
- AaTh 307 Az elkárhozott királykisasszony - 3
- AaTh 313A Rózsa és Ibolya - 3
- AaTh 314 Nemtudomka - 6
- AaTh 328A Az égitestszabadító - 3
- AaTh 365 A halott vőlegény - 3
- AaTh 407B Az ördögszerető - 3
- AaTh 408 A három nádszálkisasszony - 3
- AaTh 450 Az özttestvér - 3
- AaTh 461 Szerencsének szerencséje - 3
- AaTh 510B A kalapvári királykisasszony - 3
- AaTh 530 Az üveghegyi királykisasszony - 4
- AaTh 531 Az aranyszál, aranytoll, aranypatkó - 3
- AaTh 552A Az állatsógorok - 3
- AaTh 563 Terülj meg, asztalkám! - 4
- AaTh 650A Erős János - 5
- AaTh 707 Az aranyhajú ikrek - 3
- AaTh 1537 Az ötször megölt holttest - 3
- AaTh 1725 Az ördögös szolga - 3

A 21 típus közül 19 tündérmese, 1 tréfás mese és 1 trufa. A legnépszerűbbek:

- AaTh 314 Nemtudomka – 6
- AaTh 650A Erős János – 5
- AaTh 301B Fehérlófia – 4
- AaTh 530 Az üveghegyi királykisasszony – 4
- AaTh 563 Terülj meg, asztalkám! – 4

A statisztikai vizsgálatok és a meseszövegek áttekintése alapján - a források elemzése után - ismét megerősíthetjük Voigt Vilmos⁹⁵ véleményét, miszerint a palóc mesék fő jellemvonása az irodalmi eredetű anyag többszöri, népies átdolgozása, érzelmes jellegű továbbformálása, egyszerűsítése volna.

Külön érdekesség, hogy Voigt ugyancsak a *Nemtudomka* (AaTh 314) mesetípust emelte ki első helyen, mint jellegzetesen palóc mesét. Ezt a statisztikai vizsgálat egyértelműen igazolta.

Befejezésül megkíséreljük, hogy a palóc mese szerkesztési módjáról, esztétikai sajátosságairól is mondjunk valamit.

Ehhez két mesetípus - *Az egyforma testvérek* (AaTh 303) és az *Erős János* (AaTh 650A) - három-három változatát használtuk.

Istvánffy⁹⁶ kötetéből a *Zöldlevél királyfi* és a *Babszem Jankó*, Berze Nagy⁹⁷ gyűjtéséből *A két testvér* és a *Buli Jankó* és Villányi⁹⁸ zabari gyűjteményéből *A két testvér* és a *Kilenc című* meséket hasonlítottuk össze. Villányi anyaga lehetővé tette, hogy a szövegek időbeli alakulásáról is megkíséreljünk szólni.

Az AaTh 303-as típus esetében azt tapasztaltuk, hogy az Istvánffy-féle változat több típusból összeszerkesztett kerek egész. Sok olyan motívumot is tartalmaz, amelyek egyetlen típusba sem sorolhatók. Aprólékosan, részletező gondossággal előadott, sok csodás elemet tartalmazó szöveg. Fontos szerepet játszanak benne a párbeszéddek. A különböző motívumok egybeszerkesztése valószínűsíti az egyszeriség lehetőségét. A Berze-szöveg és a zabari változat menetében közelebb állnak egymáshoz. A Berze-féle *A két testvér* azonban sokkal szebben, stílusosabban van előadva. Itt is fontos szerepet kapnak a csodás elemek, a párbeszéd viszont kevésbé értékes. Ez részben a mesemondó gyengébb képességeivel magyarázható. A mese kurtán-furcsán fejeződik be. Tanulságos ezt a mesebefejezést összevetni az előző két változat végével, ahol a mesemondók szinte egy új, rövid történetet illesztenek a mese végére.

Az AaTh 650A típus három változatáról a következők mondhatók el: Az Istvánffy-féle szöveg ismét egy szokatlan kontamináció (AaTh 700+650A). Viszont a mesemondó a keveredés ellenére itt is igen szép, tartalmilag összefüggő, kerek egységet alkotott. A Berze-változat előadója, Szabó Julcsa az egyik legjobb besenyőteleki mesemondó volt. A szövegváltozat klasszikusan szép példája a típusnak. A leggyengébb változat itt is a zabari szöveg. Kimutathatóan irodalmi eredetű, cselekménye követi Benedek Elek meséjének epizódjait.⁹⁹ A szöveg erősen a párbeszédre épül, így kevés lehetőség adódik a szép esztétikai megformálására.

A vizsgált mesék közös jellemzője, hogy a jellegzetes palóc nyelvjárás nyelvén szólnak meg, és több, a palócföldi élet eseményeivel, alakjaival kapcsolatos mozzanatot tartalmaznak.

Az áttekintett gyűjtések alapján elmondhatjuk, hogy a mese máig él a Palócföldön - bár sokszor töredékes, romlott változatokban -, a meseanyag nagy része őrzi a viszonylagos formai szilárdságát.¹⁰⁰

9. Mondák, igaz történetek az utolsó börzsönyi betyárról

Sisa Pista, az utolsó börzsönyi betyár.¹⁰¹ Különös történet az övé. A betyárok ritkán éltek meg szép öregkort, leggyakrabban puszkagolyó oltotta ki életüket, vagy kötélén végezték. A szerencsésebbek (?) börtönben haltak meg, hosszú raboskodás után. A börtönt Sisa Pista sem kerülhette el, ám ő – ahogy Vécsey Aurél nevezi, és ahogy a nógrádiak emlékeztek rá – a *megbecsülésben elhunyt betyár*.¹⁰²

Sisa Pista, azaz Benkó István 1846. augusztus 9-én született Bátka-Diópusztán (periratai szerint Zsunypusztán). Ragadványnevét onnan kapta, hogy vásott, szófogadatlan gyerek volt (egyszer ellopta apja csizmáját, majd a szárát felhasogatva eladta harangkötélnek). Béresgazda apja a szokások szerint juhászbojtárnak adta keresztapja mellé Ilinybe. Itt került először szembe a törvénnel, birkalopással gyanúsították meg. Ő ezt nem ismerte be, és nem is sikerült rábizonyítani, ennek ellenére Balázs Sándor pandúrőrmester kegyetlenül megkínozta a fiút. Sisa bosszút esküdt, hogy egyszer megöli megkínzóját. A szörnyű eset után sehol nem volt maradása, és mivel mindig is vonzotta a szabad élet, betyárnak állt. A szegény embereket soha nem bántotta, erről több történet is fennmaradt.

Sorozatos lopásai után végre 1873. április 1-jén elfogták, és a sziráki járásbíróság börtönébe zárták. A fogságból 1873. május 1-jén megszökött, mert a részeg őr a börtönajtót nyitva felejtette. Ekkor kezdődött igazi betyárkodása. Társakat keresett, és velük követte el rablásait, lopásait. 1873. november 4-én Nógrádsipeken borgözös fejjel juhászkesével szó szerint lefejezte egykori megkínzóját, Balázs Sándor volt pandúr őrmestert, akit ekkorra már sorozatos kegyetlenkedései miatt elcsaptak a testületől, majd levélben beismerte tettét. Az emberölést követően három vármegye (Nógrád vármegye, Gömör-Kishont vármegye, Heves vármegye) pandúrjai vették üldözőbe, fejére vérdíjat tűztek ki, mert rablásai és az orgazdahálózat mind a három megyét érintették. Végül mégsem a pandúrok fogták el. 1873. december 26-án Kiss Csóka Józseffel előbb a tarnaszentmáriai kocsmáros rabolták ki, majd a rablott pénzből az egerbaktai csárdában mulatoztak, ahol az éppen ott tartózkodó uradalmi intézők felismerték és elfogták őket. Sisát 1875. október 28-án 20 évi börtönbüntetésre ítélték. 1894. december 27-én szabadult az

illavai börtönből. Ez azt jelenti, hogy a rá kiszabott 21 évi büntetést az utolsó napig kitöltötte. Szabadulása után Nógrádverőcén, Nagyorosziban és a drégelypalánki grófi erdőbirtokon szolgált lóápolóként, háziszolgaként, majd vadőrként, kerülőként. 1901. szeptember 16-án az idősödő betyár házasságot kötött az érsekvadkerti Kürtössy Máriával. Felesége akkor 13 éves törvénytelen gyermekét, Nándort 1908-ban a nevére íratta. Ez idő alatt Drégelypalánkról Bernecebarátiba költözött. Új gazdája Szokolyi Alajos, az 1896-ban megrendezett athéni olimpia helyezette lett, akinek ott volt kastélya és birtoka. Szokolyi gróf feleségül vette Sisa korábbi, nagyoroszi gazdájának, Berchtold grófnak Sarolta nevű leányát, és a nagyoroszi birtokos halála után így került hozzá Sisa. Szokolyi mint vadászberlő szintén vadőrként alkalmazta őt. Lakást bérelt számára és mindig emberségesen bánt vele.

Szokolyi és Sisa kapcsolatáról két mondát is mesélnek a nógrádiak.¹⁰³ Mindkettő arról szól, hogy miként került Sisa Pista, az utolsó nógrádi betyár Bernecére, Szokolyi szolgálatába.

Az egyik szerint, mikor a gróf leányát feleségül kérte Szokolyi Alajos, az apa nem akarta a házasságot, s ezért megbízta Sisát, hogy a soron következő vadászat alkalmával tegye el Szokolyit láb alól. Majd balesetnek tüntetik fel az egészet. Egy arany órát ajánlott fel Sisának szolgálataiért, ám az öreg betyár nem volt hajlandó többet a törvény ellen véteni, s visszaadta a grófnak az órát. A gróf nem tudta így megakadályozni, hogy a fiatalok pedig egybekeljenek.

A másik történet úgy tudja, hogy egyszer a gróf behívatta magához Sisát, és sok kincset ígért neki, ha megöli a bernecei földbirtokost. Szokolyi Alajos híres orvos volt, aki a gróf súlyos beteg leányát is meggyógyította. A lány ezért megszerette, s hozzá akart menni feleségül. Sisa elvállalta, hogy megöli Szokolyit. Be is lopódzott a szobájába. Szokolyi azonban észrevette és fel is gyújtotta a gázlámpát, majd borral kínálta Sisát. Az öreg betyár meghatódott, s elmondta jövetelének okát. Ezek után önként jelentkezett a csendőrnél és ismét elítélték húsz évre. A tárgyaláson Szokolyi megfogadta, hogy míg ő él, állásba teszi Sisát. Kiszabadulása után fel is vette erdésznek.

Magyar Zoltán egy tucat betyármondát gyűjtött Sisa Pistáról a kiváló herencsényi mesemondó asszonytól, Szandai Teréztől.¹⁰⁴ A mondák Sisa Pista betyárrá válásától jó útra téréséig kísérik végig kalandjait. A következő helyi monda Sisa Pista barlangjáról mesél:

„Nálunk amiről emlegettek, meg az úgy is vót. Mer ez nem is mese, hanem igaz történet, a Sisa Pistáról. Sisa Pistát, hogy az járt, hogy az ebbe a hegyekbe vót betyár, ahol gyüvünk Mórátúl, az egy hegy volt, egy hegy, az onnantúl fogva ment Tarjánig. Úgyhogy ott nincsenek közbe faluk. A cserhádi hegyek megindulnak Mórátúl. És az erdőnek csak Tarjánál van vége. És hogy ebben uralkodott. Itten garázdálkodott Sisa Pista.

No és akkor az benne, hogy a Szilvágynak híttuk azt a hegyet. Az még a Töröktemplomnak a folytatása kint a hegybe, az erdőbe. Az erdőbe van ez, jól bent az erdőbe. Jártunk valamikor. Én jánka vótam, én jány vótam, és mán asszony koromban is vótunk csemetébe. No oszt a csemetébe vót ott a hegy oldalába egy, oszt olyan vót, mint egy rókalyuk. Oszt a gyerekek bemásztak, oszt mondták, mikor bementek, hogy: jaj, gyertek bé! – nekünk is. De abba nem mertem bemenni. A föld alatt nem jól érzem magamat, s nem akartam bemenni a lyukba. Na, akkor mondták, hogy: nagyon szép, jaj, gyertek csak be! Jaj, olyan neki a falja, két helyiség van benne. Olyan a fal, mintha ki vóna égetve, mintha be vóna viaszkozva. Aszongya: Sisa Pistának vót a barlangja. Így beszéltek. De az mán összedült.”¹⁰⁵

10. Összegzés

A palócság felfedezésével indult meg a magyar néprajzi tájak és csoportok kutatása a múlt század elején. A XIX. század közepétől számos palóc népköltési gyűjtemény látott napvilágot, így méltán írhatta Katona Lajos a Magyar Népköltési Gyűjtemény IX. kötetének bevezetőjében, hogy: *“Palóc területéről ugyan eddig sem voltunk népköltési termékek, kivált mesék híjával...”*¹⁰⁶

A palócföldi népmese hiteles megismerésében a döntő fordulatot azonban Berze Nagy János² gyűjteménye jelentette. Ezt követően csak szórványos közleményekkel rendelkezünk. Az 1960-as évektől újra elindult a tudományos igényű gyűjtés és mesevizsgálat. Ám a palócföldi népmese tudományos folklorisztikai feldolgozása még várat magára.

Záró gondolatként azt kell még leszögeznünk, hogy a palócnak tartott területek meseanyagával kapcsolatban, a típusokról, motívumokról, a tartalmi és esztétikai szempontokat érintő kérdésekről akkor tehetünk majd lényegi megállapításokat, ha a többi, jelentős magyarországi néprajzi tájról és csoportról is megfelelő számú és mélységű összehasonlító adat áll rendelkezésünkre.

Irodalom

Aarne, Antti “Thompson, Stith

1961 *Types of Folktale*. 2. kiadás. Helsinki

Arany János

1968 Eredeti népmesék. Összegyűjtötte Merényi László. I-II. Pest, 1861. In: *Arany János összes művei XI. Prózai művek 2.* Sajtó alá rend.: Németh G. Béla. Budapest. 326-342.

Bakó Ferenc

1987 *Palócföldi lakodalom*. Budapest

Banó István

1988 Népmese. In: *Magyar néprajz V. Magyar népköltészet*. Főszerk.: Vargyas Lajos. Budapest. 7-78.

Berze Nagy János

1957 *Magyar népmesetípusok I-II.* Pécs

1960 *Régi magyar népmesék Berze Nagy János hagyatékából.* Szerk.: Banó István és Dömötör Sándor. Pécs

Berze Nagy János “Katona Lajos

1907 *Népmesék Heves- és Jász-Nagykun-Szolnok megyéből.* Magyar Népköltési Gyűjtemény IX. Budapest

Bogatirjov, Pjotr Grigorjevics

1960 Der slowakische Volksheld Jánošík in Volksdichtung und bildender Kunst (Hinterglasmalerei) – Zur Frage des vergleichenden Studiums von Volksdichtung und bildender Kunst. *Deutsches Jahrbuch für Volkskunde*, I. 105-126. Magyar fordítása: A szlovák népi hős Jánošík a népköltészetben és a népi képzőművészetben (üvegfestményeken). A népköltészet és a népi képzőművészet összehasonlító tanulmányozásának kérdéséhez. Ford.: György Péter. *Folcloristica*, 4-5. (1980) 347-385.

Dobos Ilona

1981 *Gyémántkígyó. Ordódy József és Kovács Károly meséi.* Budapest

Domanovszky György

1981 *A magyar nép díszítőművészete I-II.* Budapest

Dömötör Sándor

1983 *Hevestől Baranyáig. Helytörténeti képek Berze Nagy János életéből.* Pécs

Erdélyi János

1864 *Ajánlás-a Pap Gyula: Palóc népköltemények c. művének előfizetési felhívásán.* Röplap.

1864. November 22-én, Sárospatak.

Közli: T. Erdélyi Ilona. In: Erdélyi János: *Nyelvészeti és népköltészeti, népzenei írások.* Budapest, 1991. 272., 365.

Görög Veronika (szerk.)

1985 *Berki János mesél cigány és magyar nyelven.* Ciganisztikai tanulmányok 3. Budapest

1992 *Szalonnafa. Varsányi népmesék.* Budapest

Halász Ignác

é.n. *Gyermekmesék Grimm testvérek után.* Eggenberger, Budapest (1878)

é.n. *Gyermekmesék Grimm testvérek után.* Eggenberger, Budapest (1899)

Istvánffy Gyula

1886 Két borsodi népmese. *Borsod megyei Lapok*, 1886. 10. 26., 29.

1890/a Egy török és egy palóc népmese rokonsága. *Ethnographia*, I. 223-226.

1890/b *Palóc mesék a fonóból.* Liptó-Szent-Miklós

1891 A sárkányölő királyfi. *Eger*, 1891. január 20.

1963 *Palóc népköltési gyűjtemény*. Miskolc

Katona Lajos

1890 *Megjegyzések a török-palóc párhuzamhoz. Ethnographia, I. 227-231., 364-371*

1903 Válasz Pintér Sándor úr nyílt levelére. *Ethnographia, XIV. 200-203.*

Kálmány Lajos

1914 *Ipolyi Arnold népmesegyűjteménye*. MNGy XIII. Budapest

Komoróczy Miklós

1903 Gömör-Kishont vármegye népe. In: *Gömör-Kishont vármegye*. Szerk.: Borovszky Samu. Budapest. 162-204.

Kovács Ágnes

1956 *Népmesegyűjtés*. Budapest

1980 Nógrádsipeki mesemondók. In: *Nógrádsipek. Tanulmányok egy észak-magyarországi falu mai folklórjáról*. Szerk.: Szemerényi Ágnes. Budapest. 33-73.

Küllös Imola

1988 Sisa Pista, a börzsönyi betyár (1848-1911).

In: Küllös: *Betyárok könyve*. Budapest, 1988. 175-184.

B. Kovács István

1980 „Úgy folyik belőlük a vér, mint a Rima dereka...” Az ún. „kozmosz küzdelem” a gömői hőmesékben. *Hét, XXV. 12. 22.*

1981 Adalék a gömői magyarság mesekincsének ismeretéhez. *Új Mindenes Gyűjtemény, I. 140-169.*

1984 Mesehagyomány és hagyományozódás Gömörben. Egy baracai példa. *Forrás, XVI. 6. 51-58.*

1990 *Malac Julcsa. Gömői népmesék*. Pozsony

1994 *Baracai népköltészet*. ÚMNGy XXV. Budapest

Lajos Árpád

1974 *Este a fonóban. Borsodi népszokások*. Budapest

Loschdorfer Anna

1937 Dalbetétes mesék. *Ethnographia, XLVIII. 346-361.*

Magyar Népmesekatalógus

1987-90 *MNK 1-9. kötet*. Szerk.: Kovács Ágnes. Budapest

Magyar Zoltán

2004 *A herencsényi mesemondó*. Budapest

Malonyay Dezső (szerk.)

1922 *A magyar nép művészete V. A palócok művészete*. Budapest

Manga János

1968 *Ünnepek, szokások az Ipoly mentén*. Budapest

1979 *Palócföld*. Budapest

Merényi László

1862 *Sajóvölgyi eredeti népmesék I-II*. Pest

Nagy Zoltán

1987/a *Póruházi szerelmesek. Tréfás palóc mesék*. Salgótarján

1987/b *A megpatkolt boszorkány. Összeállítás a Felföld népmeséiből*. Budapest

1990 *Ikertündérek. Zagyvarónai népmesék*. Budapest

1994 *Az elvarázsolt királyfi*. Salgótarján

1995 *Az aranyhajú lány*. Salgótarján

2010 *Fanyűvő Jankó. Palócföld meséi és mondái*. Budapest

Örsi Julianna

1989 Házassági kapcsolatrendszer a palócoknál. In: *Palócok II*. Szerk.: Bakó Ferenc. Eger. 417-467.

Paládi-Kovács Attila

1982 *Barkóság és népe*. Miskolc

Palócok

1989 **Palócok IV. Rítus és folklór. Szerk.: Bakó Ferenc. Eger**

Pap Gyula

1865 *Palóc népköltemények. Sárospatak*

189? *A csillagszemű juhász. Szép rigmusokban elmeséli Pap Gyula. Budapest*

Pintér Sándor

1891 *A népmesékről. XIII eredeti palócmesével. Losonc*

1903 Nyílt levél Katona Lajos úrhoz. *Ethnographia*, XIV. 197-200.

1905 Mesé ja tyityok tartáo gyerékreö. *Ethnographia*, XVI. 103-110.

Sárkány Mihály

1971 Népmesekincsünk összetételéről.

Népi kultúra – Népi társadalom, V-VI. Budapest. 159-170.

Solymossy Sándor

1913 Idegen mesék meghonosodása. *Ethnographia*, XIV. 1-8.

Szemerkenyi Ágnes (szerk.)

1980 *Nógrádsípek. Tanulmányok egy észak-magyarországi falu mai folklórájáról. Budapest*

Új Mindenes Gyűjtemény

1987 Népmesék. In: *Új Mindenes Gyűjtemény 7. „Kurtaszoknyás hatfalu”*. Dolgozatok Kéménd község néprajzából. Összeállította:Liszka József. Bratislava – Budapest. 204-208.

Ujváry Zoltán

1962 *Ungarische Angaben über Jánošík, den Volkshelden der Slowaken. In: Publicationes Instituti Philologiae Slavicae Debreciensis 24. Debrecen. 257-268.*

1975/a A rajtakapott hűtlen asszonyról szóló dalbetétes mese egy variánsa. *Múzeumi Kurír*, 18. 61-64.

1975/b Mondák Mátyás királyról. In: *Varia folcloristica. Írások a néphagyomány köréből. Debrecen. 168-186.*

1986 *Fejezetek Gömör folklórához. Gömör néprajza V. Debrecen*

1988 *Adomák Gömörből. Gömör néprajza XIII. Debrecen*

Vécsey Aurél

2009 Egy megbecsülésben elhunyt betyár – Sisa Pista.

In: *Betyárvilág Magyarországon. Vagabund, Budapest, 2009. 160-164.*

Villányi Péter

1989 *Tündérmesék a zabari néphagyományban. Gömör néprajza XX. Debrecen*

1992 *Zabari mesék és mondák. Gömör néprajza XXXIV. Debrecen*

Voigt Vilmos

1979 Mese. In: *A magyar folklór. Szerk.: Ortutay Gyula. Budapest. 205-257.*

- 1 Kósa – Filep 1975. 156-158.
- 2 Jerney János 1855-ben még csak 48 falut említ, Pintér Sándor 1880-ban 150-et, anélkül, hogy megmondaná, mi alapján tartja azokat palócnak. (Manga 1979. 10-11 és 14-16.). A palóc monográfia három nagy terület 13 körülhatárolható palóc csoportját nevezi meg és ábrázolja térképen. (Palócok IV. 1989. 876-878.)
- 3 Példaként említjük, később részletesen szólunk róla, hogy a legteljesebb és legértékesebb palóc népmesegyűjtemény gyűjtője, Berze Nagy ifjúkori felfogásában a Palócföld igen nagy terület, amelyen a magyarság egyik legnagyobb etnikai csoportja él. Különbséget tesz hegyi és síkvidéki palóc között. Ez, és a nyelvjárási jellegzetességek alapján nevezhető a MNGy IX. kötete palóc gyűjteménynek.
- 4 Komoróczy 1903. 198.
- 5 Manga 1968.
- 6 Manga 1979.
- 7 Paládi-Kovács 1982.
- 8 Paládi-Kovács 1982. 158.
- 9 Paládi-Kovács 1982. 153.
- 10 Palócok IV. 1989.
- 11 Kálmány 1914.
- 12 Merényi 1862.
- 13 Banó 1988. 9-10.
- 14 Arany 1968.
- 15 Banó 1988. 11.
- 16 Pap 1865.
- 17 Istvánffy 1886, 1890/b, 1891.
- 18 Pintér 1891, 1905.
- 19 Berze Nagy – Katona 1907.
- 20 Erdélyi 1864.
- 21 Katona 1903.
- 22 Istvánffy 1890/b.
- 23 Istvánffy 1963.
- 24 Istvánffy 1890/a.
- 25 Katona 1890.
- 26 Berze Nagy – Katona 1907. XV-XVIII. és Dömötör 1983. 22-25.
- 27 Berze Nagy 1960.
- 28 Loschdorfer 1937.
- 29 Lajos 1974.
- 30 Dobos Ilona gyűjtései az Ethnológiai Adattárban: EA 6828 Ordódy József meséi I. Érsekvadkert (Nógrád megye), 1961, EA 6995 Mesegyűjtés II. uo., 1961, EA 7116 Ordódy József meséi II. uo., 1961, EA 7191 Népmese, uo., 1961, EA 7192 Népmesék, uo., 1961.
- 31 Dobos 1981.
- 32 EA 6358 Vegyes néprajzi gyűjtés, főleg mese, monda stb. Kishartyán (Nógrád megye), 1951.
- 33 EA 2742/11-16, 18-20, 22, 29. Mesék, mesetörödékek. Etes, Kishartyán (Nógrád megye), 1951 és EA 2744 Munkásfolklór (tánc, mese, hiedelem, szokás stb.). Kishartyán (Nógrád megye), 1951.
- 34 EA 295 Kalmus királyfi meséje. Nógrádszakál. é.n.
- 35 EA 4483 Népmesék. Nógrádsipek, Nógrádmegyér, Kishartyán, Parádhuta, 1955.
- 36 *Nógrádsipek. Tanulmányok egy észak-magyarországi falu mai folklórjáról.* Szerk.: Szemerkenyi Ágnes. Bp. 1980.
- 37 Nagy 1987/a, 1987/b, 1990, 1994, 1995, 2010.
- 38 Villányi 1989. Lásd még: Villányi 1992.
- 39 Magyar 2004. Teri néniről portréfilm is készült: Tari János–Magyar Zoltán: A herencsényi mesemondó (Élő népi értékek – mesemondók 1.) 2004 (30') Duna Televízió.
- 40 B. Kovács 1980, 1981, 1984, 1987, 1990, 1994.
- 41 Ujváry 1975/a
- 42 Ujváry 1975/b, 1986, 1988.
- 43 Villányi 1989.
- 44 Dömötör 1983. 192-212.
- 45 Szemerkenyi 1980. 671-672.
- 46 Villányi 1989. 29-40.
- 47 Ez a kép egyezik a katolikusok és reformátusok írni-olvasni tudásának arányairól kialakult általános képpel.

- 48 Villányi 1989. 31.
- 49 Villányi 1989. 32.
- 50 Kovács Á. 1980. 61-62.
- 51 Vö. Kovács Á. 1980. 61. Továbbá: Villányi 1989. 23. (*"De hát azt ügye hát élvezte, azt olvasta. Hát még az én koromba, hát még én gyerek vótam: a Sobri regént, a Rinaldót, a Rózsa Sándort!"*). Lásd még: Bakó 1987. 35.
- 52 Kovács Á. 1980. 35.
- 53 Gvadányi József: *A' mostan folyó Ország Gyűlésnek satyricó criticé való leírása a' mellyet Egy Isten mezején lakó Palócznak szinlése alatt irta azon buzgó szívvel biró Hazafi, a' kinek pennájából folyt ki a' Falusi Nótáriusnak Budára Való Utazása, ezen Munkáját-is négy sorú Versekben Hazájának éleibe terjesztette 1790. Esztendőben, Bak Havának 25. Napján Lipsiában.*
- 54 Gaal György: *A' tudós palótz avagy Furkáts Tamásnak Mónosbélbe lakó sógorurához irtt levelei. Buda, Pest. 1803-1804.*
- 55 Dömötör 1983. 89-91.
- 56 *Zeitschrift des Vereins für Volkskunde.* (Berlin) 1908. XVIII. 228-230.
- 57 E. Róna-Sklarek: *Einige Grimmische Marchen in ungarischen Volkskunde.* Budapest, 1912. 16.
- 58 Halász é.n. (1899)
- 59 Solymossy 1913. 1-8.
- 60 Halász é.n. (1878)
- 61 Voigt 1979. 227.
- 62 Lásd Villányi (1989. 17.) zabari tapasztalatait.
- 63 Villányi 1989. 17-27.
- 64 Vö. Görög 1985. 12.
- 65 Lajos 1974. 149-152.
- 66 Lajos 1974. 170., 323-369.
- 67 A mesemondáshoz megfelelő körülmények kellettek: *„Kovács Béla szerint a mesélésre akkor volt mód, 'ha otthon van mindenki, vagy nincsenek itt emberek. Mer oszt van úgy, hogy elmennek, oszt akkor danolva gyönnnek haza. Akkor oszt má nem lehet'.”* (Villányi 1989. 26.)
- 68 Görög 1985. 12.
- 69 Bogatirjov 1960.
- 70 Bogatirjov 1960. 105.
- 71 Domanovszky 1981. I. 235.
- 72 Malonyay 1922. 263-265.
- 73 Domanovszky 1981. I. 235., 1981. II. 77., 82-83., 85.
- 74 Malonyay 1922. 264.
- 75 Istvánffy 1963.
- 76 Ujváry 1962, 1986.
- 77 1980-ban 16 ezer cigány élt a megyében, ez akkor a megye lakosságának 6,5 %-a volt. Zömük (kb. 40 %) a tarjáni szénmedence területén élt. A nagyobb településeken sokszor a lakosság több mint 10 %-a cigány. (Görög 1985. 10.)
- 78 Görög 1985. Lásd még: Görög 1992.
- 79 Görög 1985. 14.
- 80 Görög 1985. 18.
- 81 Erről lásd még Villányi 1989. 25-26.
- 82 B. Kovács 1981.
- 83 A témáról lásd: Örsi 1989. 465.
- 84 E kérdés vizsgálatához át kellene tekinteni a palóc kirajzás által érintett alföldi területek publikált és kéziratosa meseanyagát.
- 85 Berze Nagy – Katona 1907. VII.
- 86 Kovács Á. 1980. 62-63.
- 87 Pap 1865, Istvánffy 1890/b és 1963, Pintér 1891, Berze Nagy-Katona 1907, Berze Nagy 1960, Lajos 1974, Szemerkenyi 1980, Nagy 1987/a, Villányi 1989.
- 88 Pap 1865.
- 89 Villányi 1989.
- 90 Sárkány 1971. 159-170.
- 91 Villányi 1989. 11-12.
- 92 Nagy 1987/a.
- 93 Lásd 53. jegyzet.
- 94 Lásd 54. jegyzet.
- 95 Voigt 1979. 227.
- 96 Istvánffy 1963. 237-242., 244-250.
- 97 Berze Nagy - Katona 1907. 301-305., 350-355.
- 98 Villányi 1989. 66-71., 144-147

99 Villányi 1989. 157

100 Kovács Á. 1980. 36.

101 Küllös (1988) tanulmányában 1848-at és 1911-et jelöli meg születése és halálának évének. A Wikipédia *Sisa Pista* címszava a következőket írja: „*Sisa Pista keresztelési bejegyzése sajnos nem áll rendelkezésre, mivel a nagylóci római katolikus plébánia anyakönyveit 1944-ben az ott elszállásolt orosz katonák elégették, az 1827-től vezetett másodpéldányok pedig hiányoznak a Nógrád Megyei és az esztergomi Prímási Levéltárakból. A periratai születési helyként Zsunypusztát jelölik meg. Az érsekvadkerti polgári házassági anyakönyvben az 1901. évben 15-ös folyószám alatt szerepel Benkó István és Kürtössy Mária Anna házasságkötési bejegyzése. A felvett adatok szerint Sisa Pista születésének helye Bátka-Diópuszta, lakóhelye Drégelypalánk, születésének dátuma pedig 1846. augusztus 9. Bátka-Diópuszta közigazgatásilag Rimóchoz tartozott, azonban a rimóci római katolikus anyakönyvben az adott időszakban nem szerepel ilyen nevű gyermek a kereszteltek lajstromában. Lehetséges, hogy csak a keresztelés történt Nagylócon.*” (http://hu.wikipedia.org/wiki/Sisa_Pista).

Halálának dátumaként pedig 1910. november 15-ét jelöli meg. A halál időpontjának kérdését megnyugtatóan eldönti, hogy a bernecebaráti temetőben ma is álló sírkövén halálának évét jól olvashatóan 1911.

102 Vécsey 2009. 160-164.

103 Végh József: *Szokolyi Alajos*. www.retsag.net/tortenet/hc070425.htm

104 Magyar 2004. 176-185.

105 Magyar 2004. 177. www.nepmese.hu/mesetar/Mes%C3%A9k/Sisa-Pista-barlangja/details

106 Berze Nagy - Katona 1907. VII.

107 Berze Nagy - Katona 1907.

DOBROSI ANDREA

Szonett egy pohár vízhez

Te vagy, ki boldoggá lopod szívem,
ki körbefonsz a hőséget fed(d)ni,
nincs nélküled nyár, mindben ezernyi
vágyat ölelsz át hűsre szelíden.

Nézni hagysz, csendbe ámulni tanítasz,
ha épp zord hegyek merednek, mi az,
a sóhaj a forrás nekünk, vigasz,
öröm, hogy létezel, s megírna Keats.

tükrödön ég leng, rajtad inog szám,
leved bevonz – de vonz –ér napmeleg,
nedved esdem, s ajkamba szipogsz ám.

Érzem cseppjeid, s tudom, kellenek,
gyere, kerülj mindenestül hozzám,
veszettül kívánlak, szánj! Engeded?

PRIBOJSZKY MÁTYÁS

Kultúrreform

A miniszter újabb fejfájás-csillapítót vett be, és ismételten elátkozta a pillanatot, amikor elvállalta a kultusztárca vezetését, éppen azt, amihez a legcsekélyebb érzéke volt. Soha, semmilyen formában nem volt köze a kultúrpolitikához, sem hivatalosan, sem a magánéletben. Fiatal korában, diákként azért szakított élete első szerelmével, mert a lány folyton érthetetlen, modern verseket duruzsolt a fülébe, még csókolózás közben is azt akarta, hogy inkább hallgassa meg frissen tanult versét, amivel egy szavalóversenyre készült. Mondjon véleményt róla! Ekkor szó nélkül faképnél hagyta a lányt, az hiába futott utána sírva, többé nem állt vele szóba. Énektanárának kérését is határozottan megtagadta, hiába fenyegette buktatással, amikor arra próbálta rábeszélni, hogy lépjen be az iskolai énekkarba. Inkább a hegymászó szakkört választotta. Az új kormány alakulásánál minden előzetes egyeztetés nélkül, a miniszterelnök csak úgy, félvállról, előzetes egyeztetés nélkül bejelentette, hogy őt szánja a kultusztárca élére. Tiltakozni próbált, de a miniszterelnök azt válaszolta, ha nem vállalja, megy Ugandába nagykövetnek. A miniszter erre gyáván megalkudott önmagával, no meg neje, Rozália is győzködte, vállalja el, majd lesz valahogy, ott lesznek a beosztottai, mégis kényelmesebb életük lesz itt a magyar fővárosban, mint egy eldugott, forró, afrikai nyomorgó világban, ahol semmi kultúra, még egy rendes pletykapartit se lehet összehívni. Mit tehetett hát, beleegyezett, s próbált úgy tenni, mintha értene hozzá, mintha érdekelné. Az államtitkárok szabad kezet kaptak, s csak negyedévenként kellett beszámolniuk utólag, mit tettek. Egész kellemesen teltek a napjai, reggel bevitte a szolgálati autó a hivatalba, ott kedvére szunyókált, s unaloműzőnek időnként nagy vidéki ellenőrző utakra ment, mert szeretett autózni. A határon túli magyarokhoz soha nem ment, mert tapasztalatból tudta: mindig kellemetlen kérdésekkel hozakodnak elő az ottaniak.

Eddig nem is volt semmi probléma, sőt a felesége nem kis bosszúságára, még fel is szedett vagy 15 kg. többletsúlyt, holott orvosbarátai éppenséggel fogyásra biztatták, folyton ingadozó magas vérnyomása miatt.

Mostani rendkívüli ingerültségét a ma reggeli tájékoztató megbeszélésen a miniszterelnök váratlan, éles támadása váltotta ki. Az utóbbi hetekben nap, mint nap folyton pirongatta, miért nem hozakodik elő új, sőt izgalmas törvényjavaslatokkal. Felháborodottan vitatkozott: Nem volt elég az iskolareform? - Végre csökkenni látszanak tiltakozások, egyre kevesebb a tüntetés, a pedagógusok belerázódtak az új rendbe, lassan megszokják, s ahhoz formálják a napi életüket. Minek újra felzaklatni a társadalmat? Megint kezdődnek majd a tüntetések, zúgolódások! Kell az nekünk? Mi szükség van rá?

- Hadd zúgolódjanak, hadd tüntessenek! Majd megunják, és szépen hazamennek! - legyintett mosolyogva a miniszterelnök - Legalább addig se foglalkoznak a valódi problémákkal, az én cégeimmel, el lesznek foglalva a saját gondolataikkal. A választóknak érezniük kell, hogy a kormány a helyén van, bátran cselekszik, kökemény kézzel, igazságosan kormányoz, teszi a dolgát. Új, s egyre újabb törvénytervezetekre a van szükség, akár hetenként. Folyamatosan mozgásban kell tartani a társadalmat. Nem szabad időt hagyni a gondolkozásra. Bezzeg az ellenzéknek vannak ötletei! Jószerével naponta hozakodnak elő jobbnál - jobb javaslatokkal. Vegye át tőlük, ami használható, adjon nekik új formát, fogalmazzassa át és terjessze be! Egy hetet kap új törvényjavaslat benyújtására!

- Egy hét kevés. Tanulmányoznom kell a jelenlegi állapotokat!

- Rendben van, legyen tíz nap! - enyhült a miniszterelnök. - Egy órával sem több!

A tíz nap holnapután telik le, s a miniszternek semmi ötlete nem volt. Keze a csengőre tévedt, mire belépett Jolán, a titkárnő.

- Kerítse elő Hárosy szakállamtitkárt. Gyorsan!

- Igenis, azonnal intézkedem!

Megérkezett az államtitkár, hóna alatt koszlott, elmaradhatatlan vaskos dossziéját szorongatta. Ez a dosszié

mindig vele volt, noha senki sem sejtette, mit tart benne, a saját titkárnöje, de még a felesége se tudta. Olyan volt ez a dosszié Hárosynak, mint valamiféle személyi ismertető jel. Aki nem ismerte őt név szerint, vagy nem jutott eszébe a neve, elég volt annyit mondania:

- A dossziés embert keresem!

- Parancsoljon, miniszter úr! - hajlongott az államtitkár, rosszat sejtve.

- Mi újság, Hárosy?

- Semmi rendkívülről nem tudok beszámolni, A dolgok rendben mennek. A statisztikák folyamatos fejlődést mutatnak, a diákszínjátszó csoportok száma napról-napra növekszik. Minden hét végén rendeznek valahol versmondó, népdaléneklési versenyt helyi, és körzeti szinten egyaránt. Különösen a kórusmozgalom növekszik erőteljesen.

- Számokat! - a miniszter agyában felvillant egy gondolat szikrája.

Az államtitkár kinyitotta híres dossziéját, onnan olvasta:

- Nos, mintegy 1200 - 1250 énekkar működik jelenleg az országban, de ebben nincsenek benne az iskolai gyermekkórusok, s a falusi népdalkörök, a kórusművészet terén élen állunk az Unióban.

- Nem sok ennyi énekkar? Hiszen mindössze 19 megye van! Számoljon! Indokolatlanul sok!

- Lehetséges, talán igaza van, miniszter úr, de vannak városok, ahol több énekkar is működik egymástól függetlenül.

- Minek ennyi kórus?

Az államtitkár egy pillanatig zavarba jött, a miniszter arca viszont kezdett felderülni, mert hirtelen rájött, miről fog új törvényjavaslatot íratni. Végre egy használható ötlet! - örvendezett magában.

- Legalábbis nem káros. Az emberek szeretnek közösségekben lenni. Barátságok születnek, figyelnek egymásra. Hetenként egy-két este próbálnak.

- Olyan sűrűn? - hökkent meg a miniszter.

Az államtitkár kissé csodálkozva meredt a miniszterére - akiről ugyan köztudott volt, hogy nagyon műveletlen, no, de hogy ennyire! Ezt még ő sem gondolta volna, pedig naponta találkozott vele.

- Természetesen, néha még ez is kevés.

- És mondja, a próbán folyamatosan énekelnek?

- Nem lehet előre kiszámítani, attól függ, melyik szólam hogyan következik, ezt a mű jellege dönti el.

- S amikor ráérnek, folyik a pusmogás, politizálnak, szidják a kormányt. Így van?

- Nincs azoknak erre idejük, mert figyelniük kell a karnagyra, mikor int be.

- S mindig beint?

- Az a kottától függ!

- Akkor olyanokat kell énekelni, hogy sokszor beintsen.

Az államtitkár kínosan nevetett:

- Olyan mű nem létezik, miniszter úr. Sehol a világon.

- Ha nincs, hát készítsenek. Mire valók a zeneszerzők? Adja ki rendeletben! Vagy várjon, hadd gondolkozzam, találunk jobb megoldást is. Még ma este kidolgozom. Holnap reggel jelentkezhetsz az anyagért. Egyelőre végeztünk, köszönöm. Elmehet!

Az államtitkár fejcsóválva, gondterhelt arccal kivonult az irodából. A miniszter utána kiáltott:

- Küldessen be egy kávé!

A titkárnö pillanatok múlva hozta a kávé.

A miniszter sok cukrot kanalazott bele, majd egyszerre felhörpintette az egésztestet, aztán tarkóra kulcsolt kézzel elégedetten hátra dőlt a fotelben.

- Igen, itt rejlik a megoldás, milyen egyszerű! Túl sok a kórus, túl sokat próbálnak, ezért heti több alkalommal feleslegesen pazarolják a fűtést, a villanyt, vagyis az energiát. Bőven elegendő lesz hetenként egy próba. Így kevesebbet kell takarítani, kevesebb vegyszer fogy el a takarításra. Lám, környezetvédelem! Gyúlt ki agyában a szó. S persze, energiatakarékosság! Kevesebb takarítás, kevesebb takarító. Létszámleépítés, vagyis költséghatékonyság. Nem kell annyi őrző személyzet a próbahelyiséghez. Biztonságnövelés! Ez már négy szempont! - gondolta egyre lelkesebben. Jó szövegezéssel össze kell húzni a négyet: Hát persze! Hiszen egyszerű: a karnagnál kell kezdeni, náluk kell előírni a megszorítást. Minden karnagy csak megszabott ideig vezényelhet. Havonta kell lebontani, megállapítani az okvetlenül szükséges vezénylési időt, meg kell

állapítani a még éppen feltétlenül elégséges teljesítménykorlátot, ami ezen túl elkerülhetetlen, - a szereplések számának függvényében - a karnagy pályázaton kérhet többletidőt a fenntartótól, de azért már neki kell fizetnie, esetenként 300 Ft - karnagyi pótlékot! Majd meggondolják, mennyit kalimpáljanak!

Este, otthon Rozália asszony csodálkozva látta, hogy szorgalmas párja kivételesen nem a tévé elé vágja le magát, hanem bezárkózik a dolgozószobájába, s csak tíz óra után bújt elő elcsigázva, dúlt arccal, kócos hajjal, fáradtan.

- Dolgoztál, szívem? - kérdezte gyöngéden, de bár ne tette volna. - Kérsz valamit? Esetleg valamit kívánsz inni? Konyakot, sört? A férj sötéten nézett vissza, s röviden csak annyit mondott:

- Semmit! Hát persze, hogy dolgoztam! Olyan furcsa ez? Nem véletlenül vagyok kultuszminiszter! Mit gondolsz? Mit képzelsz, kivel beszélsz? A kertész bácsival?

Rozália megszeppenve elsündörgött a fürdőszoba felé. Tudta, ilyenkor tanácsosabb messze elkerülni a férjét. Ha azt hiszi, hogy dolgozik, rögtön félistennek képzelet magát. Még jó, hogy ilyen pillanatok ritkán vannak, különösen amióta miniszter lett szegény.

Másnap délelőtt tíz órakor megjelent Hárosy, hóna alatt az elmaradhatatlan titokzatos dossziéjával.

- Parancsoljon, miniszter úr, ahogy tegnap parancsolni tetszett, itt vagyok. Korábban nem mertem zavarni, tudom magamról, nehezen indul a reggel.

- Rendben van, ezt nézze át, s állítson rá mindenkit, akit lehet, holnapután délelőttre készítsenek ebből elfogadható küllemű törvényjavaslatot, s egy futár vigye el a Parlamentbe, adják be a Házbizottsághoz. Előtte küldesse be hozzám aláírásra. Most elmehet, de ha átnézte, jöjjön vissza és mondja el, mit szól a javaslataimhoz? Ne fogja vissza magát. Természetesen, alapvető változtatást nem engedélyezek az anyagban. A karnagyi teljesítmény okvetlenül maradjon benne! Egyelőre végeztünk. Ne feledje, fél óra múlva várom a véleményét!

- Értettem, miniszter úr. Fél óra múltán itt leszek, addig tanulmányozom a témát. Miért ilyen sürgős, ha szabad kérdeznem?

- Nem szabad kérdeznie! - felelte zordonan a miniszter. - Tegye, amit mondtam! A miniszterelnök sürgeti, nem én. Folyton rágja a fületem, hogy kezdeményezzünk valami újat. Hát ez olyan új lesz, amelyet még nem látott a világ, még az egészségügyiek is megirigyelhetnék. Tessék, egyelőre ennyit mondhatok, ez olyan új lesz, amilyen még nem volt. A többit elolvashatja az anyagból.

Fél óra elteltével Hárosy bejelentkezett. Arca gyanúsan sápadt volt.

- Elolvastam, miniszter úr! Ha szabad őszintének lennem, ha ezt kiadjuk, a közvélemény ellenünk fordul, jobban, mint az iskolareform idején. Nemzetközi botrányt okozhat.

- Majd a miniszterelnök eldönti, mi legyen a sorsa a javaslatnak. Mit is mondott, hány felnőtt énekkart tartanak nyilván?

- Több, mint ezer vegyes kar működik az országban.

- Az rengeteg! S kitől kapnak pénzt a működésükhöz?

- Részben tagdíjat szednek a kórustagoktól, másrészt egy-egy fellépésüket díjazza, bár igen szerény mértékben. S természetesen, a helyi önkormányzat is segíti a munkájukat.

- Vagyis állami pénzből danolásznak! S csodálkoznak, ha szűkös a költségvetés? Legyen elég megyéenként 22 vegyes kórus! Vegye be ezt is a javaslatba. Jó, hogy szóba hozta.

- Miniszter úr! Ha ezt megszavazza az országgyűlés, legértékesebb kulturális értékeink egyikének halálát szavazzák meg! Én az ön helyében ezt nem terjeszteném a miniszterelnök úr elé, mert, ahogy ismerjük, képes elfogadtatni.

- De ön nincs az én helyemben! Kész! Döntöttem, dolgozzák ki és hozzák be aláírásra. Tíz órát kapnak rá. Megszavaztatás előtt természetesen oktassák ki a megfelelő médiát, hogy készítsék fel a közvéleményt a törvény kedvező fogadtatására. Utána írasson számunkra kedvező hatástanulmányt... szóval a szokásos. Minden világos?

- Minden világos. Miniszter úr, kérem, szíveskedjék elfogadni a lemondásomat. Parancsoljon, a lemondó nyilatkozatom. Miután elolvastam az anyagot, azonnal megírtam.

- Megörült, Hárosy?! Most akar lemondani, amikor végre egy igazán izgalmas ötlettel sikerül előállnunk? A miniszterelnök úr el lesz ragadtatva, mi több, jelentős jutalomban részesülünk, ezt előre garantálhatom. Az egészségügyieket megeszi a penész az irigységtől. A törvényjavaslat címe legyen: *Kultúrreform*

BEMUTATJUK

Pálmai István

filmes, néprajzi gyűjtő

Megérkezésünkkor a dolgozószobába vezet István, ahol munkára készen fekszenek a gitárok az ágyon, fotelben, a zongora is hangokat előcsaló kezekre vár, a dobfelszerelés most csendes, hiszen másról, a filmekről lesz szó elsősorban. Ám a zene is meghatározó az egész család életében, István zenél és zenét tanít, együttest vezet, Krisztián fia pedig elismert és sokat foglalkoztatott zeneszerző-zenetanár.

István emlékei szerint már ötéves korában a szomszédoknak és a szüleinek tartott diavetítést Drégelypalánkon kis gépével, ami a mai napig megmaradt épen, egészségesen, működőképesen. A belépődíj egy forint volt, s szívesen jöttek az élményre vágyó emberek. Innen, ettől a kis diavetítőtől jutott el aztán a videokameráig, és a filmezésig. Érdekesség a mai kor fiataljainak, hogy anno még nem számítógépes vágóprogramot használtak, hanem ahogy mutatja a „vágólécét” István, kézzel vágták, ragasztották a filmeket vetítés előtt. Ez természetes, hiszen a digitális technika csak nem olyan régen terjedt el, és lett megfizethető módszer az amatőr-filmesek körében. Főleg a számítástechnika elterjedése hozott áttörést aztán ezen a téren. A filmtekercsekkel még Vácra kellett járni előhivatni, aztán jöhetett a kellemesebb otthoni munka. Ma több mint négyszáz kazettán kétezren felüli filmfelvétellel büszkélkedhet a Pálmai család, amiben vegyesen vannak falunapi fellépésekről készített filmek, de vannak népszokásokról, néphagyományról, népzeneről készített felvételek is szép számmal. A filmezésük területe a történelmi Nógrád-, és Hont megye területe, a magyarok és szlovákok lakta területek.

-Az emberek manapság úgy vannak, hogy ami aznap nem kell, azt ki kell dobni. . . . –bírálja a mai kort, és ez neki nem igazán tetszik. Nem szereti a sterilitást, az élére állított dolgokat, mert a belakott és a használható dolgokat becsüli inkább.

A hetvenes évek elején Budapesten tag az Illés klubban, ekkor inkább csak zenét hallgat és szórakozik, hiszen fiatal ember. Nagyorosziban a Sinus nevű együtteshez csatlakozik, szinte minden Illés dalt tudott,

játszott, amitől az együttes tagjainak „leesik az álla”. Nyolc éves zenekapcsolat lesz belőle. Orosziban is tele volt ekkor a presszó, jól szórakoznak, készülnek az életre. A hetvenes évek közepétől, amikor már majd minden háztartásban „lett” egy tévé, kevesebbet jártak el a fiatalok bálba, épp ezért lakodalmakban is fellépett az együttese, megfizették a jó zenét és a jó zenészt. Barátaival, majd családjával sokat kirándul a Tátrába, és Magyarországon is, ekkor kezd el fotózni és filmezni. A kertészkedés mellett először csak családi felvételek készülnek, majd érdeklődése a 2000-es évek közepétől a színpadi produkciók filmezése mellett a népzene, a néphagyomány felé fordul, és filmes gyűjtésének főleg ez a témája. 2005-ben filmezett először ezen elvek mentén Bánkon a nemzetiségi napon, majd sorra jöttek a fesztiválok, falunapok. Dicséri, és szeretné megmutatni a Lakota Mariska néniről Ipolykéren készített filmjét, mert fontos dolgokról mesélt neki az idős asszony. Pontos, precíz kimutatást készít minden egyes kazettáról, filmfelvételtől, mert egyébként kezelhetetlen lenne az anyag. Rögtön találunk egy közös eseményt a kezdetekből: 2005 december 5-én én is és ő is ott voltunk Verőcén a Wass Albert szobor avatásán, ahol a hatalmas eső miatt csak hangfelvételt tudott készíteni, ám gondolom, neki is élete egyik meghatározó élménye volt az ünnepség. Más felvételeken a Mikolai Betlehemes szereplőit említi, sokat járt velük filmezni, s ahogy nekünk, neki is nagy élményt jelentett. Berecz András mesemondónak 2007-ben ígérte meg, hogy nem teszi közzé a róla készített felvételt, mert nem tetszett a művésznek, azóta tartja fogadalmát. Bajta, Helemba, Szente, Hrusov-Magasmajtény, Vámosmikola, Inám, Ipolyvarbó, Nagycsalomja, Ipolybalog és sok más település neve kavarog, amikben járt, filmezett. Dicséri Krisztián fiát, aki néhány hét alatt betanította az Őseink útján című zenés darabját a fellépőknek, amit Hommer László jegyez, mint szövegíró. Szívfájdalma Pálmai Istvánnak, hogy a magyar televízió, a magyar rádió nem sugároz magyar népzene. Igazi magyar népzene, nem műdalokat, „cigányzenét”. Régebben állandó programja volt, hogy megnézte, hallgatta a népzenei műsorokat, amik mára –sajnálattá- eltűntek. Nem bántani akarja a futó műsorokat, de tudja, hogy az alapműveltséghez ez is hozzátartozna.

Elmondja, hogy felvételeit felajánlotta a Nógrád Megyei Közgyűlés elnökének is megvásárlásra, hiszen egy ekkora hatalmas munka nem maradhatna anyagi támogatás, anyagi ellenszolgáltatás nélkül. Ezzel az anyaggal Nógrád megye legnagyobb néprajzi-népzenei videofelvétel gyűjteménye kerülhetne a Megye lakóinak kezébe, válhatna közkinccsé! Ám kérése, javaslata elutasítást kapott, így fiaival –Krisztián a netes guru, aki felteszi a netre a filmeket, Levente pedig a vágója a filmeknek- elkezdte ingyenesen (!!!!) megosztani a birtokukban lévő hatalmas kincseket azokkal, akiket érdekel ez a kultúra!

Erre a feladatra hoztak létre (és ellensúlyozni az aránytalanságokat a médiákban) egy FolkTv (így kell beírni a keresőbe) nevű „csoportot” a Facebook-on, ahová a videók felkerülnek, és a YouTube-n keresztül teljesen ingyen letölthetőek. (Említi Zagyai Lajost és Oldboy-t, akik ugyanilyen munkát végeznek a neten, ajánlom a figyelmükbe őket.) A FolkTv logóján saját kutyájuk képe szerepel, Bundás, épp ezért tréfásan „bundástévé”-nek titulálja azt. Bundás egyébként egy jól nevelt kutya, rasztafrizurája ellenére józanul, hősiesen és hűen őrzi a drégelypalánki portát, otthonukat. Akik veszik a fáradságot, és megnézik, vagy letöltik ezeket a filmeket, a Pálmai családtól kap egy hatalmas ajándékot. Ám István szereti a videózást és szereti a népi kultúrát, épp ezért és felfogása szerint ő is ajándékot kap másoktól, amikor ilyen értékeket szemlélhet, nézhet, hallgathat, filmezhet. Most csak megosztja másokkal az örömét, a saját világszemléletét. Sokat dolgozott együtt a Nógrád Szíve Hagyományörző Baráti Kör-rel, akikkel felvett már lakodalmat, tollfosztást, májfa állítást, disznótort, betlehemezést is. A Hagyományörzők kérésére készítette a videókat, akik értékörzésre, dokumentálásra szánták ezeket. Sokat filmezte Pál Pista bácsit, akivel beszélgetéseket, és a fellépéseit filmezte. Szereti és tiszteli, kihallom szavaiból, amikor Pista bácsit említi.

Természetesen Nógrád megyét járva sok helyen találkozott a más nemzetiségek kultúrájával, így a szlovák kultúrával is. A filmezések alatt ezt is megszerette, és becsüli is. Rendszeresen megfordul Hrusov-ban, azaz magyarul Magasmajtény-ban, ahol Szlovákia legnagyobb néprajzi találkozója zajlik két napon keresztül, minden év augusztusában, a 20. előtti péntek-szombaton. Külön utcákban mutatkoznak be szakmánként a szlovák mesteremberek, bőrösök, fafaragók, hangszerkészítők, és így tovább. Minden háznál hagyományos ételeket sütnék-főznek, és sok pajta ad teret a fellépő népzenekaroknak, néptáncosoknak. Hangsúlyozza, hogy azért is szereti a hrusovi napokat, mert ott nincs bővli! Kevés ugyan a magyar érdeklődő, de István reméli, hogy az igazán fanatikus népi kultúra rajongók felfedezik majd maguknak ezt az eseményt.

Úrnapi körmenetet is filmezett már a hrusoviaknál, amiről nem is tudnak a filmben szereplők, nagy meglepetés lesz nekik, ha meglátják majd önmagukat az azóta nagyra nőtt gyerekek, megöregedett felnőttek.

-Mikor lesz ebből az anyagból egy filmklub? – kérdezem tőle, s felajánlom, hogy a Nagyorosziban készülő Nyitott-műhelyembe közösen beindíthatjuk majd azt. Örül az ötletnek, és azonnal beindul a fantáziája, majd arról beszél, milyen jó lenne, ha a fiataljaink megismerhetnék a valós magyar történelmet, a helyi történelmet, szüleik, nagyszüleik történetét, életét.

A lejegyzetteken kívül is sokat beszélgettünk, mert ahogy látom, mindkettőnknek hiányzik a „hasonszörű” emberekkel való társalgás, a napi rutinból való kitörés, a szellem pallérozása.

Pálmai Istvánnak és fiainak kívánok hatalmas erőt és kitartást, hogy a tervezett munkájuk végére járhassanak! Eddigi erőfeszítéseikért pedig Isten áldja meg őket!

2014. május 25. Karaffa Gyula

Az a bizonyos első diavetítógép

Belépő az Illésékhez

Ami sokáig lehetőséget adott a "csavargásra" (MÁV igazolvány)

KANEWA

MAS 2006. JÚN

KALETA JÓVÁ	TÉMA	MÉRETEL	DÁTUM	HOZZ. TÉNY
1.	NEHÉZTUDÓI TALÁLYOK ÉS FELKÉPZÉS	ERŐK, MÉRLEK	2005. JÚN 30	
2.	"	"	2005. JÚN 31	
3.	"	"	"	
4.	"	"	"	
5.	LEPLECHY FELÉRE GYERMEKŰZEM	IPOLTSALKA	2005. JÚN 20	
6.	"	"	"	
7.	NYUGD ELŐR - RÉSZTVEVŐI HATÁROZATOK	DIALÓG, MŰV. MŰV.	2005. JÚN 21	
8.	BOLZSONTVIDEK ALAPÍTÓ ÖRÖKSZÖVEG	PEVŐSÉLY	2005. JÚN 26	
9.	VASI ALBERT PROBAKALATÓ	VEBŐCE	2005. DEC 05	
10.	VASI ALBERT PROBAKALATÓ, TEMPLOM	VEBŐCE	2005. DEC 07	
	BOLZSONTVIDEK ALAPÍTÓ TALÁLYOK	IPOLTSALKA	2005. DEC 17	
	BETLEHEMELEI (LENDVÁRMEZŐK, ÜRÖGMEZŐK)	BANÁNY, VAS, MŰV.	2005. DEC 18	
11.	ALT. BOLZSONTVIDEK KALÁCSOKI ÜZEM		2005. DEC 20	
12.	BETLEHEMELEI (LENDVÁRMEZŐK, ÜRÖGMEZŐK)	IPOLTSALKA, MŰV. MŰV.	2005. DEC 22	
13.	"	"	"	

Az első jegyzett felvételek

Ez is megvan még - az a bizonyos vágóléc a régi filmekhez

Krisztián fiával és egy tanítványával Drégelypalánkon

A FolkTv logója Bundással

Disznótor Nógrádon

Bartus Teri nénit (Szandai Teréz) is filmezte már

(Vasvári Zoltán szerzőnk figyelmébe ajánlom A Szerk.)

Májfa állítás Nógrádon

A következő oldalakon képeink Pálmai István és Pálmai Levente filmjéből valók. A Nógrád Szíve Hagyományőrző Baráti Kör - Májusfa állítását 2012. április 28-án filmezték Molnár Istvánné (Andrásik Zsuzsanna) elmondása alapján. A film megnézhető a következő címen:

<http://www.youtube.com/watch?v=fzDE6RTPdnU>

Na, vajon idén hány májfát állítanak a faluban?

(Az asszonyok kipletykálják, ki kinek fog állítani, szerintük...)

**A legények borozgatás mellett beszélnek meg, kihez vigyenek májfát, s azt
ki nevében állítják.**

**A szerelmes Miska megkérdezi a leánytól, Böskétől, fogadja-e tőle a
májfát. A lány visszautasítja.**

Keresztanya sem tudja rábeszélni a lányt, hogy elfogadja Miskától a fát.

Hiába, ha nem szereti...

Közben "befut" a rivális is, épp az ajtóban találkoznak össze. Na, vajon

Jancsinak sikere lesz-e Böskénél?

Illő volt a kérés, nem sokat kérte magát Böske, hogy elfogadja Jancsitól a májfát. Édesanyja is megnyugodott, nem lesz lukas cipős fa a háza előtt.

A legények közösen, lovasszekéren mennek a határba a megfelelő fáért.

Na, az kell nekünk, az épp megfelelő lesz- szúr ki egy legény egy magas fát

Elő a fûrésszel, hamarost földön fekszik a magas gyertyán.

Az előző Böskéjé lesz, ez meg a Rozijé.

Nem kis munka a hosszú fa mozgatása.

Szekérre kerültek a fák, irány a lányos ház!

Útközben szól a nóta, hadd tudják a vénasszonyok, merre mennek!

Közben a lányos háznál díszek készítésével múlatják az időt, Böske édesanyja meséli, milyen volt, mikor ő kapott májfát a leendő urától

Készen vagyunk a díszekkel, hol vannak már a legények?

Befutnak Böske fájával, immár lehet díszíteni.

A legények leteszik terhüket, s megpihennek a nagy munk után.

A lányokon a sor, felkötik a díszeket a fára.

Böske szülei adomáznak, énekelnek közben: Hejj, a mi időnkben!

Böske bort köt fel a fára, lehet állítani!

Minden kézre szükség van a faállításhoz.

Nemcsak kézre, de egy létrára is, hiszen oly hatlamos a fa, hogy a teteje a felhőket veri!

A szerelemért mindenkinek szenvednie kell!

Áll a májfa, múlassunk- mondja Jancsi, s kezdődik a tánc.

A hoppon maradt Miska egy fûrésszel kárt tesz a fában, ki akarja dönteni.

Kapára, villára, elzavarják a csalódott szerelmezt. A fát Böske apja őrzi

majd, míg napok múlva le nem engedik a legények.

Eljött az ideje a fa leengedésének, a fát állító legények Jancsival együtt

Böskéhez mennek.

Tudja már a falu, hogy szerelmesek a fiatalok. Erre is szolgált a fa!

Böske hímzett kendőt ad ajándékba Jancsinak, szerelme zálogául.

Leengedik a fát, ami legalább akkora munka, mint az állítása volt. A díszeket leszedik, a bort is leoldják róla.

**Tiéd a Böske, enyém a bor!- mondja Miska Jancsinak, s talán innentől
szent lesz a béke köztük.**

Jót mulatnak a legények, hát ez is megvolt békével!

Egy kislegény megjelenti az asszonyoknak, idén 17 fát állítottak a faluban.

Jó falu, jó legények, jó szülők, jó asszonyok! Na, ki kapott és kitől? -

érdeklődnek egymástól, s pletykálnak jóízűen, akik régen kaptak fát.

PROGRAMAJÁNLÓ

Mire jó az esszé? Prózaest ötösben:

Közreműködnek:

Adamik Tamás

Baka Györgyi

Deák-Sárosi László

Gimesi Zsuzsanna

B. Tóth Klára

és

A budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola
és Gimnázium kamarazenekara
Lukács Gergely vezetésével

Időpont: Május 30. 19:00

Helyszín: Csokonai Művelődési Központ
1153 Budapest, Ötvös u. 64-66.
Tel: 307-6191

Megközelíthető a Mexikói útról és Újpestről a 25-ös buszokkal.

MEGHÍVÓ

**Órhalom Község Önkormányzata és
Ipolyvarbó Község Önkormányzata**

tisztelettel meghívja Önt és családját

A NEMZETI ÖSSZETARTOZÁS NAPJA

alkalmából szervezett

IPOLY-PARTIRA

Időpont: 2014. június 1. (vasárnap)

Helyszín: Trianoni emlékkereszt melletti terület az Ipoly partján

Program:

15.00 Tézene

15.30 Közös ima nemzetünk felemelkedéséért:
Horváth Bertalan és Zolczer György plébános urak

16.00 Ünnepi köszöntő – Farkas Egon és
Cserník Tibor polgármester urak, majd köszorúzás

16.30 Ünnepi műsor (közreműködnek):

A két település hagyományörzői

Krasznai Kázmér - csángó és székely népdalok
Tormay Cecile Irodalmi és Történelmi Társaság

17.30 Vacsora tábortűz mellett

Mindenkit szeretettel várnak a szervezők!

Rossz idő esetén a rendezvény elmarad!

**Új helyen is
szárnyat bont a Pegasus**

Mos nem a megszokott helyen, hanem
Mátrakeresztesen az Erdei iskolában

május utolsó hétvégéjén, azaz
2014. május 30-31-én és június 1-jén

**Kortárs írók, költők és irodalomkedvelők
találkozója.**

Várunk szeretettel!

Kontra Mária Szita
06 20 918 50 70
szvitaster@gmail.com

Csapó Lajos
06 20 806 04 09
csapolajos@gmail.com

A VÁCI VILÁGI VIGALOM
idején

Vidám Költészet

címmel
a klasszikusok mellett, kortárs költők
„irodalmi karikatúrái” hangoznak el

*2014. július 20. – vasárnap – 18 órai
kezdettel a Mároki kocsmá udvarán.*

/ Vác - nagyállomástól 20 méterre /
(Vác, Széchenyi u. 40.)
Esős napon az emeleti teremben.

Közreműködnek:

Heinl Éva, Csernák Zsuzsa, Péter Péter,
Kocsis György.

Szerkesztette:

Székelyhidi Ferenc és Péter Péter

ATHÉNÉS TALÁLKOZÓK

Folytatódik nyílt alkotói találkozónk és irodalmi felolvasásaink havi rendszerességgel megtartandó sorozata.

Helyszín: Idősek Átmeneti Otthona

Pásztó, Sport utca (a kórház mögött)

Időpontok (havonta minden második szombat du. 14.00-tól):

2014.

Nyári Szünet

Szeptember 13. szombat 14.00

Október 11. szombat 14.00

November 8. szombat 14.00

December 13. szombat???

(Ez egy ledolgozós munkanap lesz. Addig majd pontosítjuk.)

14.00 Felolvasás, kb. 15.00 Batyus Buli.

A TISZTÚJÍTÓ KÖZGYŰLÉS EREDMÉNYE:

Elnök: Pászti Szabó Zoltán

Alelnök és képzőművészeti csop. vez.: Oláh Ferenc

Titkár és pénzügyi ell. csop. vez.: Nógrády Andorné Ildikó

Irodalmi csop. vez.: Kiss-Simon Miklós

Pénztáros: Szőkéné Zsuzsika

Felhívásainkra, rendezvényeinkre és programjainkra minden érdeklődőt szeretettel várunk!

Érdeklődni lehet: athene.paszto@gmail.com

és paszti.szabo@gmail.com címen

Részletek és egyéb információk: www.athenefala.hu

ZENEAJÁNLÓ

Szerzői magánkiadásban megjelent **Weixelbaum Laura** CD-je, a *Horror Sacer* című album, amin 20 dalt hallgathatnak meg a csodálatos tehetségű fiatal művésztől. Laura tekerőn, citerán játszik, énekel, fest, performanszok szereplője. Fellépett januárban a Palóc múzeumban, ahol az Ipolydamásdi-Helembai maskarázókról tartott előadást Németh Péter Mikola költő, és lánya Németh Zsófia néprajzos.

Laurát megtalálják a neten, honlapja a www.lauraweixelbaum.hu. Ajánlom figyelmükbe az egyéb helyeken, így a youtubon is meghallgatható dalait, böngésszék akár a facebook-ot is, szép élményben lesz részük. A Szerk.

www.lauraweixelbaum.hu

KÖNYVAJÁNLÓ

(Asszonyok - magyar valóságban)

Írhatnám, hogy öt magyar költőnő közös kötetét tartja kezében az olvasó. Dicsérhetném őket - egyiket finom formaérzékeért, másikat metsző élű pillantásáért, harmadikat a legmegfelelőbb szavak kitartóan türelmes kereséséért, a negyediket a tisztánlátásra törekvés önkíméletlen igyekezetéért, az ötödiket talán azért, hogy ezek egyikét sem engedi úrrá lenni magán, egyszerűen csak megszólal, és az ember olyan hangot hall, amelyet nemigen tud másként nevezni, mint *vox humana*. . . Dicsérhetném őket, hogy olvasásra érdemes szövegek közreadói - de nem szorulnak rá a dicséretre. Költők ők már régóta - saját kötetekben és antológiákban, rangos és rangot is adó irodalmi fórumokon való megjelenéseik ezt már igazolták - nem érdemes beszélni erről. Nem ez az, amiről érdemes beszélni.

Verseskönyvet tart a kezében, aki leemeli ezt a kötetet a polcról. Irodalmat. *Irodalom* - ezt a szót ajkbiggyesztve ejtik ki sokan, nem akarok hinni a szememnek: de mintha egyre többen. Ám - ha legalább idáig eljutnak az olvasásban - szeretném kissé kizökkenteni őket magabiztos fölényérzetükből. Szerb Antal ugyanis - az író, aki nemzedékeket tanított olvasni - azt állította, hogy az irodalom nem más, mint a lélek válasza a sorsra. Vagyis az ember szembenézése a saját életével. Szembenézés azzal, ami egyedül fontos.

Az író, a költő olykor látszólag csak a saját életével néz szembe - de jó írónak, költőnek akkor bizonyul, ha néhány sor után az olvasó már úgy érzi, személy szerint ő róla szól a „történet”.

Baka Györgyi, B. Tóth Klára, Mezei Klára, Nyíri Erzsébet és Szekeres Mária közös kötetét végigolvasva ebben a nem igazán mindennapi élményben volt részem.

Asszonykórus, ezt a címet akartam adni elsőként ennek az előszónak - öt női hang, szép együtthangzásokkal, olykor meg érdes, egymásnak feszülő dallamvonalakkal, megnyugtató, egymást támogató szólamok mozarti harmóniáival - és bartóki sivító diszharmoniókkal. De mégsem kórus ez: öt különböző és különálló hang inkább, melyek mindegyike a hétköznapok egyedül vagy társasan megélt magányáról, és az együttlét ünnepeiről és az arra való vágyakozásról szól. Mindegyik a maga hangján. Őt asszony, akik hordozzák a létezést, saját személyes életüket és az életnek azt a részét is, ami nem az övék, csak hordozzák, hogy tovább adják - ezer külső és belső akadály, nehézség ellenére, végzetszerűen, de legalábbis küldetésként. Itt, ebben a létközegben, amelyben élniük-élnünk adatott, amit akár magyar valóságnak is nevezhetünk, még ha látjuk is a római festő házáat és halljuk a szentpétervári harangokat.

Ha nem is közös, de hasonló élmények sora köti persze össze őket is - már csak a női sors révén is. De intellektuálisan is, mint például Pavel Lungin *A sziget* című filmje, amelyről többen szót ejtenek ebben a kötetben - és mennyire másként! De ugyanaz, amit ketten látnak, már nem egészen ugyanaz. Így leszünk a világ végtelen gazdagságának gyarapítói.

Mondd ki a szót - ez a címe az egyik versnek. Akit nem feszít a kimondás belső kényszere, és akit nem ejt kétségbe a megfogalmazhatóság bizonytalansága - az biztosan nem kell, hogy verset írjon. Mert a vers - születésekor - nem a megtalált, hanem a kétségbeesés határmezsgyéjén botorkálva keresett szavak lenyomata. Ha költő vagyok, azokat a szavakat kell megtalálnom, amelyek egészen én vagyok, annyira én, hogy messze többek nálam. Olyan végtelen pontossággal érvényesek rám, hogy magasan meghaladnak engem. Mert én akkor vagyok igazán én, amikor több vagyok magamnál. Amikor úgy látok, hogy pillantásom köbe vési a látványt. Amit talán senki sem látott. Még én sem.

Verset írni öröm, verset írni gyötrelem. Olvasni is. Verset írni örömteli felfedezés és rémisztő szembesülés. Olvasni is. Mégis vannak - még mindig vannak -, akik írnak. És akik olvasnak. De akik csak olvasnak, tulajdonképpen azok is írnak: magukban írják tovább vagy át, amit olvastak. Mert verset írni - így is, úgy is - jó. Somlyó György fogalmazta meg réges-rég: „Verset írni azért jó, mert abban az ember még jó is lehet büntetlenül. Szentnek is érezheti magát, anélkül, hogy megfeszítenék.” De miért jó verset olvasni? Talán ugyanezért.

Kipke Tamás

Gratulálok állandó szerzőnknek, B. Tóth Klárának a megjelenéshez

A Szerk.

FÉNYKÖRBE

ÖT KÖLTŐNŐ

Megjelent a Nógrádi mese című kötet

A Nógrád vallomáskötet, illetve a Szép volt a múlt, a Cserhát Natúrpark fotóalbumok után a kisebb korosztály számára készült könyvvel szeretném meglepni a nógrádiakat. A nagy formátumú, keménytáblás, cérnafűzött, színes kiadvány a 2-8 éves gyermekek számára készült.

A Nógrádi mese szerzői: Maruzs Éva salgótarjáni író, baba- és játékgyűjtő, Fazekas Nóra budapesti grafikusművész és Tóth András. A színes, rajzos műkerettörténetében: egy városi, de mesebeli család nógrádi élményei elevenednek fel a kazári laskafesztiválról, a mátraverebélyi zarándoklatról, Salgó, Somoskő várairól és más képzeletbeli, de jellegzetes nógrádi helyszínekről.

Palócok vagyunk (vagy nem) és szeretjük a dimbesdombos, erdős, várromokkal, festői falvakkal gazdag Nógrádot. Erről szól ez a könyv, gyermekien vidám rajzokkal, rövid mesével, a virágok pompáját idéző palóc viseletekkel - vélekedik a könyvről Maruzs Éva.

A könyv bemutatója 2014. május 29-én 16 órakor lesz Salgótarjában, a Stécé Kávéházban, melyre szeretettel meghívok minden érdeklődőt!

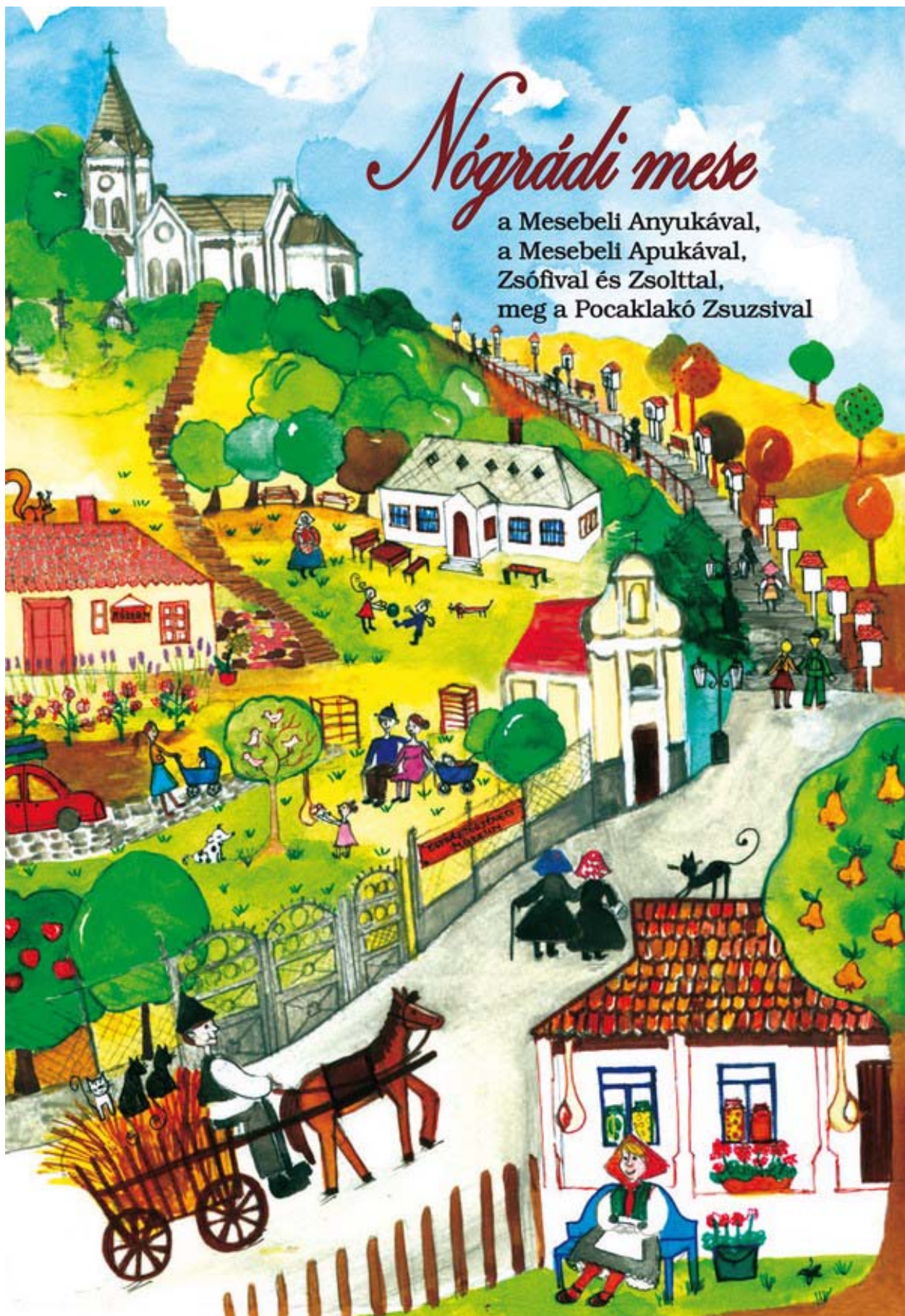
Tóth András

Elérhetőség: 30-869-2296 falutajek@gmail.com

3165 Endrefalva (IKSZT), Besztercebánya út 2

Nógrádi mese

a Mesebeli Anyukával,
a Mesebeli Apukával,
Zsófival és Zsolttal,
meg a Pocaklakó Zsuzsival

Megjelent a legújabb Spangár-antológia

Üzenetek, vallomások, strófák

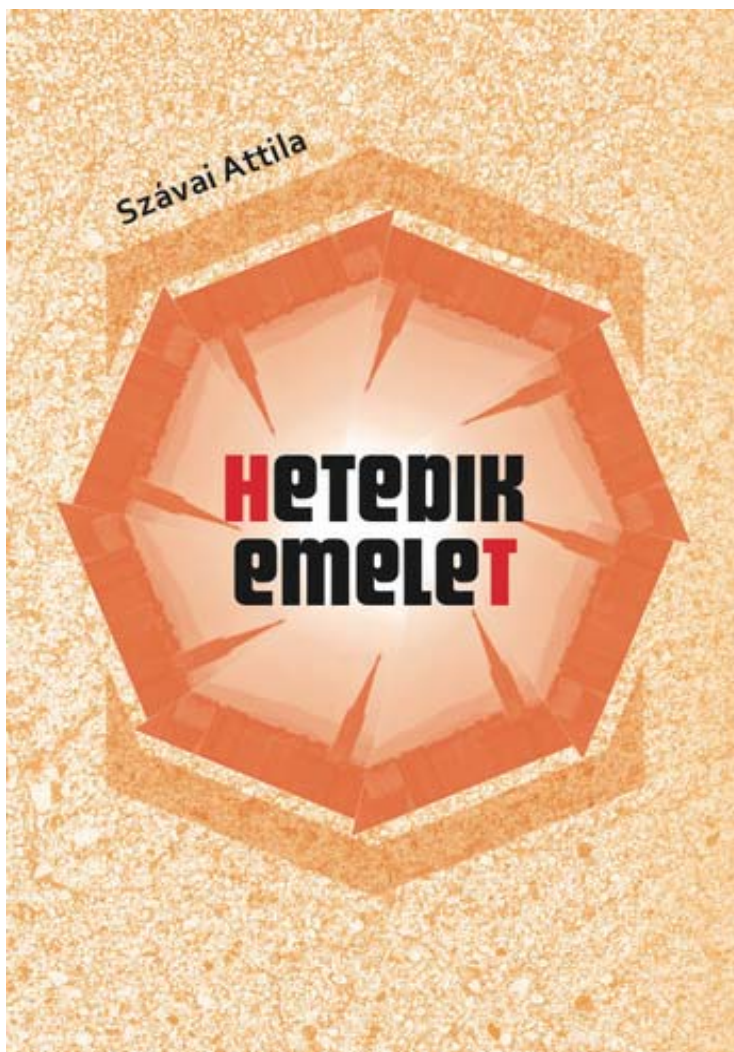
A rétsági Spangár András Irodalmi Kör
antológiája

2014

Vásárolható a Rétsági Mûvelődési Ház és Könyvtárban

Megjelent

Hetedik emelet. Terasz. Kiállhatunk ide, benézhetünk nyitva hagyott ablakokon, vagy a tűzfalak mögé képzelhetjük a kötetben ábrázolt figurákat. A tűzfalak és félig elhúzott függönyök mögé tekintve különös élethelyzetekbe, karakterekbe nyerhetünk bepillantást. Fogjuk meg bátran a terasz korlátját, kapaszkodjunk meg.

A szerző nem kíméli figuráit — és általuk az olvasót —, ha iróniáról, humorról van szó. A környező lakásokban találhatunk többek közt temetkezési vállalkozót, hangtechnikust, sikeres, de boldogtalan parfümkészítőt, kiderül, hogyan lesz egy filozófusból buszsofőr. Megtudhatjuk, hogyan kell udvarolni egy folyami uszály segítségével, de azt is: portaszító-e egy glória.

Szávai Attila 1978.04.12-én született Vácott. Tagja a JAK-nak, a Tárna Csoportnak, a balassagyarmati Komjáthy Jenő Irodalmi és Művészeti Társaságnak, alapító tagja a rétsági Spangár András Irodalmi Körnek. Írásai megjelentek: Palócföld, Irodalmi Jelen, Irodalmi Szemle, Műút, Új Szó, Nimród, Váci Polgár, Nógrád Megyei Hírlap. (*Hogy el ne feledjük: A kezdetektől hosszú ideig a Börzsönyi Helikonban is jelentek meg írásai, gyakorlatilag innen (is) indult. A Szerk.*) Több irodalmi díj és szakmai elismerés követi eddigi művészeti munkáját. Elsősorban prózai írásai ismertek, novelláira jellemző az ironia, humor, lírai képek, szatíra, a groteszk és az abszurd.

Eddigi kötetei: Mászóka, (Kapu Könyvek 2007), Fészercsend, (Kapu Könyvek 2008), Optikai tuning, (Palócföld Könyvek 2009)

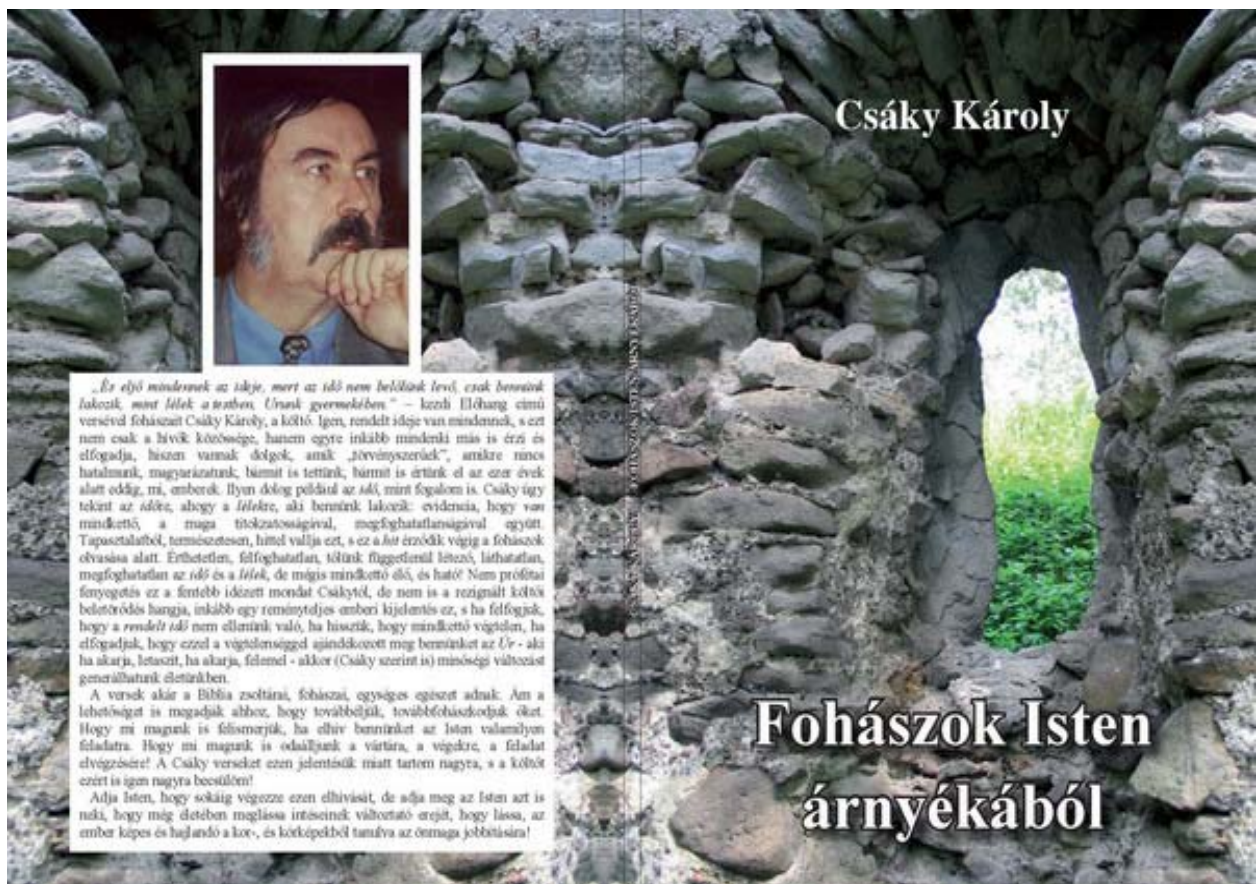
Megjelent Csáky Károly verseskötete: Fohászok Isten árnyékából címmel

Öt ciklusba szedte össze legújabb verseit Csáky Károly, s ezekből a ciklusokból elkészült egy szövet, egy kor-, és kórkép. Találó ez az alcím, hiszen minden *ima*, *fohász* egyben vallomás is az emberi lélek (s így a világ) éppen aktuális állapotáról, vágyairól, szándékairól, s arról, mit szeretne megváltoztatni jelenvaló világunkban a gondolkodó (fohászzkodó) ember. Sajnos, a világ olyan, hogy állandóan lenne mit megváltoztatni benne.

A *költők* és a *próféták* általában sötét képekkel festik le a *világot*, általában „munkájuk” s a feladatuk a figyelmeztetés. Figyelmeztetni pedig csak szigorral, kemény, sokszor az emberi fülnek kellemetlen szavakkal lehet. Ám míg a *próféta* a *feladatát* konkrétan az *Istentől* kapja az *írások szerint*, addig a *költőnél* ez az *elhívás* nem ilyen egyértelmű, főleg a mai napokban. Sok önjelölt „próféta” támad az „írástudók” között, s azt gondolják, feladatuk csupán a szórakoztatás, a szavakkal való zsonglörködés, a brillírozás. (Manapság az irodalom többnyire ilyen. Nincs küldetéstudata, feladata, elhívása, kapott feladata.) Általában önmagukkal is lehitetik ezek a „próféták”, hogy erre a „feladatra” Isten jelölte ki őket, ám ahogy a jó fa is a gyümölcséről ismerszik meg, őket is tevékenységük eredményeiről ismerhetjük fel/meg.

A versek akár a Biblia zsolttárai, fohászaik, egységes egészet adnak. Ám a lehetőséget is megadják ahhoz, hogy továbbéljük, továbbfohászkodjunk őket. Hogy mi magunk is felismerjük, ha elhív az Isten valamilyen feladatra. Hogy mi magunk is odaálljunk a vártára, a végekre, a feladat elvégzésére! A Csáky verseket ezen jelentésük miatt tartom nagyra, s a költőt ezért is igen nagyra becsülöm!

Adja Isten, hogy sokáig végezze ezen elhívását, de adja meg az Isten azt is neki, hogy még életében meglássa intéseinek változtató erejét, hogy lássa, az ember képes és hajlandó a kor-, és kórképekből tanulva az önmaga jobbítására! A Szerk.

FELHÍVÁS

Börzsöny Múzeum Baráti Köre

Székhely: 2628 Szob, Szent László u. 14. Postacím: 2628 Szob, Pf. 22.

Adóig.sz.:18695931-1-13 * Bankszámlaszám: 11742269-20503828 *

E-mail: bmbkke@gmail.com * Honlap: bmbkke.hu

ELŐFIZETŐI FELHÍVÁS ! A BÖRZSÖNY ERDEI ÉS VIZEI BÖRZSÖNYVIDÉK 5.

Idén jelenik meg kiadásunkban a

Börzsönyvidék könyvsorozat 5. köteteként **A Börzsöny erdei és vizei c. könyv**, amelyhez kéziratok az alábbi szerzőktől érkeztek be eddig.

Karátson Dávid: Két vulkáni hegység között - A Dunakanyar kialakulása

Mari László: Alsó Ipoly-völgy magyarországi szakaszának természetföldrajzi viszonyai

Barina Zoltán: A Börzsöny-vidék korai botanikai kutatásának kiemelkedő alakjai

Batizyi Zoltán: A Dél-Börzsöny erdei a középkorban

Hála József: Vízilények néhány Ipoly menti falu hiedelemvilágában

Király Pál: A Börzsöny erdőképét formáló természeti-társadalmi tényezők

Koczó József: A folyóvizek energiájának hasznosítása az Alsó-Ipoly mentén

Szilágyi Miklós: A dunai és ipolyi halászat legfőbb jellemzői

Teszváry Károly: Természetvédelem és erdőgazdálkodás a Börzsönyben

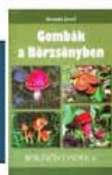
ELŐFIZETÉS MÓDJA

Nyáron kerül sor a könyv bemutatójára, amikor személyesen tudjuk átadni az előfizetőknek járó példányokat.

Az előfizetői ár: 2000 Ft/db,

amely teljesíthető átutalással (bankszámlaszám: 11742269-20503828) vagy csekkben történő befizetéssel (csekk igényelhető: bmbkke@gmail.com címen) (Eladási ára 3000 Ft/db lesz).

A könyvben megjelenő előfizetői listát március végén zárjuk le, amelyben a befizetés szerint megadott nevet tüntetjük fel. **Minden egyes előfizetés komoly segítségnek számít,** ugyanis a nyomdaköltségnek felére sikerült pályázati támogatást elnyernünk.

Korábban
megjelent
köteteink

Megtisztelő előfizetésüket
előre is megköszönve:

Börzsöny Múzeum Baráti Köre - 2014. január

Az évfordulóra megjelent, keressék a postákon

FELHÍVÁS

történelmi emlékek gyűjtésére az Alsó- és Középső-Ipolymente valamint Párkány és környéke lengyel menekülteket befogadó településein

2014-ben lesz 75 éve, hogy a náci Németország Lengyelország elleni támadásával 1939. szeptember 1-jén kezdetét vette a második világháború. Ugyanakkor szeptember 17-én a sztálini Szovjetunió Vörös Hadserege is – a nem egészen egy hónappal korábban kötött, évtizedeken át eltitkolt – német-szovjet megneemtámadási szerződés titkos záradéka alapján megtámadta a szövetségesei által magára hagyott lengyeleket. A túlerővel szemben kilátástalan küzdelem alatt, majd az összeomlás után lengyel katonák és civilek tízezrei érkeztek Magyarországra. Teleki Pál kormánya ugyanis befogadta, s a nemzetközi egyezmények alapján internálta a lengyel menekülteket.

Az Ipoly völgyében üresen álló határörlaktanyákban is létesítettek táborokat. Ismereteink szerint 1939 – 1945 között az Alsó- és Középső-Ipoly völgyében Szob, Helemba, Leléd, Ipolyszalka, Letkés, Ipolypásztó, Ipolybél, Vámosmikola, Ipolyság, Tesmag, Drégelypalánk, Ipolyhídvég, Dejtár, Ipolybalog, Nagycsalomja, Kóvár, Ipolyvarbó és Ipolytarnóc, továbbá Párkány, Garamkövesd, Dunamocs, Ebed, Bény és Zselíz fogadott be lengyel katonai és polgári menekülteket.

A lengyel menekültügy feldolgozása országosan megtörtént, illetve folyik. A menekültek viszontagságos sorsa tovább él az Ipoly-völgy idős (80 év feletti!) lakóinak emlékezetében. A szemtanúk, kortársak, személyes emlékeket őrzők egy része még köztünk él. A felnövekvő fiatal nemzedékek viszont nem biztos, hogy tudomással bírnak településük egykori befogadó voltáról.

A helyi emlékek megőrzése és átörökítése érdekében – a 75. évforduló emlékéve keretében – Ipoly menti és párkányi civil szervezetek a budapesti Lengyel Intézet védnökségével jelen felhívásukkal gyűjtő és feldolgozó munkára ösztönzik a magyarországi és szlovákiai határ menti települések fiataljait, diákjait és felnőtt lakosait.

Javaslat a gyűjtendő emlékek körére

- Fotók (pl. a menekültek elhelyezésére szolgáló épületről eredeti felvételek, vagy a mostani állapot megörökítése; képek a menekülttábor lakóiról, közös felvételek a helyi lakosokkal – fontos: kik? mikor? hol? kié?; a régi képek hátoldalán ezek általában megtalálhatóak!)
- Dokumentumok, iratok a településről (pl. a menekültek létszámára, elhelyezésére, élelmezésére vonatkozó iratok; levelek, képeslapok, feljegyzések; korabeli újsághírek a helyi vagy regionális sajtóból)
- Visszaemlékezések gyűjtése – oral history (dokumentálás: hangrögzítés vagy videofelvétel)
  - a *80 év feletti* lakosok körében: milyen családi emlékeket őriztek meg a menekültekről; magyarok és lengyelek együttélése; a menekültek részvétele a vallási életben, kulturális tevékenységben; gyermekszületés, haláleset volt-e (historia domus, anyakönyv, síremlék); mikor szűnt meg a tábor; maradtak-e itt a menekültek közül (házasságkötés, letelepedés); a helyiek tartanak/tartottak-e kapcsolatot valakivel a befogadottak közül; személyek, életsorsok;
  - a *fiatalabb idősök* körében: a település emlékezetében miként őrződött meg a menekülttábor, a lengyelek befogadása.

A menekülttábor emlékének ápolása

- Őrzi-e a településen emlékmű, emléktábla esetleg szobor a lengyel menekültek befogadását?
- Tartanak-e rendszeres vagy alkalmankénti megemlékezést, emlékünnepeket?
- Jelent-e meg az utóbbi évtizedekben a helyi vagy regionális sajtóban a menekültekről cikk, írás?
- Jelent-e meg a menekültügyről önálló helyi kiadvány, vagy helytörténeti munkában történik-e említés a lengyelek befogadásáról?

- Volt/van-e szervezett kapcsolattartás a település (önkormányzat, iskola, egyház, civil szféra) és az egykori lengyel menekültek vagy a menekültüggyel foglalkozó szervezetek között?
- A „szempontsor” tetszőlegesen bővíthető, szűkíthető, egyéni ötletekkel gazdagítható!

A gyűjtés anyagát és feldolgozását a település őrizze!

- fényképek, dokumentumok másolása
- interjúk magnó/MP3-as felvétele (kivel, hol, mikor ki készítette)
- videofelvétel
- a településen elkészült alkotás/ok/ bemutatása az emlékév keretében
- elhelyezés: helyi múzeum, kiállítóhely, tájház/faluház/helytörténeti gyűjtemény
- hasznosítása: a helytörténetírásban, -oktatásban

Az emlékév indítása

A lengyel menekültek magyarországi befogadásáról, a menekültügy emlékének ébren tartásáról emlékév meghirdetését, továbbá a gyűjtőmunkára „ráhangoló” tanácskozás és **megemlékezés** megtartása.

Helyszín: Vámosmikola, Fővárosi Önkormányzat Idősek Otthona

Időpont: 2013. szeptember 21.

A vámosmikolai lengyel menekülttábor és emlékének ápolása.

Jelen összeállítás (tervezet) az ott elhangzott javaslatokkal kiegészítve készült el.

Alkotói bemutató

A gyűjtés anyagát a menekültügy történetének kutatói, feldolgozói is hasznosíthatják, ezért célszerű ennek megfelelő archiválása. Az elkészült anyagokban tüntessék fel a készítő/szerzők nevét, az adatközlők nevét, életkorát és a felhasznált irodalmat.

Ezt elősegítendő, a vidék befogadó településein a lengyel menekültekkel kapcsolatos gyűjtés alkotásaiból emlékbemutatót hirdetünk. A bemutatón power point-os prezentáció (kép, szöveg, hangfájlok, kb 40-50 dia) vagy videó (mindkét esetben max. időtartam 10 perc) készítésével lehet részt venni. Az alkotások elkészítésére településenként 2-3 fős csoportok jelentkezését várjuk 2013. november 15-ig a lengyeltabor@gmail.com címen. A bemutatón résztvevők nevén kívül kérjük a gyűjtést segítő felnőtt (pedagógus, könyvtáros, népművelő) nevét is megküldeni!

Az emlékek összegyűjtésére és feldolgozására 2014. május végéig kerüljön sor. Az elkészült alkotásokat e-mailben, pendrive-on, CD-n vagy DVD-n kérjük leadni.

Szobon a nyár elején lengyel-magyar emlékmisét, a helyi és környékbeli településeken végzett gyűjtőmunkából bemutatót tervezünk.

A térségben elkészült alkotások bemutatására, a gyűjtő-, feldolgozó munka szakmai értékelésére, a lehetőségek szerinti elismerésére a 75. évforduló alkalmával, 2014. szeptemberében kerüljön sor.

Az elkészült alkotásokat DVD-n szeretnénk rögzíteni, melyet támogatóink és az alkotások készítői is megkapnak.

(Többszöri próbálkozás után sem sikerült pályázati támogatást elnyernünk az emlékek összegyűjtésével kapcsolatos tevékenység elismerésének támogatására. Várjuk a települések, önkormányzatok, civilszervezetek ez irányú támogatását!)

Emléktáblák elhelyezése

A menekülttáborokkal kapcsolatos emlékek összegyűjtésével párhuzamosan az érintett települések önkormányzatai, civil szervezetei fontolják meg, hogy ha még nincs emléktáblájuk, hajlandók volnának-e ezeket elkészíttetni, finanszírozni és 2014. szeptember végéig ezeket leleplezni. A költségek fedezésére, az ünnepségek megtartására pályázni is lehetne, pl. a Visegrádi 4-ek alapból. Balogh Gábor, Ipolybalog település ny. polgármestere közreműködését ajánlja fel a Szent György Lovagrend Visegrádi Magisztrátusa

és Felvidéki Nagypriorátusa nevében. Az ünnepélyes alkalmakkor jelenlétüket is biztosítanák. A lovagrendnek hagyományörző tagozata (bajvívás) is van, közreműködésüket szintén igényelhetnék a települési rendezvényeken.

Megemlékezések a 75. évfordulón

Az emlékév zárására 2014 szeptemberében, a menekültek befogadásának 75. évfordulóján ünnepség keretében kerülne sor.

Konferencia Párkányban.

Záró ünnepség Vámosmikolán (bajvívás, katonai bemutató, népi együttesek fellépése)

Időpont: 2014. szept. 20.

Vámosmikola, 2013. szeptember 21.

Ipoly Menti Kulturális és Turisztikai Társaság
Ipolyszalka/Salka

Szent György Lovagrend Visegrádi
Magisztrátusa és Felvidéki Nagypriorátusa

LIMES – ANAVUM Regionális Honismereti
Társulás Nána

Honti Múzeum és Simonyi Lajos Galéria
Baráti Köre Ipolyság/Šahy

Börzsöny Múzeum Baráti Köre
Szob

Vámosmikolaiak Kulturális Egylete
Vámosmikola

A felhívást szövegezte, a szalkai és a vámosmikolai találkozók elhangzott véleményeket beépítette:
dr. Koczó József.

Kapcsolat: Lenkó Gyuláné 06-30-363-8474 erna.polski@gmail.com

Program email címe: lengyeltabor@gmail.com

Kérjük, lehetőség szerint a program email címét szíveskedjenek használni.

E havi számunk szerzői:

Borsi István (Budapest, 1957) Diósjenő, szellemi szabadfoglalkozású, író
Börzsönyi Erika (Pásztó) Budapest író, költő
Csáky Károly mkl. (Kelenye, 1950) Ipolyság, helytörténész, költő, tanár, néprajzkutató
Dobrosi Andrea(Budapest, 1970) Budapest, költő, szerkesztő
Elbert Anita ( ) Veszprém, tanár, író, költő
Handó Péter (Salgótarján, 1961) Sóshartyán, író, költő
Horváth Ödön (Budapest, 1938) Kismaros, költő
Hörömpő Gergely (Kisvác, 1945 - Kisvác, 2007) református lelkész, költő
Kardos Gy. József (Felsőpáhok, 1940) Keszthely, író, nyugalmazott tanár
Ketykó István (Szügy, 1946) Verőce, nyugdíjas köztisztviselő, költő
Kerekes Tamás(Budapest, 1957) Kisecset, író
Kiss-Simon Miklós ( ) Baglyasalja, író, költő
dr. Koczó József (Peröcsény, 1950) Vámosmikola, helytörténész, ny. iskolaigazgató
Kovács T. István (Füzesgyarmat, 1935) Vác, újságíró, író
Kő-Szabó Imre (Orosháza, 1936) Vác, író
Maruzs Éva (Körmend, 1945) Salgótarján, író, babakészítő
Molnár József (Vác, 1961) Vác, költő, mozdonyvezető
Petrozsényi Nagy Pál (Kolozsvár, 1942) Kecskemét, tanár, író
Pongrácz Ágnes (Balassagyarmat, 1968) Szanda, tanár, költő
Pribojszky Mátyás (Okány, 1931) Tata, író
B. Tóth Klára (Budapest, 1955) Budapest, költő, restaurátor
H. Túri Klára (Győr, 1939) Tata, író, költő
Szajbely Zsolt (Balassagyarmat, 1987) Rétság, költő, író, előadó
Székács László (Budapest, 1946) Budapest, nyugdíjas mérnök, költő
Vasvári Zoltán (Budapest, 1958) Budapest, etnográfus, művelődéstudomány- és néprajzkutató
Vasi Ferenc Zoltán (Tata, 1966) Tata, költő
Végh Tamás (Gödöllő, 1960) Isaszeg, költő, nyomdász
Végh József mkl. (Diósjenő, 1953) Diósjenő, helytörténész, múzeumigazgató

Impresszum:

Alapító-szerkesztő:

Karaffa Gyula

Helytörténet:

Végh József mkl.

Képzőművészet:

Konczili Éva

Szerkesztőség címe:

2645. Nagyoroszi, Petőfi út 19

Telefon:

+3630-383-5385

+3630-531-4698

Email cím:

karaffagy@ gmail.com

borzsonyihelikon@ gmail.hu

hgev@ freemail.hu

Weblapok:

www.karaffamese.freewb.hu

www.karaffagy.freewb.hu

www.karaffaboros.freewb.hu

www.retsag.net

Terjesztés: kizárólag ingyenesen letölthető PDF formátumban.

Internetes lapunkra is vonatkoznak a szerzői jog védelmének szabályai, ezért a Börzsönyi Helikonban megjelent bármilyen anyag más felületen, lapban való felhasználásához az érintett Szerző előzetes engedélye szükséges!

A Börzsönyi Helikon 2012. március 27.-től tagja az Ipoly Eurorégió Határon ÁtnyúlóEgyüttműködés egyesületének.

Májusfa állítás Nógrádon, 2012 április végén (részlet Pálmai István filmjéből)